

UKDE

UKDE KİTAPLIĞI: 102

Baskı – Cilt:
ÖNCÜ OFSET

Kapak Tasarım:
Şükran İŞÇİ

Baskı Tarihi:
Aralık 2011

ISBN:
778-605-87641-7-0

Yazışma Adresi:
Vefa Kitap Kırtasiye
İsmetpaşa Mah. Borsa Cad.
Buket Sitesi Altı No 17/C
Tel: 0.344.225 13 00
KAHRAMANMARAŞ

İLK DÖNEM
TARSUSLU HADİS
ÂLİMLERİ

Doç.Dr. Abdulkadir EVGİN

Kahramanmaraş
2011

Doç. Dr. ABDULKADİR EVGİN

1964 yılında Mersin/Toroslar/Güzelyayla Beldesi'nde doğdu. İlköğrenimini burada tamamladıktan sonra 1985 yılında Mersin İmam Hatip Lisesi'nden, 1990 yılında Erciyes Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nden mezun oldu. Aynı yıl Hadis Anabilim Dalı'nda Yüksek Lisans'a başladı ve "*Temel Fıkıh Usûlü Kitaplarının Sünnet Bölümlerinin Mukayese ve Değerlendirmesi*" adlı teziyle 1992 yılında Yüksek Lisans'ını tamamladı. 1993 yılında askerlik görevini bitirdikten sonra yine Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nde başladığı doktora eğitimini, 1998'de "*Abdullah b. Ez-Zübeyr el-Humeydî ve Müsned'i*" adlı çalışmasıyla tamamladı ve Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Hadis Anabilim Dalı'na Yardımcı Doçent olarak atandı. 2006 Yılında Hadis anabilim dalında doçent unvanını aldı. Halen Sütçü İmam Üniversitesi İlahiyat Fakültesinde Hadis Öğretim Üyesi olarak görevine devam etmektedir.

Yayınlanmış kitapları:

- 1- *Hz. Peygamberin Sünnetinde Alternatif Çözüm Yolları*, İlahiyat Yayınları, Ankara 2004. (ISBN: 975-6666-61-7).
- 2- *Buhârî'nin Hocası Abdullah b. Zübeyr el-Humeydî ve Müsned'i*, İlahiyat Yayınları, Ankara 2004, (ISBN: 975 6666-48-X).
- 3- *Hadislerde Hızır-Gayb İlişkisi*, İlahiyat Yayınları, Ankara 2007, (ISBN: 978-9944-409-12-4).

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	13
KISALTMALAR	17
GİRİŞ	19
TARSUS VE HADİS İLMİ	19
BİRİNCİ BÖLÜM	1
TARSUS'A NİSPET EDİLEN HADİS ÂLİMLERİ	1
A. VEFAT TARİHİ BİLİNERLER	1
1. MÛSÂ b. DÂVUD ed-DABBÎ: EBÛ ABDULLAH et-TARSÛSÎ (v: 217).....	1
2. HÛSEYN b. ZİYÂD: EBÛ ALÎ el-BESÎNÎ el-MÛTEABBİD el-MERVEZÎ et-TARSÛSÎ (v: 220).....	3
3. EBÛ MUHAMMED et-TARSÛSÎ: ÂRİM EBÛ'N-NU'MÂN MUHAMMED b. FADL es-SEDÛSÎ (v: 224).....	5
4. SÛNEYD b. DAVUD el-MISSÎSÎ et-TARSÛSÎ (v: 226)	8
5. ABBÂD b. MÛSÂ EBÛ MUHAMMED el-ENBÂRÎ el-HUTTELÎ et-TARSÛSÎ (v: 229/230).....	10
6. ABDURRAHMAN b. MUHAMMED b. SELLÂM el-CÛMAHÎ: EBU'L-KÂSİM et-TARSÛSÎ (v: 231).....	12
7. ABDE b. SÛLEYMAN el-MERVEZÎ et-TARSÛSÎ EBÛ SÛLEYMAN (v:239):	15
8. REBÎ' b. NÂFÎ: EBÛ TEVBE el-HALEBÎ et-TARSÛSÎ (v: 241)16	
9. HÂMİD b. YAHYÂ b. HÂNÎ: EBÛ ABDULLAH el-BELHÎ et-TARSÛSÎ (v: 242).....	21
10. NUSAYR b. el-FEREC el-ESLEMÎ: EBÛ HAMZA es-SAĞRÎ et-TARSÛSÎ (v: 245)	22
11. MUHAMMED b. MES'ÛD b. YÛSUF: EBÛ CA'FER b. el-ACEMÎ et-TARSÛSÎ (v: 247).....	24
12. ALÎ b. ZEYD el-FERÂİZÎ et-TARSÛSÎ (v: 262/263)	25

13. MUHAMMED b. İBRAHİM b. MÜSLİM b. SÂLİM el-HUZÂÎ es-SAĞRÎ: EBÛ ÜMEYYE et-TARASÛSÎ (v: 273).	26
14. EBÛ BEKR: MUHAMMED b. İSÂ b. YEZÎD es-SA'DÎ et-TEMÎMÎ et-TARSÛSÎ (v: 276).....	31
15. HASEN b. AHMED b. HABÎB el-KİRMÂNÎ et-TARSÛSÎ: EBÛ ALÎ (v:291).....	34
16. AHMED b. MUHAMMED b. CA'FER et-TARSÛSÎ (v: 300)	36
17. EBU'L-HASAN: ALÎ b. ABDÛLMELİK b. DEHSEM et-TARSÛSÎ (v: 384).....	37
18. EBÛ İSHÂK: İBRAHİM b. MUHAMMED b. İBRAHİM es-SABBÂĞ et-TARSÛSÎ (v: 387).....	38
19. KÂDÎ EBÛ AMR OSMÂN b. ABDULLAH et-TARSÛSÎ (v: 401).....	39
20. EBU'L-HASEN: ALÎ b. HASEN b. el-KÂSİM et-TARSÛSÎ (v: 407).....	41
21. EBU'L-FETH: MUHAMMED b. İBRAHİM b. MUHAMMED (b. YEZÎD) el- CUHDERÎ el-BEZZÂR el-ĞÂZÎ et-TARSÛSÎ (v: 409/410).....	42
22. EBU'L-KÂSİM: ABDULBÂKÎ b. AHMED b. MUHAMMED et-TARSÛSÎ (v: 448).....	43
23. MUHAMMED B. ALÎ b. YUSUF b. CEMÎL: EBÛ ABDULLAH et-TARSÛSÎ (v: 456).....	44
24. SÂFİYY b. İBRAHİM b. HASAN: EBU'L-BEREKÂT et-TARSÛSÎ el-MUKRÎÎ el-ÂBİR (v: 527).....	45
25. EBU'L-KÂSİM: YAHYA b. BITRİK b. BÜŞRÂ et-TARSÛSÎ el-MUKRÎÎ (v:534).....	46
26. EBÛ TÂLİB et-TARSÛSÎ: ABDÛLKERİM b. ABDÛ'L-MÛN'İM b. HİBETULLAH b. ABDÛLBÂKÎ b. ÖMER (v: 535).....	48
27. İSMAİL b. MUHAMMED b. ABDİLVÂHİD b. EBİ'L-FETH: EBU'L-FETH et-TARSÛSÎ (v: 540).....	49
28. EBÛ CA'FER MUHAMMED b. İSMAİL b. MUHAMMED b. EBİ'L-FETH et-TARSÛSÎ (v: 595).....	50
B. VEFAT TARİHİ BİLİNMEYENLER	52
29. ABDULCEBBÂR b. AHMED et-TARSÛSÎ: EBU'L-KÂSİM	52
30. ABDULLAH b. CÂBİR b. ABDULLAH: EBÛ MUHAMMED et-TARSÛSÎ	53
31. ABDULLAH b. MUHAMMED b. YAHYA: EBÛ	

MUHAMMED et-TARSÛSÎ.....	55
32. ABDURRAHMAN b. MERZÛK et-TARSÛSÎ	56
33-ADÏYY b. YUNUS et-TARSÛSÎ (v: ?):	57
34. AHMED b. CA'FER b. HAMDÂN: EBU'L-HASEN et- TARSÛSÎ	58
35. AHMED b. el-HEYSEM b. HAFS es-SAĞRÎ et-TARSÛSÎ ..	60
36. AHMED b. MUHAMMED b. ABDÏRRAHMAN: EBÛ ÖMER et-TARSÛSÎ	61
37. AHMED b. MUHAMMED b. ABDÏRRAHMAN b. SELLAM b. NÂSÎH EBU'L-HASEN et-TARSÛSÎ.....	62
38. AHMED b. MUHAMMED b. UBEYDULLAH EBÛ CA'FER et-TARSÛSÎ	63
39. AHMED et-TARSÛSÎ	65
40. CA'FER b. MUHAMMED et-TARSÛSÎ.....	67
41. DAVUD b. MUHAMMED et-TARSÛSÎ	68
42. EBÛ ABDULLAH MUHAMMED b. ABDULVAHÎD b. MUHAMMED et-TARSÛSÎ.....	68
43. EBÛ BEKR: AHMED b. ABDURRAHMAN b. EBÎ'L- HUSAYN et-TARSÛSÎ	69
44. EBÛ BEKR el-MÛSTEMLÎ: MUHAMMED b. YEZÎD et- TARSÛSÎ	69
45. EBÛ BEKR: MUHAMMED b. ABDULLAH b. CEBLE el- MISRÎ et-TARSÛSÎ	71
46. EBÛ BEKR: MUHAMMED b. HÂRUN b. el-HEYSEM b. YAHYA el-CEVHERÎ et-TARSÛSÎ	73
47. EBÛ BEKR: MUHAMMED b. MANSUR et-TARSÛSÎ.....	74
48. EBÛ BEKR: MUHAMMED b. YEZÎD el-ESLEMÎ et- TARSÛSÎ	74
49. EBÛ HAFS: ÖMER b. ZÛRÂRA el-HADSÎ et-TARSÛSÎ ...	76
50. EBÛ İMRÂN et-TARSÛSÎ	77
51. EBÛ İSA et-TARSÛSÎ el-MUHTESİBÎ.....	78
52. EBÛ İSHÂK et-TARSÛSÎ: İBRAHİM b. NECCÂR	78
53. EBÛ MUHAMMED: ABDULLAH b. HÂTİM et-TARSÛSÎ 79	
54. EBÛ MUSA et-TARSÛSÎ: İMRÂN b. MÛSÂ.....	79
55. SEHL b. İSMAİL (EÛ SALÎH el-CEVHERÎ) et-TARSÛSÎ ..	80
56. EBÛ TALİB: MAHFÛZ b. MES'ÛD b. MUHAMMED et- TARSÛSÎ	82

57. EBU'L-FETH: MANSUR b. ALİ b. ABDULLAH et-TARSÛSÎ.....	83
58. EBU'L-HASEN et-TARSÛSÎ: ALİ b. HASEN b. HAMDÂN	84
59. EBU'L-HASEN et-TARSÛSÎ: ALİ b. AHMED b. MUHAMMED b. AHMED b. MÜSLİM b. EBÎ MÜSLİM	84
60. EBU'L-HASEN et-TARSÛSÎ: ALİ b. ABDULKÂDİR b. BEZÎ' b. HASEN b. BEZÎ'	85
61. EBU'L-KÂSİM: HASEN b. ALİ b. İBRAHİM et-TARSÛSÎ	86
62. EBU'S-SAÂLİK: MUHAMMED b. UBEYDULLAH b. YEZÎD et-TARSÛSÎ.....	87
63. ed-DENDÂNÎ: MUSA b. SAİD et-TARSÛSÎ	88
64. HÂRÛN EBÛ MUHAMMED et-TARSÛSÎ.....	89
65. HASEN b. MUHAMMED b. HASEN b. ALİ b. ARÎK EBÛ ALİ es-SÛLEMÎ (SİLMÎ) et-TARSÛSÎ	89
66. HÂRÛN b. DAVUD en-NECCÂR et-TARSÛSÎ.....	90
67. HUSEYN b. BİŞR b. ABDÛLHUMEYD el-HIMSÎ es-SAGRÎ et-TARSÛSÎ	91
68. HUSEYN b. HASEN b. AHMED b. HABÎB EBÛ ABDULLAH el-KİRMÂNÎ et-TARSÛSÎ	92
69. İBN BESSÂM et-TARSÛSÎ	93
70. İBN EBÎ HAMMÂD el-KATTAN et-TARSÛSÎ: MUHAMMED b. ABDULLAH.....	93
71. İBRAHİM b. ABDULLAH et-TARSÛSÎ	95
72. İBRAHİM b. EBÎ ÜMEYYE et-TARSÛSÎ.....	96
73. İBRAHİM b. MUSA en-NECCÂR et-TARSÛSÎ	97
74. İBRAHİM b. YUSUF (YUNUS) b. MUHAMMED et-TARSÛSÎ.....	98
75. İSA b. YUNUS: EBÛ MÛSÂ et-TARSÛSÎ.....	99
76. MAHMÛD b. MES'ÛD et-TARSÛSÎ	101
77. MUHAMMED b. ABDULLAH es-SÛLEMÎ et-TARSÛSÎ ..	102
78. MUHAMMED b. ABDULLAH et-TARSÛSÎ	102
79. MUHAMMED b. AHMED b. İBRAHİM et-TARSÛSÎ.....	103
80. MUHAMMED b. AHMED b. SEVBÂN et-TARSÛSÎ	104
81. MUHAMMED b. BEKRÂN b. AHMED b. ABDULLAH: EBÛ BEKR et-TARSÛSÎ.....	105
82. MUHAMMED b. HİSN b. HÂLİD et-TARSÛSÎ	105
83. MUHAMMED b. İBRAHİM b. EBÛ ÜMEYYE et-TARSÛSÎ	106

84. MUHAMMED b. İBRAHİM er-RÂZÎ et-TARSÛSÎ	107
85. MUHAMMED b. İSÂ b. ABDÛLKERİM: EBÛ BEKR et- TEMİMÎ et-TARSÛSÎ	108
86. MUHAMMED b. MUHAMMED el-'ICLÎ et-TARSÛSÎ	110
87. MUHAMMED b. MÛSA b. HABŞÛN el-MERÂĞÎ et- TARSÛSÎ, EBU BEKR.....	110
88. NÂ'İM b. SERİYY b. ÂSİM et-TARSÛSÎ	111
89. NASR b. MANSÛR et-TARSÛSÎ	113
90. ÖMER b. ALİ b. CA'FER b. AHMED et-TARSÛSÎ.....	113
91. SÂFİYY b. ABDULLAH et-TARSÛSÎ.....	114
92. YAHYA b. HALEF (HALÎF) el-MUKRÎÎ et-TARSÛSÎ.....	114
93. YAHYA b. TÂLİB: EBÛ ZEKERİYYÂ el-ANTÂKÎ et- TARSÛSÎ	115
94. YEZÎD b. CEHVER EBU'L-LEYS et-TARSÛSÎ.....	116
95. YUSUF b. YÛNUS el-EFTAS (EBÛ YAKÛB) et-TARSÛSÎ.....	117
96. AMR b. ESLEM el-ÂBİD et-TARSÛSÎ (el-HİMSÎ).....	118
97. EBÛ İSHÂK et-TARSÛSÎ: İBRAHİM b. el-HÂRİS b. MUS'AB b. el-VELÎD b. UBÂDE b. es-SÂMÎT	119
98-KASİM b. ESED el-ESBAHÂNÎ et-TARSÛSÎ	120
99. ABDULLAH b. EBÎ MÛSLİM et-TARSÛSÎ.....	121
100. HASEN b. ŞÂZÂN et-TARSÛSÎ	121
101. AHMED b. MÛSÂ et-TARSÛSÎ.....	122
102. EBÛ ABDULLAH MUHAMMED b. YEZÎD et-TARSÛSÎ ed-DEVRAKÎ.....	122
103. MUHAMMED b. CERRÂH et-TARSÛSÎ	122
104. MUHAMMED b. İBRAHİM b. AHMED b. el-HAKEM: EBÛ ABDULLAH et-TARSÛSÎ	123
İKİNCİ BÖLÜM	124
TARSUS'A NİSPET EDİLMİYEN TARSUSLU HADİS ÂLİMLERİ	124
A-VEFAT TARİHİ BİLİNELENLER	124
1. ABDULLAH b. MÛBÂREK b. VÂDİH el-HANZALÎ et- TEMİMÎ el-MERVEZÎ (v: 181).....	124
2. ALİ b. BEKKÂR (v: 199/208).....	129
3. EBÛ ÜSÂME: HAMMÂD b. ÜSÂME el-KUREŞÎ el-KÛFÎ (v: 201):.....	130

4. MANSÛR b. SELEME: EBÛ SELEME el-HUZÂÎ (v: 207/209 ?)	132
5. İSHAK B. İBRAHİM EBÛ YAKUB el-HUNEYNÎ (v: 219).....	134
6. EBÛ UBEYD el-KÂSİM b. SELLÂM el-EZDÎ el-ENSÂRÎ el-HEREVÎ el-BAĞDÂDÎ (v: 224).....	135
7. AHMED b. MUHAMMED b. SÂBİT b. OSMAN EBU'L-HASEN b. ŞEBBÛYE el-HUZÂÎ el-MERVEZÎ (v: 230)	137
8. MÛSLİM b. EBÎ ABDİRRAHMAN el-BAĞDÂDÎ (v: 240) .	138
9. İSHÂK b. İBRÂHİM b. SÂLİH b. ZİYÂD: EBÛ YAKUB el-UKAYLÎ (v: 240).....	138
10. AHMED B. HANBEL (v: 241).....	139
11. ZÛHEYR b. MUHAMMED b. KUMEYR (v: 258)	141
12. MUHAMMED b. ABDULLAH b. MAHLED EBU'L-HÛSEYN el-ESBAHÂNÎ (v: 272)	143
13. EDÛ DÂVUD (v: 275).....	144
14. AHMED b. SAÎD b. NECDET el-EZDÎ (v: 276).....	151
15. EBÛ HATİM MUHAMMED b. İDRÎS b. El-MÛNZİR er-RÂZÎ (v: 277)	151
16. ABDULLAH b. AHMED b. SEVÂDE: EBÛ TÂLİB el-BAĞDÂDÎ (v: 285)	153
17. ABDULLAH b. AHMED b. HANBEL (v: 290).....	154
18. İMAM NESÂÎ (v: 303)	155
19. HÂMİD b. AHMED b. MUHAMMED b. AHMED EBÛ AHMED el-MERVEZÎ (v: 328)	158
20. AHMED b. KÂSİM b. UBEYDULLAH b. MEHDÎ: EBU'L-FEREC AHMED B. KASIM EL-BAĞDÂDÎ (v:364)	159
21. İSMAİL b. el-KÂSİM b. İSMAİL el-İMÂM: EBU'L-KÂSİM el-HALEBÎ el-HİYÂT el-MÛEDDİB (v: 370).....	160
22. ABDULLAH b. MUHAMMED b. İSMAİL b. YUSUF: EBÛ MUHAMMED et-TARSÛSÎ (v: 396)	161
B-VEFAT TARİHİ BİLİNMEYENLER.....	163
23. EBÛ NASR FETH b. EFLAH.....	163
24. HACCÂC b. İBRAHİM el-EZRAK EBÛ İBRAHİM.....	163
25. HAMZA b. (SA'D) SAÎD el-MERVEZÎ: EBÛ SAÎD.....	164
26. İSMAİL B. MES'ADEH eT-TENNÛHÎ	165
27. MUHAMMED b. AHMED b. MÛSÂ EBÛ BEKR el-USFURÎ.....	166
28. MUHAMMED B. SAÎD B. eŞ-ŞAFÂK EBÛ BEKR.....	166

29. MUSA b. EYYÛB en-NASÎBÎ EBÛ İMRÂN.....	167
30. ŞUAYB b. RUZEYK eş-ŞÂMÎ (EBÛ ŞEYBE et-TARSÛSÎ)168	
31. MUHAMMED b. İBRAHİM b. ZİYÂD b. ABDULLAH EBÛ ABDULLAH et-TAYALÎSÎ er-RÂZÎ.....	169
32. MAHLED b. HÂLİD eş-ŞE'İRÎ el-ASKALÂNÎ	171
33. İSMAİL b. MA'MER el-BASRÎ.....	172
34. ABDURRAHMAN b. ABDULLAH b. el-HAKEM: EBÛ MÛSLİM.....	172
35. İSMAİL b. el-MUFADDAL	173
36. HÛSEYN b. ZİYÂD EBÛ ALÎ el-MERVEZÎ.....	173
37. MUHAMMED b. AHMED b. ALÎ: EBÛ BEKR ez-ZENCÂNÎ (er-RAYHÂNÎ)	174
38. MUHAMMED b. YEZÎD ez-DERAKÎ: EBÛ ABDULLAH	174
39. MUHAMMED b. HARUN et-TURZÎ: EBÛ SEHL.....	174
40. HÛSEYN b. ALÎ el-ESBAHÂNÎ: EBÛ ABDULLAH.....	175
41. AHMED b. MUHAMMED ez-ZENCÂNÎ.....	175
SONUÇ.....	176
KAYNAKLAR.....	180
EK: İLK DÖNEM TARSUSLU HADİS ÂLİMİ VE RAVİLERİNİN BAĞLANTILI OLDUĞU MUHADDİS ve RAVİLER (Kendileri Dâhil)	192

ÖNSÖZ

Yaklaşık yedi sekiz yıl öce bir araştırma esnasında karşılaştığım *Ebû Ümeyye et-Tarsûsî* ismi, Tarsus'a yabancı olmayan benim için oldukça dikkat çekici gelmişti. O anda düşündüğüm ilk şey, Tarsus hakkındaki bilgilerimin ne kadar eksik olduğu idi. Böylece bir Ashâb-Kehf şehri olan Tarsus'un, aynı zamanda İslam İlimlerinin de Anadolu'daki merkezlerinden biri olduğu, üstelik âlimlerine nisbe olacak kadar önemli bir kent olduğunu öğrenmiş bulunuyordum. Bunun üzerine yaptığım basit bir tarama neticesinde özellikle hadis kaynaklarımızda 150'ye yakın hadis âlimi ve râvîsinin Tarsus'ta doğup yaşadığı, Tarsus'a geldiği, belirli bir süre Tarsus'ta oturduğunu tespit ettim. Dolayısıyla bu hadis âlimi ve râvîlerini daha yakından tanıyıp, hem Tarsus'a hem de ilim âlemine tanıtmanın faydalı olacağı kanaatine vardım. Ancak bazı değişik çalışmalarımın araya girmesiyle, bu kanaatimi gerçeğe dönüştürmeyi zaman bıraktım.

Bu esnada Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dekanı, değerli hocam Prof, Dr. Ali Osman ATEŞ'in "İlk Dört Asırda Adana ve Çevresinde Yaşayan Hadis Âlimleri" adlı bir çalışma yaparak, bu alanda güzel bir çığır açtığını öğrendim. Hocamın Tarsuslu bazı hadis âlimlerine de yer vererek bir makale çerçevesinde ele aldığı bu çalışmasının, sadece Tarsuslu hadis âlimleriyle sınırlandırılarak geliştirilebileceği fikrini kendileriyle paylaştım ve neticede bir

takım eksiklikleriyle birlikte, elinizdeki bu çalışma meydana gelmiş oldu.

Yaptığımız bu çalışma esasen biyografi ağırlıklı bir çalışmadır. Yani, Tarsus'ta iz bırakan hadis âlimlerinin ve râvîlerinin, kaynaklarımız çerçevesinde tespit edebildiğimiz, hayat hikâyelerinin bir özeti şeklindedir. Ancak araştırmamızı biyografi niteliğinin ötesine taşıyabilmek için, âlimlerimizin rivayet etmiş olduğu hadislerden bazılarını da isimleri altında dikkatlere sunmaya çalıştık. Fakat bunda yüzde yüz muvaffak olamadık. Çünkü bazı Tarsus'lu muhaddislerimizin isnadında yer aldıkları hadisler yüzlerle ifade edilirken, bazılarının rivayet ettiği ya da senedinde yer aldığı her hangi bir hadis örneğine rastlayamadık. Verdiğimiz hadis örneklerini de daha ziyade toplumsal ahlak, âdâb, davranış kuralları içerikli olanlardan seçmeye çalıştık. Eğer Tarsuslu bir hadis âliminin rivayet ettiği hadislere sadece tek örnek bulabilmiş isek, konusunu dikkate almadan, râvînin ismi altında o hadise yer verdik. Kitaba örnek olarak aldığımız hadislerin eğer varsa başka hangi kaynaklarda tahrîc (rivayet) edilmiş olduğuna da işaret etmeye çalıştık.

Bu araştırmaya öncelikle hadis rivayet kitaplarındaki Tarsuslu hadis âlimlerinin ismini tespit ederek başladık. Daha sonra hadis şerhleri, hadis cüz'leri, hadis tahrîc kitapları, tabakât, tarih ve rical kitaplarından tarama yaparak devam ettik. Bu kaynaklardan, özellikle âlimlerimizin hayat hikâyelerini tespit aşamasında en çok istifade ettiklerimizin başında İbn Asâkir'in "Târihu Dımaşk", Hatîb el-Bağdâdî'nin "Târihu Bağdât", İbn Ebî Hâtîm'in "el-Cerh ve't-Ta'dîl", Mizzî'nin "Tehzîbü'l-Kemâl", İbn Hacer el-Askalânî'nin "Tehzîbu't-Tehzîb", Zehebî'nin "Târihu'l-İslâm", İbnu'l-Adîm'in "Buğyetü't-Taleb fî Târihi Haleb" adlı eserlerini saymak mümkündür. Bu arada Arapça binlerce kaynağı bir arada bulma imkânına sahip olduğumuz "mektebetüşşâmile" adlı programdan da, özellikle isim tespiti aşamasında son derece müstefid olduk.

Kitabımızda hadis âlimlerini iki bölüm altında ve ikişer grupta kategorize ettik. Birinci bölümde Tarsûsî nisbesiyle anılanları vefat tarihleri belli olanlar ve olmayanlar şeklindeki iki grupta, ikinci bölümde ise Tarsus'ta oturmuş olan ama Tarsûsî nisbesiyle anılmayanları, yine vefat tarihleri belli olanlar ve olmayanlar şeklindeki iki grupta ele almaya çalıştık.

Esasen Tarsus'ta yetişenler, yerleşenler ve yaşayanlar, İslam Dinini tebliğ için Tarsus'a gelenler sadece hadis âlimleri değildir. Bunlara ilaveten müfessirler, fakihler, mutasavvıflar da azımsanamayacak çokluktadır. Ancak biz bu araştırmamızda sadece muhaddisleri tespit etmeye çalışıp, diğer ilim dallarındaki Tarsuslu âlimleri, o sahaların ehli olan meslektaşlarımıza bıraktık. Bununla birlikte biyografisine yer verdiğimiz âlimlerimiz arasında hadis âlimi olmasının yanı sıra Tefsir, Fıkıh, Kelâm, İslam Hukuku, Tasavvuf, Şiir-Edebiyat alanlarından biriyle tanınmış olanların varlığı da muhakkaktır. Ancak biz burada onların daha ziyade Hadis İlmindeki konumların veya herhangi bir hadisin senedinde yer alıp almadıkları hususuna dikkat etmeye çalıştık. Bir başka ifadeyle, kaynaklarımızda hadis ravisi olarak ismi geçen Tarsuslu hadis âlimlerini dikkate almaya çalıştık. Biyografilerine yer verdiğimiz Tarsuslu hadis âlimlerini, yaşadıkları dönem itibarıyla de hicrî 2. ve 5. asırla sınırlayıp, bu süreyi "ilk dönem" olarak ifade ettik. Zira 6. asırla birlikte hemen hemen bütün hadisler artık hadis kitaplarında yerlerini almış ve sened zincirleri kesinleşmiştir, diyebiliriz. Tarsus'ta yaşamış olan ilk dönem hadis âlimi ve râvîlerinin ne kadar geniş bir hadis rivayet ağı içerisinde yer aldıklarını ortaya koyabilmek için de, âlimlerimizin hoca ve öğrencilerine, başka bir ifadeyle, hadis öğrendiği ve öğrettiği kişilerin isimlerine de yer verdik. Bu isimleri ise kitabımızın en sonuna alfabetik bir liste halinde ek'ledik.

Bu arada, her fırsatta görüş ve önerilerinden istifade ettiğim ve çalışmanın son şeklini almasında önemli katkıları

bulunan Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dekanı değerli hocam Prof. Dr. Ali Osman ATEŞ ve beni böyle bir araştırma yapmaya teşvik eden kıymetli meslektaŐım Prof. Dr. Bünyamin ERUL Bey'lere; özellikle kitabın basımı konusunda vermiş oldukları sammi desteklerinden dolayı mesai arkadaŐım Prof. Dr. Zekeriya PAK'a; kitap çalıŐmaları dolayısıyla zaman zaman kendilerini ihmal ettiğim ve isteklerini hep ertelemek zorunda kaldığım değerli eŐim ve çocuklarıma, sonsuz Őukranlarımı sunuyorum.

Doç. Dr. Abdulkadir EVĐİN

Aralık 2011

KISALTMALAR

A.g.e.	adı geçen eseri
a.g.m.	adı geçen makale
AÜİF.	Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi
a.s.	aleyhisselâm
b.	bin, ibn
Bkz/bkz.	bakınız
bt.	binti
Çev/çev.	çeviren
DİBY	Diyanet İşleri Başkanlığı Yayını
DİA	Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi
DİB	Diyanet İşleri Başkanlığı
DTCF	Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi
EÜ.	Erciyes Üniversitesi
h.	hicri
haz.	Yayına hazırlayan
H.z.	Hazreti
İA	Milli Eğitim Bakanlığı İslam Ansiklopedisi
İİFV	İzmir İlahiyat Fakültesi Vakfı
İFD	İlahiyat Fakültesi Dergisi
m.	milâdî
md.	maddesi
mat.	matbaası
MEB.	Milli Eğitim Bakanlığı Yayını
MÜİF.	Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı
No	Numara
nşr:	nâşir
S.	Sayı
s.	Sayfa numarası

SÜİFD.	Selçuk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi
TDK	Türk Dil Kurumu
TDV	Türkiye Diyanet Vakfı
thk.	Tahkik eden
tlk	ta'lik
TÖV.	Türkiye Öğretmenler Vakfı
trs.	tarihsiz, eserin basım tarihi yok
tsh.	tashih
vb.	ve benzeri
vd.	ve diğerleri
v.	hicri vefat tarihi
vs.	vesaire
y.y.	eserin basım yeri yok
Yay.	Yayınları

GİRİŞ

TARSUS VE HADİS İLMİ

Tespit edebildiğimiz kadarıyla, tarih içinde Tarsus'u değişik yönleriyle ele alan bir hayli araştırma bulunmaktadır. Ancak bunlar arasında Tarsus'ta yaşamış olan İslam âlimlerini tanıtmaya yönelik çalışmaların sınırlı sayıda olduğunu söylemek mümkündür. Dolayısıyla biz, tarih boyunca önemli bir ilim ve kültür merkezi olan Tarsus'un İslam ilimleri alanındaki fevkalade konumu gereği, böyle bir araştırma yapmaya gayret ettik. Fakat bu çalışmamızı da bir başlangıç olması temennisi ve branşımız gereği, sadece hadis ilmiyle sınırlandırdık. Hadis ilmi dışındaki İslam ilimleri alanında yapılacak araştırmaların da birer kitap hacminde olabileceği düşüncesiyle, onları ilgili meslektaşlarımıza bıraktık. Ümit ederiz ki bu çalışmaların sayısı artar ve bu gibi şehirlerimizin İslam ilimler tarihindeki önemli konumu tamamıyla gün yüzüne çıkarılmış olur.

Bu "Giriş" bölümünde, tarihçi olmadığımız için, Tarsus'un tarihini geniş bir şekilde ele almayacağız. Zira bu görev, doğal olarak tarihçilerimize düşmektedir. Biz sadece, bizim de genel anlamda istifade ettiğimiz bazı çalışmalara işaret etmekle yetinecek¹ ve tarihin kaydettiği hemen hemen

¹ Tarsûsî, Kadı Ebû Amr Osman b. Abdullah, Bekâyâ Kitâb-ı Siyeri's-Suğur, Min Hılâli Mahtûtati Buğyetü't-Taleb li İbni'l-Adîm, (Haz: Şâkir Mustafa), Dimaşk 1998; el-Hamevî, Şihâbuddin Ebî Abdillâh Yakut, Mu'cemü'l-Büldân, Dâru Sâdir, Beyrut 1977, 4/28-29; Ebu'l-Fidâ, İmâdüddîn İsmail b. Muhammed b. Ömer, Takvîmü'l-Büldân, Dâru Sâdir, Beyrut 1840, s. 235; Sümer, Faruk, Çokur-Ova Tarihine Dair Araştırmalar (Fetihten XVI. Yüzyılın İkinci Yarısına Kadar), DTCF., Tarih Araştırmaları, I, 1963, s: 1-112; Darkot, Besim, "Tarsus" md. İA, MEB. Yay., Eskişehir 1997, 12/1, s: 18-24; Ramsay, W.M, Tarsus (Aziz Pavlus'un Kenti), Çev:

tüm medeniyetleri görmüş, bağıında peygamberler, imparatorlar, meşhur komutanlar ve değerli ilim adamları yetiştirmiş olan Tarsus'la ilgili aşağıdaki hususlara işaret etmek istiyoruz. Zira Tarsus gerek İslam tarihi, gerekse Anadolu'nun Türkleşmesi ve Müslümanlaşması açısından üzerinde önemle durulması gereken, tarihin tanıdığı en eski şehirlerimizden birisidir.

Bugün ülkemizin en büyük ilçelerinden biri olan Tarsus, Anadolu'nun pek çok kenti gibi, tarihî süreç içinde önemli bir din, ilim, kültür ve ticaret merkezi olarak varlığını sürdürme gelmiştir. Ortadoğu'yu Anadolu ve Avrupa Kıta'sına bağlayan Gülek Geçidi'nin ve Toros Dağları'nın güneyinde yer alan Tarsus, fizikî konumu itibariyle de, kuruluşundan itibaren bir ticaret ve barınma kapısı olmuştur.

Tarsus, Anadolu'nun en eski beldelerinden biri olması yanında, kurulduğu yeri ve adı hiç değişmeyen bir şehrimizdir. Zira şehir, tarihe ilk olarak **Tarsos** adıyla geçmiş, daha sonra da **Tarsus** şekline dönüşmüş ve zamanımıza kadar bu şekliyle gelmiştir. Arapça kaynaklarda ise "r" harfi "fetha" ile harekelenmek suretiyle "**Tarasûs**" şeklinde telaffuz edilmiştir. Özellikle âlimlerin nisbesi olarak kullanıldığında

Levent Zoroğlu, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 2000; Tarsus Tarihi ve Tarihsel Anıtları, Kemal Matbaası Adana 1995; Hikmet Öz, Tarsus Tarihi, Tarsus 2007; Bilinmeyen Tarsus, Ankara 1998; Yıldırım, Münir, "Tarsus'un Dinî Tarihine Tarihsel Bir Yaklaşım", Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, Cilt 6, Sayı 2, Temmuz-Aralık 2006, s:101-121; Akgündüz, Ahmet-Baş, Yaşar – Tekin, Rahmi – Kaşıkçı, Osman, Arşiv Belgeleri Işığında Tarsus Tarihi ve Eshâb-ı Kehf, İstanbul 1993; Ener, Kasım, Tarih Boyunca Adana Ovasına Bir Bakış, Berksoy Matbaası İstanbul 1964; Tanrıverdi, Hülya Güley, Tarsus'ta Türk-İslam Mimarisi, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Kayseri 2006; Yıldırım, Mehmet, Emevîler ve Birinci Abbâsîler Döneminde Tarsus (Basılmamış Diploma Çalışması), Erzurum 1997.

bu şekilde okunması gerektiğine vurgu yapılmıştır.² Öte yandan tarihte Tarsus şehrini kim veya kimlerin kurduğu kesin olarak bilinmemekle birlikte, İslâmî kültürde Hz. Âdem'in oğlu Şît tarafından kurulduğu inancı yer almaktadır.

Kurulduğu tarihten itibaren sayısız medeniyet unsurunu içinde barındırmış olan Tarsus'a Hititler, Asurlar, Yunanlılar, Fenikeliler, Persler, Mısırlılar, Romalılar, Araplar ve nihayet Müslüman Türkler hâkim olmuşlardır. Daha önceleri Yahudi ve Hıristiyan dinine mensup insanların yaşamakta olduğu Tarsus, İslam Dini'nin doğuşundan kısa süre sonra hicrî 16 yılında, Müslümanlar tarafından fethedilmiştir. Ancak önemli bir coğrafî konuma sahip olması, Müslümanlar ve Bizanslılar arasında sık sık el değiştirmesine yol açmıştır. Bu el değiştirmeler neticesinde tam bir harabeye dönen Tarsus, hicrî 172 yılında Halife Hârûn er-Reşîd eliyle yeniden inşa edilmiş ve şehre Müslümanlar yerleştirilerek bir de cami (Bugünkü Ulu Câmî'nin yerinde olsa gerek) yapılmıştır. Şehir hicrî 188 yılında tekrar Bizanslıların eline geçtiyse de Halife Me'mûn tarafından 215 yılında geri alınmıştır.

Tarsus'un da içinde bulunduğu Çukurova Bölgesi, Emeviler zamanında Müslümanlar tarafından tamamıyla fethedilmiş İlk Abbasiler döneminde ise bu bölgeye Orta Asya'dan birçok Türk getirilerek yerleştirilmiştir. Bu Türkler de daha ziyade Suğur bölgesi içinde yer alan Tarsus ile Misis, Anazarba ve Adana şehirlerinde iskân ettirilmişlerdir.³ Bu yüzden Tarsus, uzun yıllardan beri Türk-İslam kültürünün yoğun olarak yaşandığı bir ilim merkezi olarak tarihimizdeki yerini almıştır.

Bu tarihten itibaren Tarsus, Müslümanlığın önemli bir

² Hamevî, Mu'cemü'l-Büldân, 4/28; Nevevî, Ebû Zekeriyâ Muhyiddîn b. Şeref, Tehzîbü'l-Esmâ ve'l- Lüğât, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut, trs., 2.Kısım, 1. Cüz, S. 192.

³ Sümer, Çokur-Ova Tarihine Dair Araştırmalar, s. 3.

merkezi olarak gelişmeye başlamış, Osmanlı Hükümdarı Yavuz Sultan Selim'in Mısır'ı fethinden sonra da tamamen bir Türk-İslam şehri olmuştur. Bu açıdan Tarsus, Türk tarihinde de önemli bir konuma sahiptir.

Müslümanlar tarafından fethinden itibaren Tarsus'ta yetişmiş İslam âlimlerinin sayısal çokluğu dikkate alındığında, Tarsus'un İslam Tarihindeki yeri ve konumu da bugün çok daha anlamlı bir hale gelmektedir. İslam Tarihi kaynaklarında açıkça görülmektedir ki, Müslümanlar tarafından fethinden itibaren Tarsus, birçok İslam âlimine ev sahipliği yapmış, gelen âlimler uzun yıllar bu topraklarda kalarak şehri bir İslam Kültür Merkezi haline dönüştürmüşlerdir. Bu çerçevede Tarsus'ta İslâmî ilimler alanında pek çok ilim adamı da yetişmiştir. Mesela sadece Hadis İlmi açısından baktığımızda aralarında Abdullah b. Mübârek (v: 181), Ahmed b. Hanbel (v: 241), Ebû Dâvud (v: 275), Abdullah b. Ahmed b. Hanbel (v: 290), Nesâî (v: 303) gibi Tarsus'a gelen ve orada bir müddet yaşayan; Ebû Ümeyye et-Tarsûsî (v: 273), Ebû Abdullah et-Tarsûsî (v: 217), Ebû Tevbe et-Tarsûsî (v: 241), Süneyd b. Davud et-Tarsûsî (v: 226), Ebu'l-Kâsım et-Tarsûsî (v: 231), Ebû Muhammed et-Tarsûsî (v: 224), Hüseyin b. Ziyâd et-Tarsûsî (v: 220), Mûsâ b. Dâvud ed-Dabbî et-Tarsûsî (v: 217) gibi de Tarsus'ta yetişen erken dönem muhaddislerinin yer aldığı yaklaşık 145 hadis âlimi veya râvisi Tarsus'ta hadis rivayet etmiştir.

Bunların yanında Kur'ân-ı Kerîm'de kıssası anlatılan Ashâb-ı Kehf'in burada bulunması, Hz. Peygamber'in müezzini Bilâl-i Habeşî'nin makamına ev sahipliği yapması, topraklarında Daniyel Peygamberle birlikte 10 nebînin⁴ kabrini barındırdığının kabul edilmesi gibi manevi özellikleri de, Tarsus'un asırlar boyunca İslam Dini'nin öğrenildiği ve

⁴ İbnu'l-Adîm, Kemâleddin, Buğyetü't-Taleb fî Târih-i Haleb, Dımaşk 1978, 1/133.

öğretildiği ilim merkezlerinden biri olmasına önemli katkılar sağlamıştır.

Bilindiği gibi **Hadisler**, Kur'ân-ı Kerîm'den sonra İslam Dini'nin ikinci kaynağıdır ve Hz. Peygamber (s.a.v)'in peygamberlik görevi gereği insanlara yol göstermek için söylemiş olduğu sözleri, yapmış olduğu davranışları ve takîr (onay)'lerinin sözlü veya yazılı ifadelerinin genel adıdır. Hz. Peygamber peygamberliğinin ilk yıllarında, peygamberliğini ve İslam Dinini sadece yakın çevresine açıklamış, Müslümanların sayısı belirli bir miktara ulaşınca da, açıktan tebliğe başlamıştır. Bu süreçte O, İslam Dinini kabul eden ilk sahâbîleri, adeta bir öğretmenin öğrencilerini eğittiği gibi eğitmiş, onların da birer eğitimci olarak yetişmelerine gayret göstermiştir.

Bu bağlamda Müslümanlara öğrettiği teşvik dolu bazı prensipler, onların İslam Dinini anlatmak için değişik bölgelere gitmelerine vesile olmuştur. Özellikle muhaddislerin hadis öğrenmek ve öğretmek için, dolayısıyla İslam Dinini öğretmek için, değişik bölgelere seyahat (rîhle) etmelerinin başlıca sebepleri arasında, Hz. Peygamber'in: "Bizden bir hadis duyup onu güzelce öğrenen, muhafaza eden ve herhangi bir değişiklik yapmadan başkalarına aktaran kişinin, kıyamette Allah yüzünü ak etsin. Zira öyle fakihler (bilenler/anlayanlar) vardır ki, o hadisleri kendilerinden daha iyi anlayacak ve yorumlayacak olanlara aktarmış olabilirler. Öyle fakihler de vardır ki, gerçekte fakih değildirlen"⁵ şeklindeki hadisin geldiğini söyleyebiliriz. İşte İslam âlimleri, gerek fetihler gerekse Hz. Peygamberin İslam Dininin yayılmasına yönelik bu gibi teşviklerinin etkisiyle, hicrî ilk asırlardan itibaren Tarsus'a da gelmeye başlamışlardır.

Bu vesileyle Tarsus'a gelen hadis âlimleri ve râvîleri,

⁵ Ebû Davud, ilim 10, 4/68-69; Tirmizî, ilim 7, 5/33-34; İbn Mâce, mukaddime, 18, 1/84.

Hız. Peygamberin hadislerini naklederek bu topraklarda İslam ahlakının yayılmasına gayret göstermişler, Tarsus halkını Peygamberimizin öğüt ve öğretileriyle buluşturarak önemli bir sorumluluğu yerine getirmeye çalışmışlardır. Sakinlerinin de bu sorumluluk sahiplerine kucak açması neticesinde Tarsus, tarih boyunca Müslümanlığın ve Türklüğün önemli bir temsilcisi olmuştur, olmaya da devam edecektir.

Tarsus fiziki konumu itibarıyla verimli topraklara, yaşanılacak bir iklime ve kıskanılacak derecede stratejik bir konuma sahiptir denilebilir. Bu yüzden olsa gerek, tarih boyunca sık sık diğer din salıklerinin istilasına maruz kalmıştır. Fakat Tarsuslular İslam Dinini tanır tanımaz hemen benimseyip özümsemişler ve bir daha da ondan ayrılmamışlardır. Tüm Anadolu'da olduğu gibi, Tarsus insanının yüzünden de, Peygamberî öğütleri alıp ona sahip çıkmış olmanın verdiği huzuru okumak mümkündür. Yani Tarsus, sünneti yaşayışına yansıtmiş, özümsemiş ve benimsemiş kişilerin şehri olarak görünmektedir. Bunda da Hız. Peygamber ile bu topraklar arasında köprü kurmaya çalışan çok sayıdaki muhaddisin ve İslam âliminin emeğinin varlığı göz ardı edilmeyecek bir gerçektir. İşte bu sebeplerden dolayı kitabımızın adını "*Tarsuslu Hadis Âlimleri*" olarak belirlemeyi uygun gördük.

Tarsus'ta yaşamış birçok hadis âliminin rivayet ettiği veya rivayet zincirinde yer aldığı hadisler, meşhur hadis kaynaklarına da yansımıştır.⁶ Şimdi bütün bu muhaddis ve râvîlerimizi daha yakından tanımaya ve tanıtmaya çalışalım.

⁶ Bu konuda bilgi için bkz: Ateş, Ali Osman, "İlk Dört Asırda Adana ve Çevresinde Yaşayan Hadis Âlimleri", Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, Cilt 2, Sayı 1, Ocak-Haziran 2002, s. 33-40.

BİRİNCİ BÖLÜM

TARSUS'A NİSPET EDİLEN HADİS ÂLİMLERİ

Bu bölümde Tarsus'a nispet edilen, yani kaynaklarımızda isimlerinin sonuna "et-Tarsûsî" şeklinde nisbe konulan hadis âlimlerini ve hadis ravilerini tanıtmaya çalışacağız. Bunları da kendi aralarında, önce vefat tarihi bilinenleri kronolojik olarak, sonra da vefat tarihi bilinmeyenleri ele alacağız.

A. VEFAT TARİHİ BİLİNERLER

1. MÛSÂ b. DÂVUD ed-DABBÎ: EBÛ ABDULLAH et-TARSÛSÎ (v: 217)

Aslen Kûfe'li olup **Tarsus**'ta ikamet etmiş ve Tarsus valiliği yapmıştır. İkamet ettiği diğer bir şehir de Bağdat'tır. Misis (el-Massîsa) kadılığı yaptığı da belirtilmektedir. Cerîr b. Hâzım, Mübârek b. Fedâle, Nafî b. Ömer el-Cümeihî, Yezîd b. İbrâhim et-Tüsterî, **Mâlik b. Enes** (v: 179), **Süfyân es-Sevrî** (v: 161), **Şu'be b. el-Haccâc**, Süleyman b. Bilâl, Kays b. er-Rebî', Muhammed b. Müslim et-Tâifî, Müslim b. **Hâlid ez-Zencî**, Ebû Bekr el-Medenî, Züheyir b. Muâviye, Ca'fer b. Ziyâd el-Ahmerî, **Hammâd b. Seleme** (v: 167), Abdülaziz b. Ebî Seleme el-Mâcişûn, Ebû Ca'fer el-Medîni, **Hüseyim b. Beşîr**, **Ebu'l-Ahves** ve bir çok kişiden hadis almıştır. Ondandır hadis alanlar arasında ise Muhammed b. Ahmed b. Ebî Halef, **Alî b. el-Medîni**, **Ahmed b. Hanbel**, Haccâc b. eş-Şâ'ir, Ebû Musâ, Muhammed b. Muammer el-Bahrânî, Zeyd b. Ahram et-Tâî, Muahammed b. Yahyâ b. Abdülkerim el-Ezdî, İsa b.

Yunus et-**Tarsûsî**, Amr İbn Mansûr en-Nesâî, Muhammed b. Abdülcebbâr el-Hemedânî, Muhammed b. Yahyâ ez-Zühî, Ahmed b. Süleyman er-Ruhâvî, İbrahim b. Yakub el-Cûzecânî, Bişr b. Musa ve diğer birçok kişi yer almaktadır. Aynı zamanda zâhid de olan Ebû Abdullah et-Tarsûsî, hadis rivayet ehliyeti açısından "sika",⁷ "sâhib-i hadîs"⁸, "şeyh"⁹ ve "musannif"¹⁰ olarak değerlendirilmekle birlikte, "muzdarib"¹¹ hadisleri naklettiğine de işaret edilmiştir. Güzel konuşan ve fazilet sahibi bir kişiliğe sahip olan Mûsa b. Davud ed-Dabbî et-Tarsûsî'nin 217 yılında Tarsus'ta¹² vefat ettiği belirtilmiştir. Rivayet ettiği bazı hadislerin **Müslim** (v: 261), **Ebû Davud** (v: 275), **Nesâî** (v: 303), **Tirmizî** (v: 279) ve **İbn Mâce** (v:

⁷ Sika: Hadis ilminde, adâlet ve zapt sahibi ravilere verilen bir ad olup, ta'dîl lafızlarının en başında gelen ifadelerden biridir. Bkz: Uğur, Mücteba, Ansiklopedik Hadis Terimleri Sözlüğü, TDV. Yay., Ankara 1992, s. 359-360.

⁸ Sâhibu'l-Hadîs: Genelde hadis rivayetiyle meşgul olanlara verilen bir lakap olmakla birlikte, hayatını hadislerin hükmüyle yönlendiren kişi için de kullanılan bir vasıftır. Bkz: Uğur, Ansiklopedik Hadis Terimleri, s. 339.

⁹ Şeyh: Hadis ilminde genellikle, hadis talebesinin meclislerine devam ederek hadislerini öğrendiği ve rivayet ettiği hocaya şeyh denir. Çoğulu "şüyûh, eşyâh, meşâyih'dir. Bkz: Uğur, Ansiklopedik Hadis Terimleri, s. 377.

¹⁰ Kehhâle, Ömer Rıza, Mu'cemü'l-Müellifin, Müessesetü'r-Risâle, Beyrut 1993, 3/931-932.

¹¹ Muzdarib Hadis: Sened veya metin açısından birbirlerine zıt oldukları halde, birini diğerine tercih etme imkânı olmayan hadislerdir. Muzdarib hadisler genellikle zayıf hadis kategorisinde değerlendirilir. Bkz: Aydın, Abdullah, Hadis İstılahları Sözlüğü, Hadisevi Yay., İstanbul 2006, s.244-245.

¹² Diğer kaynaklar Tarsus'ta vefat ettiğini belirtirken, İbn Hibbân Misis'te vefat ettiğini ifade etmektedir. Bkz: İbn Hibbân, Muhammed b. Ahmed Ebû Hâtim et-Temîmî el-Büstî, Kitâbu's-Sikât, thk: Seyyid Şerefuddin Ahmed, Dâru'l-Fikr, Beyrut 1975, 9/160.

273) tarafından tahrir (rivayet) edildiği belirtilmektedir.¹³

Mûsâ b. Davud ed-Dabbî'nin hayat hikâyesini aktaran Hatîb el-Bağdâdî, "Târîhu Bağdat" adlı eserinde onun rivayetlerine şu hadisi örnek vermektedir: "Abdullah b. Ömer'in naklettiğine göre Hz. Peygamber, düşmanların eline geçmesi endişesiyle, düşman topraklarına Kur'ân (sayfaları) ile gidilmesini yasaklamıştı".¹⁴

عن ابن عمر أن النبي (ص) نهى أن يسافر بالقرآن إلى أرض العدو
مخافة أن يناله العدو.

2. HÜSEYN b. ZİYÂD: EBÛ ALÎ el-BESÎNÎ el- MÛTEABBÎD el-MERVEZÎ et-TARSÛSÎ (v: 220)

Aslen Merv'li olup Tarsus'ta da ikamet etmiş ve hicri 220 yılında Tarsus'ta vefat etmiştir. Rivayet ettiği hadisler "meşhur"dur.¹⁵ Fudayl b. İyâz (v:187) ve Süfyân b. Uyeyne

¹³ Hakkında geniş bilgi için bkz: İbn Sa'd, Muhammed b. Sa'd ez-Zührî, Kitâbu't-Tabakâti'l-Kebîr, thk: Ali Muhammed Ömer, Kahire 2001, 9/348; Bağdâdî, Ebû Bekr Hatîb, Târîhu Bağdat, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut, trs, 13/33; Mizzî, Cemâlüddin Ebu'l-Haccâc, Tehzîbü'l-Kemâl fi Esmâi'r-Ricâl, thk: Beşşar Avvâd Ma'rûf, Beyrut 1994, 29/57-61; Zehebî, Ebû Abdullah Muhammed b. Ahmed Şemseddin b. Osman, el-Kâşif fi Ma'rifeti men lehû Rivâyetün fi'l-Kütübi's-Sitteti, thk: İzzet Ali, Musa el-Mûşî, Kahire 1972, 2/303; Tezkiratü'l-Huffâz, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut 1998, 1/277; İbn Hacer, Ahmed b. Ali el-Askalânî, Tehzîbu't-Tehzîb, Dâru İhyâi't-Türâsi'l-Arabî, Beyrut 1993, 5/562; Ateş, İlk Dört Asırda Adana ve Çevresinde Yaşayan Hadis Alimleri, s. 33-34.

¹⁴ Bağdâdî, Târîhu Bağdat, 13/33. Hadis için ayrıca bkz: İmam Mâlik, cihâd 2, 2/446; Buhârî, cihâd ve siyer, 129, 4/15 Müslim, imâret, hadis no: 92, 3/1490-1491; Ebû Davud, cihâd 81, 3/82

¹⁵ Meşhûr hadis: Her nesilde en az üç kişinin rivayet etmiş olduğu veya en az üç farklı senedle rivayet edilmiş olan hadislerdir. Bkz:

(v: 198) gibi tanınmış muhaddislerden hadis almıştır. Kendisinden de İshak b. el-Cerrâh el-Âdemî, Ebû Ammâr el-Mervezî, Abde b. Süleyman, Abdurrahman b. Muhammed b. Sellâm et-Tarsûsî ve birçok Suğur Bölgesi muhaddisi hadis nakletmiştir. Hadis rivayet ehliyeti açısından da "sâlih"¹⁶ biri olarak değerlendirilmiştir.¹⁷

Ebû Alî Hüseyin b. Ziyâd, aynı zamanda mutasavvıf ve zâhid bir alim idi. Dolayısıyla rivayetleri arasında Fudayl b. İyâz'ın zühd ile ilgili sözleri oldukça fazladır. İsnadında onun da yer aldığı bir hadis şu şekildedir: İbn Abbâs'ın naklettiğine göre Hz. Peygamber: "*İlim öğrenme konusunda samimi ve iyi niyetli olunuz. Öğrendiğiniz bilgiyi birbirinizden gizlemeyiniz (paylaşınız). Zira ilim konusunda aldatma, mal konusundaki aldatmadan daha şiddetli azabı gerektirir*" buyurmuştur.¹⁸

عن ابن عباس قال قال رسول الله (ص): تناصحوا في العلم ولا
يكتم بعضكم بعضا فإن خيانة في العلم أشد من خيانة المال.

Aydınlı, Hadis İstılahları Sözlüğü, s. 185.

¹⁶ Sâlih: Bir ravi hakkında kullanılan, beşinci merteye ta'dil lafızlarından biridir. Böyle bir ravinin rivayet ettiği hadis yazılır ve incelenir. Bkz: Aydınlı, Hadis İstılahları Sözlüğü, s. 276.

¹⁷ Buhârî, Muhammed b. İsmail, et-Târîhu'l-Kebîr, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut 1986, 2/391; İbn Hibbân, Kitâbu's-Sikât, 8/186; Râzî, İbn Ebî Hâtim, Kitâbu'l-Cerh ve't-Ta'dil, thk: Muhammed İbrahim el-Mavsilî, Dâru'l-Beşâiri'l-İslâmiyye, Beyrut 1952, 3/53.

¹⁸ Esbahânî, Ebû Nuaym, Hilyetü'l-Evliyâ ve Tabakâtü'l-Asfiyâ, Beyrut 1988, 9/20. Hadis için ayrıca bkz: Suyûtî, Celâleddîn, el-Câmiu's-Sağîr min Hadîsi'l-Beşîri'n-Nezîr, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut 2002. 1/202.

3. EBÛ MUHAMMED et-TARSÛSÎ: ÂRİM EBÛ'N-NU'MÂN MUHAMMED b. FADL es-SEDÛSÎ (v: 224)

Buhârî'nin hocasıdır.¹⁹ İyi bir kişiliğe sahip olmasına karşın, hadis rivayetinde zayıf olarak değerlendirilmiştir. Ebû Muaviye ed-Darîr ve diğerlerinden sema yoluyla (işiterek) hadis almıştır. Öte yandan Ebû Hatim b. Hibbân, onun zayıf olarak değerlendirilmesinin sebebinin "itkân"²⁰ va "zabt"ının²¹ zayıflığından kaynaklandığını ileri sürer.²² Cerîr b. Hâzım, Mehdî b. Meymûn, Ebî Hilâl er-Râsibî, Abdülvaris b. Saîd, Ebî Zeyd el-Ahvel, Mu'temir b. Süleyman, Abdülvâhid b. Ziyâd, Davud b. Ebi'l-Furât, Saîd b. Zeyd, **Abdullah b. Mübârek**, **Ebû Avâne**, Abdulaziz b. Muhammed ed-Derâverdi'den hadis almıştır. Ondaki hadis alanlar ise başta **Buhârî** ve **Ahmed b. Hanbel** olmak üzere Abdullah b. Muhammed el-Müsnedî, Ahmed b. Saîd ed-Dârimî, Haccâc b. eş-Şâir, Harun b. Abdullah el-Hammâl, Abd b. Humeyd, Ahmed b. Muhammed b. el-Muallâ, Muhammed b. Abdülmelik ed-Dakîkî, Muhammed b. Davud b. Subeyh, Ebû Davud el-Harrânî, Muhammed b. Yahya ez-Zühlî, kardeşi Bistâm b. Velîd b. Fadl, **Ebû Hâtim** ve **Ebû Zür'a** er-Râzî, Ebu'l-Ahves, Yakub b. Şeybe, Yakub b. Süfyân, Ebû Müslim

¹⁹ Buhârî, "Ebu'n-Nu'mân" şeklindeki künyesini kullanarak, bu hocasının yaklaşık 90 rivayetini Sahîh'ine almıştır. Krş: Buhârî, Muhammed b. İsmail, es-Sahîh, Çağrı Yay., İstanbul 1992, I-VIII.

²⁰ İtkân: Rivayet ettiği hadisler üzerinde titizlik gösteren ravilere verilen bir ta'dîl vasfıdır. Bkz: Uğur, Ansiklopedik Hadis Terimleri, s. 171.

²¹ Zabt: Duyduğu hadisleri, aradan uzun zaman geçmesine rağmen, duyduğu şekliyle ezberinde tutup ne eksik ne de fazlasıyla nakleden ravi için kullanılan bir ta'dîl ifadesidir. Bkz: Uğur, Ansiklopedik Hadis Terimleri, s. 426.

²² Irâkî, Zeynuddin Abdurrahman b. Hüseyin, et-Takyîd ve'l-Îzâh Şerhu Mukaddimeti İbn Salâh, Medine 1969, s. 378.

el-Keccî ve daha birçok kişidir.²³

Bunların yanında Ârim'in **Hammâd b. Zeyd** (v:179) ve **Hammâd b. Seleme** (v:167)'den de hadis aldığı, kendisinin hadis hafızı²⁴ ve hadis ilminin rükünlerinden (otorite) biri olduğu, ancak ömrünün sonuna doğru hadisleri birbirine karıştırdığı (ihtilat), aynı dönemde yaşamış olan meşhur muhaddis Süleyman b. Harb'in (v: 224) onu hadis ilminde kendisinden daha önde gördüğü belirtilmektedir.²⁵

Hadis rivayet ehliyeti açısından ise hakkında hem olumlu hem de olumsuz değerlendirmeler yapıldığı görülmektedir. Mesela İbn Hacer'in tespitlerine göre "sadûk",²⁶ "me'mûn",²⁷ "sika" gibi ta'dil lafızlarıyla güvenilirliği vurgulanmakta ve Hammâd b. Zeyd'in hadislerini nakleden en güvenilir kişilerden biri olduğu ileri sürülmektedir. Ama buna karşılık ömrünün sonuna doğru yani hicrî 220 yılından itibaren hadisleri birbirine karıştırdığı (ihtilat), aklının zail olduğu ve hadislerin sened veya metinlerinde bazı değişiklikler yaptığı, dolayısıyla bu tarihten

²³ İbn Hacer, Tehzîb, 9/359-360.

²⁴ Hadis Hâfızı: Muhaddislere verilen unvanlardan/lakaplardan biri olup hadis ilminde yüksek derecelere ulaşmış kişilere denir. Mesela yüz bin hadisi metin ve senedleriyle bilip ezberlemiş olan, bunların ravilerini ve hayat hikayelerini cerh ve ta'dil yönleriyle bilen kişiye hadis hafızı denir. Bkz: Aydın, Hadis İstılahları Sözlüğü, s. 127-128.

²⁵ Zehebî, Ebû Abdillâh Muhammed b. Ahmed b. Osman, el-İber fî Haberi men Ğaber, Beyrut, trs., 1/309.

²⁶ Sadûk: "Son derece doğru" anlamında olup, hadis ravileri için kullanılan bir adalet (ta'd'il) terimidir. Bkz: Uğur, Ansiklopedik Hadis Terimleri, s. 333.

²⁷ Me'mûn: Raviler hakkında, hadis rivayeti açısından güvenilen, emniyetli anlamında kullanılan bir ta'd'il ifadesidir. Bkz: Uğur, Ansiklopedik Hadis Terimleri, s. 216.

önceki rivayetlerinin sahîh²⁸, sonrakilerin ise münker²⁹ olarak değerlendirildiği belirtilmektedir.³⁰

Öte yandan Ârim, bazı Kütüb-i Sitte imamlarına da hocalık yapmıştır. Mesela **Buhârî**,³¹ farklı hocaları aracılığı ile **Müslim**,³² **Ebû Davud** aracılığı ile **Nesâî**³³ gibi hadis âlimleri, eserlerine onun rivayet ettiği bazı hadisleri almışlardır.

Nitekim Nesâî, Sünen’inde tahrîc ettiği “*Şu dört kişi Allah’ın hoşuna gitmez: Malını satabilmek için çok yemin eden satıcı, kibirli fakir, yaşlı zânî (zina eden) ve zorba yönetici*” şeklindeki hadisi, Ârim vasıtasıyla nakletmiştir.³⁴

عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ (ص) قَالَ: أَرْبَعَةٌ يَبْغِضُهُمُ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ الْبَيَّاعُ الْحَلَّافُ وَالْفَقِيرُ الْمُخْتَالُ وَالشَّيْخُ الزَّانِي وَالْإِمَامُ الْجَائِرُ.

Aynı şekilde Buhârî de, hem Sahîh’inde hem de "Edebü'l-Müfred" adlı eserinde yer verdiği: “*Hepiniz çobansınız ve güttüğünüz şeylerden sorumlusunuz. Mesela bir*

²⁸ Sahîh Hadis: Hadis ilminde, adalet ve zapt sahibi ravilerin muttasıl bir isnad ile rivayet ettikleri şâz ve illetten uzak hadislerle verilen addır. Bkz: İbn Salah, Ebû Amr Osman b. Abdurrahman eş-Şehrezûrî, Ulûmü'l-Hadîs, thk: Nureddin İtr, Dâru'l-Fikr, Dımaşk 1986, s. 11-12.

²⁹ Münker hadis: Zayıf bir râvinin güvenilir râvilere muhalif olarak rivayet ettiği ve bu rivayetinde tek kaldığı hadislerdir. Bkz. Koçyiğit, Talat, Hadis İstılahları, A.Ü.İ.F.Y., Ankara 1985, s. 287.

³⁰ Zehebî, Mîzânu'l-İ'tidâl fî Nakdi'r-Ricâl, Beyrut 1963, 4/7-8; İbn Hacer, Tehzîb, 9/359-360.

³¹ Mesela bkz: Buhârî, ilim 3,1/21; tıbb 26, 7/19.

³² Mesela bkz: Müslim, büyü', hadis no: 77, 2/1176; edâhî, hadis no: 8, 2/1554.

³³ Mesela bkz: Nesâî, zekât 77, 5/86; nikah 70, 6/124.

³⁴ Nesâî, zekât 77, 5/89.

yönetici, yönetimi altında bulunan kişilerden sorumludur; bir aile reisi, ailesinin fertlerinden sorumludur; bir anne, kocasının olmadığı zamanda da evinin sorumlusudur; bir köle, efendisinin malının çobanıdır ve sorumludur. Evet! hepiniz işte böyle birer çoban gibisiniz ve hepiniz sorumlusunuz” hadisini, hocası Ârim'den nakletmektedir.³⁵

عن عبد الله : قال النبي (ص) : كلكم راع وكلكم مسؤول فالإمام راع وهو مسؤول والرجل راع على أهله وهو مسؤول والمرأة راعية على بيت زوجها وهي مسؤولة والعبد راع على مال سيده وهو مسؤول ألا فكلكم راع وكلكم مسؤول .

4. SÜNEYD b. DAVUD el-MISSÎSÎ et-TARSÛSÎ (v: 226)

Asıl isminin Hüseyin b. Davud Ebû Ali el-Missîsî olduğu, Süneyd'in ise lakabı olduğu belirtilmektedir. Aslen Misis'li olup Tarsus'ta da ikamet etmiştir. Muhammed b. İsa et-Tarsûsî, oğlu Ca'fer b. Süneyd b. Dâvud el-Missîsî, Ebû Zür'a ve Ebû Hatim er-Râzî'nin hocası, **Hammâd b. Zeyd, Abdullah b. Mübârek**, Yusuf b. Muhammed b. Münkedir, Mu'temir b. Süleyman ve Ebû Temîle Yahya b. Vâzih'in da talebesidir. Hadis rivayet ehliyeti açısından ise hem "sika ve sadûk" olarak hem de "zayıf ve leyyin"³⁶ olarak değerlendirilmektedir.³⁷ Rivayet ettiği hadise kaynaklarda şu

³⁵ Buhârî, nikâh 81, 6/146; Buhârî, el-Edebü'l-Müfred, Beyrut 1986, s. 83.

³⁶ Leyyin: Hadis rivayetinde gevşek davranan, yani fazla titizlik göstermeyen anlamında bir cerh ifadesidir. Bkz: Uğur, Ansiklopedik Hadis Terimleri, s. 202.

³⁷ İbn Hibbân, Kitâbu's-Sikât, 8/304; İbn Asâkir, Ali b. Hasen b. Hibetullah, Târihu Dımaşk, Dâru'l-Fikr, Beyrut 1998, 22/276 (mektebetü's-şâmile, versiyon: 3.1); İbn Nâsiruddîn, Şemseddin

örnek verilmektedir: "*Annesi Hz. Süleyman'a şu tavsiyede bulunurdu: Ey oğul! Geceleyin çok uyuma. Çünkü geceleyin çok uyku, kıyamet gününde sahibini(sevap açısından) fakir bırakır*".³⁸

عن جابر قال : قال رسول الله (ص): قالت أم سليمان بن داود لسليمان بن داود : يا بني لا تكثر النوم بالليل فإن كثرة النوم بالليل تدع صاحبه فقيرا يوم القيامة.

İbn Mâce'nin yorumuna göre bu hadisin isnadı, Süneyd b. Davud ve hocası Yusuf b. Muhammed b. el-Münkedir sebebiyle zayıftır. Zira bu ikisi de zayıf ravilerdendir.³⁹ Taberânî ise Süneyd'in bu rivayetinde teferrüd ettiğini (tek kaldığını) belirterek,⁴⁰ rivayetin zayıf olduğunu ima etmektedir.

Muhammed, Tavzîhu'l-Müştebeh fî Zapt-i Esmâi'r-Ruvâti ve Ensâbihim ve Elkâbihim ve Künâhüm, Beyrut 1993, 5/113; Zehebî, Târihu'l-İslâm ve Vefeyâtü'l-Meşâhîr ve'l-'A'lâm, Dâru'l-Kütübi'l-Arabî, Beyrut 1987, 16 /192.

³⁸ İbn Mâce, ikâmetü's-salât 173, 1/422; Beyhakî, Şuabü'l-İmân, Beyrut 1410, 4/183 (mektebetü's-şâmile, versiyon: 3.1).

³⁹ İbn Mâce, ikâmetü's-salât 173, 1/422; Taberâbnî, Süleyman b. Ahmed b. Eyyub Ebu'l-Kâsım, Mu'cemü's-Sağîr, Beyrut 1986, 1/141.

⁴⁰ Taberâbnî, Mu'cemü's-Sağîr, 1/141.

5. ABBÂD b. MÛSÂ EBÛ MUHAMMED el- ENBÂRÎ el-HUTTELÎ et-TARSÛSÎ (v: 229/230

İbrâhim b. Sa'd, İsmail b. Ca'fer, İbn Uleyye, Süfyân b. Uyeyne, Hüşeym b. Beşîr ve Mervân b. Muaviye gibi zamanının tanınmış muhaddislerinden hadis nakletmiştir. Kendisinden de **Müslim**⁴¹ ve **Ebû Davud** doğrudan, **Buhârî**⁴² ve **Nesâî** ise Muhammed b. Abdurrahîm el-Bezzâr vasıtasıyla hadis almıştır. Ayrıca Ebû Zür'a er-Râzî, oğlu İshak b. Abbâd, Musa b. Harun el-Hammâl ve Ebû Ya'lâ el-Mavsîlî gibi tanınmış muhaddisler de onun öğrencileri arasında sayılmaktadır. Hakkında, hadis rivayeti açısından "sika", "leyse bihî be'sün",⁴³ "sadûk", "sâlih" gibi güven telkin edici (ta'dîl) ifadeler sarfedilen Abbâd b. Mûsâ, aslen Yemen'li olup, bir müddet de Bağdat'ta ikamet ettikten sonra Tarsus'a gelmiş ve hicri 229 veya 230 yılında Tarsus'ta vefat etmiştir⁴⁴.

Tarsus'ta 20 yıl kalmış olan meşhur hadis âlimi Ebû Dâvud es-Sicistânî'nin (v: 275), altı ana hadis kitabı (Kütüb-i Sitte) arasında yer alan Sünen'indeki 9 tane hadisi, Abbâd b. Mûsâ'dan aldığını görmekteyiz⁴⁵.

⁴¹ Müslim, fadâilü's-sahâbe, hadis no: 10, 2/1856-1857.

⁴² Buhârî, isti'zân 51, 7/144.

⁴³ Leyse bihî be'sun: Herhangi bir ravinin, rivayet ettiği hadisler'in sıhhat yönünden zararsız olduğu anlamına gelen bir ta'dîl ifadesidir. Lâ be'se bihî ile aynı anlamda kullanılmaktadır. Bkz. Uğur, Ansiklopedik Hadis Terimleri, s. 195.

⁴⁴ İbn Hibbân, Kitâbu's-Sikât, 8/436; Kelebâzî, Ahmed b. Muhammed b. Huseyn Ebû Nasr, Ricâlu Sahîhi'l-Buhârî, thk: Abdullah el-Leysî, Dâru'l-Ma'rife, Beyrut 1987, s. 502; İbn Hacer, Tehzîb, 3/72; Ayrıca bkz: Ateş, Adana ve Çevresinde Yaşayan Hadis Alimleri, s. 35-36.

⁴⁵ Bu hadisler için bkz: Ebû Davud, salât 27, 1/335-336; salât 143-144, 1/538; şeh-r-u Ramazân 9, 2/117; zekât 24, 2/285,286; talak

Abbâd b. Musa'nin rivayet ettiği hadislere örnek olarak, aşağıdaki değişik konularla ilgili hadisleri verebiliriz:

Abdullah b. Amr'ın naklettiğine göre Hz. Peygamber: "Zengine ve çalışabilecek güce sahip olan kişiye zekât verilmez" buyurmuştur.⁴⁶

عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَمْرٍو عَنِ النَّبِيِّ (ص) قَالَ: لَا تَحِلُّ الصَّدَقَةُ لِغَنِيٍّ وَلَا لِذِي مِرَّةٍ سِوَى.

Hız. Ali şöyle anlatıyor: "Mekke'den ayrıldığımızda Hamza'nın kızı Ey Amca, Ey Amca! diyerek peşimize düştü. Elinden tutarak, amcasından başka kimsesi olup olmadığını sordum ve onu yanıma aldım. Sonra bu olayı orada bulunanlara anlattı. Orada bulunan Cafer o kızın, amcasının kızı olduğunu, teyzesinin de eşi olduğunu söyledi. Bunun üzerine Hız. Peygamber: "Teyze, anne mesabesinde" diyerek küçük kız çocuğunu Cafer'le birlikte teyzesinin yanına gönderilmesine hükmetti".⁴⁷

عَنْ عَلِيٍّ قَالَ لَمَّا خَرَجْنَا مِنْ مَكَّةَ تَبِعْنَا بِنْتُ حَمْزَةَ تُنَادِي يَا عَمَّ يَا عَمَّ. فَتَنَاوَلَهَا عَلِيٌّ فَأَخَذَ بِبِدِّهَا وَقَالَ دُونَكَ بِنْتُ عَمِّكَ. فَحَمَلَتْهَا فَفَصَّ الْخَبَرَ قَالَ وَقَالَ جَعْفَرُ ابْنُ عَمِّي وَخَالَتْهَا نَحْيِي. فَقَضَى بِهَا النَّبِيُّ (ص) لِخَالَتِهَا وَقَالَ: الْخَالَةُ بِمَنْزِلَةِ الْأُمِّ.

Ebû Bürde'nin babası şöyle anlatıyor: "Hız. Peygamber bize, Habeş Kralı Necâşi'nin ülkesine hicret etmemizi emretmişti. Necâşi, Hız. Peygamber'in adını duyunca: Şahitlik ederim ki O, Allah'ın elçisidir ve İsa b. Meryem'in, geleceğini haber verdiği kişidir. Eğer bu ülkede yönetici olmasaydım,

34-35, 2/710; cenâiz 56-57, 3/543; eşribe 1, 3/79-80; hudûd 2, 4/528-529; edeb 119-120, 5/352.

⁴⁶ Ebû Davud, zekât 24, 2/285,286.

⁴⁷ Ebû Davud, talak 34-35, 2/710.

gider onun ayakkabılarını taşırdım" dedi.⁴⁸

عَنْ أَبِي بُرْدَةَ عَنْ أَبِيهِ قَالَ : أَمَرَنَا رَسُولُ اللَّهِ (ص) أَنْ نَنْطَلِقَ إِلَى
أَرْضِ النَّجَاشِيِّ فَذَكَرَ حَدِيثَهُ قَالَ النَّجَاشِيُّ أَشْهَدُ أَنَّهُ رَسُولُ اللَّهِ (ص) وَأَنَّهُ
الَّذِي بَشَّرَ بِهِ عِيسَى ابْنُ مَرْيَمَ وَلَوْلَا مَا أَنَا فِيهِ مِنَ الْمَلِكِ لَأَتَيْتُهُ حَتَّى أُحْمَلَ
نَعْلَيْهِ.

Abdullah b. Ömer'in rivayet ettiğine göre Hz. Peygamber şöyle buyurmuştur: "Anne-babaya lanet etmek, en büyük günahlardandır. Orada bulunanlar, anne-babaya lanet etmenin nasıl olacağını sorunca Allah Rasûlü: "Kişi, bir başkasının babasına lanet okur, o da onun babasına lanet okur. Yine aynı şekilde birinin annesine lanet okur, o da onun annesine lanet okur" cevabını vermiştir.⁴⁹

عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَمْرٍو قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : إِنَّ مِنْ أَكْبَرِ
الْكِبَائِرِ أَنْ يَلْعَنَ الرَّجُلُ وَالِدَيْهِ . « قِيلَ يَا رَسُولَ اللَّهِ كَيْفَ يَلْعَنُ الرَّجُلُ
وَالِدَيْهِ قَالَ « يَلْعَنُ أَبَا الرَّجُلِ فَيَلْعَنُ أَبَاهُ وَيَلْعَنُ أُمَّهُ فَيَلْعَنُ أُمَّهُ .

6. ABDURRAHMAN b. MUHAMMED b. SELLÂM el-CÜMAHÎ: EBU'L-KÂSİM et-TARSÛSÎ (v: 231)

Aslen Irak'lı olup Tarsus'ta ikamet etmiştir. Rayhân b. Saîd, Haccâc el-'Aver, Ebû Davud et-Tayâlîsî, Ebû Davud el-Huferî, Zeyd b. el-Habbâb, İshak el-Ezrak, Ebû Üsâme, Abdussamed b. Abdülvâris, Affân b. Müslim, Ömer b. Yunus el-Yemâmî, Ebî Ahmed ez-Zübeyrî, Amr b. Muhammed, Muhammed b. Rebîa el-Kilâbî, Ebî Muâviye, Muhammed b. Kesîr el-Missîsî, Yazid b. Hârûn, Ebû Nuaym ve daha birçok kişiden hadis almıştır. Öğrencileri arasında ise başta **Ebû**

⁴⁸ Ebû Davud, cenâiz 56-57, 3/543.

⁴⁹ Ebû Davud, edeb 119-120, 5/352.

Davud ve **Nesâî** olmak üzere oğlunun oğlu (torunu) Ebu'l-Hasen Ahmed b. Muhammed b. Abdurrahman et-**Tarsûsî**, Yezîd b Hârûn, Ebû Hatim er-Râzî, Mutayyen, Vasîf b. Abdullah el-Antâkî, Harb b. İsmail, Ebû Zûr'a er-Râzî'nin kardeşinin oğlu Ebu'l-Kâsım, Harb b. İsmail el-Kirmânî, Ebû Bişr ed-**Dûlâbî**, İbn Ebî Dâvud (Ebû Bekr b. Ebî Davud) gibi isimler yer almaktadır.

Hadis rivayet ehliyeti açısından ise hakkında "sika", "şeyh", "lâ be'se bih" gibi övgü ifadelerinin dile getirildiği belirtilmektedir.⁵⁰ Ancak, İbn Hibbân'a göre onun güvenilirliği hakkında Amr b. Sinân ve diğerlerinin naklettikleri bilgiler genellikle birbiriyle çelişki arz etmektedir.⁵¹

Rivayet ettiği hadislere, Nesâî'de yer alan seferinin orucu ve namazı ile Hz. Peygamberin çocuk sevgisi hakkındaki şu iki hadisi örnek verebiliriz:

*“Sefer e çıktığımız bir günde Hz. Peygamber yanımıza geldi. O, yemek yiyordu. Bana ‘gel, sen de ye’ dedi. Ben oruçlu olduğumu söyleyince, Rasûlullah: Bak, sana orucu anlatayım. Yüce Allah, (sefer hali bitinceye kadar) seferî’den hem oruç sorumluluğunu hem de (farz) namazların yarısını kaldırdı”.*⁵²

كنا نساfer فأتينا رسول الله (ص) وهو يطعم فقال : هلم فاطعم
فقلت إني صائم فقال رسول الله (ص) أحدثك عن الصيام إن الله وضع
عن المسافر الصوم وشطر الصلاة.

Abdullah b. Şeddâd babasının şöyle rivayet ettiğini belirtiyor: *Rasulullah birgün torunları Hasan veya Hüseyin’i kucaklamış olduğu halde akşam namazı için yanımıza geldi.*

⁵⁰ Mizzî, Tehzîbü'l-Kemâl, 17/390-393; İbn Hacer, Tehzîb, 3/417.

⁵¹ İbn Hibbân, Kitâbu's-Sikât, 8/383.

⁵² Nesâî, sıyâm 51, 4/181-182.

Öne geçti ve çocuğu yere bıraktı. Tekbir getirerek namaza başladı. Secdeye vardığında uzun bir müddet kalkmadı. Kafamı kaldırıp baktığımda çocuğun Hz. Peygamberin sırtına çıkmış olduğunu, O'nun da öylece secdede beklediğini gördüm. Hemen secdeye geri döndüm ve devam ettim. Namaz bittikten sonra sahâbiler: Ey Allah'ın Rasûlü, secdede o kadar uzun bekledin ki, bir şey olduğunu veya vahiy geldiğini zannettik, dediler. Bunun üzerine Hz. Peygamber: O dediklerinizin hiçbiri olmadı. Şu yavrucağızım sırtıma bindi, gönlü olup oradan ininceye kadar bekledim, acele etmek istemedim, diye cevap verdi.⁵³

عن عبد الله بن شداد عن أبيه قال خرج علينا رسول الله (ص) في إحدى صلاتي العشي وهو حامل حسنا أو حسينا فتقدم النبي (ص) فوضعه ثم كبر للصلاة فصلى فسجد بين ظهري صلاته سجدة أطالها قال أبي فرفعت رأسي فإذا الصبي على ظهر رسول الله (ص) وهو ساجد فرجعت إلى سجودي فلما قضى رسول الله (ص) الصلاة قال الناس يا رسول الله إنك سجدت بين ظهري صلاتك سجدة أطلتها حتى ظننا أنه قد حدث أمر وأنه يوحى إليك قال : كل ذلك لم يكن ولكن ابني ارتحلني فكرهت أن أعجله حتى يقضي حاجته .

Enes b. Mâlik, Hz. Peygamber'in: "Müminler birbirleri hakkında samimiyet ve iyi niyet beslerler. Ayı ayrı memleketlerden olsalar da hep birbirlerini severler. Münafıklar ise, aynı memlekette olsalar bile, hep birbirlerini aldatırlar"⁵⁴.

عن أنس قال : قال رسول الله (ص) : المؤمنون نصحة بعضهم لبعض يوادون وإن تفرقت ديارهم ، والمنافقون غششة بعضهم لبعض

⁵³ Nesâî, tatbîk 82, 2/229-230.

⁵⁴ Taberâbnî, Süleyman b. Ahmed b. Eyyub Ebu'l-Kâsım, Mekârimü'l-Ahlâk, thk: Muhammed Abdulkadir Atâ, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut 1989, s. 335.

7. ABDE b. SÜLEYMAN el-MERVEZÎ et-TARSÛSÎ EBÛ SÜLEYMAN (v:239):

Merv'li olup, Misis'e gelmiş, Tarsus'a yolu düşen diğer bir Merv'li muhaddis **Abdullah b. Mübârek**'e (v: 181) arkadaşlık etmiş ve ondan hadis öğrenmiştir⁵⁵. Bunun yanında Ebû İshak el-Fezzârî, Fadl b. Mûsâ es-Sînânî ve Belh kadısı Ebû Ali İshak b. İbrahim gibi âlimlerden de hadis öğrenmiştir. Ondan hadis alanlar arasında ise **Ebû Davud**, Osman ed-Dârimî (v: 255) **Ebû Hatim er-Râzî** gibi meşhur muhaddisleri saymak mümkündür. Hakkında hadis rivayet ehliyeti açısından "sadûk", müstakîmü'l-hadîs",⁵⁶ "sika" gibi değerlendirmeler yapılmıştır. İmam Buhârî'nin ise onun hadislerini "ma'rûf"⁵⁷ olarak değerlendirdiği ve ondan bir hadis aldığı belirtilmekle birlikte, Sahîh'de böyle bir bulguya rastlanmadığına işaret edilmektedir⁵⁸.

Onun **Ebû Davud** tarafından nakledilen hadisine şu örneği verebiliriz: *"Herhangi bir gazveye katılmadan veya gönlünde gazveye katılma arzusu olmadan ölen kimse, bir çeşit nifak üzere ölmüş olur"*.⁵⁹

⁵⁵ Mesela bkz: Nîsâbûrî, Ebû Abdillâh Muhammed b. Abdillâh Hâkim, el-Müstedrek Ale's-Sahîhayn, thk: Mustafa Abdulkadir Ata, Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, Beyrut 1990, 2/269.

⁵⁶ Müstakîmu'l-Hadîs: Rivayet ettiği hadisler genellikle sahih ve hasen olan bir raviye verilen addır. Bkz: Aydınlı, Hadis İstılahları Sözlüğü, s.228.

⁵⁷ Ma'rûf: Güvenilir bir ravinin, zayıf bir ravinin rivayetine aykırı olarak naklettiği hadistir. Bkz: Uğur, Ansiklopedik Hadis Terimleri, s. 210.

⁵⁸ İbn Hacer, Tehzîb, 3/536.

⁵⁹ Ebû Davud, cihâd 17, 3/22.

عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ عَنِ النَّبِيِّ (ص) قَالَ : مَنْ مَاتَ وَلَمْ يَغْزُ وَلَمْ
يُحَدِّثْ نَفْسَهُ بِالْغَزْوِ مَاتَ عَلَى شُعْبَةٍ مِنْ نِفَاقٍ .

8. REBÎ' b. NÂFÎ: EBÛ TEVBE el-HALEBÎ et- TARSÛSÎ (v: 241)

Tarsus'ta ikamet etmiş olan bu âlim, aslen Halep'lidir.⁶⁰ Hadis rivayet ehliyeti açısından “sika”, “sadûk”, “huccet”,⁶¹ “lem yekûn bihî be'sûn” gibi övgü terimleriyle taltif edilmiştir. **Buhârî, Müslim, Ebû Davud, Nesâî** ve **İbn Mâce**, hadis kitaplarında ondan duydukları hadislere de yer vermişlerdir.

Hocaları: Ebû Tevbe'nin hadis aldığı hocalarından bazıları şunlardır: İbrahim b. Sa'd, Ebû İshak Muhammed b. İbrahim el-Fezzârî, İsmail b. Ayyâş, Bişr b. Talha el-Huşenî, Ebu'l-Müleyh el-Hasen b. Ömer er-Rakıyy, Hüseyin b. Talha, Hakem b. Zahîr, **Ebû Üsâme Hammâd b. Üsâme**, Rebî' b. Bedr es-Sa'dî, Saîd b. Abdurrahman el-Cümeihî, **Süfyân b. Uyeyne**, Süleyman b. Hayyân Ebî Hâlid el-Ahmer, **Ebu'l-Ahves** Selâm b. Süleym, Şüreyk b. Abdullah, Şihâb b. Hırâş, Abdullah b. Bükeyr el-Günevî, **Abdullah b. Mübârek**, Abdülazîz b. Abdülmelik el-Kuraşî, Ubeydullah b. Amr er-Rakıyy, Atâ b. Müslim el-Halebî, Ali b. Havşeb, Ali b. Süleyman el-Keysânî, 'Îsâ b. Yunus, Muhammed b. Ömer et-Tâî, Muhammed b. el-Furât el-Cermî, Muhammed b. Muhâcir

⁶⁰ Buhârî, Târîhu'l-Kebîr, 3/279; İbn Hibbân, Kitâbu's-Sikât, 8/329.

⁶¹ Huccet: Hadis ilimlerini layıkıyla bilen, herkesin otorite olarak kabul edeceği bir mertebeye yükselmiş olan âlim demektir. Bir görüşe göre de üçyüzbin hadisi metin ve senedleriyle ezberlemiş, senedlerde yer alan ravilerin hayat hikayelerini, cerh ve ta'dîl açısından bilen âlime huccet denmiştir. Bkz: Uğur, Ansiklopedik Hadis Terimleri, s. 132.

ed-Dımaşkî, Mesleme b. Ali el-Huŕenî, Mus'ab b. Mâhân, Muâviye b. Selâm, Mu'temir b. Süleymân, Hiŕâm b. Yahya b. Yahya el-Ğassânî, Heysem b. Humeyd, **Velîd b. Müslim**, Yahya b. Hamza el-Hadramî, Yezîd b. Rebîa er-Ruhabî, Yezîd b. Mikdâm b. Ŗüreyh b. Hânî.

Talebeleri: Ebû Tevbe'den hadis öğrenen ve nakleden öğrencilerinden bir kısmı da Ŗu muhaddislerden oluŖmaktadır: **Ebû Davud**, Hasen b. es-Sabâh el-Bezzâr vasıtasıyla **Buhârî**, Hasen b. Ali el-Hulvânî vasıtasıyla **Müslim**, İbrahim b. Yakub el-Cûzecânî ve Muhammed b. Yahya b. Muhammed b. Kesîr el-**Harrânî** vasıtasıyla **Nesâî**, İbrahim b. Sa'd el-Cevherî vasıtasıyla **Dârimî**, Ahmed b. İbrahim b. Fîl el-Bâlisî, Ahmed b. İshak el-Ehvâzî, Ahmed b. Halîd el-Halebî, **Ahmed b. Muhammed b. Hanbel**, Ebû Bekr Ahmed b. Muhammed b. Hânî el-Esrem, İsmail b. Mes'ade et-Tennûhî, Züheyr b. Muhammed b. **Kumeyr** el-Mervezî, Abdullah b. Abdurrahmân ed-Dârimî, Abdullah b. Ebî Müslim et-**Tarsûsî**, Abdusselam b. Atîk, Ebu'd-Derdâ Abdülaziz b. Münîb el-Mervezî, Abdülkerîm b. el-Heysem, Ali b. Zeyd el-Ferâizî, **Ebû Hâtîm Muhammed b. İdrîs er-Râzî**, Ebû Ömer Muhammed b. Âmir er-Remlî, Ebû Bekr Muhammed b. Abdurrahman b. el-EŖ'as ed-Dımaşkî, Muhammed b. Abdullah el-**Missîsî**, Ebu'l-Ahves Muhammed b. el-Heysem, Musa b. Saîd ed-**Dendânî**, Ebu'l-Leyse Yezîd b. Cevher et-**Tarsûsî**, Yakub b. Süfyân el-Fârisî.

MeŖhur öğrencileri arasında yer alan Ebû Davud'un, Ebû Tevbe'nin Suğur bölgesinde Mu'temir b. Süleyman, Ebû Üsâme Hammâd b. Üsâme, Ebû Halid el-Ahmer'den bizzat işiterek (semâ) hadis aldığını, hatta yanında Ebû Halid el-Ahmer'den duyduğu 400 civarında hadis bulunduğunu belirttiğine işaret edilmektedir. Yine Ebû Davud'un onun hakkında: Ebû Tevbe, Kufe'ye geldikten sonra tekrar Basra'ya dönmedi. BaŖı üzerinde uzunca bir baŖlıkla ve yalın ayak

gezerdi. Görenler de onu abdâl (velî/derviş) zannederdi" dediği de belirtilmektedir.⁶²

Ebû Tevbe, hadis eğitim ve öğretim aşamalarında karşılaşmış olduğu kişiler dikkate alındığında, başta Tarsus olmak üzere Suğur bölgesinin önemli râvilerinden biri olarak kabul edilebilir.

En tanınmış öğrencisi olan Ebû Davud Sünen'ine ondan 30 civarında hadis almıştır. Mesela Ebû Ümâme el-Bâhilî'nin naklettiğine göre Hz. Peygamber şöyle buyurmuştur: "*Aralarında boşa vakit geçirmeden iki namazı peş peşe kılan kişinin adı "illiyûn" kitabına*⁶³ *kaydedilir*".⁶⁴

عَنْ أَبِي أَمَامَةَ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ (ص) قَالَ : صَلَاةٌ فِي أَثَرِ صَلَاةٍ لَا تُغَوِّبُنَّهُمَا كِتَابٌ فِي عَلِيِّينَ .

Diğer tanınmış öğrencilerinden **Buhari, Müslim ve İbn Mâce** de şu hadisi Ebû Tevbe'den rivayet etmişlerdir: "*Kimin bir arazisi varsa ya kendisi ekip biçsin ya da ihtiyacı olan mümin kardeşine ziraat için karşılıksız versin. Eğer kardeşi almak istemezse, toprağını kendisi elinde tutsun*".⁶⁵

⁶² Hakkında geniş bilgi için bkz: İbn Asâkir, Târihu Dimaşk, 18/80-81-82-83-85; Mizzî, Tehzîbü'l-Kemâl, 9/104-105; Zehebî, Tezkira, 2/45; İbn Hacer, Tehzîb, 2/149-150.

⁶³ İlliyyûn: Mutaffifin suresi 18 ve 19. ayetlerde zikredilen Kur'anî bir ifadedir. Yüce Allah katında iyi olarak kabul edilen kişilerin isimlerinin yazılı olduğu kitabın adıdır. Kötülerin adının yazılı olduğu kitabın adı da, yine aynı suredeki Kur'anî ifadeye göre "siccîn"dir. Bkz: Kur'ân-ı Kerîm, Mutaffifin Suresi, 7,8, 18 ve 19. ayetler. İlliyyûn hakkında benzer bir yorum için bkz: Pak, Zekeriya, "30. Cüz'ün Çevirisi ve Çeviri Üzerine Bazı Notlar", Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, Yıl: 4, Sayı: 7, s. 49-50.

⁶⁴ Ebû Davud, tatavvû, 12, 2/62.

⁶⁵ Buhârî, hars ve müzâraât, 18, 3/71-72; Müslim, büyü!, hadis no:

عن أبي هريرة قال قال رسول الله (ص) : من كانت له أرض
فليزرعها أو ليمنحها أخاه . فإن أبي فليمسك أرضه .

Müslim de yer alan bir Ebû Tevbe rivayetine göre de Hz. Aişe, Peygamber efendimizin şöyle buyurduğunu naklediyor: "*Her insan 360 mafsal ile yaratılmıştır. Şu halde kim Allah'ı yüceltir, O'na hamd eder, O' nu tehlil eder (lâ ilâhe illallah der), tesbîh eder (sübhânallah der) ve istiğfâr ederse; yoldan, gelip geçen insanlara zarar veren taş, çalı veya kemik parçalarını giderirse; insanlara güzel şeyler yapmalarını kötü şeyleri yapmaktan da uzak durmalarını emrederse ve bu yaptıklarının tamamı 360'a ulaşırsa, o gün kendisini cehennem ateşinden kurtarmış olur*".⁶⁶

عم عائشة انه تقول إن رسول الله (ص) قال : إنه خلق كل إنسان
من بني آدم على ستين وثلاثمائة مفصل فمن كبر الله وحمد الله وهلل
الله وسبح الله واستغفر الله وعزل حجراً عن طريق الناس أو شوكة أو
عظماً عن طريق الناس وأمر بمغروف أو نهى عن منكر عدت تلك الستين
والثلاثمائة السلمي فإنه يمشي يومئذ وقد زحزح نفسه عن النار .

Ebû Tevbe'nin rivayet ettiği hadislere Ahmed b. Hanbel'den de şu örneği verebiliriz: Ukbe b. Âmir, Peygamberimizin şöyle buyurduğunu rivayet ediyor: "*Kur'ân'ı Kerîm'i gizli okuyan, sadakayı gizli veren gibidir. Sesli okuyan da sadakayı açıktan veren gibidir*".⁶⁷

عن عقببة بن عامر قال قال رسول الله (ص) : المسر بالقرآن

89, 2/1179; İbn Mâce, rühûn 7, 2/820.

⁶⁶ Müslim, zekât, hadis no: 54, 1/698.

⁶⁷ Ahmed b. Hanbel, el-Müsned, 4/201.

كالمسر بالصدقة والمجهر بالقرآن كالمجهر بالصدقة .

Öte yandan Ebû Tevbe'nin rivayet ettiği şu hadis, muhaddislerin Tarsus'a verdikleri önemin ve oraya yaptıkları seyahatin sebebini daha net bir şekilde ortaya koymaktadır, diyebiliriz. Ubâde b. Sâmit'in naklettiği bu hadise göre Hz. Peygamber: "*Yeryüzünde şehitten başka hiç kimse yoktur ki, Allah indinde cennette daha güzel bir mertebeye sahip olduğu halde, dünyaya dönmeyi ve dünyadaki her şeyin kendisinin olmasını dilesin. Çünkü o, şehitliğin ne olduğunu bildiği için yeniden dünyaya dönüp şehit edilmek ister*".⁶⁸

عن عبادة بن الصامت أن رسول الله (ص) قال : ما في الأرض من نفس تموت ولها عند الله خير تحب أن ترجع إليهم ولها الدنيا إلا الشهيد فإنه يحب أن يرجع فيقتل مرة أخرى .

⁶⁸ İbn Asâkir, Târihu Dımaşk, 18/81; Hadisin benzer rivayetleri için bkz: Ahmed b. Hanbel, el-Müsned, 5/322; Nesâî, Ahmed b. Ali b. Şuayb, Sünenü'l-Kübrâ, Beyrut 1991, 3/24 (mektebetü's-şâmîle, versiyon: 3.1).

9. HÂMÎD b. YAHYÂ b. HÂNÎ: EBÛ ABDULLAH el-BELHÎ et-TARSÛSÎ (v: 242)

Meşhur muhaddisler Süfyân b. Uyeyne ve Mervan b. Muâviye'ye ilaveten Eyyûb b. Neccâr, Ebi'n-Nadr, Yahya b. Süleym, Ebî Abdirrahman el-Mukrîf, Ebî Âsım, Abdullah b. Yusuf et-Tinnîsî'den hadis almıştır. Kendisinden de başta **Ebû Davud** olmak üzere **Ebû Zür'a**, **Ebû Hatim**, **Ebû Ümeyye et-Tarsûsî**, Ebû Bekr b. Ebî Âsım, Ca'fer b. Muhammed el-Firyâbî, Muhammed b. Yezîd b. Abdussamed, Muhammed b. Abdülmelik ed-Dakîkî ve daha bir çok kişi hadis almıştır. Ömrü neredeyse Süfyân b. Uyeyne'nin ilim meclisinde geçmiştir ve yaşadığı dönemde İbn Uyeyne'nin hadislerini en iyi bilen kişi olarak tanınmıştır. Hadis rivayet ehliyeti açısından "sadûk"ve "sika" olarak kabul edilmiştir.⁶⁹

Tarsus'ta uzun yıllar bulunmuş olan meşhur muhaddis Ebû Davud ondan 10 civarında hadis almıştır. Bu hadislere örnek olarak şunları verebiliriz.⁷⁰

Ebû Hureyre'nin naklettiğine göre Hz. Peygamber: *"Kim Allah'ı anmadan (besmele çekmeden) yatağa yatarsa, kıyamet gününde pişmanlık duyar. Yine kim oturduğu yere Alla'nın adını anmadan oturursa kıyamet gününde pişmanlık duyar"*.⁷¹

⁶⁹ İbn Hibbân, Kitâbu's-Sikât, 8/218; Zehebî, Târihu'l-İslâm, 18/215-216; İbn Hacer, Tehzîb, 1/425; Ayrıca bkz: Ateş, Adana ve Çevresinde Yaşayan Hadis Alimleri, s. 38.

⁷⁰ Ebû Davud, edeb 97-99, 5/305-306; Ayrıca bkz: Ebû Davud, tatavvu' 6, 2/52; zekât 20, 2/269; menâsik 93-94, 2/528; menâsik 96-97, 2/535; savm 45, 2/798; cihad 140, 3/167; cenâiz 34-35, 3/152; tt'ime 2, 4/126.

⁷¹ Ebû Davud, edeb 97-98, 5/305.

عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : مَنْ اضْطَجَعَ مَضْجَعًا لَمْ يَذْكُرِ اللَّهَ تَعَالَى فِيهِ إِلَّا كَانَ عَلَيْهِ تَرَةٌ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَمَنْ قَعَدَ مَقْعَدًا لَمْ يَذْكُرِ اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ فِيهِ إِلَّا كَانَ عَلَيْهِ تَرَةٌ يَوْمَ الْقِيَامَةِ .

Hız. Aişe'nin naklettiğine göre Hız. Peygamber gece uykusundan uyandığı zaman: "Ey Allah'ım'. Senden başka İlah yoktur ve şanın yücedir. Senden günahlarımı bağışlamayı ve merhametini diliyorum. Ey Allah'ım!. İlmimi arttır, kalbimi hidayetten sonra (dalalet) saptırma, beni merhametinde bağışla. Çünkü sen daima bağışta bulunansın" şeklinde dua ederdi.⁷²

عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ (ص) كَانَ إِذَا اسْتَيْقَظَ مِنَ اللَّيْلِ قَالَ : لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ سُبْحَانَكَ اللَّهُمَّ اسْتَغْفِرُكَ لِذُنُوبِي وَأَسْأَلُكَ رَحْمَتَكَ اللَّهُمَّ زِدْنِي عِلْمًا وَلَا تُزِعْ قَلْبِي بَعْدَ إِذْ هَدَيْتَنِي وَهَبْ لِي مِنْ لَدُنْكَ رَحْمَةً إِنَّكَ أَنْتَ الْوَهَّابُ.

10. NUSAYR b. el-FEREC el-ESLEMÎ: EBÛ HAMZA es-SAGRÎ et-TARSÛSÎ (v: 245)

Aslen Dımaşk'lı olup Tarsus'ta ikamet etmiştir. Ebû Muâviye el-Esved ez-Zâhid'in⁷³ hizmetçiliğini yaptığı belirtilmektedir. Haccâc b. Muhammed el-Missîsî, Ebû Üsâme Hammâd b. Üsâme, Hüseyin b. Alî el-Cu'fî, Muâz b. Hişâm, Umâra b. Bişr, Abdülmelik b. Sabbâh, Abdullah b. Yezîd el-Mukriî, Muhammed b. Bişr el-Abdî, Muhammed b. Kâsım el-Esedî, Muâz b. Hişâm ed-Destuvâî, Velîd b. Ukbet-Tahhân, Yezîd b. Hârûn, Ya'lâ b. Ubeyd et-Tanâfisî'den

⁷² Ebû Davud, edeb 97-98, 5/306.

⁷³ Ebû Muâviye el-Esved ez-Zâhid: Süfyân es-Sevrî (v. 161) ve İbrahim b. Ethem'in arkadaşıdır. Bkz: İbn Asâkir, Târihu Dımaşk, 67/240.

hadis almıştır. Talebeleri arasında ise başta **Ebû Davud** ve **Nesâî** olmak üzere Harb b. İsmail, **Ebû Hâtım er-Râzî**, **Ebû Zür'a er-Râzî**, **Ebû Bekr b. Ebî Davud** gibi tanınmış muhaddisler yer almaktadır. Hadis rivayet ehliyeti açısından "sika" olarak değerlendirilmiştir.⁷⁴

Onun rivayet ettiği hadislere, öğrencisi Nesâî'nin Sünen'inde geçen Hz. Fatıma'nın çeyiziyle ilgili şu misali verebiliriz: Hz. Ali diyor ki: *Allah Rasûlü, kızı Fatıma için çeyiz olarak yumuşak iplikle dokunmuş bir kumaş, bir su kabı ve kenarları izhir otuyla örülmüş bir yastık hazırlamıştı*".⁷⁵

عن علي رضي الله عنه قال : جهز رسول الله (ص) فاطمة في خميل وقربة ووسادة حشوها إذخر.

Diğer öğrencisi Ebû Davud'dan da şu örneği verebiliriz: Hz. Peygamber buyurdu ki: *"Her kim yemekten sonra: Beni bu yemeklerle doyuran, hiçbir katkı olmadan beni rızıklandıran Allah'a hamdederim" derse, geçmiş ve gelecek günahları bağışlanır. Yine her kim bir elbise giydiğinde: Bana bu elbiseyi giydiren ve hiçbir katkı olmadan beni rızıklandıran Allah'a hamdederim, derse, geçmiş ve gelecek günahları bağışlanır*".⁷⁶

عَنْ سَهْلِ بْنِ مُعَاذِ بْنِ أَنَسٍ عَنْ أَبِيهِ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ (ص) قَالَ : مَنْ أَكَلَ طَعَامًا ثُمَّ قَالَ الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي أَطْعَمَنِي هَذَا الطَّعَامَ وَرَزَقَنِيهِ مِنْ غَيْرِ حَوْلٍ مِنِّي وَلَا قُوَّةٍ غُفِرَ لَهُ مَا تَقَدَّمَ مِنْ ذَنْبِهِ وَمَا تَأَخَّرَ وَمَنْ لَبَسَ ثَوْبًا فَقَالَ الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي كَسَانِي هَذَا الثَّوْبَ وَرَزَقَنِيهِ مِنْ غَيْرِ حَوْلٍ مِنِّي وَلَا قُوَّةٍ غُفِرَ لَهُ مَا تَقَدَّمَ مِنْ ذَنْبِهِ وَمَا تَأَخَّرَ.

⁷⁴ Mizzî, Tehzîbü'l-Kemâl, 29/370; İbn Hacer, Tehzîb, 5/620.

⁷⁵ Nesâî, nikah 81, 6/135.

⁷⁶ Ebû Davud, libâs 1, 4/310.

**11. MUHAMMED b. MES'ÛD b. YÛSUF: EBÛ
CA'FER b. el-ACEMÎ et-TARSÛSÎ (v: 247)**

Tarsus'un hadis âlimlerinden (muhaddis) olup hadis rivayet ehliyeti açısından "sika" ve yaşadığı dönemin de hadis otoritesi olarak kabul edilmiştir. Yezîd b. Hârûn, Said b. Mesleme el-Emevî, Ebû Âsım ed-Dahhâk b. Mahled, Îsâ b. Yunus et-Tarsûsî, Yahyâ el-Kattân, Ali b. Hasen b. Şakîk, **Abdurrahman b. Mehdî**, Abdussamed b. Abdülvâris, Fûdeyk b. Süleyman el-Kayserânî, Muhammed b. Ubeyd et-Tanâfisî, Muhammed b. Yusuf el-Firyâbî, **Musa b. Davud ed-Dabbî**, Zeyd b. el-Habbâb ve Abdurrazzâk b. **Hemmâm**'dan hadis rivayet etmiştir. Kendisinden de bize **Ebû Davud**,⁷⁷ Ali b. Hasen b. Şakîk, İbn Vaddâh el-Endelûsî, Ebu'l-Abbâs es-Serrâc, Yahyâ b. Muhammed Sâ'îd, Kadı Ebû Abdullah el-Mehâmîlî, Ahmed b. Abdullah eş-Şarânî, Ebu'l-Hasen Ahmed b. Ali el-Cezerî, Ca'fer b. Muhammed el-Firyâbî, Süleyman b. Cerîr b. Nâsîh, **Ebû Bekr Abdullah b. Ebî Davud**, İbn Ebi'd-Dünyâ, Abdullah b. Muhammed b. Vehb ed-Dîneverî, Abdullah b. Muhammed b. Vûheyb, **Ebu't-Tayyib** Muhammed b. Ahmed b. Hamdân b. Îsâ, Muhammed b. İshâk es-Sekafî es-Serrâc, Muhammed b. Mübârek b. Ali el-**Antâkî**, Musa b. Abdulkerim el-Bağdâdî, Heysem b. Halef ed-Devrî ve diğerleri rivayette bulunmuştur. İbn Vaddâh'ın, onun için şunları söylediği nakledilmiştir: "Hadis'i ondan daha iyi bilen birini görmedim. O, fazilet sahibi, hadis ilminde yüksek mertebeliydi ve Ahmed b. Hanbel'den aşağıda biri değildi".⁷⁸

Rivayet ettiği hadislerle, öğrencisi **Ebû Davud**'un

⁷⁷ Mesela bkz: Ebû Davud, talak 6, 2/639; el-hurûf ve'l-kırâât 1, 4/287; diyât 19, 4/698-699.

⁷⁸ İbn Hibbân, Kitâbu's-Sikât, 9/126; Bağdâdî, Târihu Bağdat 3/301-302; Mizzî, Tehzîbü'l-Kemâl, 26/397-398; Zehebî, el-Kâşif, 2/216; Zehebî, Tezkira, 2/81; Târihu'l-İslâm, 18/468-469; İbn Hacer, Tehzîb, 5/280.

naklettiği şu örneği verebiliriz: İbn Abbâs'ın naklettiğine göre Hz. Peygamber namazda iki secde arasında: "*Ey Allah'ım beni affet, bana merhamet et, sağlık ve afiyet ver, hidayet eyle, rızık ver*" diye dua ederdi.⁷⁹

عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ أَنَّ النَّبِيَّ (ص) كَانَ يَقُولُ بَيْنَ السَّجْدَتَيْنِ: اللَّهُمَّ
اغْفِرْ لِي وَأَرْحَمْنِي وَعَافِنِي وَاهْدِنِي وَأَرْزُقْنِي

12. ALİ b. ZEYD el-FERÂİZÎ et-TARSÛSÎ (v: 262/263)

Tarsus ahalisinden olup Re'y şehrinden Sir şehrine gelmiştir. Burada **Musa b. Davud ed-Dabbî**, Muhammed b. Kesîr el-**Missîsî**, İshak b. İbrahim el-Huneynî, Ebû Tevbe Rebî' b. Nâfî et-**Tarsûsî**'den hadis rivayet etmiştir. Kendisinden de Muhammed b. Muhammed el-Bâğandî, Muhammed b. Sehl b. Fudayl el-Kâtib, Ali b. Muhammed b. Cehm el-Kâtib, Muhammed b. Ca'fer el-Harâitî, Muhammed b. Mahled ed-Devrî rivayette bulunmuştur.⁸⁰ Hadis rivayet ehliyeti açısından hakkında olumsuz değerlendirmeler yapıldığı (tüküllimû fihî) belirtilmiştir.⁸¹ Fakat olumsuzluk içeren bu ifadelerin ne olduğu hakkında herhangi bir bilgi verilmemiştir.

Hatib el-Bağdâdî "el-Fasl li'l-Vasli'l-Müdrec fi'n-Nakl" adlı eserinde isnadında onun da yer aldığı Cuma'nın farzından sonra kılınacak namaz ile ilgili şu hadisi nakletmektedir: Ebû Hureyre'nin rivayet ettiğine göre Hz. Peygamber şöyle buyurdu: "*Kim (farz olan) Cuma namazından sonra namaz kılmak isterse, dört rekatlık bir namaz kılsın*".⁸²

⁷⁹ Ebû Davud, salât 140-141, 1/530-531.

⁸⁰ Bağdâdî, Târîhu Bağdât, 11/427.

⁸¹ İbn Hacer, Lisânü'l-Mîzân, Beyrut 1986, 4/230.

⁸² Bağdâdî, Ebû Bekr Hatîb, el-Fasl Li'l-Vasli'l-Müdrec fi'n-Nakl,

عن أبي هريرة قال قال رسول الله (ص) : من كان منكم مصليا
بعد الجمعة فليصل أربعاً .

**13. MUHAMMED b. İBRAHİM b. MÜSLİM b.
SÂLİM el-HUZÂÎ es-SAGRÎ: EBÛ ÜMEYYE et-
TARASÛSÎ (v: 273)**

Hicrî 180 yılında Bağdat'ta doğmuştur. Daha sonra Tarsus'a gelerek yerleşmiş ve hadis öğrenmek için yaptığı seyahatleri (rihle) dışında, vefatına kadar Tarsus'tan ayrılmamıştır. Yaşadığı dönemin önde gelen muhaddisleri arasında yer alan Ebû Ümeyye, hadis öğrenmek için yapmış olduğu seyahatler esnasında birçok kişiden hadis almış, kendisinden de birçok ravi hadis öğrenmiştir.⁸³ Hocaları ve talebelerinden bazıları şunlardır:

Hocaları: Ebû Ümeyye et-Tarsûsî'nin hadis aldığı hocaların sayısı oldukça fazladır. Biz buraya tanınmış isimlerden bir grubunu sıralamak istiyoruz: Amr b. Yunus el-Yemânî, Ahmet b. İshak el-Hadramî, İshak b. Mansur es-Selûlî, Haccâc b. Muhammed el-Missîsî, Ca'fer b. Avn, Huceyn b. el-Müsennâ, el-Hasen b. Musa el-Eşyeb, **Ravh b. Ubâde** (v: 205), **Ebû Davud et-Tayâlisî** (v: 204), Şebâbe b. Sevvâr, Abdullah b. Bekr es-Sehmî, Ebî 'Âmir el-Akdî, Osman b. Ömer b. Fâris, Ebu'n-Nadr Hâşim b. el-Kâsım, **Yezîd b. Hârûn**, Ya'lâ b. Ubeyd, Yunus b. Muhammed el-

Riyad 1418, 1/283.

⁸³ Bağdâdî, Târîhu Bağdât, 1/394-396; Nevevî, Tehzîbü'l-Esmâ, 1/77; Mizzî, Tehzîbü'l-Kemâl, 24/327-330; Zehebî, Târîhu'l-İslâm, 20/426-427; İbn Hacer, Tehzîb, 5/13-14; Sandıkçı, S. Kemal, İlk Üç Asırda İslam Coğrafyasında Hadis, DİB. Yay., Ankara, 1991, s. 122; Ateş, Adana ve Çevresinde Yaşayan Hadis Alimleri, s. 39; Kehhâle, Mucemü'l-Müellifîn, 3/40-41.

Müeddeb, Amr b. Habib el-Kâdî, Ebû 'Âsım en-Nebîl, Mekkî b. İbrahim el-Belhî, Ebû Nuaym el-Fadl b. Dükeyn, Kabîza b. Ukbe, Ubeydullah b. Musa el-Absî, Esved b. 'Âmir Şâzân, Ebû Nuaym Abdurrahman b. Hânî en-Nehâî, Muallâ b. Mansûr er-Râzî, Ebû Müshir Abdü'l-'A'lâ b. Müshir (v: 218), Safvân b. Sâlih, **Hişâm b. Ammâr**, Ahmed b. Abdullah b. Yunus, Bahr b. Süveyd el-Basrî, Bişr b. Âdem el-Ekber, Ca'fer b. Hasen b. Ferkad, Hamid b. Yahya el-Belhî, Haccâc b. Minhâl, Hasen b. Bişr b. Selem el-Belhî, Hasen b. Amr el-Abdî, Hüseyin b. Muhammed el-Mervezî, Ebu'l-Yemân Hakem b. Nâfî, Hâlid b. el-Velîd el-Cevherî, Zekeriyâ b. Adıyy, Süreyc b. Numân, Sa'd b. Abdülhumeyd b. Ca'fer, Ebû Zeyd Saîd b. er-Rebî' el-Herevî, Saîd b. Süleyman el-Vâsîtî, Süleyman b. Abdurrahman ed-Dımaşkî, Ebû Âsım ed-Dahhâk b. Mahled, Talk b. Ğanâm en-Nehâî, Abdullah b. Bekr es-Sehmî, Ebû Bekr Muhammed b. Abdullah b. Ebî Şeybe, Abdullah b. Mesleme el-Ka'nebî, Abdurrahman b. İbrahim b. Dühaym, Abdussamed b. Numân, Abdülmelik b. Kurayb el-Esma'î, Ubeydullah b. Mûsa, Ubeyd b. İshâk el-Attâr, Utbe b. Saîd, Ali b. Ayyâş el-Hımsî, Amr b. Habîb el-Kâdî, Amr b. Osman el-Kilâbî, Fehd b. Avf, Muhammed b. Sâbık, Muhammed b. Fadl **Ârim et-Tarsûsî**, Müslim b. İbrahim, Ebû Hayseme Mus'ab b. Saîd, Muallâ b. Abdurrahman el-Vâsîtî, Ebû Seleme Mansûr b. Seleme el-Huzâî, Haşim b. Hâlid ed-Dımaşkî, Ebu'l-Velîd Hişâm b. Abdülmelik et-Tayâlîsî, Yahya b. **Halef el-Mukriû**, Yakub b. İshak el-Hadramî, Yakub b. Muhammed ez-Zührî.⁸⁴

Talebeleri: Ebû Ümeyye'ni hocaları kadar, öğrencilerinin de sayısı oldukça fazladır. Aynı şekilde tanınmış olanlardan bir kısmını burada dile getirmek istiyoruz: **Nesâî**,⁸⁵ **oğlu İbrahim**, torunu Muhammed b. İbrahim et-

⁸⁴ Aynı yerler.

⁸⁵ İbn Hacer'in açıklamasına göre Mizzî, Nesâî'nin Ebû Ümeyye'den hadis aldığını tespit edemediğini belirtmektedir. Aynı şekilde

Tarsûsî, Ebû Hatim er-Râzî (v: 277), Ebu'd-Dahdâh Muhammed b. İsmail, Ahmed b. Mes'ûd ez-Zübeyrî, Yahya b. Muhammed b. Sâ'id (v: 318), Ebû Nuaym b. Adiyî (**İbn Adiyî**), Ahmed b. İbrâhim b. Abâdil, Ahmed b. Muhammed b. İbrâhim b. Hakîm el-Medînî, **Ebû Avâne** Yakub İshak el-İsferâ'inî (v: 316),⁸⁶ Ebû Bekr b. Ziyâd en-Nîsâbûrî, İbrahim b. Abdurrazzâk b. Hasen el-Mukriî, Ebu'l-Hâris Ahmed b. Saîd ed-Dımaşkî, Ahmed b. Ali b. el-Hasen, Ebu'l-Hasen Ahmed b. Umeyr b. el-Cevsâ, Ebu'l-Me'mûn Ahmed b. Muhammed b. Bişr el-Kuraşî, Ahmed b. Muhammed b. **Zencûye**, Ahmed b. Muhammed b. Yezîd ez-Za'ferânî, Ahmed b. Mes'ûd ez-Zübeyrî, Ahmed b. Yakub b. Bişr et-Tinnîsî, Huzeyfe b. el-Hasen, Ebû Ali Hasen b. Habîb b. Abdûlmelik el-Hasâirî, Hüseyin b. İsmail el-Mehâmilî,⁸⁷ Ebu'l-Kasım Abdullah b. Muhammed b. İshâk el-Mervezî, Ebû Bekr Abdullah b. Muhammed b. Ziyâd en-Nîsâbûrî, Abdussamed b. Abdullah b. Abdussamed ed-Dımaşkî, Ebû Ahmed Ubeyd b. Abdulkadir b. Ubeyd el-**Missîsî**, Ebû Amr, Osman b. Ahmed b. Muhammed b. Harun es-Semerkindî, Kâsım b. İsmail el-Mehâmilî, Muhammed b. İsmail b. Muhammed el-Bisâl, Muhammed b. Bekkâr b. Yezîd es-Seksekî, Muhammed b. Câfer b. Muhammed b. Hişâm en-Nümeyrî, Muhammed b. Ubeydullah b. Fudayl el-Hımsî, Ebû Bekr Muhammed b. Mansûr et-**Tarsûsî**, Ebu'l-Abbâs Muhammed b. Yakub el-

Zehebî de Nesâ'i'nin Ebû Ümeyye'den hadis aldığı fikrinin doğru olmadığını ileri sürmüştür. Bkz: İbn Hacer, Tehzîb, 5/13.

⁸⁶ Mektebetü's-Şâmile'den tespit edebildiğimiz kadarıyla, Ebû Avâne, Müsned'indeki yüzlerce hadisi ondan almıştır. Bkz. Ebû Avâne, Yakub b. İshâk el-İsferâyînî, Müsnedü Ebî Avâne, Dâru'l-Ma'rife, thk: Eymen b. Afif ed-Dımaşkî, Beyrut 1998.

⁸⁷ Bu öğrencisi'nin "Emâlî" adlı bir eseri vardır ve orada, Ebu Ümeyye'den aldığı hadislere de yer vermiştir. Mesela bkz: Mehâmilî, Hüseyin b. İsmail ed-Dabbî, Emâlî el-Mehâmilî, Ürdün 1412, s. 363 (mektebetü's-şâmile, versiyon: 3.1).

Esamm.⁸⁸

Hadisçiliği hakkında yapılan değerlendirmeler: Zamanının önde gelen muhaddisleri arasında yer aldığı için, hakkında hadis ilmi açısından Tarsus'lu diğer hadis alimlerine nazaran bir hayli değerlendirme yapılmıştır. Mesela **Ebû Davud** onu "sika" olarak değerlendirmiştir. Ebû Bekr **el-Hallâl** ise onun hakkında: "Gerçekten değeri yüksektir ve zamanının önde gelen hadis imamıdır" yorumunu yapmıştır. **İbn Hibbân**, ezberinden hatalı birtakım hadis naklinde bulunduğunu ifade etmiştir. Hâkim Nîsâbü'rî: "Sadûk"tur ama aynı zamanda "kesîru'l-vehim'dir"⁸⁹ demiştir. İbn Yunus: "Hadis öğrenmek ve anlamak için rihle (seyahat) yapanlardan olup "hasenü'l-hadîs"tir" değerlendirmesini yapmıştır. Müslim b. Kâsım: "Kendisine, naklettiği bazı hadislerin münker olduğunu söyledim ama o bunu inatla reddetti ve o türden hadisleri nakletmeye devam etti. Bundan dolayı da bazı muhaddisler onu cerh etti. Ama yine de kendisinden hadis nakledenlerin sayısı birden fazla olup, sika'dır" yorumunu yapmıştır.⁹⁰ Bunlara ilaveten hadis rivayet ehliyeti açısından Ebû Ümeyye'nin "muhaddis"⁹¹ ve "hâfız" olarak da değerlendirildiği belirtilmektedir.⁹² Buna karşılık münker

⁸⁸ Bağdâdî, Târîhu Bağdât, 1/394-396; Nevevî, Tehzîbü'l-Esmâ, 1/77; Mizzî, Tehzîbü'l-Kemâl, 24/327-330; İbn Hacer, Tehzîb, 5/13-14.

⁸⁹ Kesîru'l-Vehm: Rivayet ettiği hadislerde çok yanılma gösteren ravi hakkında kullanılan bir cerh ifadesidir. Bkz: Uğur, Ansiklopedik Hadis Terimleri, s. 419-420.

⁹⁰ Bağdâdî, Târîhu Bağdât, 1/396; Nevevî, Tehzîbü'l-Esmâ, 1/77; İbn Hacer, Tehzîb, 5/14.

⁹¹ Muhaddis: Hadisi senedli olarak rivayet eden, hadis ilmi ve hadis rivayetiyle meşgul olan, hem ravileri hem de rivayet ettikleri hadisleri tüm yönleriyle (rivayet ve dirayet bakımından) bilen kişi için kullanılan bir sıfattır. Bkz: Aydınlı, Hadis İstılahları Sözlüğü, s. 297.

⁹² Sandıkçı, İlk Üç Asırda Hadis, s. 122.

hadisleri naklettiği (sâhibu menâkîr) de ileri sürülmüştür.⁹³

Eserleri: Ebû Ümeyye et-Tarsûsî'nin, hadis öğrenmek ve öğretmek için yapmış olduğu seyahatler neticesinde, rivayet ettiği hadisler birçok müllif muhaddisin eserinde yerini almıştır. Bunlara ilaveten onun günümüze ulaşan bir eseri vardır ki o da Hz. Ömer'in oğlu Abdullah'ın Hazreti Peygamberden duyduğu 97 hadisin/rivayetin yer aldığı "**Müsned-ü Abdillâh İbn Ömer**"dir.⁹⁴

Ebû Ümeyye'nin rivayet ettiği belirtilen hadislere şunları örnek verebiliriz: Abdullah b. Amr b. Âs 'in naklettiğine göre Hz. Peygamber münafıklığın belirtilerinin neler olduğu hakkında şöyle buyurmuştur: "*Dört şey vardır ki, bunlar kimde bulunursa o kişi gerçek anlamda münafıktır. Bu dört şeyden biri her kimde var ise, onları terk edinceye kadar, o kişide münafıklık alameti var olmaya devam eder. Bunlar: konuştuğu zaman yalan söylemek, yaptığı yeminden vazgeçmek, tartışmaya girdiği zaman konuşmasını kontrol etmeyip kötü sözler söylemek, verdiği sözde durmamak'tır*".⁹⁵

عن عبد الله بن عمرو عن النبي (ص) قال : أربع من كن فيه كان منافقا خالصا ومن كان فيه خصلة منهن كانت فيه خصلة من نفاق حتى يدعها إذا حدث كذب وإذا وعد أخلف وإذا خصم فجر وإذا عاهد غدر .

Ebû Ümeyye'nin, belki de etkisinde kalarak hadis öğrenmek ve öğretmek için seyahatlere yönelmesine sebep olan ve isnadında kendisinin de yer aldığı bir hadis ise şöyledir: "*Bizden bir hadis duyup ta onu başkalarına rivayet eden kişinin kıyamet gününde Allah yüzünü ak etsin. Nice fikh*

⁹³ Münâvî, Abdurraûf, Feyzu'l-Kadîr, Beyrut 1994, 4/215.

⁹⁴ Tarsûsî, Ebû Ümeyye, Muhammed b. İbrâhîm, Müsned-ü Abdillâh İbn Ömer, thk: Ahmed Râtib Armûş, Dâru'n-Nefâis, Beyrut 1981.

⁹⁵ Ebû Avâne, el-Müsned, 1/30.

sahipleri vardır ki, o hadisi kendilerinden daha fakih birine aktarmış olabilirler. Ve nice fikh sahipleri vardır ki, onlar gerçekte fakih değildir. Üç şey vardır ki, müslümanın kalbini onlardan hiçbir şey saptırmamalıdır: Sırf Allah rızası için salih amel işlemek, yöneticilerin hayrını isteyip onlara itaat etmek ve onların topluluğundan ayrılmamak. Çünkü onların daveti bütün Müslümanları ilgilendirir."⁹⁶ (Bu hadisin farklı varyantları, Ebû Ümeyye'nin öğrencileri arasında yer alan İbn Hakîm el-Medînî (v: 333) tarafından bir "Cüz"de toplanmıştır).⁹⁷

عن النبي (ص) قال : نضر الله امرأ سمع منا حديثاً فبلغه ، فرب حامل فقه إلى من هو أفقه منه ، ورب حامل فقه ليس بفقيه ، ثلاث لا يغل عليهن قلب مسلم : إخلاص العمل لله عز وجل ، ومناصحة ولاة الأمر ، ولزوم جماعة المسلمين ، فإن دعوتهم تحيط من ورائهم .

14. EBÛ BEKR: MUHAMMED b. İSÂ b. YEZÎD es-SA'DÎ et-TEMÎMÎ et-TARSÛSÎ (v: 276)

Hadis hafızı, alim ve meşhur bir muhaddis olan Muhammed b. İsa b. Yezîd es-Sa'dî, Tarsus'ta ikamet etmiş ve birçok beldeye hadis öğrenmek için seyahat (rihle) etmiştir. Dimaşk'ta Süleyman b. Abdurrahman ve Safvân b. Sâlih'ten diğer yerlerde ise Ebu'l-Yemân, Ebû Teybe et-Tarsûsî, Süneyd b. Davud el-Missîsî, Nuaym b. Hammâd ve İshak b. İbrahim el-Huneynî'den, Mekke'de Ebâ Abdurrahman el-Mukriî, 'Alâ b. Abdülcebâr ve İsa b. Meynâ'dan, Medine'de Abdullah b. Nâfi es-Sâiğ, İbrahim b. Hamza, Atîk b. Yakub ve İsmail b. Ebî Üvey'den, Kûfe'de Ebâ Nuaym, Mâlik b. İsmail

⁹⁶ Hadis için bkz: Dârimî, mukaddime 24, 1/65; İbn Mâce, menâsik 76, 2/1015-1016.

⁹⁷ Medînî, Ahmed b. Muhammed b. İbrâhim b. Hakîm, Hadîsü Naddarallahü İmra'en, Beyrut 1415, s. 11.

en-Nehdî'den, Basra'da Süleyman b. Harb, Affân b. Müslim, Rebî' b. Yahyâ, Muhammed b. Humeyd er-Râzî ve diğerlerinden hadis nakletmiştir. Kendisinden de Ebû Mesûd Ahmed b. el-Furât, Ebû Bekr b. Huzeyme (İbn Huzeyme), Amr b. Ali el-Cevherî, **Ebû Avâne** el-İsferâyînî, Ahmet b. el-Hadır el-Huzâî, Ahmed b. Muhammed b. Yezîd, Ebû Salih Muhammed b. Hasen b. Mehleb, Mekkî b. Abdân, Ebu'l-Abbâs Muhammed b. Ahmed el-Mahbûbî hadis almıştır.⁹⁸

Ancak hadis rivayet ehliyeti açısından hakkında bazı olumsuz değerlendirmeler yapılmıştır. Mesela hadis almak için çok seyahat yapan bir muhaddis olmasına karşın, bazı hadisleri çalmakla itham edildiği, rivayetlerde çok hata yaptığı, rivayetlerinin mütâbeât⁹⁹ edilmeyen rivayetlerden oluştuğu, bu olumsuz değerlendirmelerden bir kaçısıdır.¹⁰⁰

İbn Asâkîr, onun naklettiği hadislere: "*Kur'ân-ı Kerîm'i okuyunuz. Çünkü o, kıyamet gününde okuyucusuna şefaât edecektir*" hadisini örnek verilmektedir.¹⁰¹

عن أبي أمارة الباهلي قال سمعت رسول الله (ص) يقول : اقرأوا القرآن فإنه يأتي يوم القيامة شفيعا لصاحبه .

⁹⁸ İbn Asâkîr, Târihu Dımaşk, 55/70-71.

⁹⁹ Mutâbeât: Bir hadisin lafızlarına veya manasına uygun başka bir hadisin, öncekinin ravisinden ayrı biri tarafından, tamamen veya kısmen aynı senedle rivayet edilmesi; böylece bu iki hadis ve ravinin birbirini desteklemesi durumuna mutâbeât denir. Bu duruma örnek olan hadislere de mütâbî hadis denir. Bkz: Aydınlı, Hadis İstılahları Sözlüğü, s. 232-234.

¹⁰⁰ İbnu'l-Cevzî, Ebu'l-Ferec Abdurrahman b. Ali, ed-Duafâ ve'l-Metrûkîn, Beyrut 1406, 3/89; Zehebî, Mîzân, 6/290; İbn Hacer, Lisânü'l-Mîzân, 5/335; Elbânî, Muhammed Nâsiruddîn, Ehâdisu's-Sahîhah, Mektebetü'l-Meârif, Riyad 1995, 3/239-240 (1237 numaralı hadis).

¹⁰¹ İbn Asâkîr, Târihu Dımaşk, 55/71.

İsnadında Muhammed b. İsa b. Yezîd'in yer aldığı diğer bir hadis de şudur: Abdullah b. Amr b. Âs naklediyor: "*Bir kişi Hz. Peygambere, Ey Allah'ın Elçisi!. Kâfirin cenazesi önümüzden götürülürken ayağa kalkacak mıyız? diye sordu. Peygamber cevaben: Evet, onun için ayağa kalkınız. Ayağa kalktığınızda aslında o kâfir için değil, ruhları kabzedenin (Yüce Allah) şanını tazim için kalkmış oluyorsunuz*" buyurdu.¹⁰²

عن عبد الله بن عمرو بن العاص : أنه قال : سأل رجل رسول الله (ص) فقال : يا رسول الله تمر بنا جنازة الكفار فنقوم لها ؟ قال : نعم قوموا لها فإنكم لستم تقومون لها إنما تقومون إعظاما للذي يقبض النفوس .

Esbahâni de "Tabakâtu'l-Muhaddisîn" adlı eserinde yer verdiği "Sabah namazını kılan kişinin akşama kadar, akşam namazını kılan kişinin de sabah namazına kadar Allah'ın koruması altında olacağını" bildiren hadisi Muhammed b. İsa b. Yezîd'den nakletmiştir. Söz konusu şu şekildedir: "*Hz. Peygamber buyurdu ki: Sabah namazını kılan kimse, Allah'ın koruması altındadır. Akşam oluncaya kadar Allah'ın bu korumasını ihlal etmeyiniz. Akşam namazını kılan kişi de, sabah namazına kadar Allah'ın koruması altındadır. Allah'ın bu korumasını ihlal etmeyiniz*".¹⁰³

عن أبي هريرة ، قال : قال رسول الله (ص) : من صلى الصبح فهو في ذمة الله فلا تخفروا الله في جواره حتى يمسي ، ومن صلى

¹⁰² Nisâbü'rî, el-Müstedrek ale's-Sahîhayn, 1/509.

¹⁰³ Ebu's-Şeyh, Ebû Muhammed Abdullah b. Muhammed b. Ca'fer b. Hayyân, Tabakâtu'l-Muhaddisîn bi Esbahân, y.y., trs, 2/415 (mektebetü's-şâmîle, versiyon: 3.1).

المغرب فهو في ذمة الله حتى يصبح فلا تخفروا الله في ذمته .

15. HASEN b. AHMED b. HABÎB el-KÎRMÂNÎ et-TARSÛSÎ: EBÛ ALÎ (v:291)

Tarsus'a yolu düşen ve orada vefat eden bu muhaddis Ebu'r-Rebî' ez-Zehrânî, İbrahim b. Haccâc es-Sâmî, **İbn Ebî Şeybe**, Muhammed b. Yezîd **et-Tarsûsî ed-Devrakî**, Ebû Küreyb Muhammed b. el-'A'lâ el-Hemdedânî, İbn Numeyr, Ebû Kâmil el-Cuhderî, Muhammed b. Amr b. Mes'adeh el-Beyrûtî, **Müsedded b. Müserhed**, Şâz b. Feyâz, Şeybân b. Ferrûh, Ebû Saîd Abdullah b. Saîd el-Eşecc, Abdurrahman b. Sellâm el-Cümahî ve daha birçok kişiden hadis almıştır. Hatta hocası Müsedded b. Müserhed'in hadislerini insanlar onun aracılığıyla öğrenmiştir. Kendisinden ise meşhur muhaddisler **Nesâî** ve **Taberânî**¹⁰⁴ başta olmak üzere Ebû Bekr el-Hallâl, Ebu'l-Kâsım et-Tennûhî, Muhammed b. Hâris en-Nemlî, Hüdbe b. Hâlid, Ahmed b. Muhammed b. Abdurrahman el-Cillî et-Tarsûsî, Abdülvehhâb el-Meydânî, Yahya b. Tâlib el-Ekâf gibi kişiler hadis almıştır. Hadis rivayet ehliyeti açısından "sika" ve "salih" olarak değerlendirilmekle birlikte, öğrencisi Nesâî'ye göre Müsedded b. Müserhed'den rivayetleri hariç, "l'a be'se bih"¹⁰⁵ olarak değerlendirilmiştir. **Tarsus'ta vefat etmiştir.**¹⁰⁶

İbnu'l-Adîm'in belirttiğine göre, Hasen b. Ahmed b. Habîb'in nisbesinin Kirmânî değil, Tarsus'un bir köyü olan

¹⁰⁴ Mesela bkz: Taberânî, Süleyman b. Ahmed b. Eyyub Ebu'l-Kâsım, el-Mu'cemü'l-Evsat, Kahire 1415, 3/380.

¹⁰⁵ Lâ be'se bih: Hadis ravileri için kullanılan ve "zararsız, zararı yok" anlamında kullanılan bir ta'dîl lafzıdır. Bkz. Uğur, Ansiklopedik Hadis Terimleri, s.195-196.

¹⁰⁶ İbn Asâkir, Târihu Dımaşk, 14/50; Mizzî, Tehzîbü'l-Kemâl, 6/47-48; İbn Hacer, Tehzîb, 1/475; İbnu'l-Adîm, Buğyetü't-Taleb fî Târih-i Haleb, Dımaşk 1978, 2/364.

Kervân'a nispetle "Kervânî" olduğu yönünde yanlış bilgiler de mevcuttur. Çünkü o, aslen Kirmân'lı olup daha sonra Tarsus'a gelmiş ve orada ikamet etmiştir. Tarsus'un bir köyü olan Kervân ile ilgisi bulunmamaktadır.¹⁰⁷

Nesâî, "es-Sünenü'l-Kübrâ" adlı eserine ondan, aşağıdaki örneğimizin de yer aldığı, bazı hadisleri/rivayetleri nakletmektedir: Hz. Peygamber yeni bir elbise giydiği zaman şöyle dua ederdi: *"Ey Allah'ım! Bu elbisenin ve bu elbise içinde yapılan işin hayırlı olmasını senden dilerim. Bu elbisenin ve bu elbise içinde yapılacak işin şerrinden sana sığınırım"*.¹⁰⁸

عن أبي العلاء بن عبد الله بن الشخير أن رسول الله (ص) كان إذا لبس ثوبا جديدا قال : اللهم إني أسألك من خيره ومن خير ما صنع له وأعوذ بك من شره وشر ما صنع له .

¹⁰⁷ İbnu'l-Adîm, Buğyetü't-Taleb, 2/364.

¹⁰⁸ Nesâî, Sünenü'l-Kübrâ, 6/85. Hadisin farklı varyant ve metinleri için ayrıca bkz: Ebû Davud, libâs 1, 4/309; Tirmizî, libâs, 29, 4/239.

16. AHMED b. MUHAMMED b. CA'FER et-TARSÛSÎ (v: 300)

Yahyâ b. Maîn ve Asım b. en-Nadr el-Ahvel'in öğrencisi, meşhur muhaddis **Nesâî**'nin de hocasıdır.¹⁰⁹ Hadis rivayet ehliyeti açısından "sadûk" olarak değerlendirilmiştir.¹¹⁰

Nesâî, ihrama giren kişinin, niyetini belirtmeden haccetmesi konusunda ondan şu hadisi nakletmiştir: "*Berâ b. Âzib şunları aktarmıştır: Allah Râsulü, Hz. Ali'yi Yemen'e vali tayin ettiğinde ben de yanında gittim ve bu sebeple bir miktar malım da olmuştu. Hz. Ali Yemen'den döndüğünde olanları Hz. Peygambere şöyle anlattı: Eve döndüğümde baktım ki Fâtıma etrafa güzel kokular püskürtmüş. Ben böyle yapmasına kızıp Fatıma'nın üzerine yürüyünce dedi ki, Sana ne oluyor, niye böyle davranıyorsun. Peygamber, ahabına böyle yapmalarını emretti, onlar da böyle yaparak ihramdan çıktılar, sözleriyle bana çıkıştı. Bunun üzerine ben de Peygamber'in niyeti gibi niyet ederek ihrama girdim ve peygamberin yanına geldim. Peygamber bana, nasıl niyet ettiğimi sordu, ben de: Senin niyetinin aynısıyla niyet ettim, cevabını verdim. Allah Rasûlü de: Ben hedy'i sevk ettim (kurbanı kestim) ve "Kıran Haccı"na¹¹¹ niyet ettim, dedi".¹¹²*

عن البراء قال : كنت مع علي حين أمره النبي (ص) على اليمن فأصبت معه أواقى فلما قدم علي على النبي (ص) قال علي وجدت فاطمة

¹⁰⁹ Zehebî, el-Kâşif,1/201; İbn Hacer, Tehzîb, 1/49.

¹¹⁰ İbn Hacer, Takrîbü't-Tehzîb, Beyrut 1995, 1/83.

¹¹¹ Kıran Haccı: Hacı adayının ihrama girerken hacc ve umre'ye birlikte niyet etmesi durumunda yapacağı hacc'a "haccı kıran" denilmiştir. Bkz: Ögüt, Salim, "hac", DİA., İstanbul 1996, 14/389 (s: 389-397).

¹¹² Nesâî, menâsik 52, 5/157-158.

قد نضحت البيت بنضوح قال فتخطيته فقالت لي مالك فإن رسول الله (ص) قد أمر أصحابه فأحلوا قال قلت إني أهلت بإهلال النبي (ص) قال فأتيت النبي (ص) فقال لي : كيف صنعت قلت إني أهلت بما أهلت قال فإني قد سقت الهدى وقرنت.

17. EBU'L-HASAN: ALİ b. ABDÜLMELİK b. DEHSEM et-TARSÛSÎ (v: 384)

Fakîh ve edîb (edebiyatçı) olarak da bilinen bu âlim Tarsus'un yanı sıra Nisabur ve Dımaşk'ta da bulunmuştur. **Adana**'da Ebû Bekr Ali b. Muhammed b. Davud el-Kettânî el-**Ezenî**'den, Harran'da Ebû Arûbe el-**Harrânî**'den, Nisabur'da Ebû Halife el-Cümahî'den, Mısır'da Ebî Bekr Muhammed b. Zebân b. Habîb'den, Mavsıl'da **Ebû Ya'lâ** el-Mavsılî'den, Bağdat'ta Ebu'l-Kâsım Abdullah b. Muhammed el-**Beğavî**, Ebî Bekr Muhammed b. Muhammed el-Bâğandî ve Nasr b. Kâsım Ebi'l-Leys el-Ferâizî'den hadis öğrenmiştir. En meşhur öğrencisi ise Nisaburlu Ebû Abdullah Hâkim **Nisâbûrî**'dir. Bunun yanında Ebu'l-Kâsım Hasen b. Muhammed b. Habîb, Ebû Muâz, Ebû Sa'd Muhammed b. Abdurrahman da ondan hadis alanlar arasında yer almaktadır. Hâkim Nisâbûrî onun aynı zamanda fasîh bir edîb olduğunu (konuşması çok düzgün), Mu'tezile ve Şafîî kelamına vakıf olduğunu, ancak rivayette sema'a (doğrudan işitmeye) pek önem vermeyen biri olduğunu belirtir.¹¹³ Küçük yaşlarında iken babası tarafından Irak'a gönderilmiş, daha sonra **Tarsus**'a geri dönmüştür. Aldığı hadislerin (tahammül) çoğunu da Irak'taki ravilerden almıştır. İbn Arûbe ve İbn Cevsâ'dan aldığı hadisleri, sema

¹¹³ Bağdâdî, Tekmiletü'l-İkmâl, Mekke 1410, 2/571 (mektebetü's-şâmîle, versiyon: 3.1); İbn Asâkir, Târihu Dımaşk, 43/76; Zehebî, Mîzan, 3/143.

yoluyla aldığı belirtilmiştir.¹¹⁴

İsnadında Abdülmelik b. Dehsem et-Tarsûsî'nin de bulunduğu hadise örnek olarak, "el-Ehâdîsü'l-Muhtâra" adlı eserdeki Peygamberimizin yaptığı bir duayı içeren şu rivayeti verebiliriz: Enes b. Mâlik'in rivayet ettiğine göre Hz. Peygamber duasında şöyle derdi: “*Ey Allah'ım! Tembellikten, acizlikten, cimrilikten, fazla ihtiyarlamaktan, katı kalpli olmaktan, gafletten, fakirlikten, zelil olmaktan ve zafiyetten sana sığınırım. Fakirlikten, küfre düşmekten, fâsık olmaktan, hakka rıza göstermemek ve nifaktan, gösteriş ve riyadan sana sığınırım. Sağır olmak, dilsiz olmak, cinnet geçirmek, abraş olmak ve diğer tüm kötü hastalıklardan sana sığınırım*”.¹¹⁵

عن أنس بن مالك قال كان رسول الله (ص) يقول في دعائه :
اللهم إني أعوذ بك من العجز والكسل والبخل والهرم والقسوة والغفلة
والعيلة والذلة والمسكنة وأعوذ بك من الفقر والكفر والفسوق والشقاق
والنفاق والرياء والسمعة وأعوذ بك من الصمم والبكم والجنون والبرص
وسوء الأسقام .

18. EBÛ İSHÂK: İBRAHÎM b. MUHAMMED b. İBRAHÎM es-SABBÂĞ et-TARSÛSÎ (v: 387)

Dimaşk'ta Ebû Abdullah el-Hüseyn b. Ca'fer b. Muhammed el-Cürcânî ve Muhammed b. Ömer b. Ali el-Bağdâdî'den hadis almış, Muhammed b. Amr es-Saydalânî, Muhammed b. Abdeveyh'in iki oğlu Abdülaziz ve Abdülvahid'de ondan işiterek (sema) hadis almışlardır.

¹¹⁴ Zehebî, Târihu'l-İslâm, 27/81.

¹¹⁵ Makdisî, Dıyâ Ebû Abdillâh Muhammed b. Abdülvahid b. Ahmed, el-Ehâdîsü'l-Muhtâra, Mekke 1410, 3/42 (mektebetü's-şâmîle, versiyon: 3.1).

Bunlara ilaveten Abdülvehhab b. Ca'fer el-Meydânî, Ebu'l-Hasen Ali b. Musa es-Simsâr da ondan hadis rivayet edenler arasındadır.¹¹⁶

İbn Asâkîr onun rivayetlerine şu kutsî hadisi örnek vermektedir: “*Yüce Allah şöyle buyurdu: ‘Lâ ilâhe İllallah’ sözü benim kalemdir. Kim oraya girerse, güvende olur*”.¹¹⁷

علي بن أبي طالب حدثني رسول الله (ص) : حدثني جبريل عليه السلام قال يقول الله عزوجل لاإله إلا الله حصني فمن دخله أمن عذابي .

19. KÂDÎ EBÛ AMR OSMÂN b. ABDULLAH et-TARSÛSÎ (v: 401)

Kaynaklarda bu âlimin Kadı Ebû Amr Osman b. Abdullah et-Tarsûsî, Kadı Ebû Amr Osman b. Abdullah b. İbrahim el-Keccî, Kadı Ebû Amr el-Kercî,¹¹⁸ Ebû Amr Osman b. Abdullah b. İbrahim el-Kercî et-Tarsûsî gibi isimlerle de anıldığı görülmektedir.¹¹⁹ Dımaşk'ta Ebû Ali Muhammed b. Adem el-Fezzârî ve Ebû Hâşim Abdülcebbar b. Abdussamed es-Sülemî'den işiterek; Trablus'ta Hayseme b. Süleyman'dan; Tarsus'ta **İbn Allâf** olarak tanınan Ebû Abdillâh Muhammed b. İsa et-Temîmî el-Bağdâdî, Ebû Bekr Muhammed b. Saîd b. Şakîk, Ahmed b. Muhammed b. Sellâm et-Tarsûsî, Ebû İmrân Musa b. Kasım b. el-Eşyeb, İbnu'l-Kâdî Ebu'l-Abbâs Ahmed b. Ebî Bekr et-Taberî, Ali b. Huseyn el-Huzâî, Ebu'l-Ferec Ahmed b. Kasım el-Bağdâdî, Muhammed b. Muhammed b.

¹¹⁶ İbn Asâkir, Târîhu Dımaşk, 7/115.

¹¹⁷ Aynı yer.

¹¹⁸ İbn Asâkir, Târîhu Dımaşk, 38/418-420.

¹¹⁹ İbn en-Neccâr, el-Bağdâdî, Zeylu Târîhi Bağdât, Beyrut 1997, 5/24.

Davud el-Kercî, Ebû Bekr Ğânim b. Yahya b. Abdülbaki, Ebu'l-Hasen Muhammed b. Ahmed b. el-Ezrak, Muhammed b. Ahmed b. Safve el-Missîsî, İbrahim b. Abdurrazzâk el-Antâkî, Kadı Ebu'l-Fadl Abbâs b. Ahmed el-Havâtîmî'den hadis almıştır. Ondan hadis öğrenenler arasında ise Ebû Husayn Abdullah b. Mihsen b. Abdullah b. Amr el-Ma'arrî, Abdülvahid b. Muhammed b. el-Huseyn, Ebû Ali el-Ehvâzî el-Mukriî ve Kadı Ebu'l-Fadl es-Sa'dî yer almaktadır.¹²⁰

Bu muhaddisin "**Kitâbu Siyeri's-Suğûr**" adında bir eserinin var olduğu ve bu eserde, Tarsus ile ilgili olarak özellikle hicrî 4. asırdaki sosyal, kültürel ve dinî hayat hakkında bilgilerin yer aldığı görülmektedir.¹²¹

İbn Asâkir onun naklettiği hadislere şu örneği vermektedir: Ebî Ümâme, Hz. Peygamberin: "*Namazınızın kabul olmasını istiyorsanız, namazı en hayırlınız kıldırın*" buyurduğunu nakletmiştir.¹²²

عن أبي أمامة قال قال رسول الله (ص) : إن سرکم أن تقبل
صلاتکم فلیؤمکم خیارکم .

¹²⁰ İbn Asâkir, Târihu Dımaşk, 38/418-420.

¹²¹ Tarsûsî, Kadı Ebû Amr Osman b. Abdullah, Bekâyâ Kitâbu Siyeri's-Suğûr, Min Hılâli Mahtûtati Buğyetü't-Taleb li İbni'l-Adîm, (Haz: Şâkir Mustafa), Dımaşk 1998. Ayrıca bkz: Touati, Houarı, Ortaçağda İslam ve Seyahat, (Çev: Ali Berktay) YKY., İstanbul 2004, s. 207. Ayrıca bkz: Kehhâle, Mucemü'l-Müellifin, 2/362.

¹²² İbn Asâkir, Mu'cemu's-Şuyûh, Dâru'l-Beşâir, Dımaşk, 2000, 2/959-960; Târihu Dımaşk, 38/419.

20. EBU'L-HASEN: ALİ b. HASEN b. el-KÂSİM et-TARSÛSÎ (v: 407)

Aslen Bağdat'lı olup, daha sonra Tarsus'a gelmiştir. Aynı zamanda sûfî de olan bu âlim, Dımaşk ve Mısır'da hadis rivayet etmiştir. Hadis aldığı kişiler arasında Ebu'l-Fadl el-Abbâs b. Ahmed el-Havâtîmî et-Tarsûsî, Süleyman b. Ahmed b. Eyyûb et-Taberânî (v: 360), Ebu'l-Kâsım Abdullah b. Muhammed el-Mavsılî, Ebû Bekr Muhammed b. Ahmed b. el-Hasen el-Missîsî, Abdullah b. Adıyy el-Cürcânî, Ebû Bekr Ahmed b. Mahmûd el-Mervezî, Ebu'l-Huseyn Ahmed b. Muhammed el-Mâlikî gibi raviler yer almaktadır. Kendisinden de Ebû Nasr b. Hibbân, Ebu'l-Hasen b. es-Simsâr, Abdülvehhâb el-Meydânî, Ebu'l-Hasen el-Atîkî, Temmâm b. Muhammed, Ebu'l-Kâsım Hibetullah b. İbrahim b. Ömer es-Savvâf, Ebu'l-Hasen Ali b. Muhammed b. Şücâ', Ebû Ali el-Ehvâzî, Raş' b. Nazîf, Şuayb b. Abdurrahman b. Ömer b. Nasr ve Ebu'l-Kâsım b. el-Hannâî rivayette bulunmuştur.¹²³

Hadis rivayet ehliyeti açısından güvenilir olmadığı anlaşılmaktadır. Zira sûfîlerin hayatı ve davranışlarıyla ilgili olarak Ahmed b. Habneld'den hikâyeler uydurduğu (mevzû) ileri sürülmüştür.¹²⁴ Bu bağlamda Celaleddin es-Suyûtî (v: 911) de, mevzû olarak değerlendirdiği hadisleri topladığı "el-Le'ali'l-Masnûah fi'l-Ehâdîsi'l-Mevzûah" adlı eserinde, isnadında Ali b. Hasen b. el-Kâsım et-Tarsûsî'nin de yer aldığı şu hadisi nakletmektedir: "Mekke, şerefin alametidir, Medine dinin menbaıdır, Kûfe İslam Dininin Fustât'ıdır, Basra âbidlerin şerefidir, Şâm İslam Dininin kaynağıdır, Mısır ise

¹²³ İbn Asâkir, Târihu Dımaşk, 41/334-335; İbn Manzûr, Muhtasaru Târihi Dımaşk, Dâru'l-Fikr, Beyrut 1998, 5/343 (mektebetü's-şâmîle, versiyon: 3.1).

¹²⁴ Zehebî, Mîzânu'l-İ'tidâl, 3/122.

İblis'in yaşadığı, sığındığı ve ikamete karar kıldığı yerdir.¹²⁵

قال ابن عباس قال رسول الله (ص): مكة آية الشرف والمدينة
معدن الدين والكوفة فسطاط الإسلام والبصرة فخر العابدين والشام معدن
الإسلام ومصر عش إبليس وكهفه ومستقره .

**21. EBU'L-FETH: MUHAMMED b. İBRAHİM b.
MUHAMMED (b. YEZİD) el- CUHDERİ el-
BEZZÂR el-ĞÂZÎ et-TARSÛSÎ (v: 409/410)**

İbnü'l-Basrî künyesiyle de tanınan bu âlimin, "sika" bir ravi olup Beytül-Makdis'de vefat ettiği belirtilmektedir. Ebû Saîd Ahmed b. Muhammed b. el-'Arâbî, Ebu'l-Hasen Ahmed b. Muhammed b. Sellâm et-Tarsûsî, Ebû Bekr Muhammed b. İbrahim b. Ebî Ümeyye et-Tarsûsî, Hayseme b. Süleyman el-Etrâblusî, Muhammed b. Muhammed b. Davud b. İsa el-Kercî, Abdullah b. Husayn el-Antâkî, Ahmed b. Behzâd es-Sayrâfî, Hasen b. Abdurrahman b. Züreyk el-Hımsî, Muhammed b. el-Velîd b. Avf el-Yahsubî, Yakub b. Ahmed b. Yakub b. Sevâbe el-Hadramî, Ebû Muhammed Abdullah b. es-Seriyy el-Hımsî, Ali b. Nûh gibi muhaddislere öğrencilik yapmış ve onlardan bizzat işiterek (sema) hadis almıştır. Öğrencileri arasında bulunan Temmâm b. Muhammed de ondan işiterek hadis almıştır. Diğer öğrencileri arasında ise Ebu'l-Hasen Ahmed b. Muhammed el-Atîkî, Ebû Bekr el-Burkânî, Muhammed b. el-Ferruh b. Ali el-Bezzâr, Ebu'l-Kâsım el-Ezherî, Ebu'l-Kâsım el-Hannâî, Ali b. Muhammed b. Şücâ', Ebu'l-Feth Nasr b. Mesrûr ez-Zührî, Abdülaziz b. Ahmed b. Ömer el-Kalânîsî, Muhammed b. Hasen b. Et-Tercümân, Abdurrahim b. Ahmed el-Buhârî, Ebû Ali el-Ehvâzî, Ebu'l-Hasen er-Rebî'î, ve Kadı Ebu'l-'Alâ

¹²⁵ Suyûtî, Celâleddîn, el-Le'âli'l-Masnûah fi'l-Ehâdîsi'l-Mevzûah, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut trs., 1/426-427.

Muhammed b. Ali el-Vâstî gibi ravilerin ismi zikredilmektedir.¹²⁶

Hatîb el-Bağdâdî onun biyografisini ele alırken, rivayet ettiği hadislere şu örneği vermektedir: Ebu'd-Derdâ'nın naklettiğine göre Hz. Peygamber: “*Kıyamet gününde şefaati, ümmetimin günahkarları için olacaktır*” buyurmuştur. Ebu'd-Derdâ'nın: *Zina etmiş, hırsızlık yapmış olsa da mı? sorusuna ise: Evet, zina da etse hırsızlık ta yapsa, her ne kadar Ebu'd-Derdâ'nın tuhafına gitse (istemese) de, durum böyle”* şeklinde cevap verdi¹²⁷.

عن أبي الدرداء قال قال رسول الله (ص) : شفاعتي لأهل الذنوب من أمتي قال أبو الدرداء وإن زنى وإن سرق فقال رسول الله صلى الله عليه وسلم نعم وإن زنا وإن سرق على رغم أنف أبي الدرداء .

22. EBU'L-KÂSİM: ABDULBÂKÎ b. AHMED b. MUHAMMED et-TARSÛSÎ (v: 448)

Aynı zamanda fakih de olan bu alim, hicrî 395 yılında **Tarsus'ta doğmuş**, 448 yılında da Dımaşk'ta vefat etmiştir. Mansur b. Râmuş en-Nîsâbûri hadis aldığı en önemli hocasıdır. Ebu'l-Kâsım en-Nesîb ve Ebu'l-Kâsım el-Alevî de öğrencileridir. Onun rivayet ettiği hadislere İbn Asâkir şu örneği vermektedir: “*Kim zalime destekçi olursa, Allah o zalimi ona musallat eder*”.¹²⁸

قال رسول الله (ص) من أعان ظالما سلطه الله تعالى عليه

¹²⁶ Bağdâdî, Târîhu Bağdât, 1/415-416; İbn Asâkir, Târîhu Dımaşk, 51/233-235.

¹²⁷ Bağdâdî, Târîhu Bağdât, 1/416 (Hadis, başka kaynaklarda geçmemektedir).

¹²⁸ İbn Asâkir, Târîhu Dımaşk, 34/4-5.

İbn Kudâme de "el-Mütehâbbîne Fillâhi" adlı eserinde onun naklettiği şu hadise yer vermektedir: “*Bir kimsenin din kardeşiyle konuşurken ona değer vermesi, iltifat etmesi (yüzünü ona dönerek konuşması), insanlığının gereğidir*”.¹²⁹

حدثنا أنس بن مالك قال قال رسول الله (ص): من المروءة أن ينصب الأخ لأخيه إذا حدثه .

23. MUHAMMED B. ALİ b. YUSUF b. CEMİL: EBÛ ABDULLAH et-TARSÛSÎ (v: 456)

Aynı zamanda kadı olup İbnü's-Si(ü)nât künyesiyle de tanınmaktadır. Aslen **Tarsus**'ludur ve Dımaşk Camii'nin imamlığını yapmıştır. Ebû Muhammed b. Ebî Nasr ve Abdurrahman b. Osman'dan hadis nakletmiştir. Hatta Abdurrahman b. Osman b. Ebî Nasr vasıtasıyla İbrahim b. Muhammed b. Ebî Sâbit'in hadis Cüz'ünü¹³⁰ naklettiği belirtilmektedir. Kendisinden ise Ebû Ali Hasen b. Muhammed b. Ahmed b. Fadl el-**Kirmânî** hadis rivayet etmiştir.¹³¹

İbn Asâkir, onun rivayet ettiği hadislerle şu örneği vermiştir: Abdullah b. Mes'ûd'un naklettiğine göre Hz.

¹²⁹ İbn Kudâme el-Makdisî, el-Mütehâbbîne Fillâhi, Dımaşk 1991, s. 54 (mektebetü'ş-şâmile, versiyon: 3.1).

¹³⁰ Bu kişinin tam adı İbrahim b. Muhammed b. Ahmed b. Sâbit Ebû İshâk el-Attâr ed-Dımaşkî olup hicrî 338 yılında Dımaşk'ta vefat etmiştir (Bkz: Bağdâdî, Târîhu Bağdât, 6/165). Zehebî, onun bir Hadis Cüz'ünün varlığından bahsetmekte ancak hakkında herhangi bir bilgi vermemektedir (bkz: Zehebî, Şemseddin, el-Mugtenâ fî Serdi'l-Künâ, Medîne 1408, 1/72 (mektebetü'ş-şâmile, versiyon: 3.1).

¹³¹ İbn Asâkir, Tarihu Dımaşk, 54/401–402.

Peygamber: “Bir Müslümanın malını elde etmek için yalan yere yemin eden kişi, kıyamet gününde Yüce Allah ile, O’nu kızdırmış olarak karşılaşacaktır” buyurdu. Orada bulunanlar: Ey Allah’ın Elçisi!. O mal kıymetsiz/basit bir şey olsa da durum aynı mı? diye sorunca, Hz. Peygamber: “Şu gördüğün misvak ağacından bir yaprak olsa bile” cevabını vermiştir”.¹³²

عن عبد الله بن مسعود عن النبي (ص) قال : من حلف على يمين يقتطع بها مال امرئ مسلم لقي الله يوم القيامة وهو عليه غضبان قيل : يا رسول الله وإن كان يسيرا قال وإن كان سواكا من أراك .

24. SÂFİYY b. İBRAHİM b. HASAN: EBU’L-BEREKÂT et-TARSÛSÎ el-MUKRÎÎ el-ÂBİR (v: 527)

Ebu’l-Hasen et-Tarsûsî el-Mukriî ed-Darîr el-‘Âbir olarak ta künyelenen bu alim Ali b. Hasen b. Tâvus, el-‘Âkûlî, Ebu’l-Ferec Sehl b. Bişr b. Ahmed, İbrahim b. Yunus el-Makdisî’den sema yoluyla rivayette bulunmuştur. Hadis rivayet ehliyeti açısından “mestûr”¹³³ olarak değerlendirilmiştir.¹³⁴

İbn Asâkir ve İbn Manzûr onun rivayetlerine şu hadisi

¹³² İbn Asâkir, Tarihu Dımaşk, 54/401–402. Benzer rivayetler için bkz: Buhari, şehâdât 25, 3/161; Müslim, îmân, hadis no: 218, 1/122.

¹³³ Mestûr: Sadece tek bir ravisi olduğu için meçhul kalmış iken, ismini açıklayarak iki veya daha fazla adalet sahibi ravinin rivayette bulunduğu, ancak ne kendisinden rivayette bulunanlar ne de başka kimseler tarafından güvenilir olduğu belirtilmemiş (tezkiye ve tvsik edilmemiş) raviye mestûr, ya da meçhûlü’l-hâl denir. Bkz: Uğur, Ansiklopedik Hadis Terimleri, s. 212-213.

¹³⁴ İbn Asâkir, Târihu Dımaşk, 23/292.

örnek vermektedirler: “*Haram olan şarap, hurma ve üzümünden imal edilendir*”¹³⁵.

عن أبي هريرة قال قال رسول الله (ص): الخمر من هاتين الشجرتين النخلة والعنب.

Müslim de Züheyr b. Harb vasıtasıyla Sâfiyy b. İbrahim'den şu hadisi nakletmektedir: Ebû Hureyre'nin rivayet ettiğine göre Hz. Peygamber: “*Hurma ve kuru üzüm sırası ile olgunlaşmış hurma ve ham hurmanın suyunu aynı anda (karıştırarak) içmeyin. Her birini ayrı ayrı içiniz*” buyurmuştur.¹³⁶

عن أبي هريرة قال قال رسول الله (ص): لا تنبذوا التمر والزبيب جميعا ولا تنبذوا التمر والبسر جميعا وانبذوا كل واحد منهن على حدته .

25. EBU'L-KÂSİM: YAHYA b. BITRÎK b. BÜŞRÂ et-TARSÛSÎ el-MUKRÎÎ (v:534)

Aynı zamanda Kur'ân-ı Kerîm hafızı olup babası aslen Tarsus'ludur. Dımaşk'ta Hatîb el-Bağdâdî (v:463) ve Ebu'l-Huseyn Muhammed b. Mekki'den hadis almıştır.¹³⁷ Kendisinden de İbn Asâkir hadis nakletmiştir. Hadis rivayet ehliyeti açısından "mestûr" olarak değerlendirilmiştir.¹³⁸

İbn Asâkir, şu hadisi ondan nakletmiştir: “*(Ramazan) hilâl'ini gördüğünüzde oruca başlayınız. (Şevval) hilâl'ini*

¹³⁵ İbn Asâkir, Târihu Dımaşk, 23/292; İbn Manzûr, Muhtasaru Târihi Dımaşk, 3/478.

¹³⁶ Müslim, eşribe, hadis no: 26, 2/1576.

¹³⁷ Zehebî, el-İber fî Haberi men Ğaber, 2/446; İbnü'l-İmâd, Ebi'l-Fellâh, Şezerâtü'z-Zeheb fî Ahbâri men Zeheb, Beyrut 1988, 4/104 (mektebetü'ş-şâmile, versiyon: 3.1).

¹³⁸ İbn Asâkir, Târihu Dımaşk, 64/97-98.

gördüğünüzde de oruç tutmayı bırakınız. Eğer hava bulutlu olur da hilâli gözetleyemezseniz, orucu 30 güne tamamlayınız”¹³⁹.

قال أبو القاسم (ص): صوموا لرؤيته وأفطروا لرؤيته فإن غم الشهر فعدوا ثلاثين.

İbn Hibetullah ise ondan aldığını belirttiği şu hadisi nakletmektedir: Ebû Ümâme el-Bâhili’den rivayet edildiğine göre Hz. Peygamber şöyle buyurmuştur: “*Kim, Allah rızası için sınır bekçiliği yaparken vefat ederse, kıyamet gününde Allah onu kabir imtihanından muaf tutar*”¹⁴⁰.

عن أبي أمامة عن النبي قال : ما من رجل يموت مرابطا في سبيل الله إلا أمنه الله من فتنة لقبر.

¹³⁹ İbn Asâkir, Târihu Dımaşk, 64/98.

¹⁴⁰ İbn Hibetullah, Kasım b. Ali b. Hasan, Ta’zîyetü'l-Müslim an Ahîhi'l-Müslim, Cidde 1411, s. 73 (mektebetü'ş-şâmile, versiyon: 3.1).

**26. EBÛ TÂLİB et-TARSÛSÎ: ABDÛLKERİM b.
ABDÛ'L-MÛN'IM b. HİBETULLAH b.
ABDÛLBÂKÎ b. ÖMER (v: 535)**

Hicrî 454 yılında Halep'te doğmuş olup, şeyh, fâzıl ve âlim biridir. Babası İbnu'l-Berekât et-Tarsûsi'den işiterek (sema) hadis almış ve ondan duyduklarından oluşan bir "Hadis Cüz"ü¹⁴¹ meydana getirmiştir. Hicri 562 yılında vefat eden Ebû Sa'd es-Sem'ânî, "et-Tahbîr Fî Mu'cemi'l-Kebîr" adlı eserinde ondan bahsederken, onunla Halep şehrinde görüştüğünü ve hadis yazdığını ifade etmektedir.¹⁴²

Öte yandan Sem'ânî, "Edebü'l-İmlâ ve'l-İstimlâ" adlı kitabında onun vasıtasıyla duyduğu şu hadisi nakletmektedir: *"Kim (yazdığı) bir kitapta bana salavât getirirse, kitapta adım anıldığı sürece Melekler o kişi için mağfiret dilemeye devam eder"*.¹⁴³

¹⁴¹ Hadis Cüz'ü: Daha ziyade sahabe yahut sonraki tabakalardan bir kişiden rivayet edilen hadislerin bir araya getirildiği küçük çaptaki hadis kitaplarına verilen isim olarak kabul edilmektedir. Bununla beraber belli bir konudaki veya muayyen sayıdaki hadisleri veyahut bir hadisin bütün rivayet tarihlerini toplayan birkaç sahifelik hadis kitapçıklarına da cüz adı verilmiştir. Cüz hakkında geniş bilgi için bkz: Kettânî, Muhammed b. Ca'fer, er-Risâletü'l-Müstetrafeh li Beyâni Meşhûri Kütübi's-Süneni'l-Müşerrafeh, Karahan Yay., İstanbul 1986, s.86; Mücteba Uğur, Hadis İlimleri Edebiyatı, T.D.V., Ankara 1996, s.51-52; M. Yaşar Kandemir, "cüz" maddesi, D.İ.A. İst. 1993, 8/147.

¹⁴² Sem'ânî, Abdülkerim b. Muhammed b. Mansûr et-Temîmî Ebû Sa'd, et-Tecbîr fî Mu'cemi'l-Kebîr, Bağdat 1975, 1/478 (mektebetü's-şâmile, versiyon: 3.1).

¹⁴³ Sem'ânî, Abdülkerim b. Muhammed b. Mansûr et-Temîmî Ebû Sa'd, Edebü'l-İmlâ ve'l-İstimlâ, Beyrut 1989, 1/78.

عن أبي هريرة قال قال رسول الله (ص): من صلى علي في كتاب لم
تزل الملائكة يستغفرون له ما دام ذكرى في ذلك الكتاب.

**27. İSMAİL b. MUHAMMED b. ABDİL VÂHİD b.
EBİ'L-FETH: EBU'L-FETH et-TARSÛSÎ (v: 540)**

İsmi, İbn Asâkîr'in Mu'cem'inde "*İsmail b. Muhammed b. Abdilvâhid b. Ebi'l-Feth: Ebu'l-Eeth et-Tarsûsî*" şeklinde iken, Sem'ânî'de "Ebu'l-Feth et-Tarsûsî: İsmail b. Muhammed b. Ahmed b. Muhammed b. Ali b. Hasen b. Hüseyin b. Ca'fer" şeklinde yer almaktadır. Dolayısıyla uzun ve birbirinden farklılıklar arz eden isimlerin tam olarak tespiti konusunda bazı problemlerle karşılaşmaktadır.

Aslen Esbahân'lı olan bu alim, yaşadığı toplumda herkesin taktirini kazanmakla temeyyüz etmiş biri idi. Ebû Abdullah el-Kâsım b. el-Fadl es-Sekafî ve Ebâ Mutî' Muhammed b. Abdilvâhid ve diğerlerinden hadis rivayet etmiştir. Kendisinden de İbn Asâkir ve benzeri kişiler rivayette bulunmuştur.¹⁴⁴

İbn Asâkir, Esbahân'da şu hadisi bizzat ona okuyarak (kırâat)¹⁴⁵ naklettiğini bildirmektedir: Hz. Peygamber: "*Allah'tan başka bütün dostların dostluğundan uzağım. Yüce Allah, sizin arkadaşınızı (beni) dost edinmiştir (ya o bana yeter). Eğer ben birini dost edinecek olsaydım, mutlaka Ebû Bekir'i dost edinirdim*" buyurmuştur.¹⁴⁶

¹⁴⁴ Sem'ânî, et-Tecbîr, 1/108.

¹⁴⁵ Kırâat: Hadis alma yollarından biri olup, diğer adı "arz ale'-şeyh" dir. Kısaca, bir ravinin daha önce kendisinden aldığı hadisleri, ezberinden veya yazılı olarak hocasına okuması ve doğrulattırması demektir. Geniş bilgi için bkz Uğur, Ansiklopedik Hadis Terimleri, s. 22-28.

¹⁴⁶ İbn Asâkir, Mu'cemu'ş-Şuyûh, 1/173. Hadisin benzer bir varyantı için bkz: Müslim, mesâcid, hadis no: 23, 1/377-378.

عن عبد الله قال رسول الله (ص): إني أبرأ إلى كل خليل من خلته
غير أن الله تعالى قد اتخذ صاحبكم خليلا يعني نفسه ولو كنت متخذًا خليلا
لاتخذت أبا بكر خليلا .

**28. EBÛ CA'FER MUHAMMED b. İSMAİL b.
MUHAMMED b. EBİ'L-FETH et-TARSÛSÎ (v:
595)**

Hicrî 502 yılında Esbahan'da doğmuş olup Hanbelî mezhebine mensuptur. Aynı zamanda fakîh de olan bu muhaddis Ebû Ali el-Haddâd, Muhammed b. Tâhir, Muhammed b. Abdülvâhid ed-Dakkâk, Mahmud b. İsmail el-Aşkar, Abdussamed el-Anberî ve Ali b. Mende'den işiterek hadis almıştır. Kendisinden de Ebû Musa Abdullah b. Abdülğaniyy ve Yusuf b. Halil hadis öğrenmiştir. Ahmed b. Ebu'l-Hayr'a da hadislerini icâzet yoluyla nakletmesi için izin vermiştir.¹⁴⁷ Ayrıca meşhur muhaddis Saîd b. Mansûr'un (v:229) "Sünen" adlı eserini rivayet edenler arasında bulunmakta¹⁴⁸ ve rivayetleri âlî¹⁴⁹ olarak değerlendirilmektedir. Özellikle Ebû Hanife,¹⁵⁰ Leys b. Sa'd

¹⁴⁷ Mizzî, Tehzîb, 16/264; 30/164; Zehebî, Siyeru 'A'lâmi'n-Nübelâ, Beyrut 1993, 10/588; 21/245; İbnü'l-İmâd, Şezerâtü'z-Zeheb, 4/367; İbnu'l-Adîm, Buğyetü't-Taleb, 1/288.

¹⁴⁸ Esbahânî, Eebû Nuaym, Tesmiyetü mâ Ravâhu Saîd b. Mansûr, Riyad 1409, s. 3.

¹⁴⁹ Âlî: Aynı metnin birkaç isnadından veya metinleri farklı da olsa birkaç isnaddan ilk kaynağa, diğerlerine oranla daha az ravi ile ulaşan isnad/sened'e âlî isnad adı verilir. Çoğulu "avâlî"dir. Bkz: Aydınlı, Hadis İstılahları Sözlüğü, s. 155-156.

¹⁵⁰ Mesela bkz: Dımaşkî, Şemsuddîn Yusuf b. Halil b. Abdullah, Cüz-ü 'Avâlî Ebî Hanife, Dımaşk 2001, s. 6 (mektebetü's-şâmîle, versiyon: 3.1).

ve Saîd b. Mansûr'un avâlîlerini rivayet etmiştir.¹⁵¹

Zehebî, onun rivayet ettiği hadislere örnek olarak güneş tutulması namazıyla ilgili şu rivayeti nakleder: “Abdullah b. Amr, Hz. Peygamber zamanında meydana gelen bir güneş tutulması esnasında, cemaatle namaz kılmaları için çağrıldıklarını belirtmektedir”.¹⁵²

عن عبد الله بن عمرو قال: كسفت الشمس على عهد رسول الله
(ص) فنودي بالصلاة جامعة.

¹⁵¹ Dımaşkî, Cüz-ü 'Avâlî Ebî Hanife, s. 6,7.

¹⁵² Zehebî, Siyer, 21/245. Hadis için ayrıca bkz: Buharî, küsûf 3, 2/25.

B. VEFAT TARİHİ BİLİNMEYENLER

29. ABDULCEBBÂR b. AHMED et-TARSÛSÎ: EBU'L-KÂSİM

Kur'ân-ı Kerîm'i iyi okuyan biri (kurrâ) olduğu ¹⁵³ ve Şeyhu'l-Kurrâ Abdullah b. Sehl'in ondan kıraât ilmini öğrendiği belirtilmektedir.¹⁵⁴ Hadislerini nakleden kişilerin başında ise İsmail b. Halef b. Saîd b. İmrân el-Mâlikî Ebu't-Tâhir'in geldiği belirtilmektedir.¹⁵⁵ Daha ziyade Kur'ân Kıraat alimi olarak bilindiğinden, öncelikle o yönüyle incelenmesi gereken bir alim olmakla birlikte, kaynaklarımızda hadis rivayet ettiği bilgisi de bulunmaktadır. Dolayısıyla aşağıda rivayetlerine örnek olarak vereceğimiz hadis, anlam itibariyle önemli olduğundan, burada kendisinden kısaca bahsetmeyi uygun bulduk. Onun Müsnedü'ş-Şihâb'da yer alan söz konusu rivayeti şu şekildedir: “Ebû Hureyre tarafından nakledildiğine göre Peygamberimiz şöyle buyurmuştur: Kıyamet gününde en çok azab görecek olan kişi, ilminden hiç kimsenin faydalanmadığı alimdir”.¹⁵⁶

¹⁵³ İbnu'l-Cezerî, Muhammed b. İbrahim ed-Dımaşkî, Gâyetü'n-Nihâye fî Tabakâti'l-Kurrâ, y.y., trs, s. 71 (mektebetü'ş-şâmile, versiyon: 3.1); Zehebî, Ma'rifetü'l-Kurrâi'l-Kibâr, Müessesetü'r-Risâle, Beyrut 1404, s. 328.

¹⁵⁴ İbn Hacer, Lisânü'l-Mizân, 3/298).

¹⁵⁵ İbn Beşkuvâl, es-Sıla, y.y., trs., s. 34 (mektebetü'ş-şâmile, versiyon: 3.1).

¹⁵⁶ Kudâî, Muhammed b. Selâme b. Ca'fer Ebû Abdullah, Müsnedü'ş-Şihâb, Beyrut 1986, 2/171.

عن أبي هريرة قال قال رسول الله (ص) : إن أشد الناس عذابا
يوم القيامة عالم لم ينفعه الله بعلمه

30. ABDULLAH b. CÂBİR b. ABDULLAH: EBÛ MUHAMMED et-TARSÛSÎ

Kısa adı Abdullah b. Câbir et-Tarsûsî olan bu muhaddisimiz Şam'da Ebû Müşir ve Muhammed b. el-Mübârek'ten, diğer yerlerde ise Abdullah b. Yusuf et-Tinnîsî, Züheyr b. Muhammed, Abdullah b. Hubeyk el-Antâkî ve Ca'fer b. Muhammed b. Nûh'dan hadis almıştır. Kendisinden hadis alanlar arasında ise Misis'li iki râvi Ebû Bekr Muhammed b. Ahmed b. el-Müstensîr ve Ebû İshak İbrahim b. Ca'fer b. Süneyd b. Davud'a ilaveten Tarsus'a yolu düşen Ebû Bekr Muhammed b. Saîd b. eş-Şafak el-Bağdâdî, Ca'fer b. Muhammed b. Nusayr el-Havvâs, Tarsus'lu Ebu'l-Hasen Ahmed b. Ca'fer b. el-Hamdân, Ebû Bekr b. el-Mukriî gibi muhaddisler hadis öğrenmiştir.

Ancak, hadis rivayet ehliyeti açısından "münkeru'l-hadîs", "zâhibü'lhadîs"¹⁵⁷ gibi ifadelerle cerh edilen bir ravi olduğuna dikkat çekilmektedir.¹⁵⁸ Öte yandan İbn Hacer diyor ki: "Umarım ki bu Abdullah b. Câbir, dedesiyle nisbelendirilen Abdullah b. Hüseyin b. Câbir el-Mıssîsî 'dir".¹⁵⁹ Bu sebeple olsa gerek Abdullah b. Câbir ismi, Hadis Usûlü kitaplarının ravilerin isimleriyle ilgili bölümlerinde

¹⁵⁷ Zâhibü'l-Hadîs: Ravilerin cerhinde kullanılan bir ifade olup, hakkında bu ifade kullanılan ravi artık adalet vasfını kaybetmiş sayılır ve hadisleri dikkate alınmaz. Bkz: Uğur, Ansiklopedik Hadis Terimleri, s. 427.

¹⁵⁸ İbn Asâkîr, Târihu Dımaşk, 27/234-236; İbn Hacer, Lisânü'l-Mîzân, 3/265.

¹⁵⁹ İbn Hacer, Lisânü'l-Mîzân, 3/265.

"kendi isimleri, baba isimleri ve dede isimleri aynı (müttefik) olan ve Abdullah adını taşıyan kişilerden hadis alanlar" kısmında örnek olarak verilmektedir. İşte bu vesileyle Abdullah b. Câbir'den hadis alan kişiler arasında, onunla muasır olan Ebu'l-Hasen künyesiyle bilinen et-Tarsûsî'de zikredilmektedir.¹⁶⁰

Hadis öğrettiği kişiler arasında Tarsus'lu ve Misis'li ravilerin bulunması, hadis aldığı kişiler arasında da Antakya'lı bir ravinin bulunmasından da anlaşılmaktadır ki, Abdullah b. Câbir et-Tarsûsî, Şam-Tarsus arasındaki bölgede hadis öğrenmiş ve öğretmiştir. Râvîleri arasında Abdullah b. Câbir et-Tarsûsî'nin de bulunduğu hadislere örnek olarak Temîm ed-Dârî'nin Hz. Peygamber'den naklettiği "Din nasihattir" (samimiyettir) diye başlayan hadisi verebiliriz. Hadisin tamamı şu şekildedir: "Allah Rasûlü üç defa: Din, nasihattir (samimiyettir), buyurdu. Orada bulunan sahâbîler: Ey Allah'ın Rasûlü, kimin hakkında samimiyettir? diye sorunca, Rasûlüllah: "Allah hakkında, Peygamberi hakkında, Kur'ân-ı Kerîm hakkında ve bütün Müslüman yöneticiler hakkında" diye cevap verdi"¹⁶¹

عن تميم الداري قال قال رسول الله (ص): إن الدين النصيحة
ثلاث مرات قالوا يا رسول الله لمن قال لله ولرسوله ولكتابه ولأئمة
المسلمين وعامتهم.

Abdullah b. Câbir hadis rivayet eden kişinin doğruluğu

¹⁶⁰ Mesela bkz: Sehâvî, Şemsüddin Muhammed b. Abdurrahman, Fethu'l-Muğîs Şerhu Elfiyeti'l-Hadîs, Dâru'l-Kütübi'l-ilmîyye, Beyrut 1993, 3/212; Suyûtî, Celaleddin Abdurrahman b. Ebî Bekr, Tedrîbu'r-Râvî, thk: Abdulvahhab Abduttayf, Mektebetü'r-Riyâdi'l-Hadîsiyye, Riyâd trs, 2/320; İbn Cemâ'ah, Muhammed b. İbrâhim, el-Menhelü'r-Râvî, Dımaşk 1406, s. 127.

¹⁶¹ Buhârî, imân 42, 1/20; Müslim, imân, hadis no: 95, 1/74.

asla elden bırakmaması gerektiğini, isnadında kendisinin de yer aldığı, Vekî b. Cerrah'ın şu sözüyle vurgulamaktadır: "Hadis rivayeti öyle bir sanattır ki, onda ancak doğru olanlar ilerleyebilir".¹⁶²

31. ABDULLAH b. MUHAMMED b. YAHYA: EBÛ MUHAMMED et-TARSÛSÎ

Kısa adı Abdullah b. Muhammed et-Tarsûsî'dir.¹⁶³ Muhaddisler arasında "zayıf (el-ma'rûf bi'd-daîf)" lakabıyla tanınan¹⁶⁴ bu âlim Süfyân b. Uyeyne, Yezîd b. Hârûn, Ebî Muâviye ed-Darîr, Abdulvahhâb es-Sekafî, Zeyd b. Habbâb, Yakub b. İshak el-Hadramî, Ma'n b. İsa el-Kazzâz gibi tanınmış alimlerden hadis almıştır. Kendisinden de başta Ebû Davud ve Nesâî olmak üzere birçok muhaddis hadis almıştır. Ayrıca hicrî 277 yılında vefat eden Ebû Hâtim er-Râzî de Tarsus'ta ondan bizzat işiterek (sema) hadis almıştır. Ebû Muhammed et-Tarsûsî'nin hadis âlimleri arasında "zayıf" lakabıyla tanınmasının sebebi, hadis rivayeti açısından değil, vücutça zayıf ya da ibadete düşkünlük açısından, yani 'ibadet söz konusu olduğunda direnç gösteremeyip derhal ibadete başlayan' anlamında zayıf olmasındandır. Hadis rivayet ehliyeti açısından ise "sadûk", "sika", "şeyh" ve "sâlih" olarak kabul edilmiştir.¹⁶⁵

Ebû Davud, ondan oruç ve Kur'ân-ı Kerîm'i kendi görüşüne göre yorumlayanın hata edeceği ile ilgili şu iki hadisi nakletmiştir.

¹⁶² Bağdâdî, Ebû Bekr Hatîb, el-Câmi li-Ahlâkî'r-Râvî ve Âdâbî's-Sâmî, thk: Muhammed Accâc el-Hatîb, Beyrut 1996, 1/657.

¹⁶³ Râzî, el-Cerhu ve't-Ta'dîl, 5/163.

¹⁶⁴ İbn Hacer, Nüzhetü'l-Elbâb fî'l-Elgâb, Riyad 1989, 1/436 (mektebetü's-şâmile, versiyon: 3.1).

¹⁶⁵ Râzî, el-Cerhu ve't-Ta'dîl, 5/163; İbn Hacer, Tehzîb, 3/262.

“Hz. Peygamber iftar ettiğinde şöyle buyururdu: Susuzluk gitti, damarlar ıslandı ve inşallah mükâfat / ecir de hâsıl oldu”.¹⁶⁶

كَانَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) إِذَا أَفْطَرَ قَالَ ذَهَبَ الظَّمَا وَابْتَلَّتِ الْعُرُوقُ وَتَبَّتَ الْأَجْرُ إِنْ شَاءَ اللَّهُ.

“Kim Allah’ın kitabını kendi görüşünü katarak değerlendirirse, doğru sonuca ulaşsa bile hata etmiş olur”.¹⁶⁷

عَنْ جُنْدُبٍ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص): مَنْ قَالَ فِي كِتَابِ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ بَرَأْيَهُ فَأَصَابَ فَقَدْ أَخْطَأَ .

32. ABDURRAHMAN b. MERZÛK et-TARSÛSÎ

Abdülvehhâb b. 'Atâ'dan hadis almıştır. Ancak İbn Hibbân tarafından Tarsus'ta hadis uyduran ve ismi hep bu şekilde yerilerek anılan biri olarak nitelendirilmiştir. Ve bu duruma İbn Hibbân, onun uydurduğunu belirttiği şu mevzû hadisi örnek vermiştir: "Dünya, Hz. İbrahim benzeri 30 kişiden hâlî olmayacaktır. Zira yeryüzüne onların hürmetine su verilecek, insanlar rızıklandırılacak ve yağmur yağacak".¹⁶⁸

¹⁶⁶ Ebû Davud, savm 23, 2/765.

¹⁶⁷ Ebû Davud ayrıca Kur'an-ı Kerîm'i bilgisizce ve kendi görüşüyle yorumlayanın hata edeceği ile ilgili hadisi de nakletmiştir. Bkz: Ebû Davud, ilm 5, 4/63-64.

¹⁶⁸ İbn Hibbân, Muhammed b. Hibbân b. Ahmed Ebî Hâtîm et-Teymî el-Büstî, Kitâbu'l-Mecrûhîn Mine'l-Muhaddisîn, thk: Muhammed Abdülmecîd es-Selîfî, Riyâd 2000, 2/27; İbn Arrâk, Ebu'l-Hasen Ali b. Muhammed, Tenzîhü's-Şeriahtî'l-Merfûah ani'l-Ehâdîsi's-Şeniâti'l-Mevzûah, Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, Beyrut trs, 1/80.

عن أبي هريرة عن النبي (ص) قال : لن تخلو الأرض من ثلاثين
مثل إبراهيم خليل الرحمن ، بهم تغاثون ، وبهم ترزقون ، وبهم تمطرون .

İbnu'l-Cevzî ise bu rivayetin Abdurrahman b. Merzûk'un hadisi aldığı kişi olan Abdülvehhâb b. 'Atâ sebebiyle mevzû olduğunu dile getirmektedir. Zira Abdülvehhâb b. 'Atâ, Ahmed b. Hanbel tarafından zayıf ve muzdarib hadisleri nakleden bir kişi olarak değerlendirilmiştir.¹⁶⁹

33-ADİYY b. YUNUS et-TARSÛSÎ (v: ?):

Adiyy b. Yunus et-Tarsûsî, hayatı hakkında bilgi bulamadığımız âlimlerimizden biridir. Ancak Ebû Davud, “el-Merâsîl” adlı kitabında ondan 2 hadis nakletmektedir. Bunlardan biri "Bilal Habeşi'nin Kureyş kabilesinden bir hanımla evli olduğunu" haber veren¹⁷⁰ ve mevkûf¹⁷¹ olarak değerlendirilen rivayet, diğeri de "kasten veya hataen katil olanın, katlettiği kişiye mirasçı olamayacağı" ile ilgili merfû hadistir.¹⁷²

عن عمرو بن دينار أن بلالا كانت تحته قرشية
عن سعيد بن المسيب قال قال النبي (ص): لا يرث قاتل عمد ولا
خطأ شينا من الدية.

¹⁶⁹ İbnu'l-Cevzî, Ebu'l-Ferec Abdurrahman b. Ali, Kitâbu'l-Mevzûât, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut 1995, 3/152.

¹⁷⁰ Ebû Dâvud, Süleyman b. Eş'as es-Sicistânî, Kitâbu'l-Merâsîl, y.y., trs, s. 309.

¹⁷¹ Mevkûf: Söz veya fiil olarak sahabeye ait olan haberlere “mevkûf haber” denilmektedir. Bkz: Nîsâbûrî, Hâkim Ebû Abdillâh Muhammed b. Abdullah el-Hâfiz, Ma'rifetu Ülümi'l-Hadîs, Kahire trs, s. 19.

¹⁷² Ebû Davud, Kitâbu'l-Merâsîl, s. 315.

Bu rivayetler dikkate alındığında Adıyy b. Yunus'un hocaları arasında Haccâc b. Muhammed ve Musa b. Davud ed-Dabbî gibi kişiler yer alırken, en önemli öğrencisinin de Ebû Davud olduğu anlaşılmaktadır.

34. AHMED b. CA'FER b. HAMDÂN: EBU'L-HASEN et-TARSÛSÎ

Abdullah b. Câbir et-Tarsûsî ve Muhammed b. Hısn b. Hâlid et-Tarsûsî'den hadis almıştır. Kendisinden ise Abdurrahman b. Amr b. Nasr ed-Dımaşkî rivayette bulunmuştur.¹⁷³ Genellikle Dımaşk sahilindeki Saydâ şehrinde hadis nakletmiştir.¹⁷⁴

Ahmed b. Ca'fer hadis rivayetinden çok, hadis rivayet eden kişide bulunması gereken vasıflarla (âdâbu'l-muhaddis) ilgili rivayetlerin senedinde yer almıştır. Mesela isnadında onun da yer aldığı bir rivayet şu şekildedir: "Bir kısım muhaddis Evzâî'(v:157)ye, kendilerine hadis nakletmesi karşılığında hediye getirmiştir. Evzâî de onlara: "İster hediyenizi kabul edip size hadis nakletmeyeyim. İsterseniz hediyenizi kabul etmeyip, hadis öğreteyim, tercih sizin" demiştir".¹⁷⁵ Bu rivayete göre hadis nakleden kişinin naklettiği ve öğrettiği hadislerle karşılık herhangi bir hediye kabul etmemesi gerektiği veya böyle bir beklentiyle hadis

¹⁷³ Bağdâdî, Ebû Bekr Hatîb, el-Müttefik ve'l-Müfterik, thk: Muhammed Sâdık Âydan, Beyrut 1988, 1/192-193 (Bu kitabı tahkik eden Muhammed Sâdık, 191. sayfanın 1. dipnotunda Tarsus hakkında bilgi verirken şunları söylemektedir: Bugün Tarsus, Türkiye Cumhuriyetinin Akdeniz sahilindeki Mersin İline bağlı büyük bir kazadır).

¹⁷⁴ İbn Manzûr, Muhtasarı Târihi Dımaşk, 1/321.

¹⁷⁵ Bağdâdî, el-Câmi li-Ahlâkı'r-Râvî, 1/563.

öğretmemesi gerektiği anlaşılmaktadır.

Ahmed b. Cafer, hadis hâfızı'nda bulunması gereken vasıfları anlatan bir rivayetin senedinde de yer almaktadır. Bu rivayete göre özet olarak hadis hâfızı, Hz. Peygamber'in hadislerini senetlerindeki özellikleriyle birlikte bilen yani ravileri hakkındaki sika, huccet, sadûk, şeyh, makbûl, zayıf, metrûk gibi değerlendirmeleri ve hadis hakkındaki ittifa-kihtilaf hususlarını bütün yönleriyle bilen, hadisin kimler tarafından hangi rivayet lafızlarıyla nakledildiğini ve bu lafızların ne anlama geldiğini bilen, hadisin metnine herhangi bir ilave yapıp yapılmadığını ya da herhangi bir ifadenin metinden çıkarılıp çıkarılmadığını fark eden kişidir.¹⁷⁶

Ahmed b. Ca'fer'in naklettiği rivayetlerden biri de Kur'ân-ı Kerîm ile Sünnet arasındaki bağı net bir şekilde ortaya koyan şu meşhur sözdür: "Kur'ân-ı Kerîm'in sünnet'e olan ihtiyacı, sünnet'in Kur'ân-ı Kerîm'e olan ihtiyacından daha fazladır".¹⁷⁷ Bu ifadeden anlaşılan odur ki, Kur'ân-ı Kerîm'deki bir çok ayetin anlaşılması ancak hadislerin ışığında gerçekleşecektir. Hadisleri anlayabilmek için ise, Kur'an ayetlerine o kadar ihtiyaç yoktur.¹⁷⁸

Öte yandan Ebû Cafer güvenilir bir muhaddis tarafından muttasıl isnadla nakledilmiş olan bir hadisle amelin, bazı gerekçelerle reddedilebileceğini dile getiren rivayetin senedinde de yer almaktadır. Söz konusu gerekçeleri şu şekilde özetlemek mümkündür: "Akla aykırı ve batıl olduğunun bilinmesi, Kur'ân-ı Kerim'in hükümlerine ve

¹⁷⁶ Bağdâdî, el-Câmi li-Ahlâkî'r-Râvî, 2/250-251.

¹⁷⁷ Bağdâdî, el-Fakîh ve'l-Mütefakkîh, thk: Ebû Abdîrrahman Âdil b. Yusuf el-Azzâz, Dâru İbni'l-Cevzî, Riyâd 1996, 1/231.

¹⁷⁸ Hadis ve Kur'ân-ı Kerîm arasındaki ilişki hakkında geniş bilgi için bkz: Toksarı, Ali, Delil Olma Yönünden Sünnet, Rey Yay., Kayseri 1994, s. 79-91.

mütevâtir¹⁷⁹ sünnete aykırı olması, icmâ'a aykırı olması".¹⁸⁰

Rivayet ettiği hadislere ise şu örnekleri verebiliriz:

"Ebû Cuhayfe, Hz. Peygamber'in şöyle buyurduğunu nakletmiştir: "Ben, bir yere yaslanarak yemek yemem".¹⁸¹

عن أبي جحيفة قال: قال النبي (ص) : أما أنا فلا أكل متكناً.

Onun rivayet ettiği hadislere, Hatîb el-Bağdâdî de Ebû Hureyre'nin naklettiği şu hadisi vermektedir: "Hz. Peygamber şöyle buyurmuştur: "Bir meclise girdiğiniz zaman, selam veriniz. Kalkacağınız zaman da, selam vererek kalkınız. Geldiğinizde verdiğiniz selam, kalkacağınızda vereceğiniz selamdan daha önemli değildir (Yani her iki halde verilen selam da aynı derecede önemlidir)".¹⁸²

عن ابي هريرة قال قال رسول الله (ص) : اذا اتى احدكم المجلس فليسلم فان قام والقوم جلوس فليسلم فان الاولى ليست باحق من الاخرة.

35. AHMED b. el-HEYSEM b. HAFS es-SAĞRÎ et-TARSÛSÎ

¹⁷⁹ Mütevâtir: Baştan sona kadar her nesilde, yalan üzerinde birleşmeleri aklen ve adeten mümkün olmayacak kadar çok kimsenin rivayet etmiş olduğu hadis/haber. Bkz: Aydınlı, Hadis İstılahları Sözlüğü, s. 236-237.

¹⁸⁰ Bağdâdî, el-Fakîh ve'l-Mütefakkîh, 1/353-354.

¹⁸¹ İbn Manzûr, Muhtasarı Târihi Dımaşk, 1/321 (mektebetü's-şâmîle, versiyon: 3.1). Hadis için ayrıca bkz: Buhârî, et'ime 13, 6/201.

¹⁸² Bağdâdî, el-Câmî Li-Ahlâkî'r-Râvî, 1/269.

Halife el-Mütevekkil (233-247) döneminde Tarsus kadılığı yapmıştır. Musa b. Davud ed-Dabbî, Harmele b. Yahyâ (v: 243), Ebû Osman Saîd b. Muhammed el-Havlânî, Kadı Abdullah b. Muhammed el-Kazvînî, Muhammed b. Ebî Gâlib ve İbrahim b. Mehdî'den hadis nakletmiştir. Kendisinden hadis alanlar arasında ise Nesâî, Ebû Amr Ahmed b. Muhammed el-Cillî et-Tarsûsî, Ebu'l-Hasen Ahmed b. Muhammed er-Reşîd ve Hasen b. Mihrân el-Esbahânî gibi isimler zikredilmektedir. Hadis rivayet ehliyeti açısından "sadûk" ve "lâ be'se bihî" şeklindeki ta'dil ifadeleriyle değerlendirilmiştir.¹⁸³

İmam Nesâî, şu hadisi ondan nakletmiştir: “Abdullah b. Amr şöyle naklediyor: Bir kişi Hz. Peygambere gece namazının (vitir) kaç rekat olduğunu sordu. Allah Rasûlü bu soruya: Gece namazı iki rekat iki rekat şeklinde kılınır. Ancak, sabah vaktinin girmesinden korkarsan tek rekat olarak kılabilirsin” cevabını verdi”.¹⁸⁴

عن عبد الله بن عمر قال قام رجل فقال : يا رسول الله كيف صلاة الليل فقال رسول الله (ص) : صلاة الليل مثنى مثنى فإذا خفت الصبح فأوتر بواحدة .

36. AHMED b. MUHAMMED b. ABDİRRAHMAN: EBÛ ÖMER et-TARSÛSÎ

İbnu'l-Cillî künyesiyle tanınmaktadır. Şam'da Abdurrahman b. Abdulhumejd b. İshak b. Fedâle'den diğer yerlerde ise Muhammed b. Abde b. Zeyd el-Mıssîsî, Yahya b. Abdülbaki el-Ezenî, Ca'fer b. Muhammed b. Bekr el-Bâlisî,

¹⁸³ Mizzî, Tehzîbü'l-Kemâl, 1/516; İbn Hacer, Tehzîb, 1/60; Takrîbü't-Tehzîb, 1/48; İbnu'l-Adîm, Buğyetü't-Taleb, 1/416.

¹⁸⁴ Nesâî, kıyâmu'l-leyl 26, 3/228.

Ca'fer b. Muhammed el-Firyâbî, Fadl b. Muhammed b. Abdullah el-Antâkî, Abbâs b. Ahmed İbnu'l-Ezher el-Müstemlî, Ahmed b. el-Heyssem b. Hafs el-Kâdî et-Tarsûsî, Muhammed b. Hâtîm b. Nuaym el-Mervezî, Tâlib b. Kurra el-Ezenî, Muhammed b. Hafs b. Hâlid el-Âlûsî, Ebi'l-Êzânî lakabıyla tanınan Ebû Bekr Ömer b. İbrahim el-Hâfız, Ahmed b. Şuayb en-Nesâî, Hasen b. Ahmed b. Habib el-Kirmânî, Mûsâ b. Said b. Numan et-Tarsûsî ed-Denedânî ve birçok kişiden hadis almıştır. Kendisinden hadis alanlar arasında ise Bükeyr lakabıyla tanınan Ebû Bekr Muhammed b. İsa b. Abdülkerim et-Tarsûsî el-Kazzâz yer almaktadır.¹⁸⁵ Görüldüğü gibi hadis aldığı ve öğrettiği kişiler arasında Tarsuslu, Adanalı (Ezenî), Misisli (Missîsî), Antakyalı (Antâkî) muhaddisler yer almaktadır. Bu da açıkça göstermektedir ki, Ebû Ömer et-Tarsûsî, Şam-Tarsus arasındaki bölgede hadis tahsili için seyahatler (rnhle) yapmış bir muhaddistir.

Tarihçi İbn Asâkîr, onun biyografisinden bahsederken, naklettiği hadislere örnek olarak şu rivayeti zikretmektedir: Ebû Hureyre'den rivayet edildiğine göre Hz. Peygamber: "Allah'tan utanın/haya edin!. Ancak Yüce Allah, gerçeği söylemekten çekinmez. Şu halde hanımlarınızla helal olmayan yoldan cinsel ilişkiye girmeyiniz".¹⁸⁶

عن أبي هريرة قال قال رسول الله (ص): استحيوا من الله فإن الله لا يستحي من الحق لا تأتوا النساء في أدبارهن .

37. AHMED b. MUHAMMED b. ABDİRRAHMAN b. SELLAM b. NÂSİH EBU'I-HASEN et-TARSÛSÎ

¹⁸⁵ İbn Asâkîr, Târîhu Dımaşk, 5/396.

¹⁸⁶ İbn Asâkîr, Târîhu Dımaşk, 5/396. Hadis için ayrıca bkz: İbn Mâce, nikah 29, 1/619; Dârimî, vudû ve's-salât 114, 1/207-208; Ahmed b. Hanbel, el-Müsned, 5/213.

Bir önceki âlimin kardeşi olduğu anlaşılmaktadır. Dedesi Abdurrahman b. Muhammed b. Sellâm'dan hadis almıştır.¹⁸⁷ İbn Cemî es-Saydâvî'nin hocasıdır ve Saydâvî, onun rivayetlerine şu hadisi örnek olarak vermektedir: İbn Abbâs'ın Hz. Ömer vasıtasıyla naklettiğine göre Peygamberimiz şöyle buyurmuştur: “Beni, Hıristiyanların Meryem oğlu İsa'yı övdükleri gibi, aşırı övgülerle övmeyiniz. Ben sadece Allah'ın kuluyum. Dolayısıyla bana “Allah'ın kulu ve elçisi” deyiniz”.¹⁸⁸

عن ابن عباس عن عمر قال : قال رسول الله (ص) : لا تطروني كما أطرت النصارى ابن مريم ، إنما أنا عبد الله ، فقولوا : عبد الله ورسوله .

38. AHMED b. MUHAMMED b. UBEYDULLAH EBÛ CA'FER et-TARSÛSÎ

İbn Hacer, tam ismini Ahmed b. Muhammed b. Ubeydullah b. Ebî Recâ es-Sağrî Ebû Ca'fer et-Tarsûsî el-Mıssîsî en-Neccâr şeklinde zikretmektedir. Şuayb b. Harb el-Medâinî, Abdülmelik b. Habîb el-Mıssîsî, Vekî b. Cerrâh, Haccâc el-'A'ver, Haccâc b. Muhammed el-Mıssîsî gibi tanınmış muhaddislerden hadis nakletmiştir. Kendisinden de yine Nesâî, Ebû Bekr b. Ziyâd, Ebû Avâne (v: 316),¹⁸⁹ Talha b. Ubeydullah el-Umerî, Abdullah b. Muhammed b. Müslim

¹⁸⁷ Saydâvî, İbn Cemî', Mu'cemü's-Şüyûh, y.y., trs., 1/229-230 (mektebetü's-şâmile, versiyon: 3.1).

¹⁸⁸ Saydâvî, Mu'cemü's-Şüyûh, 1/229-230. Hadisi, farklı ravilerle Buhârî de tahrîç etmiştir. Bkz: Buhârî, enbiyâ 48, 4/142.

¹⁸⁹ Ebû Avâne, bu hocasının ismini Ebû Recâ el-Mıssîsî şeklinde zikretmektedir: bkz: Ebû Avâne, Yakub b. İshak el-İsferâinî, Müsnedü Ebî Avâne, thk: Eymen b. Arif ed-Dımaşkî, Beyrut, 1998, 1/146.

İsferâînî, Ebû Umeyr Adıyy b. Ahmed b. Abdülbâkî el-Ezenî, Muhammed b. Berake el-Halebî, Muhammed b. Rebî' b. Süleyman, Muhammed b. Ubeydullah b. Fudayl el-Himsî ve Yahya b. Muhammed b. Sâid gibi tanınmış muhaddisler hadis almıştır. Hadis rivayet ehliyeti açısından "sika" ve "lâ be'se bihî" gibi lafızlarla ta'dil edilmiştir. Ölüm tarihi hakkında herhangi bir bilgi bulunmamakla birlikte 50 yaşına doğru vefat ettiği belirtilmektedir.¹⁹⁰ Öğrencisi meşhur muhaddis Ebû Avâne, aşağıdaki hadisi ondan nakletmiştir:

“Hz. Aişe, bir gün Hz. Peygambere bir çocuk getirildiğini ve çocuğun Peygamberin elbisesi üzerine bevlettiğini, ancak O'nun, bevin üzerine sadece su döktüğünü, yıkamadığını belirtmiştir”¹⁹¹

عن عائشة أن النبي (ص) أتى بصبي فبال عليه فأتبعه ذلك الماء ولم يغسله

Beyhakî de ise şu rivayeti yer almaktadır: “İbn Ömer, Hz. Peygamberin tuvalet ihtiyacını gidermek için تنها bir yere gittiğini ve elbisesini yere yakın mesafeye kadar uzattığını haber vermektedir”¹⁹²

عن بن عمر قال كان رسول الله (ص) إذا أراد الحاجة تنحى ولا يرفع ثيابه حتى يدنو من الأرض .

Öğrencisi Nesâî ise, şu haidi ondan nakletmektedir: “Râfi b. Hadîc'in naklettiğine göre Hz. Peygamber, semer

¹⁹⁰ Mizzî, Tehzîbü'l-Kemâl, 1/470; İbn Hacer, Tehzîb, 1/52.

¹⁹¹ Ebû Avâne, el-Müsned, 1/172.

¹⁹² Beyhakî, Ahmed b. Hüseyin b. Ali, Sünenü'l-Beyhaki'l-Kübrâ, thk: Muhammed Abdulkadir Ata, Mektebetü Dâri'l-Bâz, Mekke 1994, 1/90.

(daldaki meyve) ve keser (hurma özütü) sebebiyle el kesme cezası uygulanmaz” buyurmuştur.¹⁹³

عن رافع بخديج قال قال رسول الله (ص): اقطع في ثمر ولا
كثر.

39. AHMED et-TARSÛSÎ

Kaynaklarda tespit edebildiğimiz kadarıyla Ahmed et-Tarsûsî ismi sadece Beyhakî'nin “el-Kazâ ve'l-Kader” adlı eserinde geçmektedir. Burada babasının adıyla zikredilmediği için kimliği hakkında net bilgilere ulaşılamamıştır. Ancak Beyhakî tarafından nakledilen rivayet, meşhur hadis âlimi Süfyân b. Uyeyne (v: 198) ye ait olan ve o dönemdeki itikâdî münakaşaları dile getiren bir haber olduğu için, burada zikretmenin uygun olacağını düşünüyoruz.

Söz konusu rivayet şudur: Ahmed et-Tarsûsî'nin haber verdiği göre Yayhya b. Zekeriya şunları anlatmaktadır: Süfyân b. Uyeyne'nin yanında olduğum sırada bir kişi "beş sınıf insan görüyoruz ki bunlar kesinlikle küfre girmiş bulunmaktadırlar" dedi. Süfyân b. Uyeyne bunların kim olduklarını ve küfre nasıl girdiklerini sorunca, o kişi: Bunlar Cehmiyye, Kaderiyye, Mürcie, Râfıza ve Nasâra (Hıristiyanlar)'dır dedi ve şöyle devam etti:

-Yüce Allah buyuruyor ki: "Allah, Mûsa ile gerçekten konuştu".¹⁹⁴ Buna karşılık Cehmiyye: Hayır, Senin dediğin gibi değil (yani Sen, Musa ile gerçekten konuşmydın). Bilakis konuşulan kelâmı/sözü yarattın" diyerek küfre düşmüş ve Yüce Allah'a karşılık vermiş oluyor.

-Yüce Allah: "...Cehennem ateşinin dokunmasını tadın.

¹⁹³ Nesâî, kat'u's-sârik 13, 8/87.

¹⁹⁴ 4. Nîsâ, 164.

Biz her şeyi bir ölçü içinde yarattık"¹⁹⁵ buyurur. Buna karşılık Kaderiye: "Hayır, durum Senin söylediğin gibi değil. Yani şerr, senin yarattığın şeylerde değildir" diyerek küfre düşmüş ve Yüce Allah'a karşılık vermiş oluyor.

-Yüce Allah: "Yoksa kötülük işleyenler dünya ve ahiret hayatında kendilerini, inanıp iyi ameller işleyenlerle bir mi tutacağımızı zannediyorlar? (Eğer böyle düşünüyorlarsa) ne kötü bir hüküm veriyorlar"¹⁹⁶ buyuruyor. Mürcie ise Allah'a: Hayır, durum Senin söylediğin gibi değil. Bilakis onlar eşittir" şeklinde karşılık vererek küfre düşmüş oluyor.

-Hz. Ali: Bu ümmetin Peygamberden sonraki en hayırlıları Ebû Bekir ve Ömer'dir diyor. Rafızîler ise buna: Hayır durum öyle değil. Bilakis sen bu ümmetin en hayırlısısın, diyerek Hz. Ali'yi yalanlamış ve ona karşı gelmiş oluyor.

-Hz. İsa: "Ben Allah'ın kulu ve elçisiyim" diyor. Hıristiyanlar ise buna: Hayır, durum senin dediğin gibi değil. Bilakis sen Allah'sın, diyerek Hz. İsa'yı yalanlamış ve ona karşılık vermiş oluyorlar". Bunun üzerine Süfyân b. Uyeyne, orada bulunanlara "bu duyduklarınızı yazınız, yazınız" dedi.¹⁹⁷

نا يحيى بن زكريا ، قال : كنت عند سفيان بن عيينة فقال له رجل :
إنا وجدنا خمسة أصناف من الناس قد كفروا ولم يؤمنوا قال : من هم ؟
قال الجهمية ، والقدرية ، والمرجئة ، والرافضة ، والنصارى قال : كيف ؟
قال : قال الله تبارك وتعالى : وكلم الله موسى تكليما قالت الجهمية : لا
ليس كما قلت ، بل خلقت كلاما ، قال : فكفروا وردوا على الله عز وجل ،
وقال الله ذوقوا مس سقر إنا كل شيء خلقناه بقدر قالت القدرية : ليس
كما قلت الشر من الشيء وليس مما خلقتة ، فكفروا وردوا على الله ،

¹⁹⁵ 54. Kamer, 48-49.

¹⁹⁶ 45. Câsiye, 21.

¹⁹⁷ Beyhakî, Ahmed b. Hüseyin b. Ali, el-Kadâ ve'l-Kader, y.y., 2000, 2/23 (mektebetü's-şâmile, versiyon: 3.1).

وقال الله : أم حسب الذين اجترحوا السيئات أن نجعلهم كالذين آمنوا وعملوا الصالحات سواء محياهم ومماتهم ساء ما يحكمون قالت المرجنة : ليس كما قلت ، بل هم سواء ، فكفروا وردوا على الله ، وقال علي بن أبي طالب رضي الله عنه : إن خير هذه الأمة بعد نبيها أبو بكر وعمر . قالت الرافضة : لا ليس كما قلت ، بل أنت خير منهما ، قال : فكفروا وردوا عليه ، وقال عيسى بن مريم عليه السلام : أنا عبد الله ورسوله . قالت النصارى : ليس كما قلت بل أنت هو ، قال : فكفروا وردوا عليه . قال : سفیان اکتبوه اکتبوه

40. CA'FER b. MUHAMMED et-TARSÛSÎ

Hasen b. Sehl b. Hurays el-Mısrî¹⁹⁸ ve Muhammed b. Hârun b. Hassan'dan hadis almıştır. Kendisinden de Semura b. Hucr el-Enbârî hadis almıştır. İbn Adıyy, zayıf ravileri ele aldığı "el-Kâmil fî Duafâi'r-Ricâl" adlı eserinde, isnadında C'afer b. Muhammed et-Tarsûsî'nin de yer aldığı şu hadisi nakleder: Abdullah b. Büreyde, babasının, Hz. Peygamber'in: "Mekke, şehirlerin annesi, Merv de Horasan Bölgesinin annesi mesabesinde" dediğini nakletmiştir.¹⁹⁹

عبد الله بن بريدة عن أبيه قال رسول الله (ص): مكة أم القرى ومرو أم خراسان.

Öte yandan Taberânî, "Mu'cemü'l-Kebîr" adlı eserinde isnadında C'afer b. Muhammed et-Tarsûsî'nin de yer aldığı şu hadise yer vermiştir: Yine Abdullah b. Büreyde, Hz. Peygamber'in, babasına (Ebû Büreyde'ye): "Ey Büreyde!

¹⁹⁸ Taberânî, Süleyman b. Ahmed b. Eyyûb Ebu'l-Kâsım, el-Mu'cemü'l-Kebîr, thk: Hamdî b. Abdülmecid es-Silefî, Kahire 1983, 2/19.

¹⁹⁹ İbn Adıyy, Abdullah b. Muhammed Ebû Ahmed el-Cürcânî, el-Kâmil fî Duafâi'r-Ricâl, Dâru'l-Fıkr, Beyrut 1984, 2/840.

(Benden sonra) değişik bölgelere gidişler olacak. Sen de Horasan'a ve Merv şehrine gideceksin. Merv öyle bir şehirdir ki, orayı Zülkarneyn kurmuştur ve halkına hiçbir kötülük isabet etmeyecektir” dediğini rivayet etmiştir.²⁰⁰

عن عبد الله بن بريدة عن أبيه قال قال رسول الله (ص) : يا بريدة ستكون بعوث فعليك ببعث خراسان ثم عليك بمدينة مرو فإنه لا يصيب أهلها سوء لأن ذا القرنين بناها.

41. DAVUD b. MUHAMMED et-TARSÛSÎ

Sadece öğrencisi Ebû Avâne, Müsned adlı eserinde ondan : “Ramazanda sahur yapınız. Çünkü sahur yapmak, bereket getirir” hadisini aldığını belirtmektedir.²⁰¹

عن أبي هريرة عن النبي (ص) قال : تسحروا فإن في السحور بركة .

42. EBÛ ABDULLAH MUHAMMED b. ABDULVAHÎD b. MUHAMMED et-TARSÛSÎ

Muhammed b. İbrâhim el-Mukriî (v:381) tarafından hazırlanan "er-Ruhsatü fî Takbîli'l-Yed" adlı eserde, isnadında Ebû Abdullah Muhammed b. Abdulvâhid b. Muhammed et-Tarsûsî'nin de yer aldığı ve Hz. Peygamber'in elinin

²⁰⁰ Taberânî, Mu'cemü'l-Kebîr, 2/19.

²⁰¹ Ebû Avâne, el-Meüsned, 2/179. Hadis birçok kaynakta yer almaktadır. Mesela bkz: Buhari, savm 20, 2/232; Müslim, sıyam, hadis no: 45, 1/770.

öpülmesine izin verdiğiine dair şu rivayeti nakletmiştir: “Abdurrahman, babası Ka’b b. Mâlik’in: Tövbemin Allah tarafından kabul edildiği bilgisinin Hz. Prgambere vahyedilmesi üzerine, Hz. Peygamberin yanına gidip elini öptüm ve dizlerine kapandım” dediğini nakletmiştir.²⁰²

عن عبد الرحمن بن كعب بن مالك عن أبيه قال : لما نزلت توبتي أتيت النبي (ص) فقبلت يده وركبتيه .

43. EBÛ BEKR: AHMED b. ABDURRAHMAN b. EBÎ’L-HUSAYN et-TARSÛSÎ

Bu alim hakkında isminden ve ravileri arasında yer aldığı bir rivayetten başka her hangi bir bilgi tespit edemedik. İsnadında yer aldığı rivayete göre Muhammed b. İbrahim b. Abdurrahman’dan hadis aldığını, Kesîr b. Ubeyd’in de kendisinden hadis aldığını söylemek mümkündür. Söz konusu rivayet İbn Ebî Şeyne’nin Musannef’inde şu şekilde yer almaktadır: “Abdullah b. Ömer, Hz. Peygamberin namaz kılarken, (sıcak sebebiyle bazen) başındaki amamenin kenarından sarken kısmı üzerine secde ettiğini söylemiştir”.²⁰³

عَنْ ابْنِ عُمَرَ أَنَّ النَّبِيَّ (ص) كَانَ يَسْجُدُ عَلَى كَوْرِ الْعِمَامَةِ

44. EBÛ BEKR el-MÛSTEMLÎ: MUHAMMED b. YEZÎD et-TARSÛSÎ

²⁰² Mukriî, Muhammed b. İbrâhim b. Ali b. Âsım b. Zâzân, er-Ruhsatü fî Takbîli'l-Yed, y.y, trs., s. 3 (mektebetü’ş-şâmile, versiyon: 3.1).

²⁰³ İbn Manzûr, Muhtasarü Târîhi Dımaşk, 1/365; Zeylaî, Cemaleddin Ebû Muhammed Abdullah b. Yusuf b. Muhammed, Nasbu'r-Râye li Ehâdîsi'l-Hidâye, Cidde 1997, 1/385.

Tarsuslu Yahya b. Hale(î)f el-Mukriî,²⁰⁴ Abdurrahman b. Amr b. Cebele,²⁰⁵ Abdulvahhâb b. Atâ, Yezîd b. Hârûn, İshâk el-Cenbî, Ebû Üsâme Hammâd b.Üsâme el-Kuraşî gibi ravilerden hadis nakletmiştir. Kendisinden hadis alanlar arasında meşhur muhaddis Süfyân b. Uyeyne ve Suğur'lular yer almaktadır. Ancak Süfyân b. Uyeyne'nin onun vasıtasıyla rivayet ettiği 'Hz. Peygamber'in kulaklar ve baş dahil abdest uzuvlarını üç kere yıkadığına' dair Ebî Evfâ hadisinin bâtil olduğu belirtilmektedir. Aynı şekilde yine isnadında Muhammed b. Yezîd et-Tarsûsî'nin de yer aldığı ve Hz. Peygambere isnad edilen (merfû hadis) 'benden sonra Numan b. Sâbit (Ebû Hanife) adında bir kişi gelecek ve Allah'ın dini onun eliyle ihya olacak' şeklindeki rivayetin de Muhammed b. Yezîd et-Tarsûsî'den dolayı bâtil olduğu belirtilmektedir.²⁰⁶

Öğrencileri arasında yer alan İbn Cerîr et-Taberî (v. 310), ondan gençlik çağında İslam dinine uygun bir hayat süren kişi ile ilgili şu hadisi nakletmektedir: “Abdullah b. Amr, Hz. Peygamberin şöyle buyurduğunu nakletmiştir:

“Kim İslâma uygun bir gençlik yaşarsa, kıyamet gününde onun için, sadece kendisinin söndürebileceği bir nûr vardır”.²⁰⁷

عن عبد الله بن عمرو ، أن رسول الله (ص) قال : من شاب
شبية في الإسلام كانت له نورا يوم القيامة ، إلا أن ينتفها أو يخضبها .

²⁰⁴ İbn Hibbân, Kitâbu's-Sikât, 9/258.

²⁰⁵ Silefî, Ebû Tahir Ahmed b. Muhammed Esbahânî, Mu'cemü's-Sefer, Mekke, trs., s. 184 (mektebetü's-şâmîle, versiyon: 3.1).

²⁰⁶ İbn Hacer, Lisânü'l-Mîzân, 5/429.

²⁰⁷ Taberî, Ebû Ca'fer Muhammed b. Cerîr, Tehzîbu'l-Âsâr (el-Cüz'ü'l-Mefkûd), Dımaşk 1995, s. 458 (mektebetü's-şâmîle, versiyon: 3.1).

Mevzû hadis uzmanlarından biri olan İbn Arrâk, Tenzîhü's-Şerîati'l-Merfûah adlı eserinde bu kişiden Muhammed b. Yezîd el-Müstemlî Ebû Bekr et-Tarsûsî ismiyle bahsetmekte ve İbn Adiyî'nin onun hakkında "hadisleri çalardı ve onlar üzerinde ilaveler yaparak hadis uydururdu (يسرق) (الحديث ويزيد فيه ويضع)" dediğini belirtmektedir.²⁰⁸

Muhammed b. Tâhir el-Makdisî de onun rivayet ettiği: "Peygamber'i abdest uzuvlarını üçer kere yıkarken gördüm. Ve O, abdestte, kulakların da kafa'ya dâhil olduğunu söyledi" hadisinin isnadının bâtil olduğunu belirtmektedir.²⁰⁹

رأيت رسول الله (ص) توضأ ثلاثاً ثلاثاً ، وقال : الأذنان من الرأس.

Muhammed b. Tâhir el-Makdisî onun rivayet ettiği "Allah'ın, insanların ihtiyacını karşılamak için yarattığı bir takım insanlar vardır ve ihtiyaçları için onlardan yardım isterler. Onlar, Allah'ın azabından güvende olan kişilerdir" şeklindeki hadisi değerlendirirken, Muhammed b. Yezîd'in zayıf bir ravi olduğunu söylemektedir.²¹⁰

حديث : إن الله عبدا خلقهم لحوائج الناس ، يفرع الناس إليهم في حوائجهم ، أولئك الآمنون من عذاب الله .

45. EBÛ BEKR: MUHAMMED b. ABDULLAH b. CEBLE el-MISRÎ et-TARSÛSÎ

Hicrî 340 yılından önce Dimaşk'a gelmiş ve orada hadis rivayet etmiştir. Ahmed b. Muhammed b. Gâlib, İshak el-

²⁰⁸ İbn Arrâk, Tenzîhü's-Şerîah, 1/116.

²⁰⁹ Makdisî, Muhammed b. Tâhir, Zehîratü'l-Huffâz, Riyad 1996, 3/1371 (mektebetü's-şâmîle, versiyon: 3.1).

²¹⁰ Makdisî, Zehîratü'l-Huffâz, 2/955-956.

Harbî, Ahmed b. Hâtim b. Mâhân es-Sâmirî, İsmail b. Muhammed b. İsmail et-Tirmizî, Salih b. Muhammed er-Râzî, İbrahim b. el-Heysen el-Beledî, İshak b. Hasen el-Harbî, Ebu'l-Abbâs Muhammed b. Tahir, Hişâm b. Ali es-Sayrafi, Hasen b. Arefe, Sâlih b. Ahmed b. Hanbel, İmrân b. Musa b. Eyyûb en-Nasîbî, Hâris b. Ebî Üsame'den hadis nakletmiştir. Ondaki hadis öğrenenler arasında da Ebu'l-Kâsım Temmâm b. Muhammed b. Abdullah er-Râzî'nin ismi ön plana çıkmaktadır. Hadis rivayet ehliyeti açısından hakkında yapılan değerlendirme: "fihi nazarun"²¹¹ şeklindedir.²¹² Hicrî 414 yılında vefat eden öğrencisi Temmâm b. Muhammed er-Râzî, "el-Fevâid" adlı eserinde ondan 10 civarında hadis nakletmiştir.²¹³

Onun rivayet ettiği hadislere örnek olarak, Peygamberimizin insanlara karşı sevgi ve nefret göstermede iktisatlı olmayı önerdiği şu hadisi verebiliriz: Ebû Hureyre'nin naklettiğine göre Hz. Peygamber şöyle buyurmuştur: "Sevdiğin dostunu sevmeye aşırı olma, zira bir gün gelir ona buğzedebilirsin. Aynı şekilde buğzettiğin kişiye buğzetmede aşırı gitme, zira bir gün gelir onu sevmek durumunda kalabilirsin".²¹⁴

عن أبي هريرة قال قال رسول الله (ص): أحب حبيبك هونا ما

²¹¹ Fîhi nazar: Raviler hakkında kullanılan bir cerh ifadesi olup, böyle bir ravi hakkında hemen karar verilmemesi gereken ve araştırılması gereken bir durum söz konusudur. Bkz: Aydınli, Hadis Istılahları Sözlüğü, s. 97.

²¹² Bağdâdî, Târihu Bağdât, 5/452; İbn Asâkir, Târihu Dımaşk, 53/333-335; Zehebî, Mîzânü'l-İtidâl, 3/605.

²¹³ Mesela bkz: Râzî, Temmâm b. Muhammed Ebu'l-Kâsım, el-Fevâid, Riyad 1402, 1/123, 146, 296, 349, 2/182, 209, 238, 272, 280, 298.

²¹⁴ Râzî, el-Fevâid, 2/209. Hadisin başka kaynakları için bkz: Tirmizî, birr ve sıla, 60, 4/360.

عسى أن يكون بغضك يوما ما وأبغض بغضك هونا ما عسى أن يكون
حبيبك يوما ما.

**46. EBÛ BEKR: MUHAMMED b. HÂRUN b. el-
HEYSEM b. YAHYA el-CEVHERÎ et-TARSÛSÎ**

İbn Ebî Ertât,²¹⁵ Ebu'l-Velîd Ahmed b. Abdurrahman el-Kuraşî, Ebû Musa Muhammed b. Müsennâ ve Hasen b. Araf'e'den hadis almıştır. Kendisinden de Ahmed b. Kamil el-Kâdî, Muhallid b. Ca'fer ed-Dakkâk, Ebu'l-Hasen b. Lü'lüf', Muhammed b. Ubeydullah b. eş-Şihhiyyir, Ebû Hafis b. Şahin gibi muhaddisler hadis nakletmiştir. Ölüm tarihi hakkında bilgi bulunmamakla birlikte hicrî 308 yılında hadis rivayet ediyor olduğu belirtilmektedir.²¹⁶ Ayrıca ondan hadis alanlar arasında bulunan Ebu'l-Fadl ez-Zührî,²¹⁷ "Hadîsu Ebi'l-Fadl ez-Zührî" adlı eserinde, aşağıdaki hadisi imla yoluyla naklettiğini belirtmektedir.

“Enes b. Mâlik'in naklettiğine göre Hz. Peygamber şöyle buyurmuştur: Size, sevap ve ecir getirisi bakımından, paranın en efdalini ve en güzelini söyleyeyim mi? Ecir bakımından en üstün para annene verdiğin (infak ettiğin) paradır. Bunu babana verdiğin, kendin ve ailen için harcadığın, akrabaların için harcadığın para takip eder. Ecir bakımından en güzel getiri sağlayan para ise, Allah yolunda infak ettiğin paradır.”²¹⁸

²¹⁵ Mizzî, Tehzîbu'l-Kemâl, 1/384.

²¹⁶ Bağdâdî, Târîhu Bağdat, 3/358.

²¹⁷ İbn Asâkîr, Tarihu Dımaşk, 39/145.

²¹⁸ Bkz: Ebu'l-Fadl ez-Zührî, Ubeydullah b. Abdurrahman b. Muhammed b. Ubeydullah b. Sa'd b. İbrahim, Hadîsu Ebi'l-Fadl ez-Zührî, Riyad 1418, 2/57 (mektebetü's-şâmile, versiyon: 3.1).

عن أنس بن مالك قال قال رسول الله (ص) : ألا أنبئكم بخير الدينانير ، أفضلها أجرا وأحسنها أجرا ، أما أفضلها أجرا الدينار الذي أنفقته على والدتك ، ثم الذي يليه الدينار الذي أنفقته على والدك ، ثم الذي يليه الدينار الذي أنفقته على نفسك ، وعيالك ، ثم الذي يليه الدينار الذي أنفقته على قرابتك ، وأحسنها : الدينار الذي أنفقته في سبيل الله عز وجل.

47. EBÛ BEKR: MUHAMMED b. MANSUR et-TARSÛSÎ

"Kurrâ (Kur'an-ı Kerîm okuyanlar), cennetin komutanlarıdır (القراء عرفاء أهل الجنة)" hadisiyle²¹⁹ İbn Cemî' es-Saydâvî'nin hocasıdır ve hadis rivayeti açısından cerh edilmiş (mecrûh) bir ravîdir.²²⁰ Nitekim aynı kişi, mevzû hadisleri bir eserde toplayan İbn Arrâk tarafından da bâtil olarak değerlendirilmiştir.²²¹

48. EBÛ BEKR: MUHAMMED b. YEZÎD el-ESLEMÎ et-TARSÛSÎ

Halku'l-Kurân meselesi²²² hakkında rivayeti bulunan Cezîre²²³ ve Suğur²²⁴ bölgesi alimleri arasında ismi

²¹⁹ Saydâvî, Mu'cemü's-Şuyûh, 1/199.

²²⁰ Zehebî, Mîzân, 6/346; İbn Hacer, Lisânü'l-Mîzân, 5/396.

²²¹ İbn Arrâk, Tenzîhü's-Şerâh, 1/114.

²²² Halku'l-Kurân Meselesi: Abbâsî halifeleri Hârûn er-Reşîd, el-Emîn ve el-Me'mûn dönemlerine tekabül eden ve Mu'tezile Mezhebi tarafından ortaya atılan Kur'ân'ın yaratılmışlığı fikri etrafında dönen tartışma konusuna verilen addır. Geniş bilgi için bkz. Koçyiğit, Talat, Hadisçilerle Kelamcılar Arasındaki Münakaşalar, T.D.V., Ankara 1988, s. 184-223.

²²³ Cezîre: İslam coğrafyacıları tarafından Yukarı Mezopotamya'ya

zikredilmektedir. Esved b. el-Âmir, Abdussamed b. Abdülvâris, Osman b. Ömer, Abdullah b. Nümeyr ve Muhammed b. Ubeyd'den hadis almıştır. Kendisinden de Ebû Hâtim er-Râzî hadis almıştır. Ebû Hâtim er-Râzî'ye göre çok hadis yazmıştır, ancak daha sonra bu hadislerin çoğunu birbirine karıştırmıştır (ihtilât).²²⁵

Rivayet ettiği hadislere örnek olarak İbn Ebî Hâtim, İbn Abbâs tarafından nakledilen şu hadisi vermektedir: “Kim bir işi, (Allah rızası için değil de) başkalarına duyurmak için yaparsa, kıyamet gününde Allah, o kişinin o işi ne maksatla

verilen addır. Bu bölge Dicle'nin doğusunda kalan Meyfârikîn (Silvan), Ezren, Siirt, Zap havzası ve Fırat'ın batısındaki Adıyaman bölgesini içine alır (Bkz: Şeşen, Ramazan, "cezîre", DİA., İstanbul 1993, 7/509).

²²⁴ Suğûr: Hudut başı, uç, iki devlet toprağının birleştiği yer anlamında kullanılan bir kavram olup, Arapça 'dağınık, müteferrik olan şey' manasına gelen "suğr"un çoğuludur. Farsça'daki "serhad" kelimesi de aynı anlama gelmektedir (Bkz: Pakalın, Mehmet Zeki, Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü, MEB. Yay., İstanbul 1971, 3/262). İslam Tarihinde Suriye ve el-Cezîre'nin Bizans İmparatorluğu tarafında kalan sınır kaleleri (şehirleri) mıntıkasına Suğûr adı verilmiştir. Bu sınır Tarsus'tan Toroslar boyunca Malatya'dan sonra Fırat'a kadar uzanıyordu ve Avâsım (İslam ordularının cihad maksadıyla sınırdan uzaklaştıklarında veya gazveden dönerken düşman saldırılarına karşı sığınıp korundukları müstahkem mevkîlere verilen ad) hudutlarının Bizans akınlarından korunması vazifesini koruyordu. Bu bölgedeki başlıca şehirler arasında Tarsus, Adana, Misis, Ceyhan, Maraş, Malatya, Sis, Ayas gibi şehirler sayılmaktadır (Bkz: Yıldız, Hakkı Dursun, "avâsım", DİA., İstanbul 1991, 4/111-112; Honigmann, E., "Suğûr", İA, Eskişehir 1997, 11/2).

²²⁵ Râzî, el-Cerh ve't-Ta'dîl, 8/129; Lâlekâî, Hibetullah b. Hasen b. Mansur, Şerhu Usûli İ'tikâdi Ehli's-Sünneti ve'l-Cemâati mine'l-Kitâbi ve's-Sünneti ve İcmâi's-Sahâbeti, Riyad 1409, 2/38 (mektebetü's-şâmile, versiyon: 3.1).

yaptığımı herkese duyurur”.²²⁶

عن ابن عباس عن النبي (ص) انه قال: من سمع سمع الله به.

Ancak İbn Ebî Hâtîm'e göre Muhammed b. Yezîd el-Eslemî bu hadisi naklederken, İbn Nümeyr'in İsmail b. Semî'den duyduğunu belirtmiştir. Oysa İbn Nümeyr, İsmail b. Semî'den işiterek hadis almamıştır.²²⁷ Dolayısıyla hadisin senesinde inkıta bulunmaktadır.

49. EBÛ HAFS: ÖMER b. ZÛRÂRA el-HADSÎ et-TARSÛSÎ

Bağdat'a da yolu düşen bu alim Şüreyk el-Kâdî, Ebu'l-Müleyh er-Rakîy, Mesrûk b. Abdurrahman, Müseyyeb b. Şüreyk, Ebû Muâviye, Muhammed b. Seleme el-Harrânî, İsa b. Yunus, Süveyd b. Saîd gibi kişilerden hadis almıştır. Talebeleri arasında ise Yakub b. Şeybe, Müslim b. Haccâc, Abdullah b. Muhammed Abdulaziz el-Beğavî, Şüreyk b. Abdullah en-Nehâî, Ahmed b. Said ed-Dârimî, Musa b. Harun gibi muhaddislerin ismi sayılmaktadır.²²⁸ Hadis rivayeti açısından "sâdik" ve "sika" olarak değerlendirilmiştir.²²⁹ Buna karşılık çok hata yapan, dalgın bir râvi (muğaffel) olarak da

²²⁶ Râzî, el-Cerh ve't-Ta'dîl, 8/129; Hadisin benzer bir rivayeti için bkz: Buhârî, rikâk 336, 7/189; Müslim, zühd ve rikâk, hadis no: 47, 3/1189.

²²⁷ Râzî, el-Cerh ve't-Ta'dîl, 8/129.

²²⁸ İbn Hibbân, Kitâbu's-Sikât, 8/444; Bağdâdî, Târîhu Bağdât, 11/202-202; İbn Asâkir, Ali b. Hasen b. Hibetullah, Mu'cemu's-Şuyûh, 1/557; İbn Mâkûlâ, Ali b. Hibetullah Ebû Nasr, İkmâlü'l-Kemâl, Kahire trs., 2/264 (mektebetü's-şâmile, versiyon: 3.1); Zehebî, Siyer, 11/407-408.

²²⁹ Zehebî, Siyer, 11/407-408.

nitelendirildiğini belirten Hatib el-Bağdâdi, isnadında Ömer b. Zûrâra el-Hadsî'nin de yer aldığı hadislerle bazı örnekler vermektedir. Onlardan biri şöyledir: “Ebû Hureyre'nin naklettiğine göre Peygamberimiz: “Kim, din kardeşine ‘Allah seni hayırla cezalandırsın (cezâkallâhu hayran)’ derse, onu en yüksek derecedeki bir övgü sözüyle övmüş olur” buyurmuştur.²³⁰

عن أبي هريرة قال قال رسول الله (ص): من قال لأخيه جزاك الله خيرا فقد أبلغ في الثناء.

50. EBÛ İMRÂN et-TARSÛSÎ

Ebû Abdullah Ahmed b. Muhammed b. Hanbel'den hadis rivayet etmiştir. Kendisinden de Ahmed b. Ali b. Cârud, Ahmed bi Hasen b. Abdülmelik ve Abdullah b. Muhammed b. Zekeriya ve Yusuf b. Muhammed el-Müezzin hadis rivayetinde bulunmuştur.²³¹ Esbahânî, isnadında onun da yer aldığı, meşhur muhaddis Süfyân b. Uyeyne ile ilgili şu rivayeti nakleder: Ebû İmrân et-Tarsûsî, Ebû Yusuf el-Fesevî'nin şöyle dediğini duyduğunu ifade etmektedir: Bir gün Süfyân b. Uyeyne'nin yanına vardım. Önünde iki tane arpa çöreği vardı. Süfyân dedi ki: Ey Ebû Yusuf: Bunlar, benim 40 seneden beri yediğim şeylerdir (40 yıldır aynı şeyleri yiyorum).²³² Bu rivayeti, muhaddislerin hadisleri hangi şartlarda topladıklarını veya ilim uğruna nelere katlandıklarını açıkça gösteren bir rivayet olarak değerlendirmek mümkündür.

²³⁰ Bağdâdi, Târîhu Bağdât, 11/202.

²³¹ Esbahânî, Ebû Nuaym, Ahbâru Esbahân, Delhi 1405, 9/383-384, 10/258 (mektebetü's-şâmîle, versiyon: 3.1); İbnu'l-Adîm, Buğyetü't-Taleb, 4/359-360.

²³² Esbahânî, Ahbâru Esbahân, 9/384, 10/286.

سمعت أبا عمران الطرسوسي يقول : سمعت أبا يوسف الفسوي
يقول : دخلت على سفیان بن عيينة وبين يديه قرصان من شعير فقال :
يا أبا يوسف ، أما إنهما طعامي منذ أربعين سنة .

51. EBÛ ÎSA et-TARSÛSÎ el-MUHTESİBÎ

Müsned sahibi Ebû Avâne'nin hocası, Hüseyin el-Mervezî'nin talebesidir.²³³ Ebû Avâne'nin naklettiği: “Kim, Kehf Suresi'nin ilk 10 ayetini ezberlerse, Deccal'in fitnesinden korunmuş olur” şeklindeki hadisin isnadında Ebû İsa et-Tarsûsî'nin de ismi zikredilmektedir.²³⁴

عن النبي (ص) قال: من حفظ عشر آيات من أول سورة الكهف
عصم من فتنة الدجال .

52. EBÛ İSHÂK et-TARSÛSÎ: İBRAHİM b. NECCÂR

Ömer b. Sinan'ın talebesi, Velîd b. Müslim'in (v:194) de öğrencisi olduğu İbn Adıyy'in örnek verdiği şu rivayetten anlaşılmaktadır: Ebû Hureyre'nin rivayet ettiğine göre Hz. Peygamber şöyle buyurmuştur: “Kim Çarşamba veya Cumartesi günü kan aldırırsa, abraş hastalığına tutulur. Bundan dolayı da başkasını değil, kendisini kınasın”.²³⁵

²³³ Ebû Avâne, el-Müsned, 1/131.

²³⁴ Ebû Avâne, el-Müsned, 2/448. Hadis için ayrıca bkz: Müslim, salâtü'l-müsâfirîn, hadis no: 257, 1/555; Ebû Davud, melâhim 14, 4/497-498.

²³⁵ İbn Adıyy, el-Kâmil fi Duafâi'r-Ricâl, 4/1446.

عن أبي هريرة عن النبي (ص) قال: من احتجم يوم الأربعاء أو السبت فأصابه برص فلا يلومن إلا نفسه .

53. EBÛ MUHAMMED: ABDULLAH b. HÂTİM et-TARSÛSÎ

Züheyr b. Muhammed b. Kumeyr'den hadis rivayet etmiştir. Ebû Bekr Muhammed b. İbrahim el-Mukriî (v: 381), "Mu'cem" adlı kitabında yer verdiği aşağıdaki meşhur hadisi, Abdullah b. Hâtım et-Tarsûsî'den almıştır.²³⁶

Temîm ed-Dâri'nin naklettiğine göre Hz. Peygamber üç defa "din samimiyettir (nasihattir)" buyurmuştur. Orada bulunan sahabîler: "Kimin hakkında samimiyettir, Ey Alla'nın Elçisi? diye sorunca, Peygamberimiz de: "Allah, Peygamberi, Kitabı (Kur'an), Müslüman idareciler ve bütün Müslümanlar hakkında" cevabını verir.

عن تميم الداري رضي الله ، عنه قال قال رسول الله (ص): إن الدين النصيحة ثلاث مرات ، قالوا : يا رسول الله لمن ؟ قال : لله عز وجل ولرسوله صلى الله عليه وسلم ، ولكتابه ، ولأئمة المسلمين وعامتهم .

54. EBÛ MUSA et-TARSÛSÎ: İMRÂN b. MÛSÂ

Şam'da Affân b. Müslim, İshâk b. İbrahim el-Huşenî, Muhammed b. Abdülmelik el-Ezdî, Ahmed b. Ebi'l-Huvârî, Davud b. el- Cerrâh, Feyz b. İshak er-Rakîy, Fudayl b. İyâz'ın (v:187) hizmetçisi Abdussamed b. Yezîd, Abde b. Süleyman el-Mervezî, Abbâs b. Velid b. Yezîd, Süneyd b. Davud, Muhammed b. Mus'ab, Ebî Tevbe er-Rebî' b. Nâfi' gibi

²³⁶ Mukriî, Ebû Bekr Muhammed b. İbrahim, Mu'cemu İbni'l-Mukriî, Riyad 1419, 2/500.

muhaddislere öğrencilik yapmış, onlardan hadis almıştır. Talebeleri arasında ise Ebû Hâtîm er-Râzî, Amr b. Muaz ed-Dârânî, Abbâs b. Ahmed b. Muhammed es-Sabbâğ, İsmail b. Kîrât, Ebu'l-Usayd, Muhlis b. Muvahhid, Muhammed b. Osman b. Hammâd el-Ensârî²³⁷ ve Harun b. Ziyâd el-Missîsî²³⁸ gibi muhaddislerin ismi zikredilmektedir.

Hadis rivayet ehliyeti açısından hakkında "sadûk" ve "sika" değerlendirmelerinin yapıldığını belirten İbn Asâkir, Târihü Dımaşk adlı eserinde onun rivayet ettiği hadise örnek olarak Hz. Peygamberin: " (مَنْ جَاءَ مِنْكُمْ الْجُمُعَةَ فَلْيَغْتَسِلْ) Cuma namazına gelecek olan kişi, gusletsin (banyo yapsın)" hadisini vermektedir.²³⁹

Taberânî de "Mu'cemü'l-Evsat" adlı hadis kitabında, isnadında onun da yer aldığı şu hadisi nakletmektedir: "Ebû Saîd el-Hudrî'nin rivayet ettiğine göre Hz. Peygamber: Kim benim ashâbımdan birine söverse, Allah'ın laneti onun üzerindedir" buyurmuştur.²⁴⁰

عن أبي سعيد قال قال رسول الله: من سب أحدا من أصحابي فعليه لعنة الله.

55. SEHL b. İSMÂİL (EÛ SALÎH el-CEVHERÎ) et-TARSÛSÎ

²³⁷ İbn Asâkir, Târihu Dımaşk, 43/524-526.

²³⁸ İbn Kudâme, Abdullah b. Ahmed. Muhammed, et-Tevvâbîn, Beyrut 1983, s. 283.

²³⁹ İbn Asâkir, Târihu Dımaşk, 43/524. Hadis için ayrıca bkz: Nesâî, cuma 25, 3/106; Buhârî, cuma 12, 1/215; Müslim, cuma, hadis no: 2, 1/579.

²⁴⁰ Taberânî, Mu'cemü'l-Evsat, 2/236.

Künyesi Ebû Salih'tir. Tarsus kadılığı yapmıştır.²⁴¹ Hadis rivayet ehliyeti açısından güvenilir (sika) bir ravi olarak değerlendirilmiştir. Ahmed b. Dâvud b. Ebû Sâlih el-Harrânî, Muhammed b. Hüseyin b. Kuteybe el-Askalânî, Ali b. Muhammed b. Ca'fer b. Ahmed b. Anbese el-Varrâk el-Askerî, Ahmed b. Abdullah b. Zekeriyâ el-Eyâdî, Ebu'l-Abbâs b. Süreyc el-Fakîh, Muhammed b. Nasr el-Esbahânî, Ebû Ca'fer Muhammed b. Muhammed b. Ukbe eş-Şeybânî, Ebû Bekr Abdurrahman b. Kasım b. Ferec ed-Dımaşkî'den hadis almıştır. Abdullah b. Yahyâ b. Abdülcebbar es-Sükkerî, Muhammed b. Talha en-Niâlî ve Abdülmelik b. Bişrân da ondan hadis almıştır.²⁴²

Rivayet ettiği hadisler örnek olarak Bağdâdî, "el-Câmî li Ahlâkı'r-Râvî" adlı eserinde Hz. Aişe'nin rivayet ettiği şu hadisi vermektedir: "Kızdığı halde, kızgınlığını giderip yumuşak davranış sergileyen kişiye, Allah'ın muhabbeti (sevgisi) vacip olur".²⁴³

عن عائشة قالت قال رسول الله (ص): وجبت محبة الله على من اغضب فحلم.

Bağdâdî, Târîhu Bağdat adlı eserinde de onun rivayetlerine şu hadisi örnek vermektedir: "Enes b. Mâlik, Peygamberimizin şöyle buyurduğunu naklediyor: Bir kimsenin orucu, fitr sadakasını verinceye kadar, yer ile gökyüzü arasında asılı kalır (ancak fitre'sini verdikten sonra, Allah indinde orucunun kabul edildiği kesinleşmiş olur)".²⁴⁴

²⁴¹ İbn Hacer, Lisânü'l-Mizân, 3/174.

²⁴² Bağdâdî, Târîhu Bağdat, 9/121; el-Câmî li Ahlâkı'r-Râvî, 1/559-560; 2/72.

²⁴³ Bağdâdî, el-Câmî li Ahlâkı'r-Râvî, 1/559.

²⁴⁴ Bağdâdî, Târîhu Bağdat, 9/121.

عن أنس بن مالك قال قال رسول الله (ص): لا يزال صيام العبد معلقا بين السماء والأرض حتى تؤدى زكاة فطره.

Hicrî 340 yılında da Ebû Bekr Abdurrahman b. el-Kâsım vasıtasıyla şu hadisi naklettiği belirtilmektedir: “İnsanlara merhamet etmeyen kişiye, Allah merhamet etmez”.²⁴⁵

قال رسول الله (ص) : من لا يرحم الناس لا يرحمه الله.

56. EBÛ TALİB: MAHFÛZ b. MES'ÛD b. MUHAMMED et-TARSÛSÎ

Hicrî 696 yılında vefat eden Cemaleddin Ahmed b. Muhammed b. Abdullah ez-Zâhirî el-Hanefî "Meşyehatü İbni'l-Buhârî" adlı eserinde, Mahfûz b. Mes'ûd b. Muhammed'in Esbahan'da kendisine yazdığı bir yazıda şu hadisi naklettiğini belirtmektedir: “Abdurrahman b. Ka'b. Mâlik, Hz. Peygamber'in: “Mısır'ı fethettiğinizde, halkına (kıptülere) eman veriniz ve onlarla sıla-i rahim yapınız” dediğini rivayet etmiştir. İbn Şihâb ez-Zührî'ye göre, Hz. İbrahm'in oğlu İsmail'in annesi Mısırlı olduğu için, Peygamber, onlarla sıla-i rahim yapılmasına dikkat çekildiğine işaret etmiştir.²⁴⁶ Ebû Tâlib Mahfûz b. Mes'ûd b. Muhammed et-Tarsûsî'nin, bunun dışında herhangi bir rivayette ve kaynakta ismi bulunamamıştır.

عن عبد الرحمن بن كعب بن مالك أنه قال إن رسول الله (ص) قال : إذا افتتحت مصر فاستوصوا بالقبط فإنهم لهم الذمة ، وإن لهم

²⁴⁵ İbn Manzûr, Muhtasarü Târihi Dimaşk, 3/420.

²⁴⁶ Zâhirî, Cemaleddin b. Ahmed b. Muhammed b. Abdullah el-Hanefî, Meşyehatü İbni'l-Buhârî, Mekke 1419, 2/1423-1425 (mektebetü's-şâmîle, versiyon: 3.1).

رحمًا . فسألت ابن شهاب الزهري عن رحمهم ، فقال : أم إسماعيل بن إبراهيم خليل الرحمن كانت منهم

57. EBU'L-FETH: MANSUR b. ALİ b. ABDULLAH et-TARSŪSĪ

Bilinen en önemli hocası Ahmed b. Ebi's-Sakr, en önemli talebesi de Hasen b. Ruşeyk'tır.²⁴⁷ Ahmed b. Ebi's-Sakr, "Meşyehatü İbn Ebi's-Sakr" adlı eserinde onun aracılığı ile 5 tane hadis nakletmiştir. Ancak bu hadisler genellikle zayıf olarak değerlendirilmektedir. Mesela Ahmed b. Ebi's-Sakr'ın ondan naklettiği: "Aşura günü oruç tutan kişi, bütün yılı oruçla geçirmiş gibi olur. Arafe günü oruç tutan kişi ise, hem önceki hem de gelecek yılı oruçla geçirmiş gibi olur" şeklindeki hadis, isnadı zayıf ve muzdarib olarak,²⁴⁸ "Oruçlunun duası reddolunmaz" şeklindeki hadis, isnadı zayıf olarak,²⁴⁹ "Ey insanlar! Ölmeden önce tövbe ediniz. Salih amel yapmada acele ediniz. Kendiniz ve Rabbiniz arasında bulunan kişiye, onu çok zikrederek, hayır dua ediniz" şeklindeki hadis ise şiddetle zayıf ve münker olarak değerlendirilmiştir.²⁵⁰ Buna mukabil: "Bizim orucumuzla ehl-i kitabın orucunun arasındaki fark, sahur yapmaktır" şeklindeki hadisin ise isnadı sahih kabul edilmiştir.²⁵¹

Diğer taraftan Ebu'l-Feth Ali b. Abdullah et-Tarsûsî'nin "Müsnedü's-Şihâb" da yer verilen ve özellikle ticaret erbabı için dikkatten kaçmaması geçen şu hadisi burada zikretmek

²⁴⁷ İbn Asâkir, Târîhu Dımaşk, 11/160; 19/10; 20/77; 26/165.

²⁴⁸ Ebu's-Sakr, Ahmed b. Muhammed b. İsmail b. Abdülcebbâr, Meşyehatü İbn Ebi's-Sakr, Riyad 1997, s. 69 (mektebetü's-şâmîle, versiyon: 3.1).

²⁴⁹ Ebu's-Sakr, Meşyehatü İbn Ebi's-Sakr, s. 145-46.

²⁵⁰ Ebu's-Sakr, Meşyehatü İbn Ebi's-Sakr, s. 169.

²⁵¹ Ebu's-Sakr, Meşyehatü İbn Ebi's-Sakr, s. 134.

gerekir:

"Yalan yere yemin (belki) malı iyi sattırır, ancak kazancın bereketini yok eder".²⁵²

عن أبي هريرة قال قال رسول الله (ص) : اليمين الكاذبة منقفة
للسلعة ممحقة للكسب.

**58. EBU'L-HASEN et-TARSÛSÎ: ALÎ b. HASEN b.
HAMDÂN**

Aslen Cürcân'lı bir muhaddis olup, Ahmed b. Muhammed b. Sâbit el-Esfahânî'den hadis almıştır. Kendisinden de Cürcân'lı İbn Adıyy hadis öğrenmiştir. Ebu'l-Kâsım es-Sehmî şu hadisi onun vasıtasıyla nakletmiştir: "Hz. Ömer, Peygamberimizin şöyle buyurduğunu nakletmektedir: "Yarın kıyamet gününde insanlar önce bir arada haşrolunacaklar. Sonra ashabıma buğzeden ve iftira atanlar, karşı karşıya gelecek ve neticede cehenneme girmek üzere haşrolunacaklar".²⁵³

عن عمر بن الخطاب قال قال رسول الله (ص): يحشر الناس غدا
في الموقف ثم يتلاقط منهم قذفة أصحابي ومبغضهم فيحشرون إلى النار.

**59. EBU'L-HASEN et-TARSÛSÎ: ALÎ b. AHMED
b. MUHAMMED b. AHMED b. MÜSLİM b. EBÎ
MÜSLİM**

Aslen Tarsus'lu olup Dımaşk'a gelmiş ve orada hadis rivayet etmiştir. Gerek Dımaşk'ta gerekse ilim için gittiği

²⁵² Kudâî, Müsnedü's-Şihâb, 1/178.

²⁵³ Sehmî, Hamza b. Yusuf Ebu'l-Kâsım, Târîhu Cürcân, Haydarabad 1950, s. 271.

başka yerlerde Hakim Ebû Abdullah Nisâbûrî, Ebu'l-Abbâs Ahmed b. Muhammed b. Ali b. Hârun, Huseyn b. Ali b. Ahmed el-Mehlebî, Ali b. Abdullah b. Mûsa el-Harrânî'den hadis almıştır. Kendisinden ise Ali b. Hasen er-Rebî', Temmâm b. Muhammed, Ahmed b. Hamza b. Muhammed el-Heddâd el-Herevî, Hibetullah b. Huseyn b. Ahmed er-Rahabî, Ammâr b. Abdullah es-Sûfî hadis almıştır. Aşağıdaki hadis, İbn Asâkir tarafından onun rivayetlerinden birine örnek olarak verilmiştir: “Behz b. Hakîm’in dedesi, Hz. Peygamber’in: “Kim bana bilerek yalan isnada bulunursa (söylemediğim bir şeyi, söylemişim gibi naklederse), Allah’ın, meleklerin ve bütün insanların laneti onun üzerinedir” buyurduğunu nakletmiştir.²⁵⁴

عن بهز بن حكيم عن أبيه عن جده قال قال رسول الله (ص): من كذب علي متعمدا فعليه لعنة الله والملائكة والناس أجمعين.

60. EBU'L-HASEN et-TARSÛSÎ: ALİ b. ABDULKÂDİR b. BEZÎ' b. HASEN b. BEZÎ'

Aslen Tarsus'lu olup, Dımaşk'a gitmiş ve orada hadis öğrenmiştir. Ebu'n-Nadr Muhammed b. Yusuf, Ebu'l-Fadl Muhammed b. Ahmed b. Muhammed el-Cârûdî, Ebû Abdillâh Huseyn b. Muhammed b. Fencûye, Ebî Abdillâh Ahmed b. Muhammed b. İsmail, Ebû Hafs Ömer b. Ahmed es-Sâiğ, Ebu'l-Hasen b. Muhammed el-Beyrûtî, Ebû Bekr Ahmed b. Ali b. Lâl el-Hemedâni ve Ahmed b. Ali b. Türkân'dan hadis almıştır. Kendisinden ise Muhammed b. Ali b. Humeyd, Ali b. el-Hadır, Abdülaziz el-Kettânî, Ebû Nasr b. Hibbân hadis öğrenmiştir.²⁵⁵

²⁵⁴ İbn Asâkir, Târihu Dımaşk, 41/233-234.

²⁵⁵ İbn Asâkir, Târihu Dımaşk, 43/74-75.

İbn Asâkir onun rivayet ettiği hadislere örnek olarak, Erzin'de naklettiği şu hadisi vermektedir: “Alkame b. Abdullah, Hz. Peygamber’in şöyle buyurduğunu nakletmiştir: Her Peygamberin, ashâbı içinde has/samimi arkadaşları vardır. Benim has arkadaşlarım ise Ebû Bekr ve Ömer’dir”.²⁵⁶

عن علقمة عن عبد الله قال قال رسول الله (ص): لكل نبي خاص من أصحابه وإن خاصتي من أصحابي أبو بكر وعمر.

61. EBU’L-KÂSİM: HASEN b. ALİ b. İBRAHİM et-TARSÛSÎ

Ebû Bekr Muhammed b. İshâk b. Huzeyme/İbn Huzeyme (v:311)'den hadis almıştır. Ebû Osman Said b. Muhammed b. Ahmed el-Buhayrî de ondan hadis almıştır. Tespit edebildiğimiz kadarıyla rivayet ettiği hadislere Hz. Peygamber'in bir meclise girdiğinde yaptığı davranışla ilgili şu hadis örnek verilmektedir: “Enes b. Mâlik şöyle anlatıyor: Allah Rasûlü, çocukların yanına vardığı zaman selam verir ve onlar için bereket dilerdi. Bir meclise girdiği zaman da, bir kişinin kendisi için ayağa kalkmasına mani olurdu. Çünkü bu duruma sessiz kalmak, nefsin felaketi demektir”.²⁵⁷

عن أنس بن مالك قال قال رسول الله (ص) يمر بالغلمان فيسلم عليهم ويدعو لهم بالبركة وإذا وصل إلى المجلس فليمنع من كان جالسا من القيام له فإن السكون إلى ذلك من آفات النفس.

²⁵⁶ İbn Asâkir, Târihu Dımaşk, 43/74-75.

²⁵⁷ İbn Asâkir, Târihu Dımaşk, 63/258; Sem'ânî, Edebü'l-İmlâ, 1/43.

62. EBU'S-SAÂLİK: MUHAMMED b. UBEYDULLAH b. YEZÎD et-TARSÛSÎ

Hicrî 580 yılında vefat eden Abdülkerim b. Muhammed er-Râfîî, et-Tedvîn fî Ahbâri Kazvîn adlı eserinde bu muhaddisin Ebû Hureyre'den nakledilen hadisleri topladığı bir "Hadis Cüz"ünün varlığından bahsetmekte ve bu cüz'ü nakletmesi için zamanının Mısır Kadısı Ebu'l-Hasen Ali b. Muhammed el-Kazvîni'ye icazet²⁵⁸ verdiğini belirtmektedir. Râfîî'nin belirttiğine göre, söz konusu Hadis Cüz'ünde Ebu's-Saâlık şu hadisi nakletmektedir: "Ebû Hureyre tarafından rivayet edildiğine göre Hz. Peygamber: Mümkün olduğunca temiz olunuz. Çünkü Yüce Allah, İslam Dinini temizlik üzerine bina etmiştir. Cennete de temiz olan herkes girecektir"²⁵⁹.

عن أبي هريرة قال قال رسول الله (ص): تنظفوا بكل ما استطعتم
فإن الله بنى الإسلام على النظافة ولم يدخل الجنة إلا كل نظيف .

Ancak, hadisi mevzû olarak değerlendiren Nâsiruddîn Elbânî, bu durumu, hadisin senesinde yer alan Ömer b. es-Subh'un yalancı (kezzâbun) ve "metruk" biri olmasına bağlamaktadır.²⁶⁰

²⁵⁸ İcazet: Hadis rivayet metotlarından (tahammül'l-hadîs) biri olan icazet, bir muhaddisin rivayet ettiği hadislerin tamamını veya bir kısmını, öğrencisinin rivayet etmesine izin vermesi demektir. Bkz: Uğur, Ansiklopedik Hadis Terimleri, s. 141-144.

²⁵⁹ Râfîî, Abdülkerim b. Muhammed, et-Tedvîn fî Ahbâri Kazvîn, Beyrut 1987, 1/176. Ayrıca bkz: Ali el-Müttakî, Alâüddin Ali b. Hüsameddin, Kenzü'l-Ummâl fî Süneni'l-Akvâl ve'l-Efâl, Beyrut 1981, 9/277.

²⁶⁰ Elbânî, Muhammed Nâsiruddîn b. el-Haccâc, Silsiletü'l-Ehâdisi'd-Daîfeh ve'l-Mevdûah ve Eseruhâ es-Seyyiu fi'l-Ümmeh, Riyad

63. ed-DENDÂNÎ: MUSA b. SAİD et-TARSÛSÎ

ed-Dendânî²⁶¹ lakabıyla tanınan Musa b. Said b. Numan b. Bisâm es-Sağrî Ebu Bekr et-Tarsûsi, hadis rivayet ehliyeti açısından "sadûk" ve "hafız" olarak değerlendirilmektedir. Ahmed b. Hanbel, İbrahim b. Ebi'l-Leys, Ahmed b. Şebîb b. Saîd, Ebû Ömer Hafs b. Ömer Ebi'l-Yemân Hakem b. Nâfi', Ebû Tevbe er-Rebî' b. Nâfi' et-Tarsûsî el-Halebî, Abdullah b. Recâ, Ahmed b. Abdullah b. Yunus, Abbâs b. Tâlib el-Basrî, Ebû Bekr Abdullah b. Muhammed b. Ebî Şeybe, Abdullah b. Muhammed en-Nüfeylî, Abdullah b. Mesleme el-Ka'nebî, Abdulğaffâr b. Davud el-Harrânî, Ömer b. Hafs b. Ğiyâs, Muhammed b. Abdullah b. Nümeyr, Âsım b. Yûsuf el-Yerbûî, Ebû Amr el-Havdî, Ebu'l-Velîd Hişâm b. Abdülmelik, Müsedded b. Müserhed, Müslim b. İbrahim, Musa b. İsmail, Musa b. Davud ed-Dabbî, Ebû Huzeyfe, Musa b. Mes'ûd en-Nehdî, Ebû Seleme gibi daha bir çok kişiden hadis almıştır. Kendisinden de Nesâî, Ebû Avâne,²⁶² Ebû Bîşr ed-Dûlâbî, Ebu'l-Abbâs İbrahim b. Muhammed el-Ferâizî, Ebû Ömer Ahmed b. Muhammed b. Abdurrahman el-Cillî et-Tarsûsî, Muhammed b. Eyyûb. b. Habîb, İshak b. Muhammed b. Hakîm, Yakub b. İshâk el-İsferâyînî ve Yahya b. Muhammed b. Sâ'id gibi meşhur muhaddisler hadis öğrenmiştir.²⁶³

Tanınmış talebelerinden olan Nesâî, aşağıdaki hadisi ondan nakletmiştir: "İnb Ömer şöyle neklediyor: Bir kişi Hz. Peygambere gece namazının (vitr) kaç rekat olduğunu sordu. Allah Rasûlü bu soruya: Gece namazı iki rekat iki rekat şeklinde kılınır. Ancak, sabah vaktinin girmesinden

1992, 7/260-261.

²⁶¹ İbn Nâsıruddîn, Tavzîhu'l-Müştebeh, 4/152.

²⁶² Ebû Avâne, el-Müsned, 1/69.

²⁶³ Mizzî, Tehzîbü'l-Kemâl, 29/70; Zehebî, el-Kâşif, 2/304; İbn Hacer, Tehzîb, 5/564.

korkarsanız, tek rekat olarak kılız” cevabını verdi”²⁶⁴.

أن بن عمر أخبرهم : أن رجلا سأل رسول الله (ص): عن صلاة الليل قال مثنى مثنى فإن خشى أحدكم الصبح فليوتر بواحدة .

Bir diğr tanınmış öğrencisi Ebû Avâne de şu hadisi ondan naklettiğini belirtmektedir: “Ebû Saîd el-Hudrî diyor ki: Rasûlullah, ayakta bir şey içmeyi yasakladı”²⁶⁵.

عن أبي سعيد الخدري رضي الله عنه أن رسول الله (ص) نهى عن الشرب قائما

64. HÂRÛN EBÛ MUHAMMED et-TARSÛSÎ

Aslen Tarsus'lu olup Bağdat'a gelerek orada Ebû Musâ Muhammed b. Müsennâ, Ahmed b. Büdeyl el-Kûfî ve Ebû Ümeyye et-Tarsûsî'den hadis almıştır. Ali b. Ömer es-Sükkerî de ondan hadis almıştır. Onun rivayet ettiği hadislere Bağdâdî şu örneği vermektedir: “Hz. Peygamber, Hassan b. Sâbit'e: Müşriklerle dilinle (şiiirlerinle) mücadele et, savaş. Cebrail seninledir” dedi.²⁶⁶

قال النبي (ص) لحسان بن ثابت : اهج المشركين ، فإن جبريل معك .

65. HASEN b. MUHAMMED b. HASEN b. ALÎ b.

²⁶⁴ Nesâî, kıyâmu'l-leyl, 26, 3/227-228; ed-Dendânî'nin Nesâî'de geçen başka bir rivayeti için bkz: Nesâî, vesâyâ 8, 6/252.

²⁶⁵ Ebû Avâne, el-Müsned, 5/150.

²⁶⁶ Bağdâdî, Târîhu Bağdât, 14/31. Hadis için ayrıca bkz: Buhârî, meğâzî 30, 5/51.

ARÎK EBÛ ALİ es-SÛLEMÎ (SİLMÎ) et-TARSÛSÎ

Hicrî 471 yılında vefat eden İbn Asâkir'in hocalarındandır. İbn Asâkir, "Mu'cem" adlı eserinde yer verdiği aşağıdaki hadisi ondan almıştır.

“Hz. Aişe, Peygamberin kendisine: Ey Âişe! Dünyada, bir binek sahibinin azığı kadar mala sahip olman yeterlidir. Eğer ahrette benimle buluşmak istersen, zenginlere karşı çıkmaktan sakın ve bir elbiseyi, eskitip yamamadan değiştirme” dediğini nakletmiştir.²⁶⁷

عن عائشة قالت قال رسول الله (ص): يا عائشة إنما يكفيك من الدنيا كزاد الراكب فإن أردت اللحوق بي فإياك ومخالفة الأغنياء ولا تستبدلي ثوبا حتى ترقعيه.

66. HÂRÛN b. DAVUD en-NECCÂR et-TARSÛSÎ

Muhammed b. Hımyer'den hadis almıştır. Kendisinden de Hârûn b. Mûsâ hadis öğrenmiştir. Tberânî'nin (v: 360) naklettiği aşağıdaki hadislerin isnadında yer almaktadır ve bu hadisi Tarsus, Misis ve Humus'lu bazı muhaddisler de nakletmiştir.²⁶⁸

“Ebû Ümâme el-Bâhilî'den nakledilen hadis şöyledir: Hz. Peygamber buyurdu ki, her kim farz namazlardan sonra âyete'l-kürsî'yi okursa, onun cennete girmesine ancak ölüm engel olur.”²⁶⁹

عن أبي أمامة الباهلي قال قال رسول الله (ص): من قرأ آية

²⁶⁷ İbn Asâkir, Mu'cemü's-Şuyûh, Dımaşk, 2000, 1/258.

²⁶⁸ Taberâbnî, Süleyman b. Ahmed b. Eyyub Ebu'l-Kâsım, Müsnedü's-Şâmiyyîn, Beyrut 1984, 2/9; Mu'cemü'l-Kebîr, 8/114.

²⁶⁹ Taberâbnî, Müsnedü's-Şâmiyyîn, 2/9; Mu'cemü'l-Kebîr, 8/114.

الكرسي دبر كل صلاة مكتوبة لم يمنعه من دخول الجنة إلا الموت.

Nâsiruddîn Elbânî, bu hadisin başka senedlerinin de bulunduğunu ancak Hârûn b. Dâvud en-Neccâr'ın bulunduğu isnadın sahih olduğunu, zira o isnadda yer alan ravilerin sika olduğunu belirtmektedir.²⁷⁰

Aşağıdaki kudsî hadisi²⁷¹ de yine Taberânî, Adanalı muhaddîs Yahya b. Abdülbâkî el-Ezenî vasıtasıyla, Harûn b. Davud en-Neccâr et-Tarsûsî'den nakletmektedir.

“Ebû Bekr es-Sıddîk, Hz. Peygamberin şöyle buyurduğunu haber vermiştir: Yüce Allah buyuruyor ki, kim benim kendisine merhametli olmamı istiyorsa, yarattıklarına merhametli olsun”²⁷².

عن أبي بكر الصديق رضي الله عنه قال قال رسول الله (ص) :
قال الله عز وجل : إن كنتم تريدون رحمتي فأرحموا خلقي .

67. HUSEYN b. BİŞR b. ABDÜLHUMEYD el- HIMSÎ es-SAĞRÎ et-TARSÛSÎ

Suğur Bölgesi âlimlerinden olması hasebiyle "es-Sağrî" şeklinde de nisbelenmiştir. Haccâc b. Muhammed el-Mıssîsî ve Muhammed b. Hımyer es-Suleyhî'den hadis almıştır. Kendisinden de İmam Nesâî²⁷³ ve Muhammed b. Hüseyin b. Keysân el-Mıssîsî hadis almıştır. Öğrencisi Nesâî onun için

²⁷⁰ Elbânî, Silsiletü's-Sahîhah, 2/261 (972 numaralı hadis).

²⁷¹ Kudsî hadis: İlâhî ve Rabbânî hadis de denilen bu hadisler, Hz. Peygamberin Yüce Allah'a izafe ettiği veya Hz. Peygamberden Rabbine izafe edilerek rivayet edilmiş hadislerdir. Bkz: Uğur, Ansiklopedik Hadis Terimleri, s. 188.

²⁷² Taberânî, Mekârimü'l-Ahlâk, s. 326.

²⁷³ Nesâî, Meşyehatü'n-Nesâî, Mekke 1423, s. 85.

hem "sika" hem de "lâ be'se bih" değerlendirmesini yapmıştır. Ayrıca hadis rivayetinde "şeyh" olarak da bilinmektedir.²⁷⁴ Nesâî, Sünenü'l-Kübrâ adlı eserindeki bazı hadisleri ondan almıştır. Nesâî'nin Tarsus'ta bizzat hocası Hüseyin b. Bişr'den duyduğunu belirttiği şu hadisi, burada onun rivayetlerine örnek verebiliriz: “Ebû Ümâme el-Bâhilî’den nakledilen hadis şöyledir: Hz. Peygamber buyurdu ki, her kim farz namazlardan sonra âyete'l-kürsî’yi okursa, onun cennete girmesine ancak ölüm engel olur.²⁷⁵ Yani öldüğünde doğrudan cennete girecektir.

عن أبي أمامة قال قال رسول الله (ص) : من قرأ آية الكرسي في
دبر كل صلاة مكتوبة لم يمنعه من دخول الجنة الا ان يموت.

68. HUSEYN b. HASEN b. AHMED b. HABÎB EBÛ ABDULLAH el-KİRMÂNÎ et-TARSÛSÎ

Dımaşk'ta Ebû Abdillâh Muhammed b. Yezîd ed-Devrakî'den hadis almıştır. Kendisinden de Temmâm b. Muhammed hadis almıştır. Hicrî 354 yılında Tarsus'tan Dımaşk'a geldiği belirtilmektedir. İbn Asâkir onun rivayetlerine şu hadisi örnek vermektedir: “Çirkin ve doğurgan bir kadın, güzel ama doğurgan olmayan kadından daha hayırlıdır. Çünkü ben, ümmetimin çokluğu ile iftihar edeceğim”²⁷⁶

سَوْدَاءُ وَلَوْ خَيْرٌ مِنْ حَسَنَاءَ لَا تَلِدُ وَإِنِّي مَكَاثِرٌ بِكُمْ الْأُمَّمِ

Ancak, yapılan tartışmalarda bu hadisin mevzû veya

²⁷⁴ İbn Hacer, Tehzîb, 1/579; Râzî , el-Cerhu ve't-Ta'dîl, 3/47.

²⁷⁵ Nesâî, Sünenü'l-Kübrâ, 6/30.

²⁷⁶ İbn Asâkir, Târihu Dımaşk, 14/50.

zayıf olduğu yönünde fikirler ileri sürülmüştür.²⁷⁷

69. İBN BESSÂM et-TARSÛSÎ

İbn Bessâm et-Tarsûsî'nin, tesbit edebildiğimiz aşağıdaki rivayeti çerçevesinde Ebû Avâne'nin hocası, Ahmed b. Şebîb'in de talebesi olduğu anlaşılmaktadır. Sa'd b. Ebî Vakkas'ın naklettiği söz konusu rivayet şöyledir: "Osman b. Maz'ûn (cinsel arzularla meşgul olmamak için) kendisini iğdiş ettirmek (erkekliğini gidermek) isteyince, Hz. Peygamber, onu bundan nehyetti. Eğer nehyetmeseydi (yasaklamasaydı), aynı şeyi biz de yaptıracaktık".²⁷⁸

سعد ابن أبي وقاص قال أراد عثمان بن مظعون أن يتبتل فنهاه
رسول الله (ص) ولو أجاز له لاختصينا

70. İBN EBÎ HAMMÂD el-KATTAN et-TARSÛSÎ: MUHAMMED b. ABDULLAH

İbn Ebî Hammâd el-Kattân et-Tarsûsî, Ebû Davud'un hocasıdır ve Ebû Dâvud "Sünen" ve "Kitâbu'l-Merâsîl" adlı eserlerinde ondan hadis nakletmiştir. Aslen Bağdatlıdır, fakat Tarsus'ta vefat etmiştir.²⁷⁹ Ahmed b. Abdullah b. Ebî

²⁷⁷ Ukaylî, Ebû Ca'fer Muhammed b. Amr b. Musa, Duafâu Ukaylî, Riyad 2000, 2/972-973; Ali el-Kârî, Nureddin Ali b. Muhammed b. Sultân, el-Esrâru'l-Merfûah fi'l-Ahbâri'l-Mevzûah, Mektebetü'l-İslâmî, Dimaşk 1986, s. 222. Hadis için ayrıca bkz: Suyûtî, Celaleddin, Câmiu'l-Ehâdis, Dâru'l-Fikr, Beyrut 1994, 6/8.

²⁷⁸ Ebû Avâne, el-Müsned, 3/8. Hadisin farklı bir sened ile rivayeti için ayrıca bkz: Müslim, nikah, hadis no: 8, 2/1021.

²⁷⁹ Ahmed b. Hanbel, Ebû Abdillâh Muhammed b. Ahmed,

Hammâd'ın kardeşidir. Ebû Züheyr Abdurrahman b. Mağrâ'dan, Ebû Ali Abdussamed b. Abdülaziz el-Mukrii'den, Mihrân b. Ebî Ömer er-Râzî'den, Yahyâ b. Vâzih el-Mervezi'den hadis almıştır. Kendisinden de Ebû Davud ve Ahmed b. Şuayb en-Nesâî başta olmak üzere Ahmed b. Muhammed b. Nasr el-Antâkî, Ali b. Hüseyin b. Cüneyd er-Râzî, Muhammed b. Fadl b. Câbir es-Sekâtî ve Muhammed b. Yezîd es-Sülemî en-Nîsâbûrî hadis almıştır.²⁸⁰

Ebû Davud, Sünen'inde yer verdiği: "Meks sahibi olan kişi cennete giremez"²⁸¹ hadisinde geçen "meks" kelimesinin ne anlama geldiğini açıklamak için Muhammed b. Abdullah el-Kattân'ın naklettiği şu rivayeti zikreder: " Meks, insanlardan zorla, haksız yere oşür alan kişi'ye verilen isimdir".²⁸²

حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ الْقَطَّانُ عَنْ ابْنِ مَعْرَاءَ عَنْ ابْنِ إِسْحَاقَ
قَالَ الَّذِي يَعْشُرُ النَّاسَ يَعْنِي صَاحِبَ الْمَكْسِ

İbn İshâk bu hadisi: "insanlardan zorla, haksız yere oşür alan kişi cennete giremez" şeklinde yorumlamıştır.²⁸³

Yine Ebu Davud, "Kitâbu'l-Merâsîl" adlı eserinde yer verdiği şu hadisi Muhammed b. Abdullah el-Kattân'dan

Mevsûatü Akvâli'l-İmâm Ahmed b. Hanbel fi'l-Cerhi ve't-Ta'dîl, Âlemü'l-Kütüb, y.y., 1992, 7/167 (mektebetü's-şâmile, versiyon: 3.1); Bağdâdî, Târihu Bağdat, 5/416.

²⁸⁰ İbn Asâkir, Tarihu Dımaşk, 35/456/457; Mizzî, Tehzîbü'l-Kemâl, 25/472; İbn Hacer, Tehzîb, 5/164.

²⁸¹ Konuyla ilgili rivayet edilen hadisleri Celâleddin es-Suyûtî, küçük çaplı bir hadis Cüz'ünde toplamıştır. Bkz: Suyûtî, Celâleddîn, Cüz'ün fi Zemmi'l-Meks, y.y., trs., (mektebetü's-şâmile, versiyon: 3.1).

²⁸² Ebû Davud, harâc ve'l-imâra ve'l-fey 7, 3/349-350.

²⁸³ Abbâd, Abdulmuhsin, Şerhu Süneni Ebî Davud, y.y., trs., 16/49 (mektebetü's-şâmile, versiyon: 3.1).

nakletmiştir: “İslam'da insanların karşılıklı birbirlerine zarar vermeleri yasaktır”²⁸⁴

لا ضرر في الإسلام ولا ضرار

71. İBRAHİM b. ABDULLAH et-TARSÛSÎ

İbrahim b. Abdullah et-Tarsûsî'nin hayatı hakkında kaynaklarımızda herhangi bir bilgi bulunmamakla birlikte, muhaddisler tarafından mevzû olarak değerlendirilen ve Hz. İsa'nın göğe yükseldiği zaman yaptığı dua ile ilgili şu rivayeti nakledenler arasında onun da ismi zikredilmektedir.

İbrahim b. Abdullah et-Tarsûsî'nin Enes b. Malik'in hizmetçisi Bilal'den, onun da da Enes b. Malik'ten naklettiği rivayete göre Hz. Peygamber şöyle buyurmuştur: "Yahudiler Hz. İsa'nın kardeşi etrafında onu İsa zannederek ve onu katletmek üzere toplandıklarında, Yüce Allah, Cebrail'e: "Kulum İsa'yı bana getir" diye vahyetti. Cebrail, İsa'yı almak üzere yeryüzüne indiğinde kanadında: "Allah'tan başka ilah yoktur ve Muhammed O'nun elçisidir" yazılı bir satır/dize belirde. Cebrail, "konuş ey İsa" dedi. İsa, "Ne konuşayım ey Cibrîl" diye karşılık verdi. Cebrail de: "Ey Allah'ım!. Senden biricik ismini zikrederek yardım istiyorum. Sana biricik isminle dua ediyorum. Bütün âlemi kapsayan ve beni birlikte akşamlayıp sabahladığım bütün sıkıntılarımdan kurtaran yüce ve tek isminle sana dua ediyorum" şeklinde dua et dedi. Bunun üzerine Yüce Allah, Cebrail'e: "Kulumu bana getir/yükselt" dedi. Hz. Peygamber bunları söyledikten sonra ashabına yöneldi ve şöyle buyurdu: "Ey Haşimoğulları, Abdülmuttaliboğulları, Abdimenafogulları!. Rabbinize işte bu kelimelerle dua edin. Beni hakk ile peygamber olarak gönderene yemin olsun ki, eğer Lût Kavmi bu kelimelerle dua

²⁸⁴ Ebû Davud, Kitâbu'l-Merâsîl, s. 451.

etseydi arş, yedi kat gökyüzü ve yedi kat yeryüzü onlar için titrerdi, sarsılırdı”²⁸⁵.

عن أنس بن مالك قال قال رسول الله (ص) : لما اجتمعت اليهود على أخي عيسى بن مريم ليقتلوه بزعمهم أوحى الله تعالى إلى جبريل أن أدرك عبدي، فهبط جبريل فإذا هو بسطر في جناح جبريل فيه مكتوب: لا إله إلا الله محمد رسول الله. قال: يا عيسى قل. قال: وما أقول يا جبريل؟ قال قل: اللهم إني أسألك باسمك الواحد الاحد أدعوك باسمك الواحد الاحد، ما أمسيت فيه وما أصبحت فيه. قال: فدعاهما عيسى عليه السلام. فأوحى الله إلى جبريل: ارفع إلى عبدي. ثم التفت رسول الله (ص) إلى الصحابة فقال: يا بني هاشم، يا بني عبدالمطلب، يا بني عبد مناف، ادعوا ربكم بهؤلاء الكلمات، فوالذي بعثني بالحق نبيا لو دعا قوم لوط إلا اهتز العرش لها والسموات السبع والارضون السبع .

İbnu'l-Cevzî, Hz. Peygamber'den böyle bir anlatımın vuku bulmadığını ifade ederek, bütün ravilerinin tanınmayan (meçhul) kişiler olduğunu belirtmektedir. Suyûtî de yine aynı şekilde rivayetin mevzû, isnadında da meçhûl²⁸⁶ ravilerin bulunduğunu ileri sürmüştür.²⁸⁷

72. İBRAHİM b. EBÎ ÜMEYYE et-TARSÛSÎ

Ebû Ümeyye et-Tarsûsî'nin oğludur ve babasından hadis nakletmiştir.²⁸⁸ Suğur 'lu Müsennâ b. Harb b. ed-Dahhâk

²⁸⁵ İbnu'l-Cevzî, Mevzûât, 3/170.

²⁸⁶ Meçhûl ravi: Hem kim olduğu hem de hadis rivayet ehliyeti (cerh-ta'dil) açısından durumu bilinmeyen raviler için kullanılan bir cerh ifadesidir Bkz: Aydınlı, Hadis İstılahları Sözlüğü, s. 180-181.

²⁸⁷ İbnu'l-Cevzî, Mevzûât, 3/170; Suyûtî, el-Leâli'l-Masnûah, 2/293.

²⁸⁸ Mizzî, Tehzîbü'l-Kemâl, 24/329.

el-Esedî²⁸⁹ ve Amr b. Saîd b. Sinan da hadis aldığı kişilerdendir. Öğrencileri arasında yer alan tanınmış muhaddis İbn Hibbân (v: 354), sened itibariyle sahîh kabul edilen, aşağıdaki hadisleri onun vasıtasıyla nakletmiştir.

“Abdullah b. ez-Zübeyr şöyle nakletmiştir: Ebû Bekr’in asıl adı Abdullah b. Osman idi. Hz. Peygamber ona: Sen, Allah’ın cehennemden âzad ettiği kişisin. Bu yüzden senin adın ‘Atîk’ olsun, dedi”²⁹⁰.

عن عبد الله بن الزبير قال : كان اسم أبي بكر عبد الله بن عثمان فقال له النبي (ص) : أنت عتيق الله من النار فسمي عتيقا .

“Ebû Hureyre diyor ki: Hz. Peygamber, her kim yemin edeceğinde inşallah derse, Allah’ı övmüş olur (yani inşallah derse niyetine aldığı şeyi kolayca yapar ve yeminini kolayca yerine getirir) buyurdu”²⁹¹.

عن أبي هريرة أن النبي (ص) قال : من حلف فقال : إن شاء الله فقد استثنى .

73. İBRAHİM b. MUSA en-NECCÂR et-TARSÛSÎ

Tarsus'ta ikamet eden hadis hocalarından biri olarak bilinen²⁹² bu alim Yahya b. Saîd el-Kattân, Hammâd b. el-Velîd ve Hammâd b. Hâlid el-Hıyât'tan hadis almıştır. Kendisinden ise Muhammed b. Avf el-Hımsî, İshak b. Syyâr

²⁸⁹ İbn Hibbân, Kitâbu's-Sikât, 9/194-195.

²⁹⁰ İbn Hibbân, Ahmed Ebû Hâtım et-Temîmî el-Büstî, Sahîhu İbn Hibbân, Beyrut 1993, 15/279.

²⁹¹ İbn Hibbân, Sahîh, 10/183.

²⁹² Râzî, el-Cerhu ve't-Ta'dîl, 2/137.

en-Nasîbî ve Fadl b. Muhammed el-Attâr el-Antâkî hadis nakletmiştir. İbn Hibbân (v:354) onu hadis rivayet ehliyeti açısından "sika" olarak kabul etmiştir.²⁹³ Aynı İbn Hibbân, "el-Mecrûhîn" adlı eserinde, isnadında İbrahim b. Musa en-Neccâr'ın da yer aldığı ve 'asılsız' olarak değerlendirdiği şu hadisi nakletmektedir:

“Abdullah b. Ömer, Hz. Peygamberin: “Eğer ay, şafak vaktinden önce kaybolursa, bu, ay'ın bir gecelik olduğuna işaretir. Şafak vaktinden sonra kaybolursa da iki gecelik demektir” buyurduğunu nakletmiştir.²⁹⁴

عن ابن عمر قال قال رسول الله (ص) : إذا غاب الهلال قبل الشفق فهو لليلة وإذا غاب بعد الشفق فهو لليلتين .

Ancak İbn Hibbân bu hadisin, İbrahim b. Musa en-Neccâr sebebiyle değil, ondan hadis alan Hammâd b. el-Velîd sebebiyle aslının olmadığını ifade eder.²⁹⁵

74. İBRAHİM b. YUSUF (YUNUS) b. MUHAMMED et-TARSÛSÎ

İbn Hacer, isminde geçen "Yunus"un yanlışlıkla "Yusuf" yazıldığını, yani asıl adının İbrahim b. Yunus b. Muhammed et-Tarsûsî olduğunu belirtmektedir.²⁹⁶ Haramî lakabıyla tanınan bu muhaddis Ebû Âsım ed-Dahhâk, Ubeydullah b. Musa, Osman b. Amr b. el-Fâris, Ebî Ğassân Malik b. İsmail en-Nehdî, Ebi'n-Nu'mân Muhammed b. Fadl,

²⁹³ İbn Hibbân, Kitâbu's-Sikât, 8/79; Bağdâdî, el-Müttefik ve'l-Müfterik, 1/311; İbn Hacer, Tehzîb, 1/112.

²⁹⁴ İbn Hibbân, Kitâbu's-Sikât, 8/79.

²⁹⁵ İbn Hibbân, el-Mecrûhîn, 1/254-255.

²⁹⁶ İbn Hacer, Tehzîb, 1/119.

Ebû Yezîd Yahya b. Eyyub el-Vâsîfî ve babası Yunus b. Muhammed el-Müeddeb'den hadis almıştır. Talebeleri arasında ise başta İmam Nesâî olmak üzere Ahmed b. Muhammed b. Ebî Musa el-Antâkî, Muhammed b. Ahmed b. el-Velîd es-Sekafî ve Muhammed b. Cemî' el-Esvânî gibi raviler yer almaktadır. Öğrencisi Nesâî tarafından "sadûk" olarak değerlendirilmiştir.²⁹⁷

Nesâî, Sünenü'l-Kübrâ adlı eserindeki şu hadisi ondan nakletmiştir: "Ferz dak'ın amcası Sa'sa'a, şunları anlatır: Bir gün Hz. Peygamber'in yanına vardığımda: 'Kim bu dünyada zerre kadar hayır da yapsa şer de yapsa, ahrette karşılığını görecekler' ayetlerini²⁹⁸ okuyor ve: "Bunlardan başkasını duymama gerek yok. Bunlar bana yeter" diyordu.²⁹⁹

صعصعة عم الفرزدق قال : قدمت على النبي (ص) فسمعتة يقول
فمن يعمل مثقال ذرة خيرا يره ومن يعمل مثقال ذرة شرا يره قال: ما
أبالي ألا أسمع غيرها حسبي حسبي.

75. İSA b. YUNUS: EBÛ MÛSÂ et-TARSÛSÎ

Kısaca Ebû Mûsa et-Tarsûsî olarak da tanınan bu alim Haccâc b. Muhammed el-Missîsî, Ebû Ubeyde el-Eşcaî, Musa b. Davud ed-Dabbî ve Ali b. el-Âsım el-Vâsîfî'den hadis almıştır. Kendisinden de meşhur muhaddis Ebû Davud hadis nakletmiştir. Tarsus'lulara fetva da veren bu muhaddis hakkında hadis rivayet ehliyeti açısından "sadûk" ve "lâ be'se bih" şeklinde değerlendirmeler yapılmıştır.³⁰⁰

Öğrencisi Ebû Davud, Sünen'ine İsa b. Yunus'tan 40

²⁹⁷ Mizzî, Tehzîbü'l-Kemâl, 2/256.

²⁹⁸ 99. Zilzâl, 6-8.

²⁹⁹ Nesâî, Sünenü'l-Kübrâ, 6/520.

³⁰⁰ Mizzî, Tehzîbü'l-Kemâl, 23/76; İbn Hacer, Tehzîb, 4/467-468.

civarında hadis almıştır. Bulardan biri abdestli iken yeniden abdest almakla ilgili şu hadistir: “Kim abdestli olduğu halde yeniden abdest alırsa, Yüce Allah ona on iyilik sevabı yazar”.³⁰¹

مَنْ تَوَضَّأَ عَلَى طَهْرٍ كَتَبَ اللَّهُ لَهُ عَشْرَ حَسَنَاتٍ

Ebû Davud’un Müsedded b. Müserhed vasıtasıyla İsa b. Yunus’tan naklettiği bir başka rivayet de şu şekildedir: Ma’rûr b. Süveyd anlatıyor: "Rabeze denilen yerde Ebû Zerr el-Gıfari’nin yanına vardığımızda hem kendisi hem de kölesinin üzerinde aynı elbise vardı. Dedik ki: “Ey Ebû Zerr! Kölelerin elbisesini de kendi elbisen üzerine alıp, ona başka bir elbise (onun köle olduğunu belli edecek bir elbise) giydirseydin ya”. Bizim bu teklifimize Ebû Zerr şu cevabı verdi: “Hz. Peygamberi, maiyetiniz altında bulunan kişiler/köleleriniz, Allahın sizi kendilerine sahip kıldığı kardeşlerinizdir. Kimin bu şekilde sahip olduğu bir kardeşi varsa, ona kendi yediğinin aynısını yedirsin, giydiğinin aynısını giydirdin (köle muamelesi yapmasın). Ona altından kalkamayacağı bir iş vermesin. Eğer böyle bir iş vermişse, bizzat kendisi de yardımcı olsun, buyururken duydum”.³⁰²

عَنِ الْمَعْرُورِ بْنِ سُوَيْدٍ قَالَ دَخَلْنَا عَلَى أَبِي ذَرٍّ بِالرَّبَذَةِ فَإِذَا عَلَيْهِ بُرْدٌ وَعَلَى غَلَامِهِ مِثْلُهُ فَقُلْنَا يَا أَبَا ذَرٍّ لَوْ أَخَذْتَ بُرْدَ غَلَامِكَ إِلَى بُرْدِكَ فَكَانَتْ حَلَّةً وَكَسَوْتَهُ تَوْبًا غَيْرَهُ قَالَ سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ (ص) يَقُولُ : إِخْوَانُكُمْ جَعَلَهُمُ اللَّهُ تَحْتَ أَيْدِيكُمْ فَمَنْ كَانَ أَخُوهُ تَحْتَ يَدَيْهِ فَلْيَطْعَمَهُ مِمَّا يَأْكُلُ وَلْيَكْسِهِ مِمَّا يَلْبَسُ وَلَا يُكَلِّفْهُ مَا يَغْلِبُهُ فَإِنْ كَلَّفَهُ مَا يَغْلِبُهُ فَلْيُعِنِّهُ.

³⁰¹ Ebû Davud, taharet 32, 1/50.

³⁰² Ebû Davud, edeb 123-124, 5/360.

Yine Ebû Davud “el-Merâsil” adlı kitabındaki şu hadisi İsa b. Yunus et-Tarsûsî’den almıştır: İbn Ebî Zî’b şöyle rivayet ediyor: “Bir insanı kasten ya da hataen öldüren kişi, öldürdüğü kişinin diyeti olarak alınan şeye (mal/para) mirasçı olamaz”.³⁰³

عَنْ ابْنِ أَبِي ذُنَيْبٍ إِلَّا أَنَّهُ قَالَ فِي مَثَلِهِ : لَا يَرِثُ قَاتِلُ عَمْدٍ وَلَا خَطِيئَةً مِنْ الدِّيَةِ .

76. MAHMÛD b. MES'ÛD et-TARSÛSÎ

Abdurrazzâk b. Hemmâm'ın talebesidir. Ebu'l-Abbâs Abdullah b. Ahmed b. İbrahim el-Mâristânî de öğrencisidir. Aşağıdaki hadisin isnadında Mahmûd b. Mesûd'un da ismi yer almaktadır: "Enes b. Mâlik şunları naklediyor: Sahâbiler: "Ey Allah'ın Rasûlü! Senin yanında olduğumuzda bizimle konuştuğunda sanki cennet ve cehennemi gözlerimizle seyrediyor gibi oluyoruz. Senin yanından ayrıldıktan sonra hanımlara, çocuklara ve mal'a karışıyoruz ve kalplerimiz değişiyor, dediler. Bunun üzerine Peygamber: “Benim yanımda olduğunuz gibi (hissetmeye ve davranmaya) devam ederseniz, melekler her saat sizinle musafaha eder” buyurdu.³⁰⁴

عَنْ أَنَسٍ قَالَ قَالَ أَصْحَابُ رَسُولِ اللَّهِ (ص) يَا رَسُولَ اللَّهِ إِذَا كُنَّا عِنْدَكَ فَحَدَّثْتَنَا حَتَّى كَأَنَّا نَنْظُرُ إِلَى الْجَنَّةِ وَالنَّارِ رَأْيَ عَيْنٍ فَإِذَا قَمْنَا مِنْ عِنْدِكَ فَخَالَطْنَا الْأَزْوَاجَ وَالْأَوْلَادَ وَالْأَمْوَالَ تَغَيَّرَتْ قُلُوبُنَا فَقَالَ النَّبِيُّ (ص): لَوْ تَدُومُونَ عَلَيَّ مَا تَكُونُونَ عِنْدِي لِصَافِحَتِكُمُ الْمَلَائِكَةَ كِفَاحًا سَاعَةً وَسَاعَةً .

³⁰³ Ebû Davud, Kitâbu'l-Merâsîl, s. 315.

³⁰⁴ Makdisî, el-Ehâdisü'l-Muhtâra, 2/265.

77. MUHAMMED b. ABDULLAH es-SÜLEMÎ et-TARSÛSÎ

Aslen Tarsus'lu olup hicrî 400 yılı civarında Bânyâs'da (bugünkü Payas olsa gerek) ikamet etmiştir. Hadis rivayet ehliyeti açısından hakkında "lâ şey'un"³⁰⁵ ifadesi kullanıldığı belirtilmektedir. Zehebî'ye göre de zayıf bir ravidir.³⁰⁶ İbnu'l-Adîm, Muhammed b. Abdullah es-Sülemî'nin aşağıdaki hadisi, Tarsus'ta İsmail b. Ma'mer el-Basrî'den naklettiğini belirtmiştir. Söz konusu hadisin sahâbî ravisi Ebû Hureyre olup, şöyledir: Hz. Peygamber: "Kim, aşure gününde, içine misk karıştırarak gözüne sürme çekerse, gelecek seneye kadar gözü ağrımaz"³⁰⁷ buyurmuştur.

عن أبي هريرة قال قال رسول الله (ص) : من اكتحل بكحل فيه مسك عاشوراء لم ترمد عينه سائر سنته.

78. MUHAMMED b. ABDULLAH et-TARSÛSÎ

Muhammed b. Abdullah et-Tarsûsî, Osman b. en-Nadr el-Medenî'den rivayette bulunmuştur. Kendisinden de Ahmed b. Ravh rivayette bulunmuştur. Suyûtî, mevzû haberleri topladığı "el-Leâli'l-Masnûah" adlı eserinde isnadında Muhammed b. Abdullah et-Tarsûsî'nin de yer aldığı, İbn Abbâs'ın şu sözlerini nakleder: "Gökyüzünde Allah'ın, göğsü

³⁰⁵ Lâ şey'un: Bir işe yaramaz, manasında kullanılan bir cerh ifadesidir. Bu hükümlerle cerh edilen râvi, metruk sayılır, hadisi terk edilir. Bkz: Uğur, Ansiklopedik Hadis Terimleri, s. 196.

³⁰⁶ Zehebî, el-Muğnî fi'd-Duafâ, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut 1997, 2/332.

³⁰⁷ İbnu'l-Adîm, Buğyetü't-Taleb, 2/178.

sarı altından, karnı beyaz gümüşten, bacakları kırmızı yakuttan, tırnakları yeşil zümrüitten bir horozu vardır. Tırnakları yerin altında olup bir kanadı doğuya diğeri batıya uzanmıştır. Boynu arşın hemen altındadır. Arş ve kürsî arasında olan ibiği ise nurdan bir perde gibidir. Her gece üç defa kanatlarını çırpar".³⁰⁸

إن لله تعالى ديكا في السماء الدنيا كليلة من ذهب أصفر ويطنه
من فضة بيضاء وقوائمه من ياقوتة حمراء برائته من زمرد أخضر برائته
تحت الأرض السفلى جناح له بالمشرق وجناح له بالمغرب عنقه تحت
العرش وعرفه من نور حجاب ما بين العرش والكرسي يخفق بجناحه كل
ليلة ثلاث مرات.

79. MUHAMMED b. AHMED b. İBRAHİM et-TARSÛSÎ

Hadisçiliği hakkında her hangi bir bilgi bulunmamakla birlikte, Abdurrahman b. Mehdî'nin (v: 198) bir hadis ravisinin hadislerin yazımında (imlâ) nasıl davranması gerektiği hususundaki sözünü aktaranlar arasında yer aldığı görülmektedir. Muhammed b. Ahmed b. İbrahim et-Tarsûsî sözkonusu bu rivayeti Osman b. Saîd ed-Dârimî'den (v: 282) nakletmiştir.³⁰⁹ Bu rivayetten anlaşıldığına göre de Osman b. Saîd ed-Dârimî'nin öğrencisi, Yahya b. Mende'nin (v: 301) de talebesidir. Yahya b. Mende'nin ona ait olarak naklettiği söz şu şekildedir: " Eğer, (hadislerin anlaşılmasına konusunda) olacakları bilseydim, her hadisin açıklamasını yanına yazardım".

³⁰⁸ Suyûtî, el-Leâli'l-Masnûah, 1/61.

³⁰⁹ Bağdâdî, el-Câmî li Ahlâkı'r-Râvî, 2/152; Sem'ânî, Edebü'l-İmlâ, 1/76.

قال عبد الرحمن بن مهدي : لو استقبلت من أمري ما استدبرت
لكتبت بجنب كل حديث تفسيره .

80. MUHAMMED b. AHMED b. SEVBÂN et- TARSÛSÎ

Kaynaklarda sadece ismi yer alıp, hayatı ve hadis ilmindeki konumu hakkında her hangi bir bilgi bulunmamaktadır. Sadece isnadı sahîh olarak değerlendirilen aşağıdaki hadisin senedinde yer alan ravilerdendir. Bu hadisin isnadından anlaşıldığına göre İbn Hibbân'ın hocası, Rebî' b. Süleyman el-Murâdî'nin de öğrencisidir. Hadis şu şekildedir: Ebû Hureyre, Hz. Peygamberin: "Her insan mutlaka bir şekilde zinaya maruz kalır. Mesela gözün zinası (harama şehvetle) bakmaktır, elin zinası harama dokunmaktır. Kalp/nefs de zinaya meyillidir. Cinsel organlar da bunları ya açığa çıkarır ya da gizler" buyurmuştur.³¹⁰

قال أبو هريرة يأثره عن رسول الله (ص) قال : كل بني آدم
أصاب من الزنى لا محالة فالعين زناؤها النظر واليد زناؤها اللمس
والنفس تهوى يصدقه أو يكذبه الفرج .

Nâsiruddîn Elbânî de Muhammed b. Ahmed b. Sevbân et-Tarsûsî'nin hayatı ve hadisçiliği hakkında herhangi bir bilgi bulamadığını belirtmektedir. Elbânî'ye göre hocalarından olduğu için, İbn Hibbân onu şahsen tanımaktadır ve Muhammed b. Ahmed b. Sevbân da mutlaka sika bir ravidir. Çünkü tanınmayan (meçhûl) bir raviyi sika kabul etmek, İbn Hibbân'ın alışılmış bir uygulaması değildir.³¹¹

³¹⁰ İbn Hibbân, Sahîh, 10/269. Benzer bir rivayet için bkz: Buhârî, ist'izân 12, 7/130.

³¹¹ Elbânî, Silsiletü's-Sahîhâh, 6/720-721 (2804 numaralı hadis).

81. MUHAMMED b. BEKRÂN b. AHMED b. ABDULLAH: EBÛ BEKR et-TARSÛSÎ

Remle şehrinde de bulunmuş olup Şam ve diğer bölgelerde Abdulvahhâb el-Kilâbî, Ebû Bekr Muhammed b. el-Leys el-Mukriî, Ebû Sehl Muhammed b. Hârûn et-Turzî, Ali b. Ahmed b. Zekeriyâ Ebu'l-Kâsım es-Saygal ve Ahmed b. Muhammed b. Zekeriyâ en-Nisevî'den sema yoluyla hadis almıştır. Kendisinden de Abdurrahman b. Muhammed b. Muhammed b. Ahmed b. Said el-Buhârî, Ebû Ali el-Ehvâzî, Ebu'l-Hasen Ali b. Ubeydullah el-Kisâî, Ebu'l-Hasen Ali b. Muhammed b. İbrahim el-Hannâî, Ebû Mansûr Hazrûn b. el-Hüseyn er-Remlî gibi raviler hadis nakletmiştir.³¹²

İbn Asâkir onun rivayet ettiği hadislere şu örneği vermektedir: Hz. Peygamber: "Allah, kederli, üzüntülü, derdi olan kişiye yardım etmeyi sever" buyurmuştur.³¹³

عن أبي هريرة قال قال رسول الله (ص): إن الله يحب إغاثة
اللهفان.

82. MUHAMMED b. HİSN b. HÂLİD et-TARSÛSÎ

Tam adı Muhammed b. Hısn b. el-Hâlid b. Saîd b. Kays Ebû Abdullah el-Âlûsî el-Bağdâdî'dir. Kısa adı ise Muhammed b. Hasen et-Tarsûsî olan bu âlim, Dımaşk'a gelerek orada hadis öğrenmiştir. Hadis öğrenme ve öğretme esnasında Muhammed b. Osman b. Ebî Safvân, Ebû Yakub İshak b. İbrahim es-Savvâf, Ebû Osman Saîd b. Osmân b. Sevâb, Nasr b. Alî, el-Münzir b. Velîd el-Cârûdî, Ali b.

³¹² İbn Asâkir, Tarihu Dımaşk, 52/159.

³¹³ İbn Asâkir, Tarihu Dımaşk, 52/159-160.

Hüseyn ed-Dirhemî, Muhammed b. Zenbûr el-Mekkî, Ebû Bekr b. Ebi'd-Dünyâ, Hasen b. Muhammed ez-Za'ferânî, Ziyâd b. Eyyûb, Muhammed b. Ziyâd ez-Ziyâdî, Ahmed b. Muhammed b. Hânî el-Esrem, Abdülkuddûs b. Muhammed el-Attâr, Muhammed b. Abdullah b. Yezîd b. el-Mukriî'den hadis almıştır. Talebeleri arasında ise Ebû Amr Ahmed b. Muhammed el-Cillî et-Tarsûsî, Ebû Bekr Muhammed b. İsa et-Tarsûsî, Ebu'l-Hasen Ahmed b. C'fer b. Hamdân Ebû Bekr Muhammed b. Musa b. Habşûn et-Tarsûsî, Ebu'l-Kâim b. Ebu'l-Akab, Ebû Abdullah b. Mervân, Ebû Bekr b. el-Mukriî, Muhammed b. Ali b. Süveyd el-Müeddeb, Ebu'l-Kâsım Ali b. Muhammed b. Davud b. Ebi'l-Fehm et-Tennûhî, Süleyman b. Ahmed et-Taberânî gibi isimler yer almaktadır.³¹⁴

Onun rivayet ettiği hadislere İbn Asâkir'in verdiği örneklerden birisi şudur: Abdullah b. Amr b. Âs'ın naklettiğine göre Hz. Peygamber şöyle buyurmuştur: "Allah, limi insanlar arasından çekip almak suretiyle değil, âlimleri vefat ettirmek suretiyle yok eder. Öyle ki, yeryüzünde âlim kalmadığı için, insanlar birtakım cahilleri reis edinirler ve problemlerinin çözümünü onlardan isterler. O cahiller de bilgisizce cevap verecekleri için, hem kendilerini hem de halkı sapıklığa/dalalete sürüklemiş olurlar".³¹⁵

عن عبد الله بن عمرو قال قال النبي (ص): إن الله لا يقبض العلم انتزاعاً ينتزعه من الناس ولكن يقبض العلم بقبض العلماء حتى إذا لم يبق عالم اتخذ الناس رؤوساً جهالاً فسنلوا فافتوا بغير علم فضلوا وأضلوا.

83. MUHAMMED b. İBRAHİM b. EBÛ ÜMEYYE

³¹⁴ İbn As'akir, Târihu Dımaşk, 52/360-361.

³¹⁵ İbn As'akir, Târihu Dımaşk, 52/361. Hadis için ayrıca bkz: Buhârî, ilim 34, 1/33-34; Müslim, ilim, hadis no: 13, 3/2058.

et-TARSÛSÎ

İbn Asâkir, isminin başında "Ebû Bekr" künyesini kullanmıştır.³¹⁶ Tarsus'lu meşhur muhaddislerden olan dedesi Ebu Ümeyye et-Tarsûsî'den hadis almıştır,³¹⁷ İbn Cemî es-Saydâvî'nin hocalarındandır.³¹⁸ Dedesi Ebû Ümeyye et-Tarsûsî vasıtasıyla naklettiği bir hadis şu şekildedir: "Ümmü Gülsüm bt. Ukbe b. Ebî Muayt'ın rivayet ettiğine göre Hz. Peygamber: İnsanların arasındaki kırgınlığı/küslüğü gidermek için söylenen yalan, yalan yerine geçmez" buyurmuştur".³¹⁹

عن أم كلثوم بنت عقبة بن أبي معيط أن رسول الله (ص) قال :
ليس الكاذب من يصلح بين الناس .

84. MUHAMMED b. İBRAHİM er-RÂZÎ et-TARSÛSÎ

Aslen Tarsus'lu olan Muhammed b. İbrahim er-Râzî, Mu'cemü'l-Kebîr, Mu'cemü'l-Evsat ve Mu'cemü's-Sağır adlı üç meşhur hadis kitabının sahibi et-Taberânî'nin (v: 360) hocasıdır. Taberânî bu üç kitabında, ondan duyduğu hadislere de yer vermiştir. Züneyc Ebû Ğassân, Dâvud b. Reşîd, Ahmed b. Münî, Muhammed b. Mihrân el-Cemmâl, Muhammed b. Amr b. Bekr, Yahyâ b. Maîn, İbrahim b. Musa el-Ferrâ, İbrahim b. Muhammed el-Müeddeb³²⁰ ve Tübbe' b. Hâlid'den

³¹⁶ İbn Asâkir, Târihu Dımaşk, 51/233.

³¹⁷ Mizzî, Tehzîbü'l-Kemâl, 24/329.

³¹⁸ Zehebî, Siyer, 17/154.

³¹⁹ Saydâvî, Mu'cemü's-Şüyûh, 1/55.

³²⁰ Taberânî, Mu'cemü'l-Evsat, 7/68-72; Mu'cemü'l-Kebîr, 11/341;

hadis almıştır.³²¹ Hadis rivayet ehliyeti açısından da "sadûk" olarak kabul edilmiştir.³²²

Rivayet ettiği hadise örnek olarak, öğrencisi Taberânî'nin Mu'cemü'l-Evsat adlı eserinde geçen iki hadisi vermek istiyoruz. Hadislerden biri: "Kim ömrünün uzatılmasını ve ecelinin ertelenmesini isterse, muttakî bir kul olsun ve akrabalarını ziyaret etsin" şeklindeki Hz. Ali rivayetidir.³²³

عن علي قال قال رسول الله (ص): من سره أن يمد له في عمره وينسأ له في أجله فليتنق الله وليصل رحمه.

Diğeri de Enes b. Malik'in rivayet ettiği Hz. Peygamberin şu duasıdır: "Allah'ım, cimri olmaktan sana sığırım".³²⁴

عن أنس بن مالك أن النبي (ص) كان يقول اللهم إني أعوذ بك من البخل

85. MUHAMMED b. İSÂ b. ABDÜLKERİM: EBÛ BEKR et-TEMÎMÎ et-TARSÛSÎ

Aslen Tarsuslu olup hicri 346 senesinde Bağdat'a gelmiştir. Ali b. Abdullah b. es-Sindî'den (başka bir rivayete göre de Amr b. Saîd b. Sinân el-Menbicî'den) Tarsus'un

Mu'cemü's-Sağîr, 2/350.

³²¹ İbn Hibbân, Kitâbu's-Sikât, 8/156.

³²² Râzî, el-Cerh ve't-Tadîl, 2/448.

³²³ Taberânî, Mu'cemü'l-Evsat, 7/70.

³²⁴ Taberânî, Mu'cemü'l-Evsat, 7/71.

faziletleriyle ilgili haberleri³²⁵ nakletmiştir. Muhammed b. Ahmed b. Zerkûye'den de sema yoluyla hadis nakletmiştir. Ayrıca Muhammed b. Ahmed b. Yezîd b. Mansûra'dan hadis almıştır.³²⁶ Şam ve Tarsus'ta Ebû Bekr er-Râfi'î, Ömer b. Muhammed b. Abdullah, Ahmed b. Ubeydullah ed-Dârimî, Muhammed b. Ahmed b. Davud el-Edebî, Muhammed b. İbrahim b. Hafs b. Şahin, Muhammed b. el-Hasen b. Halid el-Âlûsî, Abdurrahman b. İsmail el-Kûfî, Ebu't-Tayyib Muhammed b. Ahmed b. Hamdân, İbn Ebî Şeybe'nin arkadaşı Yusuf b. Yakub en-Nîsâbûrî, Ebu'l-Kâsım el-Beğavî, Said b. Abdülaziz el-Halebî, Ahmed b. Umeyr b. Yusuf, Muhammed b. el-Feyz el-Ğassânî, Süleyman b. Eyyûb el-Huzâî, Ebu'l-Hasen Muhammed b. Ahmed b. Umâra, Amr b. Saîd b. Sinân el-Menbicî, Ebu'l-leys Sâlim b. Muâz ed-Dımaşkî ve Ahmed b. Muhammed b. Abdurrahman Ebû Ma'mer et-Tarsûsî'den hadis almıştır. Talebeleri arasında ise Temmâm b. Muhammed, Ebû Muhammed b. Ebî Nasr, Ebû Nasr b. el-Cündî, Abdülvehhâb el-Meydânî, Ebu'l-Hüseyn b. Cemî', Abdurrahman b. Ömer b. Nasr, Muhammed b. el-Hadır b. Ömer, Ebu'l-Ferec Muhammed b. Abdullah b. Muhammed es-Sülemî et-Tarsûsî, Muhammed b. Ahmed b. Razakallah, Ali b. Büsrâ b. Abdullah el-Attâr yer almaktadır.³²⁷

İbn Asâkir, onun rivayetlerine Enes b. Mâlik'in naklettiği şu Peygamber duasını örnek vermektedir: "Ey Allah'ım! Ümmetimin sabah erkenden yapacağı işleri, onlar için bereketli kıl".³²⁸

³²⁵ Bu haber ve rivayetler hakkında geniş bilgi için bkz: Tarsûsî, Bekâyâ Kitâbu Siyeri's-Suğur, s. 30-34.

³²⁶ Bağdâdî, Târihu Bağdat, 1/373; 2/405.

³²⁷ Bağdâdî, Târihu Bağdat, 2/405; İbn Asâkir, Târihu Dımaşk, 55/63-64.

³²⁸ İbn Asâkir, Târihu Dımaşk, 55/63. Hadis için ayrıca bkz: Ebû Davud, cihâd 78, 3/79-80; İbn Mâce, ticârât 41, 2/752; Tirmizî, büyü' 5, 3/517; Dârimî, siyer 1, 2/532.

عن أنس بن مالك قال قال رسول الله (ص) : اللهم بارك لأمتي في بكورها.

86. MUHAMMED b. MUHAMMED el-'ICLÎ et-TARSÛSÎ

İbn Cemî' es-Saydâvî'nin hocalarından olup, Saydâvî aşığıdaki hadisi ondan Tarsus'ta duyduğunu belirtmektedir.

"Andullah b. Mes'ûd'un rivayet ettiğine göre Hz. Peygamber şöyle buyurmuştur: "Şüphesiz ki, kıyametten önce birtakım yalancılar ortaya çıkacaktır".³²⁹

عن عبد الله بن مسعود ، قال قال رسول الله (ص) : إن بين يدي الساعة كذابين.

87. MUHAMMED b. MÛSA b. HABŞÛN el-MERÂĠÎ et-TARSÛSÎ, EBU BEKR

Şâm sahilindeki Saydâ şehrinin emîrliğini yapmıştır.³³⁰ Dımaşk'ta Muhammed b. Hısn b. Hâlid el-Âlûsî,³³¹ Muhammed b. Süfyân b. Musa es-Saffâr, Muhammed b. Ali b.

³²⁹ Saydâvî, Mu'cemü's-Şüyûh, 1/87. Hadisin benzer bir rivayeti için bkz: Müslim, imâret, hadis no:83, 3/2239.

³³⁰ Saydâvî, Mu'cemü's-Şüyûh, 1/196.

³³¹ Muhammed b. Hısn b. Hâlid'den hadis alan başka Tarsûslu raviler de vardır. Mesela Ebû Amr Ahmed b. Muhammed el-Cillî et-Tarsûsî, Ebû Bekr Muhammed b. İsa et-Tarsûsî, Ebu'l-Hasen Ahmed b. C'fer b. Hamdân bunlar arasında yer almaktadır. Bkz: İbn Asâkir, Târihu Dımaşk, 52/360.

Davud et-Temîmî el-Ezenî, Ebû Nasr Feth b. Eflah'dan hadis almıştır. Kendisinden ise Abdülvehhâb el-Meydânî, Ebu'l-Hüseyn b. Cemî' es-Saydâvî ve oğlu es-Seken b. Cemî', Ebû Mes'ûd Salih b. Ahmed b. el-Kâsım, Ebû Abdullah Hüseyin b. Ca'fer b. Muhammed el-Cürcânî hadis almıştır. Araştırmamızda daha önce biyografisine değindiğimiz Muhammed b. İsa b. Abdülkerîm et-Tarsûsî'nin de arkadaşıdır.³³²

İbn Asâkir, onun rivayetlerine şu hadisi örnek verirken, bu hadisi es-Seken b. Cemî'in Muhammed b. Mûsa et-Tarsûsî'den hicri 363 yılında Tarsus'ta duyduğunu ifade etmiştir: Enes b. Mâlik'in rivayet ettiği bu hadise göre Peygamberimiz: "Bol bol sadaka veriniz. Zira sadaka, cehennemden kurtuluş vesilesidir" buyurmuştur.³³³

عن أنس بن مالك قال قال رسول الله (ص): تصدقوا فإن في الصدقة فكاكا من النار.

88. NÂ'İM b. SERİYY b. ÂSİM et-TARSÛSÎ

Aslen Hemedân'lı olup Tarsus'ta da ikamet etmiştir. Babası Seriyy b. Âsım Ebû Sehl el-Hemedânî, Harun b. İshak el-Hemedânî, Ebû Saîd el-Eşecc ve Kabîza b. Ukbe'den hadis almıştır. Ebû Ca'fer el-Yaktînî, Ebu'l-Feth Muhammed b. Hüseyin el-Ezdî, Mübârek b. Saîd b. Mübarek Ebû Yezîd el-Ba'lebekkî, Ebû Bekr el-Mukriî de kendisinden hadis almıştır. Hadis rivayet ehliyeti açısından "sadûk" olarak değerlendirilmiştir.³³⁴

³³² İbn Asâkir, Târihu Dımaşk, 56/72.

³³³ İbn Asâkir, Târihu Dımaşk, 56/73.

³³⁴ Bağdâdî, Târihu Bağdât, 13/467; İbn Asâkir, Târihu Dımaşk, 57/8, 42/166.

Onun Tarsus'ta naklettiği hadislere İbn Asâkir şu örneği vermektedir: Sa'd b. Ebî Vakkâs, Peygamberimizin Hz. Ali'ye şöyle dediğini rivayet etmiştir: "Ey Ali! Benimle senin aranda, Mûsâ Peygamber ile kardeşi Hârûn arasındaki mesafenin bir benzeri vardır. Ancak şu var ki, benden sonra herhangi bir peygamber gelmeyecektir".³³⁵

عن سعد قال سمعت النبي (ص) يقول لعلي بن أبي طالب: أنت مني بمنزلة هارون من موسى إلا أنه لا نبي بعدي.

Hatîb el-Bağdadî ise onun rivayetlerine şu hadisi örnek vermektedir: Cübeyr b. Mut'im'in naklettiğine göre Hz. Peygamber şöyle dua ederdi: "Allah yücedir. Allah yücedir. Allah'a çok çok hamdederim. Allah'ın şanı yücedir ve sabah-akşam ona hamdetmek gerekir. Ey Allah'ım! Kovulmuş Şeytan'ın dürtüklemesinden, üflemesinden ve tükürüğünden sana sığınırım". Şeytanın dürtüklemesi nasıl olur, diye sordum: "Ölüm korkusu gibi korku veren bir durumdur" dedi. Üflemesi nasıl olur, diye sordum. "Seni kibirlenme duygusuna sevk etmesidir" dedi. Tükürmesi nasıl olur, dedim. Sana bilerek hata ettirmesidir, dedi".³³⁶

عن نافع بن حبير عن مطعم عن أبيه أن رسول الله (ص) كان يقول: الله أكبر كبيرا والحمد لله كثيرا وسبحان الله وبحمده بكرة وأصيلا اللهم إني أعوذ بك من الشيطان الرجيم من همزه ونفخه ونفثه قال قلت ما همزه قال كهينة الموتة حتى يفرع قلت فما نفخه قال الكبر قلت فما نفثه قال الشعر.

³³⁵ İbn Asâkir, Târihu Dımaşk, 42/166. Hadisin farklı bir senedle rivayeti için bkz: Müslim, fedâilü's-sahâbe, hadis no: 31, 2/1870-1871.

³³⁶ Bağdâdî, Târihu Bağdât, 13/467.

89. NASR b. MANSÛR et-TARSÛSÎ

Ali b. Muhammed b. Âmir en-Nihâvendî ve Yahyâ b. Eyyûb'dan hadis nakletmiştir. Kensisnden de Meymûn b. Ahmed b. Ammâr b. Nusayr es-Sülemî hadis almıştır. İbn Asâkir, onun rivayet ettiği hadise örnek olarak, Celaleddin es-Suyûtî³³⁷ gibi bazı muhaddisler tarafından mevzû, Elbânî tarafından da zayıf olarak değerlendirilen ve Enes b. Mâlik'e izafe edilen şu hadisi vermektedir: "Kim gece çok namaz kılarsa, gündüz yüzü güzel olur".³³⁸

عن أنس بن مالك قال قال رسول الله (ص): من كثر صلاته بالليل حسن وجهه بالنهار.

İbn Mâce'nin Sünen'inde bu rivayet hakkında şu değerlendirme yer almaktadır: "Hadisin anlamı Kur'an'a uygundur ve bu durum tecrübeyle sabittir. Fakat hadis hâfizları, Hz. Peygamberden böyle bir sözün vârid olmadığı görüşündedir. Buna karşılık Kudâî, Müsnedü's-Şihâb adlı eserinde,³³⁹ bu hadisin Peygamberden vârid olduğu yönünde görüş bildirmiştir. Hadisin mevzûât (mevzû hadislerin bir araya getirildiği) kitaplarında yer alması ise, 'kasıtlı değil, yanlışlıkla olan bir şeydir' ifadesiyle değerlendirilmiştir.³⁴⁰

90. ÖMER b. ALİ b. CA'FER b. AHMED et-TARSÛSÎ

³³⁷ Suyûtî, el-Leâli'l-Masnûah, 2/31.

³³⁸ İbn Asâkir, Târihu Dımaşk,61/323. Hadis için ayrıca bkz: İbn Mâce, ikâmetü's-salât 174, 1/422; Beyhakî, Şuabu'l-Îmân, 3/129.

³³⁹ Bkz. Kudâî, Müsnedü's-Şihâb, 1/255-256.

³⁴⁰ İbn Mâce, ikâmetü's-salât 174, 1/422.

İbn Cemî' es-Saydâvî'nin hocası, Muhammed b. Züheyr'in de talebesidir. Saydâvî aşağıdaki hadisi ondan aldığını belirtmektedir.

“Abdullah b. Ömer, Hz. Peygamber'in: “Başkalarına aktarılmayan ilim, zekâtı/sadakası verilmeyen hazine gibidir” buyurduğunu nakletmiştir”.³⁴¹

عن ابن عمر ، عن النبي (ص) قال : علم لا يقال به . ككنز لا ينفق منه .

91. SÂFİYY b. ABDULLAH et-TARSÛSÎ

Hibetullah b. İbrahim el-Havlânî'nin öğrencisi ve Abdullah b. Yahya et-Temîmî'nin de hocasıdır. el-Kudâî'nin tahrîç ettiği şu hadis, onun rivayetlerine örnek olarak verilebilir.

Ebu Hureyre'nin naklettiğine göre Hz. Peygamber: “Müminlerin en hayırlısı kanaatkâr olanıdır. En şerlisi ise tamahkâr olanıdır” buyurmuştur.³⁴²

عن أبي هريرة قال قال رسول الله (ص) : خيار المؤمنين القانع وشرارهم الطامع .

92. YAHYA b. HALEF (HALÎF) el-MUKRÎÎ et-TARSÛSÎ

Tarsus'ta ikamet etmiş olup Mâlik b. Enes (v: 179) Leys b. S'ad (v: 175), Süfyân b. Uyeyne (v: 181) ve diğerlerinden

³⁴¹ Saydâvî, Mu'cemü's-Şüyûh, 2/169. Hadis için ayrıca bkz: Dârimî, mukaddime, 1/113.

³⁴² Kudâî, Mûsnedü's-Şihâb, 2/240.

hadis nakletmiştir. Kendisinden de Muhammed b. Yezîd et-Tarsûsî, Ebû Ümeyye et-Tarsûsî ve Ali b. Zeyd el-Ferâizî hadis nakletmiştir.³⁴³ Hadis rivayet ehliyeti açısından ise hem güvenilir olmadığı (leyse bisikatin),³⁴⁴ hem de Müslümanların güvenilir kişilerinden olduğu (kâne min sikâti'l-müslimîn)³⁴⁵ yönünde birbiriyle çelişen değerlendirmeler yapılmıştır.

Yahya b. Halef et-Tarsûsî, hocası Malik b. Enes ile ilgili bir anısını şöyle nakletmiştir: “Bir gün Mâlik b. Enes’in yanında iken içeriye biri girdi ve ona: Ey Ebû Abdullah! Kur’an’ın mahlûk olduğunu ileri süren bir kişi hakkında ne dersin? diye sordu. İmam Mâlik bu soruya: Zındık olmuş olur, onu katlediniz” cevabını verdi”.³⁴⁶

حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ خَلْفِ الطَّرْسُوسِيِّ قَالَ: كُنْتُ عِنْدَ مَالِكٍ، فَدَخَلَ عَلَيْهِ رَجُلٌ، فَقَالَ: يَا أَبَا عَبْدِ اللَّهِ، مَا تَقُولُ فِيمَنْ يَقُولُ: الْقُرْآنُ مَخْلُوقٌ؟ فَقَالَ مَالِكٌ: زَنْدِيقٌ، اقْتُلُوهُ.

93. YAHYA b. TÂLİB: EBÛ ZEKERİYYÂ el-ANTÂKÎ et-TARSÛSÎ

Aslen Antakya'lı olup Tarsus'ta da ikamet etmiştir. Daha sonra Dımaşk'a gelmiş ve hem orada hem de diğer yerlerde Hişâm b. Ammâr, Muhammed b. Musaffâ, Ubeyd b. Hişâm el-Halebî, Nûh b. Habîb, Hişâm b. Hâlid, Ebû Bekr Muhammed b. Abdurrahman b. Hasen el-Cu'fî, Abbâs b. Velîd el-Hallâl, Hasen b. Ahmed b. Habîb el-Kirmânî, Muhammed b. Muhammed b. İdrîs eş-Şâfîî'den rivayette

³⁴³ İbn Hibbân, Kitâbu's-Sikât, 9/258; Zehebî, Mîzânü'l-İ'tidâl, 4/372.

³⁴⁴ Zehebî, el-Muğnî fi'd-Duafâ, 2/514; Mîzânü'l-İ'tidâl, 4/372; İbn Hacer, Lisânü'l-Mîzân, 6/252.

³⁴⁵ Zehebî, Siyer, 8/99.

³⁴⁶ İbn Hibbân, Kitâbu's-Sikât, 9/258.

bulunmuştur. Kendisinden de Ebû Bekr Muhammed b. İsa b. Abdülkerim et-Tarsûsî, Abdurrahman b. Muhammed b. Ahmed el-Esbahânî, Ebû Ömer Ahmed b. Muhammed et-Tarsûsî, Tarsus Kadılarında Ebu'l-Fadl Abbâs b. Ahmed el-Havâfîmî, Muhammed b. Muhammed b. Davud el-Kercî, Ebû İshak İbrahim b. Ahmed b. Muhammed el-Ensârî, Ebu'l-Hasen Şâkir b. Muhammed el-Mıssîsî rivayette bulunmuştur.³⁴⁷

İbn Asâkir Onun rivayetlerine şu hadisi örnek verir: “Ebu Hureyre, Hz. Peygamberin her gece Âl-i İmran Suresin son 10 ayetini okuduğunu belirtmiştir”.³⁴⁸

عن أبي هريرة عن النبي (ص): أنه كان يقرأ عشرا من آخر آل عمران كل ليلة .

94. YEZÎD b. CEHVER EBU'L-LEYS et-TARSÛSÎ

Yakub b. Ka'b, Muhammed b. Hâlid es-Sülemî, Ebû Hayseme Mus'ab b. Saîd ve Ebû Tevbe Rabî b. Nâfî et-Tarsûsî'nin talebesi, Ebû Bekr Ahmed b. Selmân en-Necâd, Ahmed b. Yunus ve Muhammed b. Ahmed b. Hamdân b. İsa'nın da hocasıdır.³⁴⁹ Abdullah b. Mübârek'in ‘Cehmiyye’yi inkarcı’ olarak değerlendirdiği yönündeki bilgiyi rivayet

³⁴⁷ İbn Asâkir, Târihu Dımaşk, 64/283; Zehebî, Târihu'l-İslâm, 23/340.

³⁴⁸ İbn Asâkir, Târihu Dımaşk, 64/284.

³⁴⁹ İbn Şâhin (v:385), Ebû Hafs Ömer b. Ahmed b. Osman, Şerhu Mezâhibi Ehli Sünneh, y.y., 1995, s. 27 (mektebetü's-şâmile, versiyon: 3.1); Mizzî, Tehzîbü'l-Kemâl, 9/105, 32/359; İbn Asâkir, Târihu Dımaşk, 1/107, 18/81, 51/33, 68/9; Tûsî, Hasen b. Ali b. Nasr, el-Müstahrec, Medine 1415, s. 31; Aynî, Bedruddin, Meğâni'l-Ahyâr fî Şerhi Esâmî Ricâli'l-Âsâr, 1/327 (mektebetü's-şâmile, versiyon: 3.1); Aynî, Şerhu Süneni Ebî Davud, Riyad 1999, 1/303.

edenler arasında onun da isimi bulunmaktadır.³⁵⁰ Ayrıca Tâvus b. Keysân'ın: Mürâi ve kıyasçılar, ru'yeti bile bile inkar edip sünnete muhalefet edinceye kadar, mürâilik ve mukayeseciliğe devam ederler" şeklindeki görüşünü nakledenler arasında, onun da ismi yer almaktadır.³⁵¹

عن طاوس قال : أصحاب المراء والمقاييس لا يزال بهم المراء والمقاييس حتى يجحدوا الرؤية ويخالفوا السنة .

95. YUSUF b. YÛNUS el-EFTAS (EBÛ YA'KÛB) et-TARSÛSÎ

Ebû Müslim Abdurrahman b. Yunus el-Müstemlî'nin³⁵² kardeşi olup Malik b. Enes, Süleyman b. Bilâl, Şüreyk b. Abdullah, Süfyân b. Uyeyne ve Hüseyim b. Beşîr'den hadis almıştır. Kendisinden de Fadl b. Yakûb er-Ruhâmî, Muhammed b. Avf el-Hımsî, Ahmed b. Yezîd b. el-Hâlîd el-Halebî, Muhammed b. Yezîd el-Kindî ve bir grup muhaddis hadis almıştır.³⁵³ Hatîb el-Bağdâdî'nin belirttiğine göre esas adı Yusuf b. Yûnus el-Eftas'tır ve Dârakutnî tarafından "sika" bir ravi olarak kabul edilmiştir.³⁵⁴ Ancak İbn Hibbân, onun

³⁵⁰ İbn Şâhin, Şerhu Mezahibi Ehli Sünneh, s. 27; Aynî, Meğâni'l-Ahyâr, 1/327.

³⁵¹ Lâlekâî, Şerhu Usûli İ'tikadı Ehli's-Sünneh, 2/388.

³⁵² Ebû Müslim el-Müstemlî, Buhârî ve Ahmed b. Hanbel gibi muhaddislerin hocası olmakla birlikte, münekkid muhaddisler tarafından hem "sâdûk" hem de "leyse bi'l-metîn" ifadeleri ile değerlendirilerek eleştirilmiştir. Hicri 224 yılında ve 60 yaşında vefat etmiştir. Bkz: Zehebî, Mîzânu'l-İ'tidâl, 2/601.

³⁵³ Râzî, el-Cerhu ve't-Ta'dîl, 2/238; İbn Hibbân, Kitâbu's-Sikât, 8/114; Bağdâdî, Târîhu Bağdat, 6/334; İbn Hacer, Lisânü'l-Mîzân, 6/330; İbnu'l-Adîm, Buğyetü't-Taleb, 1/429.

³⁵⁴ Bağdâdî, Târîhu Bağdat, 14/298.

münferid olarak naklettiği hadislerin huccet değeri olmadığını (delil olarak kullanılmayacağını) ileri sürmüştür.³⁵⁵ İbn Adıyy ise onun sika ravilerden rivayet ettiği bütün hadislerin "münker" olduğunu ileri sürmüş ve bu durumu şu örneklerle açıklamaya çalışmıştır. Mesela münker olarak değerlendirilen bir rivayete göre Hz. Peygamberin şöyle dediği nakledilmiştir: “Kıyamet gününde Allah, kulcağızlarından bir kulu çağırır ve önünde durdurur. Sonra onu malından sorguya çektiği gibi, dünyadaki makam, mevki ve nüfuzundan da sorguya çeker”.

³⁵⁶

عن ابن عمر قال قال رسول الله (ص): ان الله يدعو يوم القيامة بعبد من عباده فيوقفه بين يديه فيسأله عن جاهه كما يسأله عن ماله.

Öte yandan Elbânî, mevzû kabul ettiği: “Güzel bir yüz gördüğünüzde, Allah’tan hayır isteyin (اطلبوا الخير عند حسان (الوجوه) ” şeklindeki hadisi Ebû Berke tarikiyle alanlar arasında Yusuf b. Yunus el-Eftas’ın da bulunduğunu ve onun Zehebî nezdinde hadis rivayet ehliyeti açısından "güvenilmez (leyse bi sikatin ve lâ me'mûn)" olarak değerlendirildiğini belirtmiştir.³⁵⁷

96. AMR b. ESLEM el-ÂBÎD et-TARSÛSÎ (el-HIMSÎ)

Aslen Tarsus'lu olup Dımaşk'ta ikamet etmiştir. Ebû Muâviye el-Esved, Selem b. Meymûn el-Havvâs, Vekî b. Cerrâh’dan rivayette bulunmuştur. Kendisinden Ebû Hâtim er-

³⁵⁵ İbn Hibbân, el-Mecrûhîn, 2/490-491; Zehebî, Mîzânu'l-İ'tidâl, 4/476.

³⁵⁶ İbn Adıyy, el-Kâmil fî Duafâi'r-Ricâl, 7/2628. Hadis için ayca bkz: Taberânî, Mu'cemü's-Sağîr, 1/47.

³⁵⁷ Elbânî, Silsiletü'l-Ehâdisi'd-Daîfeh, 6/376,385.

Râzî, Ebû Musa et-Tûsî, Ahmed b. Ebi'l-Hu(ı)vârî, Hasen b. Ali b. Şebîb el-Umerî hadis rivayet etmiştir.³⁵⁸ Ebû Hâtim er-Râzî onu, hadis rivayet ehliyeti açısından "sadûk" olarak değerlendirilmiştir.³⁵⁹

Rivayet ettiği hadislere İbn Asâkir'in verdiği örnek şudur: Abdullah b. Ömer, Hz. Peygamberin şöyle buyurduğunu nakletmiştir: "Kim çarşıda/sokakta gezerken, 'Tek olan ve ortağı olmayan Allah'tan başka ilah yoktur. Mülk'ün sahibi O'dur. Ve hamd O'na mahsustur. O, her şeye güç yetirendir' derse, Allah ona binlerce sevap yazar".³⁶⁰

عن سالم بن عبد الله عن أبيه قال قال رسول الله (ص): من قال في سوق من الأسواق لا إله إلا الله وحده لا شريك له له الملك وله الحمد وهو على كل شيء قدير كتب الله له ألف ألف حسنة .

97. EBÛ İSHÂK et-TARSÛSÎ: İBRAHİM b. el-HÂRİS b. MUS'AB b. el-VELÎD b. UBÂDE b. es-SÂMÎT

Ebû İshak el-Abbâdî adıyla da tanınan bu âlim, Ali b. el-Medînî ve Abdurrahman b. Affân es-Sâfi'den hadis almıştır. Ahmed b. Muhammed b. Ebî Mûsa el-Antâkî, Ebû Davud (Kitâbu'l-Mesâil'de)³⁶¹, Ebû Bekr b. Ebû Davud es-Sicistânî (Ebû Davud'un oğlu), Ebû Hâtim Muhammed b. İdrîs er-Râzî, Abdullah b. Ahmed b. Şebbûye el-Mervezî ve Ebû Bekr el-Esrem de ondan hadis almıştır. Ebû Bekr b. Ebû Davud, İbrahim b. el-Hâris'in Bağdatlı olduğunu fakat kendisi ve arkadaşlarının Tarsus'ta ondan hadis yazdıklarını belirtmiştir.

³⁵⁸ İbn Asâkir, Târihu Dımaşk, 45/405-406.

³⁵⁹ Râzî, el-Cerh ce't-Ta'dîl, 6/221.

³⁶⁰ İbn Asâkir, Târihu Dımaşk, 45/405-406.

³⁶¹ Bizim ulaşma imkanı bulamadığımız bu eserin, hicri 1353 yılında Mısır'da, M. Reşid Rıza'nın önsözünüyle neşredildiği belirtilmektedir. Bkz. Sandıkçı, İlk Üç Asırda Hadis, s. 180.

Öte yandan İbrahim b. el-Hâris'in meşhur muhaddis Ahmed b. Hanbel'den hadis alanların yaşça büyük olanları arasında yer aldığı da belirtilmiştir. Bunlara ilaveten Ahmed b. Hanbel'in onu ta'zîm ettiği ve kıymetini taktir ettiği, başkasına vermediği yükümlülüğü ona verdiği ve ona her şeyi teferruatıyla anlattığı, sorduğu sorulara hemen cevap vermeyip beklediği, Ahmed b. Hanbel'e sorulan bazı sorulara onun cevap verdiği ve bu davranışından sonra Ahmed b. Hanbel'in: "Allah seni hayırla mükafatlandırısın ey Ebû İshâk" diyerek ona iltifat ettiği belirtilmiştir. Ahmed b. Hanbel ve Bîşr b. el-Hâris el-Hâfî'den hikayeler aktarmıştır.³⁶² Hatta yanında, içinde Ahmed b. Hanbel'in sorulan sorulara verdiği cevapların yer aldığı 4 tane küçük çaplı kitap (Cüz) bulundurduğu da belirtilmektedir.³⁶³ Hadis rivayeti açısından ise "sadûk" olarak değerlendirilmiştir.³⁶⁴

98-KASIM b. ESED el-ESBAHÂNÎ et-TARSÛSÎ

Aslen Esbahan'lıdır ve Tarsus'ta da ikamet etmiştir. Esbahan'ın sünnet/hadis konusunda önde gelen âlimlerinden olup değişik bölgelere seyahatler (rihle) yapmış, oralarda topladığı hadisleri tasnif etmiştir. Ahmed b. Hanbel, Ali b. el-Medîni, Hişâm b. Ammâr, Ebû Mus'ab, Abdullah b. Ömer el-Kavârîrî, Muhammed b. Abdullah b. Ammâr, Muhammed b. Numan b. Abdisselâm gibi meşhur muhaddislerle tanışmış onlardan hadis almıştır. Ebû Bekr el-Hallâl'in hocası Ğazevân

³⁶² Bağdâdî, Târihu Bağdât, 6/55; Bağdâdî, Tekmile, 4/238; Mizzi, Tehzîbü'l-Kemâl, 2/66; İbn Hacer, Tehzîb, 1/75.

³⁶³ Mesela bunlardan biri: "Süt emme konusunda bir kadının şahitliği caiz midir? sorusuna Ahmed b. Hanbel'in 'evet' cevabını verdi" şeklindeki rivayettir. Bkz: İbn Ebî Ya'lâ, Ebu'l-Hüseyn, Tabakâtü'l-Hanâbile, Mısır 1952, 1/92 (mektebetü's-şâmîle, versiyon: 3.1).

³⁶⁴ İbn Hacer, Takrîbü't-Tehzîb, 1/54.

b. İshak el-Hemedânî ve İbn Mende'nin hocalarından olan Ahmed b. Abdullah b. Nu'mân el-Esbahânî'den rivayette bulunmuştur.³⁶⁵ Hadis rivayet ehliyeti açısından hakkında "hâfiz", "imâm",³⁶⁶ "sadûk", "musannif" gibi tadil lafızları kullanılmıştır.³⁶⁷

99. ABDULLAH b. EBÎ MÜSLİM et-TARSÛSÎ

Sadece Ebû Tevbe Rebî b. Nâfî³⁶⁸ ve İbrahim b. Mehdî el-Mıssîsî'den hadis alanlar arasında ismi zikredilmekte olduğu³⁶⁹ dışında, hakkında herhangi bir bilgi tespit edilememiştir.

100. HASEN b. ŞÂZÂN et-TARSÛSÎ

Muhammed b. Davud b. Subeyh Ebû Ca'fer el-Mıssîsî'den hadis alanlar arasında Hasen b. Şâzân et Tarsûsî'nin de ismi geçmektedir.³⁷⁰ Biyografisi ve hadis ilmi açısından konumu hakkında herhangi bir bilgi tespit edilememiştir. Bu kişi ve isim sadece Mizzî'nin Tehzîbü'l-Kemâl adlı eserinde "Hasen b. Şâzân et Tarsûsî" şeklinde, diğer kaynaklarda ise genellikle "Hasen b. Şâzân et Tûsî" şeklinde yer almaktadır.

³⁶⁵ Esbahânî, Ahbârı Esbahân, 7/406 (mektebetü'ş-şâmîle, versiyon: 3.1); Zehebî, Târihu'l-İslâm, 21/242-243.

³⁶⁶ İmâm: Hadis ilminde yüksek dereceleri almış muhaddislere verilen lakaplardandır. İmâm derecesine yükselen hadis âlimine şeyh de denir ve bu kişi hadis ilminde otorite kabul edilir. Bkz: Uğur, Ansiklopedik Hadis Terimleri, s. 161.

³⁶⁷ Suyûtî, Tabakâtu'l-Huffâz, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut 1983, s. 291.

³⁶⁸ İbn Asâkir, Târihu Dımaşk, 18/81.

³⁶⁹ Mizzî, Tehzîbü'l-Kemâl, 2/216.

³⁷⁰ Mizzî, Tehzîbü'l-Kemâl, 25/175.

101. AHMED b. MÛSÂ et-TARSÛSÎ

Hakkında fazla bilgi bulamadığımız Ahmed b. Musa et-Tarsûsî, İbrahim b. Said el-Cevherî³⁷¹ ve Ali b. Nasr el-Basrî'den hadis almıştır. Kendisinden de Ali b. Ebi'l-Ezher rivayette bulunmuştur.³⁷²

102. EBÛ ABDULLAH MUHAMMED b. YEZÎD et-TARSÛSÎ ed-DEVRAKÎ

Nasr b. Alî el-Cehdamî ve diğerlerinden hadis almıştır. Ondan da İsmail b. Kasım b. İsmail Ebû İsmail el-Halebî (hicrî 380 yılında Tarsus'ta onunla karşılaşmış ve hadis almıştır) ve Huseyn b. Hasen b. Ahmed b. Habîb Ebû Abdullah el-Kirmânî et-Tarsûsî'nin hadis aldığı belirtilmiştir.³⁷³

103. MUHAMMED b. CERRÂH et-TARSÛSÎ

Bazı kaynaklarda nisbesi Tûsî şeklinde de geçmektedir. Süfyân es-Sevrî vasıtasıyla Hz. Ali'den merfû olarak (Hz. Peygamberin sözü olarak) rivayet ettiği: "Kim şöyle bir namaz kılsa şu kadar sevap alır. Kim şu ayet veya sureyi okursa ona şu kadar sevap vardır" (*من صلي كذا فلة كذا ، ومن قرا كذا فلة*) şeklinde hadis uydurma (mevzû) ve bâtil olduğu, yanında rivayet edilmek üzere uydurulmuş hadisler bulunduğu, ayrıca hadis olup olmadığı belli olmayan birtakım rivayetlerin de bulunduğu belirtilmektedir.³⁷⁴ Bunlara ilaveten

³⁷¹ Ukaylî, Duafâ, 3/884.

³⁷² İbnu'l-Adîm, Buğyetü't-Taleb fi Târîh-i Haleb, 1/395.

³⁷³ İbn Nâsiruddîn, Tavdîhu'l-Müştebeh, 4/169; İbn Asâkir, Târihu Dımaşk, 14/50; Zehebî, Târihu'l-İslâm, 26/436.

³⁷⁴ Bkz: Ahmed b. Hanbel, el-İlel ve Ma'rifeti'r-Ricâl Rivâyetü'l-Mervezî ve Ğayruhû, thk: Vasıyullah b. Muhammed Abbâs,

hadis rivayet ehliyeti açısından da meçhûl bir ravi olarak değerlendirilmektedir.³⁷⁵

104. MUHAMMED b. İBRAHİM b. AHMED b. el-HAKEM: EBÛ ABDULLAH et-TARSÛSÎ

Aslen Tarsus'lu olup Bağdat'a gelmiş ve orada Ebû Ferve Yazîd b. Muhammed er-Rehâvî'den hadis nakletmiştir. Kendisinden de Muhammed b. İsmail el-Varrâk, Ebû Hafs b. Şâhin (hicrî 315 yılında) hadis rivayet etmiştir.³⁷⁶ İsnadında yer aldığı herhangi bir hadis/rivayet tespit edilememiştir.

Hindistan/Bombay 1988, s. 154; İbn Hacer, Lisânü'l-Mîzân, 5/100.

³⁷⁵ Râzî, el-Cerh ve't-Ta'd'il, 7/224; İbnu'l-Cevzî, ed-Duafâ ve'l-Metrûkîn, 3/46; Zehebî, Mîzân, 3/499.

³⁷⁶ Bağdâdî, Târîhu Bağdât, 1/408.

İKİNCİ BÖLÜM

TARSUS'A NİSPET EDİLMİYEN TARSUSLU HADİS ÂLİMLERİ

Bu bölümde ise Tarsus'a nispet edilmeyen, yani isimlerinin sonuna "et-Tarsûsî" şeklinde nisbe konulmayan ancak, Tarsus'a gelip ikamet etmiş veya belirli bir süre Tarsus'ta kalmış olduklarına "sekene (bi) Tarsûs (سكن بطرسوس)" veya "min ehli Tarsûs (من أهل طرسوس)" şeklindeki ifadelerle işaret edilen hadis alimlerini veya râvilerini, yine öncelikle vefat tarihlerine göre, tanıtmaya çalışacağız.

A-VEFAT TARİHİ BİLİNENLER

1. ABDULLAH b. MÜBÂREK b. VÂDİH el- HANZALÎ et-TEMÎMÎ el-MERVEZÎ (v: 181)

Tarsus'a gelen ilk hadis âlimlerinden olduğu tahmin edilen Abdullah b. Mübârek, Türk bir baba ve Harzemli bir annenin oğlu olarak, hicrî 118 yılında Merv'de doğmuştur. Ömrünün ilk yıllarında zevk ve eğlenceye düşkün bir hayat yaşarken, daha sonra kendisini ilme ve zühde vermiştir. Hadis tahsili için dünyanın yaklaşık dörtte birini dolaştığı söylenmektedir. Rıhle (hadis öğrenmek için seyahat) ettiği yerlerin başında Horasan, Hicaz, Suriye, Kûfe, Basra, Bağdat, Mısır, Yemen ve Tarsus gibi şehirler gelmektedir. Babasının ticaret yapması için verdiği 50.000 dirhemi, hadis tahsili için harcamıştır. Aynı zamanda murabıtlık (sınır bekçiliği) yapmak ve Müslüman illerini korumak ve kollamak için cihad yapmış ve bu amaçla Tarsus'a da gelmiştir.

İlim öğrenmek için çıktığı meşakkatli yolculuk sonucunda muhaddis, hafız, müfessir, kurrâ, fakîh, tarihçi, edebiyatçı, şâir, dilci, sûfî, zâhid gibi vasıflarla tavsif edilen,

donanımlı bir alim olarak anılmaya başlanmıştır. Bu gayretlerinin neticesinde de hadis, tefsir, fıkıh, tarih ve edebiyat alanında 10 civarında eser³⁷⁷ meydana getirmiştir. Öte yandan Ebû Hanife (v: 150), Süfyân es-Sevrî ve Malik b. Enes gibi önde gelen âlimlere öğrencilik yapmış olması sayesinde ulaştığı zengin fikhî kültürü, ona "Horasan Fakihî" unvanının verilmesine vesile olmuştur.

Hocaları: Kaynaklarda belirtilen bilgilere göre Abdullah b. Mübârek, sayıları 4000'e ulaşan hoca (şeyh) veya râviden hadis nakletmiştir. Takdir edilir ki bu isimlerin tamamını burada sıralamak mümkün değildir. Hepsisi de hicrî ikinci asrın tanınmış muhaddislerinden olan ve ön plana çıkan bazıları şunlardır: Süleyman et-Teymî, Humeyd et-Tavîl, İsmail b. Ebî Halid, Yahya b. Said el-Ensârî, Âsım el-Ahvel, İbn Avn, Abdullah b. Ömer, Fıtr b. Halife, Muhammed b. Aclân, Mûsâ b. Ukbe, 'Ameş, Hişâm b. Urve, Süfyân es-Sevrî, Şu'be b. el-Haccâc, Evzâî, İbn Cüreyc, Mâlik b. Enes, Leys b. Sa'd, İbn Ebî Zî'b, İbrahim b. Tahmân, Ebî Bürde Büreyd b. Abdullah b. Bürde, Huseyn el-Muallim, Hayve b. Şüreyh, Hâlid b. Saîd el-Emevî, Zekeriyâ b. İshak, Zekeriya b. Ebî Zâide, İbn Ebî Arûbe, Saîd b. İyâs el-Cerîrî, Sâlih b. Sâlih b. el-Hayy, Talha b. Ebî Saîd, Muhammed b. Amr b. Ferrûh, Amr b. Meymûn b. Mihrân, Muhammed b. Ebî Hafsa, Ma'mer b. Râşid, Hişâm b. Hassân, Yunus b. Yezîd el-Eylî, Ebû Bekr b. Osman b. Sehl b. Hanîf.

Talebeleri: Müslim b. İbrahim, Ebû Üsâme, Ebû Seleme et-Tebûzekî, Nuaym b. Hammâd, Abdurrahman b. Mehdî, Saîd el-Kattân, İshak b. Râhûye, Yahya b. Maîn, İsmail b. Ebân el-Varrâk, Bişr b. Muhammede es-Sahtiyânî, Hakem b. Mûsâ, Zekeriya b. Adiy, Süfyân b. Abdülmelik el-Mervezî,

³⁷⁷ Tespit edilen eserleri: el-Müsned, Kitâbu't-Tefsîr, Kitâbu's-Sünen fi'l-Fıkıh, el-Erbaûn fi'l-Hadîs, Kitâbu'l-Cihâd, Kitâbu'z-Zühd ve'r-Rekâik, Kitâbu'l-Birr ve's-Sıla, Kitâbu't-Târîh, Rekâiku'l-Fetâvâ, ve Dîvân'dır. Bkz: Sandıkçı, İlk Üç Asırda Hadis, s. 416.

Abdullah b. Osman b. Abdân, Ebû Bekr b. Ebî Şeybe, Osman b. Ebî Şeybe, Abdullah b. Ömer b. Ebân el-Cu'fi, Ali b. Hasen b. Şakîk, Amr b. Avn. Ali b. Hucr, Muhammed b. Es-Salt el-Esedî, Muhammed b. Abdurrahman b. Sehm el-Antâkî, Ebû Küreyb, Ebû Bekr b. Efram, Mansur b. Ebî Müzâhim, Muhammed b. Mukâtil el-Mervezî, Hüsyn b. Davud el-Belhî ve daha pek çok kişi Abdullah b. Mübârek'ten hadis öğrenmiş ve nakletmiştir.

Hem Hoca Hem Talebesi olanlar: Bazı meşhur muhaddisler de Abdullah b. Mübârek'in hem hocası hem de öğrencisi olmuşlardır. Bunlar da şu meşhur muhaddislerden oluşmaktadır: Süfyân es-Sevri, Ma'mer b. Râşid, Ebû İshak el-Fezzârî, Ca'fer b. Süleyman ed-Dabbî, Bakıyye b. el-Velîd, Davud b. Abdurrahman el-Attâr, Süfyân b. Uyeyne, Ebu'l-Ahves, Fudayl b. İyâz, Mu'temir b. Süleyman, Velid b. Müslim, Ebû Bekr b. Ayyâş.

Hadis İlimindeki yeri ve Hakkında söylenenler: Hadis ilmi açısından hâfız, sika, sebt, alim, sahîhu'l-hadîs, me'mûn, kesîru'l-hadîs ve huccet gibi övgü ifade eden vasıflarla tavsif edilen Abdullah b. Mübârek hakkında, onu tanıyanlar şu övgü dolu ifadeleri dile getirmişlerdir.

Ebû Üsame: "Abdullah b. Mübârek'ten, ilme daha düşkün birini görmedim". Abdurrahman b. Mehdî: "Hadis ilminde önde gelen ilk dört kişi şunlardır: Süfyân es-Sevrî, Mâlşk b. Enes, Hammâd b. Zeyd, Abdullah b. Mübârek".

Şuayb b. Harb: "Ömrümün bir yılını Abdullah b. Mübârek gibi geçirmeye özendim. Ancak üç gün yapabildim".

Şu'be: Onun gibi biri henüz dünyaya gelmemiştir".

Süfyan b. Uyeyne: "Sahabenin ondan fazlalığı, sadece Hz. Peygamber ile sohbet etmiş ve seferlere katılmış olmalarıydı".

Fudayl b. İyâz: "Daha sonra onun gibi biri dünyaya gelmemiştir".

Yahya b. Maîn: "Kitaplarında yer alan hadislerin sayısı

20.000 civarında idi".

İbn Hibbân: "O, öyle hasletlere sahipti ki, o zamanda yeryüzünde ilim ehli içinde hiç kimsede, o hasletler yoktu".

Nesâî: "Yaşadığı asırda Abdullah b. Mübarek'ten daha üstün, daha âlim ve övülmüş, bütün hasletler kendisinde toplanmış birini bilmiyoruz".

Bu meşhur Türk muhaddis, Bizanslılarla yapılan bir savaş dönüşünde Fırat üzerindeki Hît adlı kasabada hastalanarak 63 yaşında vefat etmiştir.³⁷⁸

Abdullah b. Mübarek'in topladığı ve rivayet ettiği hadisler, bizzat kendisi tarafından telif edilen eserleri yanında, hicrî üçüncü asırda Buhârî,³⁷⁹ Müslim,³⁸⁰ Ebû Davud,³⁸¹ Tirmizî,³⁸² Nesâî,³⁸³ İbn Mâce,³⁸⁴ Dârimî³⁸⁵ ve Ahmed b.

³⁷⁸ Hakkında geniş bilgi için bkz: İbn Hibbân, Meşâhîru Ulemâi'l-Emsâr, Beyrut 1995, s. 227; Esbahânî, Hilyetü'l-Evliyâ, 8/162-190; Bağdâdî, Târîhu Bağdat, 10/152-168; İbn Hallikân, Ahmed b. Muhammed b. Ebî Bekr, Vefeyâtü'l-'A'yân, Beyrut 1994, 3/32-34; Mizzî, Tehzîbü'l-Kemâl, 16/5-25; Zehebî, Tezkira, 1/201-204; İbn Hacer, Tehzîb, 3/247-249; Sandıkçı, İlk Üç Asırda Hadis, s. 414-416; Ateş, Adana ve Çevresinde Yaşayan Hadis Alimleri, s. 44-46; Yılmaz, Muhammed, "Tarsusta Yaşayan İlk Türk Hadis Alimi Abdullah b. Mübarek", Türk-İslam Kültür ve Medeniyetinde Tarsus Sempozyumu- Bildiriler Kitabı, Tarsus 2011, s: 227-246..

³⁷⁹ Mesela bkz: Buhârî, bed'ü'l-halk 2, 4/74; tefsîru'l-Kur'ân /sûretü'l-Enfâl 6, 5/201.

³⁸⁰ Mesela bkz: Müslim, mesâcid, hadis no: 166, 1/425; cennet, hadis no: 9, 3/2176.

³⁸¹ Mesela bkz: Ebû Davud, cihâd 23, 4/28-29; cihâd 77, 4/79.

³⁸² Mesela bkz: Tirmizî, salât 91, 2/69; Cuma 62, 2/487-488.

³⁸³ Mesela bkz: Nesâî, tahâret 60, 1/58-60; taharet 164, 1/139.

³⁸⁴ Mesela bkz: İbn Mâce, tahâret 70, 1/169; sıyâm 21, 1/539.

³⁸⁵ Mesela bkz: Dârimî, rikâk 20, 2/612; menâsik 27, 1/373.

Hanbel³⁸⁶ gibi meşhur muhaddisler tarafından meydana getirilen hadis kitaplarında da yerlerini almıştır.

Tarsus'ta 20 yıl ikamet etmiş olan Ebû Davud, aşağıdaki hadisi Abdullah b. Mübârek'ten, Müsedded b. Müserhed vasıtasıyla Sünen'ine almıştır: Amr b. el-Âs'ın rivayet ettiğine göre Hz. Peygamber: "Bizim ve ehl-i kitabın orucu arasındaki fark, sahur yapmaktır" buyurmuştur.³⁸⁷

عَنْ عَمْرٍو بْنِ الْعَاصِ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : إِنَّ فَصْلَ مَا بَيْنَ صِيَامِنَا وَصِيَامِ أَهْلِ الْكِتَابِ أَكْلَةُ السَّحَرِ.

Buhârî de aşağıdaki hadisi Abdullah b. Mübârek'ten, Müslim b. İbrahim vasıtasıyla Sahîh'ine almıştır: Abdullah b. Ömer, Peygamberimizin: "Kim, yerden kendi hakkı olmayan bir şeyi alırsa, kıyamet gününde o şey sebebiyle yedi kat yerin dibine geçirilir".³⁸⁸

عن سالم عن أبيه رضي الله عنه قال : قال النبي (ص) : من أخذ من الأرض شيئا بغير حقه خسف به يوم القيامة إلى سبع أرضين .

Abdullah b. Mübârek'e nisbet edilen özlü sözlerden bazıları şunlardır:

"Nice küçük ameller vardır ki, iyi niyet sayesinde sevabı çoğalır. Nice büyük ameller de vardır ki, kötü niyet onların sevabını azaltır".³⁸⁹

"Meclisinde miskinler bulunsun. Ama sakın bid'at

³⁸⁶ Mesela bkz: Ahmed b. Hanbel, el-Müsned, 2/147; 2/184-185.

³⁸⁷ Mesela bkz: Ebû Davud, savm 16, 3/757.

³⁸⁸ Buhârî, bed'ül-halk 2, 4/74.

³⁸⁹ Zehebî, Siyer, 6/400.

sahipleriyle aynı mecliste bulunma".³⁹⁰

"İlmin başı niyet, sonra anlamak, sonra yapmak, sonra muhafaza, sonra yaymaktır."³⁹¹

"Bir kimsenin ailesinin geçimini temin için çalışması, Allah yolunda cihad etmekten daha üstündür".³⁹²

"Şüpheli bir kuruşu geri vermeyi, binlerce lira sadaka dağıtmaktan daha fazla severim."³⁹³

2. ALİ b. BEKKÂR (v: 199/208)

Tam adı Ali b. Bekkâr el-Basrî Ebu'l-Hasen ez-Zâhid'dir. Hadis rivayet ehliyeti açısından "sadûk" olarak değerlendirilmiştir. Aslen Basra'lı olup Tarsus'ta ikamet etmiş, Misis'te de murabıtlık yapmıştır. İbrahim b. Ethem, Muhammed b. Amr b. Alkame, Evzâî, Hüseyin el-Muallim, Ebî Halde Hâlid b. Dînâr, Hişâm b. Hassân, Ebî İshak el-Fezzârî, İbn Avn ve Hasen b. Zekvân'dan işiterek hadis öğrenmiştir. Kendisinden de Hasen b. Rebî', Ebû Salih el-Ferrâ, Seleme b. Şebîb, Muhammed b. İsa b. et-Tabbâ', Muhammed b. Nasr el-Ferrâ, Nasr b. Malik b. Nasr b. Mâlik el-Huzâî, Hennâd b. Seriyî, Halef b. Temîm, Abdullah b. Habîb, Yusuf b. Said b. Müslim ve Suğur'lular rivayette bulunmuştur. Hadisçiliğine ilaveten fakîh biri olduğu

³⁹⁰ Zehebî, Siyer, 8/399.

³⁹¹ İbn Ferhûn el-Mâlikî, Kadî İbrahim b. Nureddîn, ed-Dîbâcû'l-Müzehheb fî Ma'rifeti A'yâni Ulemâi'l-Mezheb, thk: Me'mûn b. Muhyiddîn el-Cennân, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut 1996, s. 212.

³⁹² İbnu'l-Cevzî, Abdurrahman b. Ali b. Muhammed Ebu'l-Ferec, Sıfatü's-Safve, thk: Mahmûd Fâhûrî, Dâru'l-Ma'rife, Beyrut 1979, 4/139.

³⁹³ İbnu'l-Cevzî, Sıfatü's-Safve, 4/139.

belirtilmektedir.³⁹⁴

İbn Hibbân'ın naklettiği şu rivayetten, Ali b. Bekkâr'ın zaman zaman hadisleri anlama ve yorumlama gayreti içerisinde olduğu da anlaşılmaktadır. Söz konusu rivayet şöyledir: “Halef b. Temîm, Ali b. Bekkâr'a: (لا يموتن أحدكم إلا) وهو يحسن الظن بالله “Hiç biriniz Yüce Allah hakkında hüsnü zann sahibi olmaksızın, vefat etmesin (Yani Yüce Allah hakkında her zaman iyi zann'a sahip olunuz)” hadisinde³⁹⁵ geçen “Allah'a hüsnü zann”dan maksadın ne olduğunu sorduğunda O, Yüce yaratıcının kıyamette mümin ve fâciri aynı muameleye tabi tutmayacağı inancında olman, demektir” cevabını vermiştir.³⁹⁶

Tarsus'a uğrayan meşhur hadis âlimi Nesâî, Sünenü'l-Kübrâ adlı eserine onun rivayet ettiği şu hadisi, Yusuf b. Saîd vasıtasıyla almıştır: “Ebû Hureyre, Ramazan ayında oruçlu olduğunu unutarak bir şeyler yiyen kişi için Hz. Peygamberin: “Ona yediren ve içiren Allah'tır” dediğini rivayet etmiştir”.³⁹⁷

عن أبي هريرة رفعه : في الرجل يأكل في شهر رمضان ناسيا قال
الله أطعمه وسقاه.

3. EBÛ ÜSÂME: HAMMÂD b. ÜSÂME el-KUREŞÎ el-KÛFÎ (v: 201):

Bu muhaddisin Tarsus'la ilgisi, Esbahânî'nin Hilyetü'l-Evliyâ adlı eserinde yer verdiği şu ifadesinden

³⁹⁴ Buharî, Târîhu'l-Kebîr, 6/262; İbn Hibbân, Kitâbu's-Sikât, 8/463; Mizzi, Tehzîbü'l-Kemâl, 20/330-331; İbn Hacer, Tehzîb, 4/181.

³⁹⁵ Hadisin farklı senedlerle rivayeti için bkz: Müslim, cennet, hadis no: 82, 3/2206; Ahmed b. Hanbel, el-Müsned, 3/293.

³⁹⁶ İbn Hibbân, Kitâbu's-Sikât, 8/463.

³⁹⁷ Nesâî, Sünenü'l-Kübrâ, 2/244.

anlaşılmaktadır: "Tarsus'ta Abdullah b. Mübârek'in yanına vardım. O hadis rivayet ediyordu (مررت بعبدالله ابن المبارك) (بطرسوس وهو يحدث)...".³⁹⁸

Aslen Kûfeli olan bu meşhur muhaddis hicrî 121 yılında doğmuş, 201 yılında da Kûfe'de vefat etmiştir. Hadis aldığı kişiler arasında hicrî ikinci asrın tanınmış muhaddislerinden Hişâm b. Urve, İsmail b. Ebî Hâlid, Abdullah b. Mübârek, A'meş, Mücâlid, İbn Cüreyc, Fıtr b. Halîfe, Ubeydullah b. Ömer, Muhammed b. Amr b. Alkame, Hişâm b. Hassân, Süfyân es-Sevrî, Hammâd b. Zeyd, Zâide b. Kudâme, İbn Ebî Arûbe ve daha bir çok kişi bulunmaktadır. Öğrencileri de yine aynı şekilde meşhur muhaddislerden oluşmaktadır. İmam Şâfiî, Ahmed b. Hanbel, Abdullah b. Zübeyr el-Humeydî, İshak b. Râhûye, Mahmud b. Ğaylân, Ebû Hayseme, Muhammed b. Râfî bunlardan bazılarıdır. Hadis rivayet ehliyeti açısından ise bir yandan "sika", "sebt"³⁹⁹ "me'mûn", "kesîru'l-hadîs",⁴⁰⁰ "sâlihu'l-hadîs" gibi güvenilirlik ifadeleriyle değerlendirilirken diğer yandan rivayette "tedlîs"⁴⁰¹ yaptığı belirtilmektedir.⁴⁰² Meşhur hadis kaynaklarına yansımış yüzlerce hadisin var olduğu belirtilmektedir.⁴⁰³

³⁹⁸ Esbahânî, Hilyetü'l-Evliyâ, 8/165.

³⁹⁹ Sebt: Güvenilir raviler için kullanılan genel anlamlı bir ta'dîl ifadesidir. Bkz: Uğur, Ansiklopedik Hadis Terimleri, s. 353.

⁴⁰⁰ Kesîru'l-hadîs: Çok hadis rivayet eden kişi demektir. Bkz: Aydınlı, Hadis İstılahları Sözlüğü, s. 163.

⁴⁰¹ Tedlîs: Bir ravinin muasırı olup görüşmediği veya görüştüğü halde hadis almadığı bir şeyh'ten, işitmiş gibi rivayette bulunmasıdır. Geniş bilgi için bkz: Uğur, Ansiklopedik Hadis Terimleri, s. 395-398.

⁴⁰² Suyûtî, Celâleddîn, Esmâu'l-Müde'llisîn, Beyrut 1992, s. 46.

⁴⁰³ İbn Hacer, Tehzîb, 2/5-6. Daha fazla bilgi için bkz: 'Iclî, Ahmed b. Abdullah b. Sâlih, es-Sikât, Mekke 1984, 1985, 1/318; Mizzî, Tehzîbü'l-Kemâl, 7/218-224; Ateş, Adana ve Çevresinde

Mesela Buhârî'nin Sahih'inde naklettiği şu hadisi onun rivayetlerine örnek verebiliriz: “Hz. Peygamber Medine’ye geldiğinde Yahudiler aşure gününü tazim ediyor ve o günde oruç tutuyorlardı. Hz. Peygamber bu durumu görünce: “Aşure gününde oruç tutmak, esasen bizim de görevimizdir” dedi ve oruç tutulmasını emretti”⁴⁰⁴.

قدم النبي (ص) المدينة وإذا أناس من اليهود يعظمون عاشوراء
ويصومونه فقال النبي (ص): نحن أحق بصومه . فأمر بصومه .

Buhârî, Edebül-Müfred adlı eserinde yer verdiği şu hadisi de Ebû Üsâme'den almıştır: “Ebû Musa el-Eş’arî, Hz. Peygamberin gece Medine’de bir kişinin evinin yandığı haberini duyunca: “Ateş sizin için bir düşman gibidir. Gece yatacağınız vakit, ateşi söndürün” buyurduğunu rivayet etmiştir”⁴⁰⁵.

عن أبي موسى قال احترق بالمدينة بيت على أهله من الليل فحدث
بذلك النبي (ص) فقال : ان النار عدو لكم فإذا نمتم فأطفئوها عنكم .

4. MANSÛR b. SELEME: EBÛ SELEME el-HUZÂÎ (v: 207/209 ?)

Yaşayan Hadis Alimleri, s. 46.

⁴⁰⁴ Buhârî, menâkıbu'l-ensâr 52, 4/269. Aynı kişinin aşure ile ilgili benzer bir rivayeti için bkz: Müslim, sıyâm, hadis no: 129-130, 1/796.

⁴⁰⁵ Buhârî, isti'zân 49, 7/143; Müslim, eşribe, hadis no: 101, 2/1596-1597; Buhârî, Edebül-Müfred, s. 328.

Sika bir rav'i olup, Mâlik b. Enes, Süleyman b. Bilâl, Leys b. Sa'd, Şüreyk b. Abdullah, Hammâd b. Seleme ve Abdurrahman b. Ebi'l-Mevâlî'den hadis almıştır. Buhârî'nin belirttiğine göre Tarsus'ta 207 veya 209 yılında vefat etmiştir.⁴⁰⁶ Buhârî, Sahîh'inin "kitâbu'l-vudû" bölümünde ondan, Muhammed b. Abdirrahim vasıtasıyla bir hadis almıştır.⁴⁰⁷ Ayrıca Ahmed b. Hanbel, Yahya b. Maîn, Ebû Bekr b. Ebî 'Itâb el-'A'yün, Muhammed b. Mansur et-Tûsî, Muhammed b. Abdullah b. Mübârek, Haccâc b. Şâir, Ebû Ümeyye et-Tarsûsî, Ahmed b. Ebî Hayseme, Muhammed b. İshâk es-Sâğânî, Abbâs b. Muhammed ed-Devrî de ondan hadis rivayet etmiştir. Halife Me'mûn döneminde, 210 yılında Misis'de vefat ettiğine dair rivayetler de bulunmaktadır.⁴⁰⁸

Müslim, Sahîh'inde yer verdiği: "Size yasakladığım şeylerden uzak durun. Yapmanızı emrettiğim şeyleri ise yapabildiğiniz kadarıyla yapın. Şüphesiz sizden önce helak olanlar, (emredileni az bulup) daha çok isteyenler ve böylece Peygamberleriyle çelişkiye düşenlerdir" şeklindeki Ebû Hureyre hadisini⁴⁰⁹ Mansur b. Seleme'den almıştır.

كَانَ أَبُو هُرَيْرَةَ يُحَدِّثُ أَنَّهُ سَمِعَ رَسُولَ اللَّهِ (ص) يَقُولُ : مَا نَهَيْتُكُمْ عَنْهُ فَاجْتَنِبُوهُ وَمَا أَمَرْتُكُمْ بِهِ فَافْعَلُوا مِنْهُ مَا اسْتَطَعْتُمْ فَإِنَّمَا أَهْلَكَ الدِّينَ مِنْ قَبْلِكُمْ كَثْرَةُ مَسَائِلِهِمْ وَاخْتِلَافُهُمْ عَلَى أَنْبِيَائِهِمْ.

Buhârî de Hz. Peygamberin abdest alış şeklinin

⁴⁰⁶ Buhârî, Târihu'l-Kebîr, 7/348.

⁴⁰⁷ Bâcî, Ebu'l-Velîd Süleyman b. Halef, et-Ta'd'il ve't-Tecrîh, Merakeş, trs., 2/796. Hadis için bkz: Buhârî, vudû' 7, 1/44.

⁴⁰⁸ Râzî, el-Cerh ve't-Ta'dîl, 8/173; Kelebâzî, Ricâlü Sahîhi'l-Buhârî, Beyrut 1987, s, 710; Esbahânî, Ebû Bekr Ahmed b. Ali b. Mencûye, Ricâlü Müslim, Beyrut 1987, 2/256-257; Bağdâdî, Tarihu Bağdat, 13/70.

⁴⁰⁹ Müslim, fedâil, hadis no: 130, 2/1830.

anlatıldığı İbn Abbâs hadisini, Mansur b. Seleme'den rivayet etmiştir.⁴¹⁰

5. İSHAK B. İBRAHİM EBÛ YAKUB el-HUNEYNÎ (v: 219)

Aslen Medîne'lidir ve Medineli Abbâs'ın azaldı kölesi (mevlâ) dir. Tarsus'ta oturmuş olup künyesi Ebû Yakub'dur. Ebû Bekr Muhammed b. İsâ b. Yezîd es-Sa'dî et-Temîmî et-Tarsûsî 'nin hocasıdır. Mâlik b. Enes, Hişâm b. Sa'd, Kesîr b. Abdullah b. Amr b. Avf, Abdullah el-Umerî, Üsâme b. Zeyd b. Eslem, Süfyân es-Sevrî, Kesîr b. Abdullah el-Müzenî, Alî b. Meymûn'dan hadis rivayetinde bulunmuştur. Kendisinden de Ali b. Zeyd el-Ferâizî, Yusuf b. Saîd el-Missîsî, Muhammed b. Avf et-Tâî, Ali b. Mansûr el-Attâr ve Suğur'lular rivayette bulunmuştur. Hadis rivayet ehliyeti açısından "hakkında hemen hüküm verilmemesi ve araştırılması gereken bir kişi (fîhi nazar/fî hadîsihi nazar)" olarak değerlendirilmiştir. Ayrıca rivayetlerde hata edenlerdendir (kâne mimmen yuhtiu).⁴¹¹ Ebû Zûr'a er-Râzî'nin onun için "salih" ifadesini kullandığı belirtilirken, Ebû Hatim er-Râzî'nin ise olumsuz (cerhedici) ifadeler kullanıldığını bildiği ileri sürülmektedir.⁴¹² Ukaylî'de onun rivayetlerini eleştirme sadedinde: "Evlerinizin en hayırlısı, yetime ikramda bulunulan evdir (خير بيوتكم بيت فيه يتيم مكرم)" şeklindeki hadisi örnek vererek, bu hadisin aslının olmadığını (Hz. Peygamber'in böyle bir ifade kullanmadığını) belirtmiştir.⁴¹³

⁴¹⁰ Buhârî, vudû' 7, 1/44.

⁴¹¹ Buhârî, Târihu'l-Kebîr, 1/379; İbn Hibbân, Kitâbu's-Sikât, 1/115.

⁴¹² Râzî, el-Cerh ve Ta'dîl, 2/208.

⁴¹³ Ukaylî, Duafâ, 1/112-113; Zehebî, Târihu'l-İslâm, 15/62-63; İbnu'l-Adîm, Buğyetü't-Taleb, 2/16.

“Hz. Peygamber: Şüphesiz ki bu din garip (az sayıda müminle) başladı, kıyamet gününe de garip (az sayıda müslümanla) olarak ulaşacaktır. Ne mutlu o gariplere (o az kişi içinde yer alanlara), buyurdu. Sahâbîler, (gipta edilecek) gariplerin kim olduğunu sorunca da: “Benden sonra yolumu takip eden ve onu insanlara öğretenlerdir” cevabını verdi” şeklindeki hadis⁴¹⁴ de İshak b. İbrahim'in rivayetlerine örnek olarak verilmiştir.

إن هذا الدين بدأ غريباً وسيعود كما بدأ، فطوبى للغرباء، قيل يا رسول الله (ص) ومن الغرباء؟ قال: الذين يحيون سنتي بعدي ويعلمونها الناس.

6. EBÛ UBEYD el-KÂSİM b. SELLÂM el-EZDÎ el-ENSÂRÎ el-HEREVÎ el-BAĞDÂDÎ (v: 224)

Selâm adında Bizans'lı bir kölenin oğlu olarak hicrî 154 yılında Herât'ta doğmuş, Bağdat'ta ikamet etmiştir. Küçük yaşından itibaren ilim tahsiline başlamış ve bu sebeple değişik bölgelere seyahat yapmıştır. Oğlunu eğittiği Suğur Emîri Sâbit b. Nasr b. Mâlik el-Huzâî (h: 192-208)⁴¹⁵ döneminde 18 yıl Tarsus kadılığı yapmıştır. Tarsus kadılığından sonra Bağdat'a dönerek "Garîbu'l-Hadîs"⁴¹⁶ adlı eserini şerh ettiği ve hicrî 224 yılında 67 yaşında iken Mekke'de vefat ettiği bildirilmiştir.

⁴¹⁴ İbnu'l-Adîm, Buğyetü't-Taleb, 2/16. Hadisin farklı senedlerle rivayeti için bkz: Tirmizî, İmân 13, 5/18; İbn Ebî Ya'lâ, Müsned, Dımaşk 1984, 2/99.

⁴¹⁵ Taberî, Muhammed b. Cerîr, Târîhu'r-Rusûl ve'l-Mülûk, Dâru'l-Meârif, 1960, 5/49 (mektebetü's-şâmile, versiyon: 3.1).

⁴¹⁶ Bu kitap, "Garîbu'l-Hadîs li İbn es-Sellâm" adıyla ve Muhammed Abdülmüîd Hân'ın tahkikiyle, Dâru'l-Kitâbi'l-Arabî tarafından 1396 yılında Beyrut'ta dört cilt halinde bastılmıştır (mektebetü's-şâmile, versiyon: 3.1).

Aynı zamanda fakîh, edebiyatçı, nahivci, kırâat alimi, tarihçi ve müfessir de olan bu muhaddis, birçok meşhur eserin⁴¹⁷ de müellifidir.

İshak b. Süleyman er-Râzî, Şüreyk el-Kâdî, İshak b. Yusuf el-Ezrak, İsmail b. Uleyye, İsmail b. Ayyâş, Cerîr b. Abdülhamîd, Haccâc b. Muhammed el-A'ver, Hafs b. Ğıyâş, Hammâd b. Mes'adeh, Zeyd b. el-Habbâb, Said b. Abdurrahman el-Cümahî, Said b. Ebî Meryem el-Mısrî, Süfyân b. Uyeyne, Safvân b. İsâ, Abdullah b. Mübârek, Abdurrahman b. Mehdî, Abdulvahhâb b. Atâ el-Haffâf, Ubeydullah el-Eşcaî, Kabîza b. Ukbe, Muhammed b. Kesîr b. el-Mıssîsî, Mervan b. Muaviye el-Fezzârî, Hişâm b. Ammâr, Hüseyim b. Beşîr, Vekî b. Cerrâh, Yahya b. Said el-Kattân, Yezîd b. Hârûn, Ebû Bekr b. Ayyâş gibi muhaddislerden hadis almıştır. Kendisinden hadis alanlar arasında ise Ahmed b. Yahya b. Câbir el-Belâzurî, Hâris b. Muhammed b. Ebî Üsâme, Said b. Ebî Meryem, Abbâs b. Muhammed ed-Devrî, ed-Dârimî, Ali b. Abdülazîz el-Beğavî, Muhammed b. Hafs b. Ömer ed-Devrî gibi raviler yer almaktadır. Hadis rivayet ehliyeti açısından "sika", "me'mûn", "imâm" gibi lafızlarla ta'dîl edilirken, meşhur muhaddis Ahmed b. Hanbel ile aynı düzeyde hadis bilgisine sahip olduğu belirtilmiştir.⁴¹⁸

Öğrencileri arasında yer alan Dârimî şu mevkûf (sahabe

⁴¹⁷ Yapılan tespitlere göre 31 civarında eser meydana getirmiştir. Bunlardan bazıları şunlardır: Meâni'l-Kurân, Fedâilü'l-Kurân, Nâsihu'l-Kurân ve Mensûhuh, Kitâbu'l-Kırâât, Kitâbu'l-Emvâl, Edebü'l-Kâdî, Kitâbu'l-Eymân ve'n-Nüzûr, Kitâbü'l-Emsâl. Bkz: Sandıkçı, İlk Üç Asırda Hadis, s. 241-242.

⁴¹⁸ Hakkında geniş bilgi için bkz: ed-Dîneverî, İbn Kuteybe, Kitâbü'l-Meârif, Kahire 1969, s. 152 (mektebetü's-şâmile, versiyon: 3.1); Bağdâdî, Târîhu Bağdât, 12/403-415; Nevevî, Tehzîbü'l-Esmâ, 2/257-258; Mizzî, Tehzîbü'l-Kemâl, 23/354-369; Zehebî, Tezkira, 2/6-7; İbn Hacer, Tehzîb, 4/5147-519; Ateş, Adana ve Çevresinde Yaşayan Hadis Alimleri, s. 34-35.

sözü) hadisi ondan nakletmiştir: “Kim ilmi şu dört şey için öğrenirse cehenneme girer: Alimlerle tartışmak için, cahillere üstünlük sağlamak için, insanların teveccühünü kazanmak için ve yöneticilerden menfaat temin etmek için”.⁴¹⁹

عن عبد الله قال : من طلب العلم لأربع دخل النار أو نحو هذه
الكلمة ليباهي به العلماء أو ليماري بها السفهاء أو ليصرف به وجوه
الناس إليه أو ليأخذ به من الأمراء.

**7. AHMED b. MUHAMMED b. SÂBÎT b. OSMAN
EBU'L-HASEN b. ŞEBBÛYE el-HUZÂÎ el-
MERVEZÎ (v: 230)**

Ebû İshâk İbrahim b. el-Haris et-Tarsûsî'nin hocasıdır. Aslen Merv'li olan bu muhaddis Âdem b. Ebî İyâs, İsmail b. Uleyye, Eyyûb b. Süleyman b. Bilâl, Ebû Üsâme Hammâd b. Üsâme, Süfyân b. Uyeyne, Abdullah b. Mübârek, Abdurrazzâk b. Hemmâm, Ali b. el-Medîni, Nadr b. Şümeyl, Vekî b.el-Cerrâh, Yezîd b. Hârûn gibi tanınmış muhaddislerden hadis almıştır. Kendisinden hadis alanlar arasında ise Ebû Davud, Buhârî, Ebû Yakub İshak b. Âsım el-Mıssîsî, oğulları Sabit b. Ahmed b. Şebbûye ve Abdullah b. Ahmed b. Şebbûye, Ebû Bekr Muhammed b. Abdullah b. Zencûye, Muhammed b. Yahya ez-Zühlî, Yahya b. Maîn, Ebû Zür' er-Râzî, Ebû Hâtım er-Râzî, gibi meşhur muhaddisler yer almaktadır. Hadis rivayeti açısından sika olarak değerlendirilen bu muhaddis, Buhârî'nin ifadesine göre hicrî 230 yılında, 60 yaşında iken Tarsus'ta vefat etmiştir.⁴²⁰

Rivayet ettiği hadislere, öğrencisi Ebû Davud tarafından

⁴¹⁹ Dârimî, mukaddime 34, 1/86.

⁴²⁰ Buhârî, Târîhu'l-Kebîr, 2/5; Mizzî, Tehzîbü'l-Kemâl, 1/433-436; İbn Hacer, Tehzîb, 1/49; Ateş, Adana ve Çevresinde Yaşayan Hadis Alimleri, s. 36.

nakledilen Şu hadisi örnek verebiliriz: ‘‘Humeyd b. Abdurrahman'ın annesi, Hz. Peygamberin: ‘‘İki kişinin arasını düzeltmek için söylenen yalan, yalan değildir’’ buyurduğunu belirtmiştir.⁴²¹

عَنْ حَمِيدِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ عَنْ أُمِّهِ أَنَّ النَّبِيَّ (ص) قَالَ: لَمْ يَكْذِبْ مَنْ نَمَى بَيْنَ اثْنَيْنِ لِيُصْلِحَ .

8. MÜSLİM b. EBİ ABDİRRAHMAN el-BAĞDADI (v: 240)

Aslen Baędat'lı olup Tarsus'a da gelmiŐtir. Vekİ b. Cerrāh, Mahled b. Huseyn ve bir grup raviden hadis almıŐtır. Kendisinden de Ebū Yahya Sāikah, Halef b. Amr el-Ukberİ, Musa b. Harun ve birçok kiŐi rivayette bulunmuŐtur. Hatİb el-Baędadi'ye göre "sika" bir ravidir.⁴²²

9. İSHAK b. İBRĀHİM b. SĀLİH b. ZİYAD: EBŪ YAKUB el-UKAYLI (v: 240)

Tarsus'ta ikamet etmiŐtir. Sūfyān b. Uyeyne, Muhammed b. İdrİs eŐ-Őāfİ, Abdullah b. Mbārek ve Abdurrahman b. Muhammed ed-DımaŐkİ gibi meŐhur muhaddislerden hadis nakletmiŐtir. Kendisinden de Ahmed b. İbrahim ed-Devrakİ, Ūseyd b. Āsım, Ebū Mes'ūd, Müslim b. Saİd b. Müslim ve Ebū Seleme el-EŐ'arİ hadis rivayet etmiŐtir. Ayrıca aralarında saęlam bir dostluk olan Ahmed b. Hanbel de ondan hadis rivayet etmiŐtir. Hicrİ 240 yılında Tarsus'ta vefat etmiŐtir.⁴²³

⁴²¹ Ebū Davud, edeb 50, 5/218-219.

⁴²² Zehebİ, Tārihu'l-İslām, 17/360.

⁴²³ İbnu'l-Adīm, Buğyetü't-Taleb, 1/184-185.

“Kim haksız yere fakir bir mümine eziyet ederse, Mekke ve Beytü'l-Makdis'i on kere yıkmış, bin mukarrabîn meleğini (Allah'a yakın melekler) katletmiş gibidir” şeklindeki İbn Ömer rivayeti, Ebû Yakub el-Ukaylînin nakilleri arasında yer almaktadır.⁴²⁴

عن سالم عن أبيه قال: قال رسول الله (ص): من آذى مؤمناً فقيراً بغير حق فكأنما هدم مكة عشر مرات وبيت المقدس، وكأنما قتل ألف ملك من المقربين.

10. AHMED B. HANBEL (v: 241)

Meşhur muhaddis Ahmed b. Hanbel'in de Tarsus'a geldiği, oğlu Abdullah'ın naklettiği bir rivayetten anlaşılmaktadır. Ancak Tarsus'ta ne kadar kaldığı, kimlerle görüştüğü hakkında herhangi bir bilgi bulunmamaktadır. Kesin olan bir şey vardır ki o da, Halife Me'mun (h: 198-218) dönemindeki "mihne"⁴²⁵ olayları esnasında tutuklanarak, Tarsus'ta bulunan Me'mun'un yanına götürülmek üzere Bağdat'tan yola çıkarılmasıdır. Fakat Rakka'ya vardıklarında yolda Me'mun'un vefatı haberi gelir ve Tarsus yolculuğu sona erer.⁴²⁶

⁴²⁴ İbnu'l-Adîm, Buğyetü't-Taleb, 1/185. İbn Arrâk, mevzû hadisleri topladığı Tenzîhu's-Şerîah adlı eserinde bu hadise de yer vermektedir: Bkz. İbn Arrâk, Tenzîhu's-Şerîati'l-Merfûah, 2/316.

⁴²⁵ Mihne: Meşhur Abbâsî halifeleri Hârûn er-Reşîd, el-Emîn ve el-Me'mûn dönemlerine tekabül eden ve İslam alimlerinin: “Kur'ân mahluk mudur, yoksa Allah kelamı mıdır (Halku'l-Kur'ân)? şeklindeki soruyla imtihana tabi tutuldukları olaya “mihne” adı verilmiştir. Bkz: Yücesoy, Hayrettin, "mihne", DİA, İstanbul 2005, 30/26-27.

⁴²⁶ Hakkında geniş bilgi için bkz: Kandemir, Yaşar-Karaman,

Oğlu Abdullah'ın babasının Tarsus'a gittiğini belirttiği rivayet Őyledir: "Bir gün rahmetli babamın yanında oturuyordum. Ayaklarımaya baktı ve onların yarık-çizik ve nasırsız yani yıpranmamıŐ olduğunu görünce: "O ayaklar nedir öyle, niçin yürüyerek yolculuk yapmıyorsun?. Yaya yr ki, ayaklarında nasır ve çizikler oluŐsun (böylece meşakkatli yolculuklara dayanma gücün olur)" dedi. Zira kendisi Tarsus'a ve Yemen'e bizzat yürüyerek gitmiŐti. Hatta yapmış olduğu 5 hac ibadetinden 3'n, yaya olarak yapmıŐti."⁴²⁷

Ahmed b. Hanbel'in Halku'l-Kur'n meselesinden dolayı tutuklanıp, Halife Me'mn ile grŐtrlmek üzere yola çıkması ile ilgili olay ise özetle Őyledir: Kur'n'ın mahlk olmadığı grŐn savunan Ahmed b. Hanbel, tutuklanarak hapse atıldı. O sıralarda Tarsus'ta bulunan Halife Me'mun onunla görüŐmek isteyince, "Halku'l-Kur'n" konusunda kendisi gibi dŐinen Muhammed b. Nuh ile birlikte, Bağdat Valisi İŐhak b. İbrahim tarafından zincire vurularak yola çikarıldılar.⁴²⁸ Ancak Rakka'ya vardıklarında halife Me'mn'un ölüm (h:218) haberi geldi. Bu sebeple tekrar Bağdat'a gönderildiler. Ahmed b. Hanbel Bağdat'a getirilerek hapsedildi.⁴²⁹

Ahmed b. Hanbel'in topladığı hadisler, oğlu Abdullah tarafından rivayet edilerek el-Müsned adlı eserde toplanmıştır. el-Müsned'de 913 sahb tarafından rivayet edilen yaklaşık 30.000 hadis yer almaktadır.⁴³⁰ Müsned'de yer alan ilk hadis

Hayrettin, "Ahmed b. Hanbel", DA, İstanbul 1989, 2/75-80.

⁴²⁷ İbn Askir, Trihu Dımaşk, 5/298; Mizz, Tehzb'l-Keml, 1/145.

⁴²⁸ Halife Me'mn hicr 215 yılında gittiği Tarsus'ta 218 yılında vefat etmiştir. Bkz: Zeheb, Trihu'l-İŐlm, 15/15, 25.

⁴²⁹ Kandemir, "Ahmed b. Hanbel", DA, 2/76.

⁴³⁰ Krş: Ahmed b. Hanbel, el-Müsned, Çağrı Yay., İstanbul 1992; Çakan, İsmail Lütfi, Hadis Edebiyatı, İstanbul 1989, s. 34

Hız. Ebû Bekir tarafından rivayet edilen: "Bir toplumda yaşayan insanlar, münker (İslam Dini ile bağdaşmayan) bir şeyi görüp de onun münker olduğunu kabul etmedikleri sürece, Yüce Allah bu durumdan o toplumdaki hemen hemen bütün insanları sorumlu tutar" şeklindeki hadistir.⁴³¹

سَمِعْنَا رَسُولَ اللَّهِ (ص) يَقُولُ: إِنَّ النَّاسَ إِذَا رَأَوْا الْمُنْكَرَ فَلَمْ يُنْكِرُوهُ أَوْشَكَ أَنْ يَعْمَهُمُ اللَّهُ بِعِقَابِهِ .

11. ZÜHEYR b. MUHAMMED b. KUMEYR (v: 258)

Aslen Merv'li olup tam adı Züheyr b. Muhammed b. Kumeyr b. Şu'be el-Mervezî, künyesi ise Ebû Muhammed'tir. Künye olarak Ebû Abdurrahman da kullanılmıştır. Hadis aldığı kişiler arasında İbrahim b. Mehdî el-Missîsî, Ahmed b. Hanbel, Ubeydullah b. Mûsa el-Absî, İshak b. 'İsa b. et-Tabbâ', İsmail b. Ebe'l-Varrâk, Hasen b. Musa el-Eşyeb, Hüseyin b. Muhammed el-Mervezî, Halid b. Abdurrahman el-Mahzûmî, Ebû Tevbe er-Rebî' b. Nâfi', Ravh b. Ubade, Zakeriya b. Adiy, Süneyd b Davud, Abdullah b. Mesleme el-Ka'nebî, Abdullah b. Yezîd el-Mukriî, Abdurrahman b. Mübârek el-Ayşî, Abdürrazzâk b. Hemmâm, Ebû Nuaym Fadl b. Dükeyn, Muhammed b. Kesîr el-Missîsî, Ya'lâ b. Ubeyd et-Tanâfisî gibi muhaddisler yer almaktadır. Kendisinden hadis alanlar arasında ise başta İbn Mâce olmak üzere Ahmed b. İshâk b. Behlûl et-Tennûhî, Ahmed b. Yahya b. Züheyr et-Tüsterî, Hüseyin b. İsmail el-Mehâmîlî, Abbâs b. Hamdân, Abdullah b. Ahmed b. Hanbel, Abdullah b. Câbir et-Tarsûsî, Muhammed b. İshak es-Sekafî es-Serrâc, Abdullah b.

(Müsned'deki hadislerin sayısı, Şuayb el-Arnâvût'un tespitine göre 27.647 'dir. Bkz: mektebetü's-şâmile, versiyon: 3.1).

⁴³¹ Ahmed b. Hanbel, el-Müsned, 1/2.

Muhammed b. Abdulazîz el-Beğavî, oğlu Muhammed b. Züheyr b. Muhammed b. Kumeyr, Musa b. Harun el-Hâfiz, Yahyâ b. Muhammed b. Sâ'id gibi muhaddisler yer almaktadır.

Hadis rivayet ehliyeti açısından "sika", "me'mûn", "sâdik" olarak değerlendirilmiştir ve insanlar ondan çok hadis yazmışlardır. Ömrünün sonuna doğru Bağdat'tan Tarsus'a gitmiş ve vefatına kadar orada murâbitlik (sınır bekçiliği) yapmıştır ve cenazesi Tarsus'a defnedilmiştir. Onun murabitlik yapma özlemini dile getiren bir ifadesi şöyledir: "Kırk yıl et yememiş olsam da, Bizans topraklarına girene kadar yine yemem. Nasıl olsa orada elde edeceğim ganimetleri yiyeceğim (اشتهي لحما من أربعين سنة ولا أكله حتى) ادخل الروم فأكل من مغنم الروم". Öte yandan zâhid bir kişiliğe de sahip olan Züheyr b. Muhammed'in Ramazan ayında 90 hatim yaptığı, oğlu tarafından dile getirilmiştir.⁴³²

Öğrencisi meşhur muhaddis İbn Mâce aşağıdaki hadisleri ondan nakletmiştir:

"Câbir b. Abdullah'ın rivayet ettiğine göre Hz. Peygamber şöyle buyurmuştur: Annesi, Süleyman Peygambere demiştir ki: Ey Oğul! Geceleyin çok yatma. Çünkü gece çok yatmak, kıyamet gününde insanı (sevap açısından) fakir bırakır".⁴³³

عن جابر بن عبد الله قال : قال رسول الله (ص) : قالت أم سليمان بن داود لسليمان يا بني لا تكثر النوم بالليل . فإن كثرة النوم بالليل تترك الرجل فقيرا يوم القيامة .

⁴³² Hakkında bilgi için bkz: Bağdâdî, Târîhu Bağdât, 8/484; Mizzî, Tehzîbü'l-Kemâl, 9/411-413; Zehebî, Tezkira, 2/101-102; el-Kâşif, 1/407; İbn Hacer, Tehzîb, 2/205-206.

⁴³³ İbn Mâce, ikâmetü's-salât 174, 1/422.

"Ebû Büreyde'nin naklettiğine göre, bir kadın Hz. Peygambere gelerek: Ey Allah'ın Elçisi! Annem, üzerinde oruç borcu olduğu halde vefat etti. Onun oruçlarını ben tutabilir miyim? diye sordu. Peygamber de buna: Evet, cevabını verdi".⁴³⁴

عن بريدة عن أبيه قال : جاءت امرأة إلى النبي (ص) فقالت يا رسول الله إن أمتي ماتت وعليها صوم أفصوم عنها ؟ قال : نعم .

Yine Câbir b. Abdullah'ın rivayet ettiğine göre Hz. Peygamber şöyle buyurmuştur: Kıyamet gününde insanlar, niyetleriyle haşrolunacaktır".⁴³⁵

حدثنا زهير بن محمد أنا زكريا بن عدي أنا شريك عن الأعمش عن أبي سفيان عن جابر قال قال رسول الله (ص) : يحشر الناس على نياتهم .

12. MUHAMMED b. ABDULLAH b. MAHLED EBU'I-HÜSEYN el-ESBAHÂNÎ (v: 272)

Künyesi Ebûl-Hüseyn'dir ve Mısır'a da gelip orada hadis rivayet etmiştir. İmam Şâfiî'nin arkadaşıdır. Davud b. Reşîd, Ebî Bekr b. Ebî Şeybe, Hânî b. Mütevekkil el-İskenderânî, Kuteybe b. Saîd, Ebû Bekr el-Mukaddemî, Kesîr b. Ubeyd el-Hımsî, İshak b. Râhûye, Tarsus'ta oturmuş olan Ebû Bişr Beşşâr b. Abdullah Mevlâ benî Hâşim'den hadis rivayet etmiştir. Kendisinden de İbrahim b. Abdurrahman b. Mervân, Fadl b. Husayb/Hasîb el-Esbahânî, Ebu'l-Hsen b. Cevsâ, Muhammed b. Ahmed b. Hammâd ed-Dûlâbî ve Ahmed b. Muhammed b. el-Hâris hadis rivayet etmiştir.⁴³⁶

⁴³⁴ İbn Mâce, sıyâm 51, 1/559.

⁴³⁵ İbn Mâce, zühd 26, 2/1414.

⁴³⁶ İbn Asâkîr, Târihu Dımaşk, 54/24-25; Esbahânî, Ahbâru Esbahân,

Onun rivayet ettiği hadislere Hz. Aişe'nin naklettiği şu örneği verebiliriz: "Kişi, bu dünyada yaptığı her (iyi) şeyin sevabını alacaktır. Hatta kendisine batan bir dikenin bile".⁴³⁷ Allah rızası için yaptığı işlerde başına gelen en küçük bir sıkıntının bile, kıyamette mükâfatını alacaktır. Dolayısıyla şehit ve gazilerin, vatan bekçilerinin uğradığı mağduriyetler, Allah indinde asla sevapsız bırakılmayacaktır.

عن عائشة أنها قالت قال رسول الله (ص) : إن الرجل ليؤجر في كل شيء ، حتى في الشوكة يشاكرها .

13. EDÛ DÂVUD (v: 275)

"Sünen" adlı hadis kitabıyla altı meşhur hadis kaynağımız (Kütüb-i Sitte) arasında yer alan Ebû Davud es-Sicistânî, Tarsûs'ta ikamet etmiş olması ve Tarsus'lu birçok hadis âlimiyle görüşmüş olması hasebiyle, çalışmamız açısından önemli bir yere sahiptir.

Hicrî 202 yılında Sicistan'da doğan Ebû Davud'un tam adı "Süleyman b. el-Eş'as b. İshak b. Beşîr b. Şeddâd b. Amr b. İmrân el-Ezdî es-Sicistânî Ebû Davud"dur. Bundan daha kısa olarak "Süleyman b. el-Eş'as b. Beşîr b. Şeddâd", "Süleyman b. el-Eş'as b. İshak b. Beşîr b. Şeddâd" gibi isimler de onu tanıtmak için kullanılan isimler arasındadır. Dedesi İmrân'ın, Sıffîn Savaşında Hz. Ali ile birlikte katledilenlerden olduğu söylenmektedir.

Ebû Davud, hadis öğrenmek ve öğretmek için küçük yaşlarından itibaren seyahat (rihle) yapan ve topladığı binlerce

9/224; Sübkî, Taceddin Ebû Nasr Abdulvahhâb b. Ali b. Abdülbâkî, Tabakâtü's-Şâfiyyeti'l-Kübrâ, Mısır 1964, 2/242; Zehebî, Târihu'l-İslâm, 21/269.

⁴³⁷ Esbahânî, Ahbâru Esbahân, 9/227. Hadisin farklı bir senedi için bkz: Taberânî, Müsnedü's-Şâmiyyîn, Beyrut 1984, 3/32.

hadisi kitaplarda tasnif ederek hadis kitapları meydana getiren (tasnif eden) bir hadis âlimidir. Bu bağlamda Irak, Horasan, Şam, Mısır, Cezîre, Hicaz, Suğur (Tarsus-Adana-Misis, Fırat, Antakya, Maraş) ve daha birçok bölge ahalisinden hadis toplayıp yazmıştır. Ayrıca Belh, Rey, Herât, Kûfe, Basra, Bağdat ve 20 yıl kaldığı Tarsus şehirlerine⁴³⁸ de rihle etmiştir. Hadis ilminde “imâm”, “sebt”, seyyidü'l-hâfız” gibi vasıflarla taltif edilmiştir ve hicrî 275 yılının 16 Şevvâl’inde Basra’da vefat etmiştir. 73 yıllık ömründe, çoğu hadis ilmiyle alakalı 23 eser⁴³⁹ meydana getirmiştir ki bunlar arasında yer alan “Sünen”, İslam dünyasında Buhârî ve Müslim’in “Sahîh”lerinden sonra, üçüncü sırada yer alan en önemli hadis kaynakları arasında sayılmıştır. Sünen, 35 ana başlık (kitâb), 1871 alt başlık (bâb) altında, tekrarlarıyla birlikte, 5.274 hadisten oluşmaktadır.⁴⁴⁰

Hocaları: Ebû Davud'un hadis aldığı kişilerden bazıları şunlardır: İbrahim b. Beşşâr er-Ramâdî, İbrahim b. el-Hasen el-Mıssîsî, İbrahim b. Hamza er-Remlî, İbrahim b. Hamza ez-Zübeyrî, İbrahim b. Hâlid el-Kelbî, İbrahim b. Saîd el-Cevherî, İbrahim b. ‘Alâ ez-Zebîdî, İbrahim b. Ebî Muaviye, İbrahim b. Muhammed et-Teymî el-Kâdî, İbrahim b. Mahled et-Tâlikânî, İbrahim b. Mervân b. Muhammed et-Tâtârânî, İbrahim b. Müstemir el-Arûkî, İbrahim b. Mehdî el-Mıssîsî, İbrahim b. Mûsâ er-Râzî, İbrahim b. Musa el-Cûzecânî, Ahmed b. İbrahim el-Mavsılî, Ahmed b. İbrahim ed-Devrakî, Ahmed b. Saîd el-Hemedânî, Ahmed b. Ebî Şuayb el-Harrânî, Ahmed b. Sâlih el-Mısrî, Ahmed b. Abdullah b. Yunus el-Yerbûî, Ebu't-Tâhir Ahmed b. Amr b. es-Serh el-Mısrî, Ahmed b. Muhammed b. Hanbel, Ahmed b. Münî' el-

⁴³⁸ Âcurrî, Süâlâtü Ebî Ubeyd el-Âcurrî Ebû Davud Süleyman b. Eş'as es-Sicistânî, thk: Abdülalîm Abdülazîm el-Bestevî, Dâru'l-İstikâme, Beyrut 1997, 1/16.

⁴³⁹ Bkz: Sandıkçı, İlk Üç Asırda Hadis, s. 180-181.

⁴⁴⁰ Krş: Ebû Davud, Sünen, Çağrı Yay., İstanbul 1992.

Beğavî, İshak b. Râhûye, İsmail b. Bişr b. Mansur es-Süleymî, Eyyûb b. Muhammed el-Vezzân, Bişr b. Âdem el-Basrî, Bişr b. Ammâr el-Kuhistânî, Bişr b. Hilâl es-Savvâf, Ebû Bişr Bekr b. Halef, Temîm b. Muntasır, Ca'fer b. Mûsâfir et-Tinnîsî, Hâmid b. Yahya el-Belhî, Haccâc b. eş-Şâir, Hasen b. Ahmed b. Ebî Şuayb el-Harrânî, Hasen b. Ali el-Hallâl, Hüseyin b. Îsâ el-Bistâmî, Ebû Amr Hafs b. Amr el-Havdî, Ebû Amr Hafs b. Amr ed-Darîr, Hakem b. Mûsâ el-Kuntarî, Hakîm b. Yusuf er-Rakî, Hamza b. Nusayr el-Mısrî, Humeyd b. Mes'adeh, Hayve b. Şüreyh el-Hımsî, Haşîş b. Efram en-Nesâî, Halef b. Hişâm el-Bezzâr, Davud b. Reşîd, Davud b. Şebîb, Davud b. Mihrâk el-Firyâbî, Davud b. Muâz el-Missîsî, Rebî b. Süleyman el-Ceyzî, Rebî b. Süleyman el-Murâdî, Ebû Tevbe Rebî b. Nâfi, Ebû Hayseme Züheyr b. Harb, Ziyâd b. Eyyûb et-Tûsî, Ziyâd b. Yahyâ el-Hasânî, Zeyd b. Ahram et-Tâî, Saîd b. Süleyman el-Vâsıtî, Saîd b. Amr el-Hadramî el-Hımsî, Saîd b. Mansûr, Saîd b. Yakub et-Tâlikânî, Süleyman b. Harb, Süleyman b. Davud ez-Zehrânî, Süleyman b. Abdurrahman et-Timâr, Süleyman b. Abdurrahman ed-Dımaşkî, Sehl b. Bekkâr ed-Dârimî, Sehl b. Temmâm b. Bezya', Şâzân b. Feyyâz, Şücâ b. Mahled, Şuayb b. Eyyûb, Şeybân b. Ferrûh el-İblî, Salih b. Süheyl en-Nehâî el-Kûfî, Safvân b. Salih ed-Dımaşkî, Âsım b. en-Nadr el-Ahvel, Abbâd b. Mûsâ el-Huttelî, Abdullah b. Ca'fer el-Bermekî, Abdullah b. Saîd el-Eşecc, Ebû Ma'mer Abdullah b. Amr el-Münkarî, Ebû Bekr Abdullah b. Muhammed b. Muhammed b. Ebî Şeybe, Ebû Ca'fer Abdullah b. Muhammed en-Nüfeylî, Abdullah b. Mesleme el-Ka'nebî, Abdü'l-'A'lâ b. Hammâd, Abdurrahman Ubeydullah el-Halebî, Abdurrahman b. Mübârek el-Ayşî, Abdurrahim b. Mutarrif, Ebû Zafer Abdüsselâm b. Mutahher, Abdülaziz b. Yahya el-Harrânî, Abdülmelik b. Habîb el-Missîsî, Abdulvahid b. Ğiyâs, Abdülvehhâb b. Necdî el-Hûtî, Abde b. Süleyman el-Mervezî, Ubeydullah b. Ömer el-Kavârîrî, Osman b. Muhammed b. Ebî Şeybe, Ali b. Ca'd el-Cevherî, Ali b. el-Medînî, Amr b. Avn el-Vâsıtî, Amr b. Merzûk, İmrân b. Meysera, Ayyâş b. el-Ezrak, Îsâ b. İbrahim el-Berkî,

Ğassân b. Fadl es-Sicistânî, Fadl b. Yakub el-Cezerî, Ebû Kâmil Fudayl b. Hüseyñ el-Cuhderî, Fudayl b. Abdülvehhâb es-Sükkerî, Kuteybe b. Saîd, Kutn b. Nesîr, Kesîr b. Ubeyd el-Hımsî, Muhammed b. Ahmed b. Ebî Halef, Muhammed b. Bekkâr b. er-Rayyân, Muhammed b. Bekkâr b. Zübeyr el-Ayşî, Muhammed b. Ca'fer el-Verkânî, Muhammed b. Sinân el-Avkî, Muhammed b. Sabâh b. Süfyân el-Cürcânî, Muhammed b. Sabâh ed-Dûlâbî, Muhammed b. Osman et-Tennûhî, Ebû Küreyb Muhammed b. 'Alâ, Muhammed b. Kesîr el-Abdî, Muhammed b. Minhâl ed-Darîr, Muhammed b. Hişâm b. Ebî Hayrât es-Sedûsî, Muhammed b. Vezîr ed-Dımaşkı, Muhammed b. Vezîr el-Mısrî, Muhammed b. Yahya b. Halid b. Fâris ez-Zühlî, Muhammed b. Yusuf ez-Ziyâdî, Muhammed b. Yunus en-Nesâî, Mahmud b. Halid es-Sülemî, Mahled b. Halid eş-Şe'îrî, Müsedded b. Müserhed, Müslim b. İbrahim el-Ezdî, Musarrif b. Amr, Muaz b. Esed el-Mervezî, Münzir b. Velîd el-Cârûdî, Mansur b. Ebî Müzâhim, Mehdî b. Hafs el-Bağdâdî, Musa b. İsmail et-Tebûzekî, Musa b. Abdurrahman el-Antâkî, Müemmel b. Fadl el-Harrânî, Nasr b. Âsım el-Antâkî, Nusayr b. Ferec es-Sağrî, Hârun b. Saîd el-Eylî, Harun b. Ma'rûf el-Bağdâdî, Hüdbe b. Halid el-Kaysî, Hişâm b. Halid ed-Dımaşkı, Ebu'l-Velîd Hişâm b. Abdümelik et-Tayâlisî, Hişâm b. Ammâr ed-Dımaşkı, Hennâd b. Seriyî et-Temîmî, Hilâl b. Bişr el-Basrî, Vâsıl b. Abdü'l-'A'lâ el-Esedî, Vehb b. Bakıyye el-Vâsıtî, Vehb b. Beyân el-Vâsıtî, Yahya b. İsmail el-Vâsıtî, Yahya b. Eyyûb el-Mekâbirî, Yahya b. Habîb b. Arabî, Yahya b. Hakîm el-Mukavvem, Ebû Seleme Yahya b. Halef el-Bâhilî, Yahya b. Fadl es-Sicistânî, Yahya b. Muhammed b. es-Seken el-Bezzâr, Yahyâ b. Maîn, Yezîd b. Halid, Yezid b. Abdi Rabih, Yakub b. İbrahim ed-Devrakî, Yusuf b. Musa el-Kattân, Ebû Husayn er-Râzî.

Talebeleri: Ebû Davud'dan hadis rivayet eden öğrencilerinden bazıları da şunlardır: Tirmizî, Nesâî, İbrahim b. Hamdân b. İbrahim, Ebu't-Tayyib Ahnmed b. İbrahim b. Abdurrahman, Ebû Hâmid Ahmed b. Ca'fer el-Eş'arî el-

Esbahânî, Ebû Bekr Ahmed b. Selmân, Ebû Amr Ahmed b. Ali b. Hasen el-Basrî, Ahmed b. Muhammed b. Davud b. Süleym, Ebû Saîd Ahnmed b. Muhammed b. Ziyâd b. el-‘E’râbî, Ebû Bekr Ahmed b. Muhammed b. Harun el-Hallâl el-Hanbelî, Ahmed b. Muhammed b. Yasin el-Herevî, Ahmed b. Muallâ b. Yezîd ed-Dımaşkî, Ebû İsa İshak b. Musa b. Saîd er-Remlî, İsmail b. Muhammed es-Saffâr el-Bağdâdî, Harb b. İsmail el-Kirmânî, Hasen b. Sâhib eş-Şâşî, Hasen b. Abdullah ez-Zâri’, Hüseyin b. İdrîs el-Ensârî el-Herevî, Zekeriya b. Yahya es-Sâcî, Abdullah b. Ahmed b. Musa Abdân el-Cevâlîkî, oğlu Ebû Bekr Abdullah b. Ebî Davud, Ebû Bekr Abdullah b. Muhammed b. Ebi’d-Dünyâ, Ebû Zür’a’nin kardeşi Abdullah b. Muhammed b. Abdülkerîm er-Râzî, Abdullah b. Muhammed b. Yakub, Abdurrahman b. Hallâl er-Râmehurmuzî, Ebu’l-Hasen Ali b. Hasen b. el-Abd el-Ensârî, Ali b. Abdussamed et-Tayâlisî, Ebû Muhammed İsa b. Süleyman b. İbrahim b. Salih b. Şuayb b. Talha b. Abdullah b. Abdurrahman b. Ebî Bekr es-Sıddîk, Ebû Muhammed Fadl b. Abbâs b. Muhammed b. Abdülmelik b. Ebi’ş-Şevârib el-Kuraşî el-Basrî, Ebû Bişr Muhammed b. Ahmed b. Hammâd ed-Dûlâbî (v: 310), Ebû Ali Muhammed b. Ahmed b. Amr el-Lü’lû (Sünen, Meâsîl ve diğer kitaplarını rivayet eden kişilerden), Ebû Abdullah Muhammed b. Ahmed b. Yakub el-Basrî (er-Red ‘Alâ Ehl-i Kader/Kaderrîye’ye Reddiye adlı eserini rivayet eden kişi), Ebû Bekr Muhammed b. Bekr b. Abdurrazzâk (Sünen’i rivayet edenlerden), Ebu’l-Hüseyin Muhammed b. Ca’fer b. Muhammed b. Hasen el-Müstefâz el-Firyâbî, Ebû Bekr Muhammed b. Halef b. Merzûbân, Ebu’l-Abbâs Muhammed b. Recâ el-Basrî, Ebû Salim Muhammed b. Saîd el-Âdemî, Ebû Bekr Muhammed b. Abdülazîz b. Muhammed b. Fadl el-Hâşimî el-Mekkî, Ebû Üsâme Muhammed b. Abdülmelik b. Yezîd (Sünen’i rivayet edenlerden), Ebû Ubeyd Muhammed b. Ali b. Osman el-Âcurrî, Muhammed b. Mahled b. Hafs ed-Devrî, Muhammed b. Münzir el-Herevî, Ebû Bekr Muhammed b. Yahya es-Sûlî, Ebû Avâne Yakub b. İshak el-İsferâyînî.

Ebû Davud Basra'da ikamet etmiş ve birkaç defa da Bağdat'a gelmiştir. Ve Sünen adlı hadis kitabını burada rivayet ederek halka nakletmiştir. Esâsen Sünen'i daha önce tasnif edip Ahmed b. Hanbel'e takdim ettiği, onun onayını aldıktan sonra rivayet etmeye başladığı da söylenmektedir. (Buradan hareketle yapılan bir çalışmanın ehline takdim edilerek onaylatılması geleneğinin, o zamandan beri var olduğunu söylemek mümkündür). Sünen'i, topladığı 500.000 hadisin içinden seçtiği 4.800 sahih ve benzeri hadislerden oluşturduğunu, ancak bunlardan sadece 4 tanesini anlamının bile İslam Dininin anlaşılması için yeterli olacağını ileri sürmüştür. Söz konusu hadisler şunlardır:

1-"Ameller, niyetlere göredir".⁴⁴¹

2- "Bir kişinin Müslümanlığının en güzel göstergesi, kendisini ilgilendirmeyen şeylerden uzak durmasıdır".⁴⁴²

3-"Bir mümin, ancak kendisi için istediği (güzel) bir şeyi din kardeşi için de istediği zaman, gerçek manada mümin olur".⁴⁴³

4-"Helal ve haram olan şeyler bellidir. Bu ikisi arasında olanlar ise (helal veya haram olduğu belli olmayan şeyler ise uzak durulması gereken) karışık/şüpheli şeylerdir".⁴⁴⁴

ويكفي الإنسان لدينه من ذلك أربعة أحاديث أحدها قوله (ص):
الأعمال بالنيات والثاني قوله من حسن المرء تركه ما لا يعنيه
والثالث قوله لا يكون المؤمن مؤمنا حتى يرضى لأخيه ما يرضى لنفسه
والرابع قوله الحلال بين والحرام بين وبين ذلك أمور مشتبهاة.

Hadisçiliği ve hakkında söylenenler:

⁴⁴¹ Bkz: Ebû Davud, talâk 10-11, 2/651-652.

⁴⁴² Bkz: İmam Mâlik, husnü'l-huluk, hadis no: 3, 2/903, Tirmizî, zühhd 11, 4/558; İbn Mâce, fiten 12, 2/1315-1316.

⁴⁴³ Bkz: Buhârî, îmân 7, 1/9; Tirmizî, sıfatu'l-kıyâmet 59, 4/668.

⁴⁴⁴ Bkz: Ebû Davud, büyû' 3, 3/623-624.

Ebû Bekr el-Hallâl: “Ebû Davud, zamanının önde gelen hadis âlimidir ve onun hadislerin kaynağını ve konusunu tespit etmedeki bilgi seviyesine hiç kimse ulaşamamıştır”.

İbrahim el-Harbî: “Davud Peygamber’e demiri işlemek nasıl kolaylaştırıldı ise, Ebû Davud’a da hadis o kadar kolaylaştırılmıştır”.

Musa b. Hârûn: “Ebû Davud dünyada hadîs için, ahrette cennet için yaratılmıştır”.⁴⁴⁵

Tarsus'ta İkameti: Kaynaklarda verilen bilgilere göre Ebû Davud'un bizzat kendisi müsned (senedleriyle birlikte) bir hadis eseri meydana getirebilmek için Tarsus'ta 20 yıl ikamet ettiğini belirtmiştir.⁴⁴⁶ Ayrıca, "Sünen" ve "Merâsîl" adlı eserlerinde epeyce rivayetine yer verdiği hocası Ebû Tevbe Rebî b. Nâfî' et-Tarsûsî'den hadis almak için birçok kere Tarsus'a gelmiştir.⁴⁴⁷ Dolayısıyla onun Tarsus'ta önemli bir itibara sahip olduğu anlaşılmaktadır. Bu durumun anlatıldığı metin şu şekildedir:

"Muhammed b. Sâlih el-Hâşimi, Ebû Davud'un şöyle dediğini anlatıyor: Bir müsned yazabilmek için Tarsus'ta 20 yıl ikamet ettim. Neticede 4000 hadis yazdım. Sonra baktım ki bu 4000 hadisin kaynağı, anlayan kişi için, şu dört hadiste özetleniyor: 1. Helal ve haram bellidir; 2. Ameller niyetlere göredir; 3. Allah, hoş/güzel bir davranışı sever; 4. Kendisini ilgilendirmeyen şeylerden uzak durmak, kişinin Müslümanlığının iyi bir göstergesidir. Denildi ki, İslam

⁴⁴⁵ Hakkında geniş bilgi için bkz: Bağdâdî, Târîhu Bağdât, 9/55-58; İbn Asâkir, Târîhu Dımaşk, 22/191-201; Mizzî, Tehzîbü'l-Kemâl, 11/355-366; Zehebî, Tezkira, 2/127-128; İbn Hacer, Tehzîb, 2/389-391; Avfî, Muavvız b. Bilâl, Ebû Davud ve Eseruhû fî İlmi'l-Hadîs, Master Tezi, Kahire Üniversitesi, Kahire 1980, s. 88.

⁴⁴⁶ Nevevî, Tehzîbü'l-Esmâ, 2/226.

⁴⁴⁷ Avfî, Ebû Davud ve Eseruhû fî İlmi'l-Hadîs, s. 88.

Dininin özü: Din samimiyettir" hadisinde toplanmıştır."

وقال محمد بن صالح الهاشمي: قال لنا أبو داود: أقمت بطرسوس عشرين سنة أكتب المسند، فكتبت أربعة آلاف حديث، ثم نظرت فإذا مدار الأربعة آلاف على أربعة أحاديث لمن وفقه الله تعالى، فأولها حديث: "الحلال بين والحرام بين" (، وثانيها حديث: "إنما الأعمال بالنيات"، وثالثها: "إن الله طيب لا يقبل إلا طيباً" ، ورابعها: "من حسن إسلام المرء تركه ما لا يعنيه". قلت: وقد قيل: مدار الإسلام على حديث: "الدين النصيحة".

14. AHMED b. SAÎD b. NECDET el-EZDÎ (v: 276)

Aslen Bağdat'lı olup Tarsus'ta ikamet etmiştir. Ebû Bekr Şücâ b. el-Velîd, Ali b. Âsım, Yezîd b. Harun, Ravh b. Ubâde, Ebu'n-Nadr Hâşım b. el-Kâsım, İshak b. Süleyman er-Râzî, Muhammed b. Ali el-Berkî, Zeyd b. Abdülazîz el-Mavsilî ondan hadis rivayet etmiştir. Hicrî 276 yaşında Tarsus'ta vefat etmiştir.⁴⁴⁸

15. EBÛ HATİM MUHAMMED b. İDRÎS b. EL-MÛNZİR er-RÂZÎ (v: 277)

Kısaca Ebû Hatim er-Râzi adıyla tanınan bu hadis âlimi, Tarsuslu birçok muhaddisin hadis aldığı kişilerdendir.

Hadis ilminde "imam", "hafız" gibi unvanlar verilmiş olan Ebû Hâtım er-Râzî, aslen İsfahan'lı olup hicrî 195 yılında Rey'de doğmuştur. 209 yılından itibaren hadisleri yazmaya başladığını ve hadis öğrenmek için bin fersah yol yaptıktan sonra, artık ne kadar gittiğini saymayı bıraktığını belirtmiştir. 20 yaşında iken, hadis öğrenmek için Bahreyn'den Mısır'a

⁴⁴⁸ İbnu'l-Adîm, Buğyetü't-Taleb, 1/236; Bağdâdî, Târîhu Bağdât, 4/169.

oradan Remle'ye oradan da Tarsus'a yürüyerek gitmiştir.⁴⁴⁹ Rihle yaptığı ilim merkezleri Kûfe, Bağdat, Basra, Mekke, Medîne, Bahreyn, Mısır, Remle, Kudüs, Askalân, Taberiye, Şâm, Humus, Antakya, Tarsus, Hims ve Rakkâ'dır. Oldukça zor ve meşakkatli geçen bu seyahatlerden (rihle) sonra, 221 yılında memleketine dönmüş, 242 yılında tekrar çıktığı yolculuğu ise üç yıl sürmüştür. Bu seyahatler neticesinde yaklaşık 3000 kişiden hadis rivayet etmiştir.⁴⁵⁰

Hocaları: Ahmed b. Hanbel, Ahmed b. Salih el-Mısırî, Âdem b. Ebî İyâs, Bişr b. Muhammed es-Sükkerî, Sâbit b. Muhammed eş-Şeybânî, Ebu'l-Yemân Hakem b. Nâfi', Ebû Tevbe Rebî' b. Nâfi' el-Halebî, Ebû Hayseme, Züheyr b. Harb, Safvân b. Sâlih, Abdurrahman b. İbrahim Dühaym, Abdüsselam b. Atîk ed-Dımaşkî, Abde b. Süleyman el-Mervezî, Affân b. Müslim, Ömer b. Hafs b. Ğıyâs, Ebû Nuaym Fadl b. Dükeyn, Kütaybe b. Saîd, Ebû Ğassân Mâlik b. İsmail en-Nehdî, Muhammed b. Beşşâr Bündâr, Muhammed b. Bekkâr, Muhammed b. Avf et-Tâ'i, Muhammed b. Hasen el-Basrî, Nuaym b. Hammâd, Yahyâ b. Maîn, Yunus b. Abdü'l-'A'lâ, Muhammed b. Abdullah el-Ensârî, Ebû Zeyd en-Nahvî, Osman b. Heysem el-Müezzin, Ubeydullah b. Mûsa, 'Itâb b. Ziyâd, Ebû Müshir, Muhammed b. Osman et-Tennûhî, Said b. Ebî Meryem, Ebu'l-Yemân el-Himsî.

Talebeleri: Ebû Davud, Nesâî, İbn Mâce, yaşça kendisinden büyük olan Mısırlı iki muhaddis Yunus b. Abdü'l-'A'lâ ve Rebî' b. Süleyman, arkadaşı Ebû Zür'a er-Râzî, Muhammed b. Avf el-Himsî, Bağdat'ta Ahmed b. Mansûr er-Ramâdî, İbrahim b. İshak el-Harbî, Kasım b. Zekeriyâ el-Mutarriz, İbn Ebi'd-Dünyâ, Kâdî el-Mehâmilî, Muhammed b. Mahled ed-Devrî, Hüseyin b. Yahya b. Ayyâş el-Kattân,

⁴⁴⁹ Zehebî, Tezkira, 2/112-113.

⁴⁵⁰ Ateş, Adana ve Çevresinde Yaşayan Hadis Alimleri, s. 42-43.

Zekeriya b. Ahmed el-Belhî, Abdullah b. Muhammed b. Yakub el-Esbahânî, oğlu Abdurrahman b. Ebî Hatim er-Râzî, Ebû Avâne.

Hocası olduğu halde kendisinden hadis rivayet edenler: Yaşça kendisinden büyük olduğu halde, ona güvendikleri için naklettiği hadisleri alan bazı hocaları vardır: Abde b. Süleyman el-Mervezî, Muhammed b. Avf et-Tâ'i, Yunus b. Abdü'l-'A'lâ, Rebî' b. Süleyman el-Murâdî bunlar arasında yer almaktadır. Hadis rivayet ehliyeti açısından sika, mütkın, müteşebbit gibi lafızlarla ta'dîl edilmiştir.⁴⁵¹ Aynı zamanda münekkîd (tenkitçi) bir alim olan bu meşhur muhaddis, Kitâbu'l-Câmî, Tefsîru'l-Kur'ân, Kitâbu'z-Zînet, Kitâbü'z-Zühd, Kitâbu'l-i'tikât, ed-Duafâ ve'l-Kezzâbîn ve Tabakâtu'd-Tâbiîn adlı eserleri de meydana getirmiştir.⁴⁵²

Öğrencisi olan Ebû Davud ve Nesâî aşağıdaki hadisi ondan nakletmişlerdir: “Ebû Hureyre'den rivayet edildiğine göre Hz. Peygamber Kâbe hakkında şöyle buyurmuştur: Bu eve (Kâbe'ye), ordulardan biri helak oluncaya kadar, savaş için gelişler bitmeyecektir”.⁴⁵³

عن أبي هريرة عن النبي (ص) قال : لا تنتهي البعوث عن غزو هذا البيت حتى يخسف بجيش منهم.

16. ABDULLAH b. AHMED b. SEVÂDE: EBÛ TÂLİB el-BAĞDÂDÎ (v: 285)

Tarsus'a gelen alimlerden olup Dımaşk'ta hadislerini

⁴⁵¹ Hakkında geniş bilgi için bkz: Bağdâdî, Târîhu Bağdât, 2/74-77; Mizzî, Tehzîbü'l-Kemâl, 24/381-390; İbn Hacer, Tehzîb, 5/24-25.

⁴⁵² Sandıkçı, Hicrî İlk Üç Asırda Hadis, s. 365-366.

⁴⁵³ Ebû Davud, diyât 17, 4/686-688; zekat 8, 2/247-249; Nesâî, menâsikü'l-hacc 112, 5/206-207.

nakletmiştir. Tâlût b. Abbâd ve Muhammed b. Bekkâr ve bir grup raviden işiterek rivayette bulunmuştur. Kendisinden de Abbâs b. Akdeh, Ebû Bekr el-Kabbâb ve Esbahan'lılar rivayette bulunmuştur. Öğrencileri arasında ise Hüseyin b. Habîb, Ahmed b. Mahmûd b. Subeyh ve Ebû Ali b. Hârun yer almaktadır. Hadis rivayet ehliyeti açısından "sadûk" olarak değerlendirilmiş olup 285 yılında Tarsus'ta vefat etmiştir.⁴⁵⁴

17. ABDULLAH b. AHMED b. HANBEL (v: 290)

Önemli hadis kaynaklarımızdan biri olan Ahmed b. Hanbel'in oğlu ve onun "Müsned" adlı eserinin ravisidir. Künyesi Ebû Abdurrahman el-Bağdâdî'dir. İmam Nesâî ile birlikte Tarsus'a gittiklerini belirten Me'mûn el-Mısırî el-Hâfız, Tarsus'a vardıklarında orada içlerinde Abdullah b. Ahmed b. Hanbel, Muhammed b. İbrahim, Ebu'l-Êzên, Kîlece (Muhammed b. Sâlih b. Andurrahman el-Bağdâdî: Ebû Bekr el-Enmâtî) gibi İslam âlimlerinin de olduğu bir grup ile karşılaştıklarını rivayet etmektedir.⁴⁵⁵ Söz konusu bu rivayetten anlaşıldığı üzere, Abdullah b. Ahmed b. Hanbel'in de Tarsus'a uğradığı ve orada bir müddet kaldığı anlaşılmaktadır. Hoca ve öğrencileri içinde de Tarsuslu hadis alimleri ya da onlarla irtibatlı olan ravilerin yer almış olması, bizi aynı sonuca götürmektedir. Ancak ulaşabildiğimiz kaynaklarda onun Tarsus'ta ikamet ettiğini veya Tarsus ahalisiyle irtibatının olduğunu kesin bir şekilde dile getiren herhangi bir ifadeye rastlayamadık.

⁴⁵⁴ Esbahânî, Ahbâru Esbahân, 6/142; Zehebî, Târîhu'l-İslâm, 21/200.

⁴⁵⁵ Bağdâdî, Muhammed b. Abdü'l-Ğanî, et-Takyîd li Ma'rifeti Ruvâti's-Sünen ve'l-Mesânid, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut 1408, s. 142 (mektebetü's-şâmîle, versiyon: 3.1); Mizzî, Tehzîbü'l-Kemâl, 1/334; Zehebî, Siyer, 14/130; İbn Hacer, Tehzîb, 1/28; İbnu'l-Adîm, Buğyetü't-Taleb, 1/245.

Abdullah b. Ahmed b. Hanbel'in hadis aldığı hocaları arasında Yahya b. Maîn, İsmail b. Ubeyd b. Ebî Kerîme el-Harrânî, Hârûn b. Abdullah el-Hammâl, Mahmud b. Ğaylân el-Mervezî, Abdullah b. Mübârek'in oğlu Muhammed, Abdurrahman b. Sâlih el-Ezdî, Ebû Bekr Andullah b. Muhammed b. Ebî Şeybe gibi raviler; kendisinden hadis alanlar arasında ise İmam Nesâî, Ebû Avâne, Ebû Bekr Ahmed b. Ca'fer b. Hamdân, Taberânî, Kâsım b. Esbağ b. Muhammed b. Yusuf el-Kurtubî, Beğavî, Muhammed b. Mahled ed-Devrî, Yahya b. Muhammed b. Sâ'îd gibi Tarsus'lu hadis âlimleriyle görüşmüş olan raviler yer almaktadır.⁴⁵⁶

18. İMAM NESÂÎ (v: 303)

Ebû Dâvud gibi, "Sünen" adlı hadis kitabıyla altı meşhur hadis kaynağımız (Kütüb-i Sitte) arasında yer alan İmam Nesâî de, Tarsûs'ta ikamet etmiş olması ve Tarsuslu birçok hadis âlimiyle karşılaşmış olması hasebiyle, çalışmamız açısından önemli bir yere sahiptir.

Ahmed b. Şuayb b. Ali b. Sinân b. Bahr b. Dînâr Ebu Abdirrahmân en-Nesâî, hicrî 215 yılında, Horasan'ın Nesâ şehrinde dünyaya gelmiştir. 15 yaşında başladığı tahsil hayatı süresince Horasan, Hicaz, Irak, Mısır, Şâm, Cezîre ve Suriye bölgelerine ilim için seyahatler yapmış, daha çok Mısır'da Zukâku'l-Kanâdîl denilen kitapçılar sokağında ikamet etmiş, eserlerinin çoğunu da orada meydana getirmiştir. Hadis ilminde "huccet", "hafız", "sika", "sebt", "imâm" ve asrının en büyük muhaddisi olarak değerlendirilmiştir. Çoğunluğu hadis ilminde olmak üzere 40'a yakın eser⁴⁵⁷ meydana

⁴⁵⁶ Hakkında geniş bilgi için bkz: Mizzî, Tehzîbü'l-Kemâl, 14/285-291; Zehebî, Siyer, 13/516-526.

⁴⁵⁷ Nesâî, Tesmiyetü Meşâyihî Ebî Abdirrahman Ahmed b. Şuayb Alî en-Nesâî, Mekke 1423, s. 15-18; Sandıkçı, İlk Üç Asırda

getirmiştir. Nesâî denildiğinde akla gelen ilk eseri olan "Sünen"de 51 ana konu (kitâb) ve 2400'e yakın alt başlık (bâb) altında, tekrarlarla birlikte 5.765 hadis yer almaktadır.⁴⁵⁸

Hocaları: İlk hadis tahsiline, yanında 14 ay kaldığı Kuteybe b. Saîd (İmam Mâlik'in talebesi)'e öğrencilik yaparak başlamıştır. Bunlardan başka Ebû Davud, Yunus b. Abdü'l-'A'lâ, İshak b. Râhûye, Hişâm b. Ammâr, Abdurrahman b. Muhammed b. Selâm et-Tarsûsî, Musa b. Saîd ed-Dendânî et-Tarsûsî, Muhammed b. Nadr el-Mervezî, Ebû Küreyb, Süveyd b. Nasr eş-Şâh, Ahmed b. Nasr en-Nîsâbü'rî, Ebû Şuayb es-Sûsî ve Horasan, Irak, Hicaz, Mısır, Şâm, Cezîre bölgesindeki birçok muhaddisten hadis almıştır. İşiterek hadis aldığı kişilerin sayısı 200'e yakındır.⁴⁵⁹

Talebeleri: Nesâî'den hadis alanlardan bazıları da şu kişilerden oluşmaktadır: Ebû Avâne, Hamza el-Kinânî, Hasen b. Reşîk, Ebû Bekr es-Sinnî, Ebû Bişr ed-Dûlâbî, Ebû Ali Hüseyin b. Muhammed en-Nîsâbü'rî, Hasen b. el-Hadır es-Suyûtî, Ebu'l-Kâsım et-Taberânî, Muhammed b. Muaviye b. el-Ahmer, oğlu Abdülkerîm Hasen b. Muhammed b. Abdullah b. Zekeriyya, Muhammed b. Kasım el-Endelûsî, Ali b. Ebî Ca'fer et-Tahâvî, Ebû Bekr Ahmed b. Muhammed b. el-Mühendis, Ebû Ca'fer et-Tahâvî, Ebû Bekr b. el-Haddâd, Ebû Ca'fer el-Ukaylî, Ebû Ali b. Hârûn, Ebû Ali en-Nîsâbü'rî ve daha pek çok kişi.

Nesâî uzun bir ilmî hayat geçirmiştir. Ömrünün sonlarına doğru Hz. Ali'nin özellikleri (hasâis) hakkında topladığı hadisleri Dımaşk'taki bir camî'de insanlara okuduktan sonra dinleyenlerden biri: "Muâviye'nin özellikleri hakkında neler derledin" diye sormuş. Nesâî de:"Muâviye'nin ne özelliği var ki?" diye cevap verince, cemaat tarafından

Hadis, s. 332-333.

⁴⁵⁸ Krş: Nesâî, Sünen, Çağrı Yay., İstanbul 1992.

⁴⁵⁹ Bkz: Nesâî, Tesmiyetü Meşâyihî Nesâî, s. 49-75.

acımasızca dövülmüştür. Yaralı olduğu halde Mekke'ye götürülmesini istemiş, neticede Mekke'de 303 yılında vefat etmiştir. Kabrinin Safa ve Merve tepeleri arasında olduğu belirtilmektedir. Bunlara ilaveten Filistin'de vefat ettiği de ileri sürülmektedir.⁴⁶⁰

Hâkim Nîsâbûrî, Hatîb el-Bağdâdî, Mizzî, Zehebî, İbnu'l-Adîm ve İbn Hacer'in verdiği bilgilere göre Tarsus'a da gelmiştir. Onun Tarsus'a gelme olayı şöyle anlatılmaktadır: "Hadis âlimlerinden Me'mûn el-Misrî el-Hâfız söyle anlatır: Esir mübadelesi yılında (سنة الفداء) Nesâî ile birlikte Tarsus'a gittik. Bir tarafta İslam âlimleri (meşâyihu İslâm), diğer tarafta da içlerinde Abdullah b. Ahmed b. Hanbel, Muhammed b. İbrahim Mürebbe', Ebü'l-Âzên, Kîlece (Muhammed b. Sâlih b. Abdurrahman el-Bağdâdî: Ebû Bekr el-Enmâtî) gibi hadis hafızlarının bulunduğu iki grup orada toplanmıştı. Hadis hafızları kendileri adına, hadis âlimlerine (meşâyih) karşı ilmî münazarada bulunacak birini seçme konusunda istişare ediyorlardı. Neticede bu iş için Ebû Abdurrahman en-Nesâî'yi seçme konusunda ittifak ettiler".⁴⁶¹

Onun Tarsus'a geldiğini haber veren bilgilerden biri de Nesâî'nin bizzat işiterek hadis aldığı hocalarını anlatan "Tesmiyetü Meşâyihî Ebî Abdurrahman Ahmed b. Şuayb Alî en-Nesâî" adlı kitapta yer almaktadır. Buradaki bilgilere göre İmam Nesâî'nin hicrî 283 yılında Tarsus'a gittiği belirtilmektedir.⁴⁶²

⁴⁶⁰ Hakkında geniş bilgi için bkz: Nesâî, Tesmiyetü Meşâyihî Nesâî, Mekke 1423; Mizzî, Tehzîbü'l-Kemâl, 1/328 vd; Zehebî, Siyer, 14/125-136; el-Kâşif, 1/295; Tezkira, 2/194-195; İbn Hacer, Tehzîb, 1/27-28.

⁴⁶¹ Nîsâbûrî, Ma'rîfetu'ülûmi'l-Hadîs, s. 82; Bağdâdî, et-Takyîd li Ma'rîfeti Ruvâtü's-Sünen ve'l-Mesânid, s. 142; Mizzî, Tehzîbü'l-Kemâl, 1/334; Zehebî, Siyer, 14/130; İbn Hacer, Tehzîb, 1/28; İbnu'l-Adîm, Buğyetü't-Taleb, 1/245.

⁴⁶² Nesâî, Tesmiyetü Meşâyihî Nesâî, s. 9, 10.

Bilindiği gibi İmam Nesâî, Sünen adlı meşhur eserinde 5.765 hadise yer vermiştir. Onun rivayetlerine örnek olması bakımından burada Sünen'deki ilk hadise yer vermek istiyoruz. Nesâî'nin Sünen'indeki ilk hadis, namaz için abdest almanın gerekliliğine işaret eden ayete,⁴⁶³ Hz. Peygamber'in yapmış olduğu açıklamayı içermektedir. Ebû Hureyre tarafından nakledilen hadis şöyledir: "Hz. Peygamber: Uykudan uyandıığımız vakit, ellerinizi önce başka bir su ile üç kere yıkamadan, abdest alacağınız su kabına daldırmayınız. Zira elinizin nerede gecelediğini bilemezsiniz, buyurdu".⁴⁶⁴

عن أبي هريرة أن النبي (ص) قال: إذا استيقظ أحدكم من نومه فلا يغمس يده في وضوئه حتى يغسلها ثلاثا فإن أحدكم لا يدري أين باتت يده.

**19. HÂMÎD b. AHMED b. MUHAMMED b.
AHMED EBÛ AHMED el-MERVEZÎ (v: 328)**

Zeyd b. Ebî Üneyse'nin rivayet ettiği hadislerin toplanmasında özel ihtimam gösterdiği için, "Zeydî" olarak da künyelenmiştir. Cihad için geldiği Tarsus'ta ikamet etmiş daha sonra Bağdat'a gitmiştir. Bağdat'ta Ebû Recâ Muhammed b. Hamdûye, Ahmed b. Sevra, Muhammed b. Nasr b. Şeybe, Ali b. Hasen b. Selem el-Esbahânî, Muhammed b. Abbâs ed-Dımaşkî'den hadis öğrenmiştir. Muhammed b. İsmail el-Varrâk, Sünen sahibi Dârakutnî, İbnü's-Sellâc gibi isimler de kendisinden hadis almıştır. Hadis rivayet ehliyeti açısından sikâ bir ravi olup, hadislerin anlamını anlama/kavrama (fehm) ve hafızasının güçlülüğü ile hatırlanan bir alimdir.⁴⁶⁵ Hadis ilminde ise "imam", "hâfız", "nâkıd (tenkidci)" bir âlim olarak

⁴⁶³ 5. Mâide, 6.

⁴⁶⁴ Nesâî, tahâret 1, 1/6.

⁴⁶⁵ Bağdâdî, Târîhu Bağdât, 8/171; İbn Nâsiruddîn, Tavzîhu'l-Müştebeh, 4/75.

değerlendirilmiştir. Kûfe’de vefat ettiği söylenmektedir.⁴⁶⁶

Hatîb el-Bağdâdî, onun rivayet ettiği hadislere şunu örnek verir: “Enes b. Mâlik’in rivayet ettiğine göre Hz. Peygamber şöyle buyurmuştur: Yüce Allah her gün, ‘Ben sizin Azîz olan Rabbinizim’ der. Kim dünya ve ahrette azîz olmak isterse, O Azîz’e itaat etsin”.⁴⁶⁷

عن أنس بن مالك قال قال رسول الله (ص): إن الله تعالى يقول كل يوم أنا ربكم العزيز فمن أراد عز الدارين فليطع العزيز.

Ahmed b. Hanbel’in Müsned’inde de şu hadisi yer almaktadır: “Ebû Hureyre, dostu Rasûlullah’ın kendisine şu üç şeyi tavsiye ettiğini belirtmiştir: Uyumadan önce vitr namazını kıl; her aydan üç gün oruç tut; Cuma günleri banyo yap”.⁴⁶⁸

عن أبي هريرة، قال: أوصاني خليلي (ص) بثلاث: الوتر قبل النوم، وصيام ثلاثة أيام من كل شهر، والغسل يوم الجمعة.

20. AHMED b. KÂSİM b. UBEYDULLAH b. MEHDÎ: EBU’L-FEREC AHMED B. KASIM EL-BAĞDÂDÎ (v:364)

Hadis hâfızı’dır ve Tarsus’ta ikamet etmiş olup Dımaşk’ta Muhammed b. Er-Rebî’, Ali b. Abdülvâris es-San’ânî, Muhammed b. Hârun b. Humey el-Bey’, Ebû Ubeydullah Muhammed b. Abde el-Kâdî, Hâmid b. Ahmed el-Mervezî, Bekr b. Ahmed el-Basrî, Nasr b. Kâsım el-Ferâizî, Ebu’l-Kâsım el-Beğavî, Ebu’l-Abbâs Ahmed b. Abdullah b.

⁴⁶⁶ Zehebî, Siyer, 15/369-370.

⁴⁶⁷ Bağdâdî, Târîhu Bağdât, 8/171.

⁴⁶⁸ Ahmeb b. Hanbel, el-Müsned, 2/ 299, 260, 233.

Sâbûr ed-Dımaşkî, Muhammed b. Bâğandî, Hüseyin b. Muhammed el-Bezzâr, Ebû Bekr b. Ebî Davud (Ebû Davud'un oğlu), Ebû Ca'fer Muhammed b. Cerîr et-Taberî, Hüseyin b. Ahmed b. Bistâm, Hasen b. Ferec eş-Şîrâzî, İbrahim b. Abdussamed, Üsâme b. Ali, Muhammed b. Süleyman el-Mâlikî, Ahmed b. el-Heysem el-Basrî, Muhammed b. Abbâs b. Mansûr, Ebû Ca'fer et-Tahâvî, Abdullah b. İshak el-Medâinî, Ebû Ya'lâ Muhammed b. Züheyr el-Eylî, Fakîr b. Musa b. Fakîr, İbrahim b. Meymûn b. Abdussamed es-Savâf, Abdurrahman b. Ahmed el-Mihri'den hadis nakletmiştir. Öğrencileri arasında ise Ebu'l-Hasen ed-Dârakutnî, Temmâm b. Muhammed er-Râzî, Abdülvahhâb el-Meydânî, Mekkî b. Muhammed, Ebû Nasr b. Cebân, Ebu'l-Hasen b. Avf, Bekâ b. İshak el-Havlânî gibi isimler yer almaktadır.⁴⁶⁹

Rivayet ettiği hadislerle İbn Asâkir şu örneği vermiştir: “Humeyd et-Tavîl, Enes b. Mâlik’in ziyaretine gittiklerinde onun, hizmetçisine: Küçük bir parça (ekmek kırıntısı) olsa da, arkadaşlarımıza ikramda bulununuz. Çünkü ben Peygamberin: Ahlak güzelliği, cennet ehlinin vasıflarındandır, dediğini duydum”.⁴⁷⁰

عن حميد الطويل قال كنا إذا أتينا أنس بن مالك قال لجاريتته قدي لأصحابنا ولو كسرا فإني سمعت رسول الله (ص) يقول: إن مكارم الأخلاق من أعمال الجنة.

**21. İSMAİL b. el-KÂSİM b. İSMAİL el-İMÂM:
EBU'L-KÂSİM el-HALEBÎ el-HİYÂT el-
MÜEDDİB (v: 370)**

Mısır'da oturduğu için bazıları tarafından Mısır'a nispet

⁴⁶⁹ İbn Asâkir, Târihu Dımaşk, 5/170-172.

⁴⁷⁰ İbn Asâkir, Târihu Dımaşk, 5/170-172.

edilmekle birlikte Halep’lidir. Halep, Humus, Hammât, Tarsus, Adana, Antakya ve Dimaşk’ta hadis rivayet etmiştir. Tarsus’ta Ebû Abdullah Muhammed b. Ahmed es-Suvânîfi ve Ebû Abdullah Muhammed b. Yezîd ez-Zürekî’den, Adana’da Ebâ Umeyr Adıyy b. Ahmed b. Abdülbâkî el-Ezenî’den rivayette bulunmuştur. Ondan hadis alanlar arasında ise Ebu’l-Ma’mer Müsedded b. Ali b. Abdillâh el-Hımsî, Ebu’l-Kâsım Temmâm b. Muhammed b. Abdillâh er-Râzî, Kâdî Ebû Amr Osman b. Abdillâh b. İbrahim et-Tarsûsî, Ebu’l-Feth el-Müeyyid b. Ahmed b. Ali el-Hatîb, Abdülvehhâb el-Meydânî, Ebû Abdillâh Muhammed b. Abdurrahman b. Talha es-Saydâvî gibi isimler yer almaktadır. İbnu’l-Adîm onun rivayet ettiği hadislere şu örneği vermiştir.⁴⁷¹

“İbn Abbâs anlatıyor: Hz. Ömer Allah Rasûlü’nün odasına girdiğinde O’nu, vücuduna izleri çıkmış bir hasırın üzerinde görünce: Ey Allah’ın Rasûlü! Eğer bir döşegin olsaydı, bu şekilde vücudunda iz bırakır mıydı? dedi. Bunun üzerine Peygamber: Dünyalık hiçbir şey beni ilgilendirmiyor. Allaha yemin olsun ki, ben ve dünya arasındaki alaka, sıcak bir günde bineği ile yolculuk ederken bir ağacın altında bir süre gölgelenip dinlendikten sonra orayı terk eden kişi gibidir” buyurdu.”

عن ابن عباس قال: دخل عمر على النبي (ص) وهو على حصير قد أثر في جنبه فقال: يا رسول الله لو اتخذت فراشاً أوثر من هذا؟ فقال: مالي وللدنيا، وما للدنيا ومالي، والذي نفسي بيده ما مثلي ومثل الدنيا إلا كراكب سار في يوم صائف فاستظل تحت شجرة ساعة من نهار ثم راح وتركها.

22. ABDULLAH b. MUHAMMED b. İSMAİL b. YUSUF: EBÛ MUHAMMED et-TARSÛSÎ (v: 396)

⁴⁷¹ İbnu’l-Adîm, Buğyetü’t-Taleb , 2/143-145.

En-Nesâî el-Müeddib künyesiyle de tanınmaktadır. Tarsus’lu ve Dımaşk’lı birçok kişiden rivayette bulunmuştur. Bunlar arasında Ebû Bekr Muhammed b. Süleyman el-Bündâr, Ebu’l-Hâris Ahmed b. Muhammed b. Umâra, Tarsus’ta ikamet etmiş olan Hüseyin b. Ali el-Esbahânî, Ebû Nasr Muhammed b. Davud et-Tarsûsî’de bulunmaktadır. Öğrencileri arasında Temmâm b. Muhammed, Ebû Alî el-Ehvâzî, İbrahim b. el-Hadır b. Zekeriyâ es-Sâyiğ, Ali b. Muhammed el-Hannâî gibi isimler yer almaktadır. Hadis rivayet ehliyeti açısından “sika” ve “me’mûn” olarak değerlendirilmiştir. Hicrî 396 yılında Tarsus’ta vefat etmiştir.⁴⁷²

Rivayet ettiği hadise İbn Asâkir şu örneği vermiştir: “Ebû Hureyre, Hz. Peygamberin şöyle buyurduğunu nakletmiştir: “Bir kişi gemide şarab/içki satar ve yanında da bir maymunu vardır. Bu kişi bir gün şarabı su ile karıştırarak içer ve sarhoş olur. O esnada Maymun adamın para kesesini alarak kayığa atlar ve keseyi açarak içindeki paraların yarısını gemiye yarısını da denize saçar”.⁴⁷³ Kanaatimizce burada Hz. Peygamber, içki/şarap yani insanlara sarhoşluk veren şeyleri satan kişilerin kazancının bereketinin olmayacağını vurgulamak için böyle bir örnekleme yapmıştır.

عن أبي هريرة عن النبي (ص) : أن رجلا كان يبيع الخمر في سفينة ومعه قرد في السفينة وكان يشرب الخمر بالماء فأخذ القرد الكيس وصعد في الزورق وفتح الكيس فجعل يأخذ دينارا فيلقيه في السفينة ودينارا في البحر حتى جعله نصفين.

⁴⁷² İbn Asâkir, Târihu Dımaşk, 32/164-166.

⁴⁷³ İbn Asâkir, Târihu Dımaşk, 32/164.

B-VEFAT TARİHİ BİLİNMEYENLER

23. EBÛ NASR FETH b. EFLAH

Tarsus'ta ikamet etmiş olup Dâvud b. Süleyman'ın öğrencisi, Muhammed b. Yunus b. Habşûn el-Merâgî et-Tarsûsî'nin de hocasıdır. İbn Asâkir, aşağıdaki rivayetin senedinde onun da yer aldığına işaret etmektedir ve bu rivayeti Tarsus'ta naklettiğini belirtmektedir.⁴⁷⁴

“Câbir b. Abdullah, Hz. Peygamber'in: “Cennetin kapısında ‘Allah’tan başka İlah yoktur ve Muhammed, Allah’ın elçisidir. Ali de Allah Rasûlü’nün elçidir’ yazdığını gördüm” dediğini rivayet etmiştir”.

عن جابر قال سمعت رسول الله (ص) يقول: رأيت على باب الجنة مكتوب لا إله إلا الله محمد رسول الله على أخو رسول الله.

24. HACCÂC b. İBRAHİM el-EZRAK EBÛ İBRAHİM

Ebû Muhammed el-Bağdâdî ve Ebû İbrahim el-Bağdâdî olarak tanınan bu âlim Tarsus ve Mısır'da ikamet etmiştir. **Süfyân b. Uyeyne**, Ferec b. Fudâle, İsa b. Yunus, İbn Vehb, Hadîc b. Muâviye, Mübârek b. Saîd es-Sevrî, Mu'temir b. Süleyman, Hüseyim b. Beşîr, Hammâd b. Zeyd, Ebû Avâne ve diğerlerinden hadis rivayet etmiştir. İbn Vehb'in önde gelen ravilerindendir. Kendisinden ise Rebî' b. Süleyman el-Murâdî, Mûsâ b. Sehl er-Remlî, Ahmed b. Hasen et-Tirmizî, Zühîlî, Ebû Hâtim er-Râzî, Ebu'l-Ahves el-Ukberî ve daha birçok kişi hadis öğrenmiştir. Hadis rivayet ehliyeti açısından "sika",

⁴⁷⁴ İbn Asâkir, Târihu Dimaşk, 56/72-73; Saydâvî, Mu'cemü's-Şüyûh, 1/196.

"sâhibu sünnet"⁴⁷⁵ olarak değerlendirilmiştir. Mısır'dan Suğur bölgesine hicrî 213 yılında çıkmış ve bundan uzun bir süre sonra o bölgede vefat etmiştir.⁴⁷⁶

Aşağıdaki hadisi Ebû Davud, hocası Musa b. Sehl er-Remlî vasıtasıyla ondan nakletmiştir. Bu hadise göre Ebû Sa'lebe el-Huşenî, Hz. Peygamberin: "Allah, kıyamet gününde bu ümmetin hesabını yarım gün bile ertelemeyecektir, buyurduğunu nakletmiştir". Sa'd'a, yarım gün'ün ne anlama geldiği sorulunca o: 500 yıl, cevabını vermiştir".⁴⁷⁷ Zira Kur'an-ı Kerîm'in ifadesine göre, Allah katındaki bir gün, insanlar için 1000 yıl mesabesindedir.⁴⁷⁸ Dolayısıyla yarım gün de 500 yıl olacaktır.

عَنْ أَبِي ثَعْلَبَةَ الْخُسَنِيِّ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : لَنْ يَعْجِزَ اللَّهُ هَذِهِ الْأُمَّةَ مِنْ نِصْفِ يَوْمٍ. قِيلَ لِسَعْدٍ : كَمْ نِصْفِ يَوْمٍ ؟ قَالَ : خَمْسَمِائَةَ سَنَةً.

25. HAMZA b. (SA'D) SAÎD el-MERVEZÎ: EBÛ SAÎD

Tarsus'ta ikamet etmiştir. Ebû Bekr b. Ayyâş, Hafs b. Ğiyâs, ve Süfyân b. Uyeyne'den hadis almıştır. Kendisinden

⁴⁷⁵ Sâhibu sünnet: Bütün iş, davranış ve görüşlerinde sünnete uygun hareket eden veya hadislerin senedlerine vâkıf olan, makbul olanlarını böyle olmayanlardan ayırabilen hadis âlimine denir. Bkz: Aydınlı, Hadis İstılahları Sözlüğü, s. 269.

⁴⁷⁶ Buhârî, Târîhu'l-Kebîr, 2/380; İbn Hibbân, Kitâbu's-Sikât, 1/118; İbn Hacer, Tehzîb, 1/440.

⁴⁷⁷ Yüce Allah'ın ümmeti için kıyameti 500 yıl erteleyeceği şeklindeki yorum için bkz: Abbâd, Şerhu Süneni Ebî Dâvud, 25/200.

⁴⁷⁸ 22. Hac, 47.

de Ebû Davud, (Kitâbu'l-Mesâil'de),⁴⁷⁹ İshak b. Seyyâr en-Nasîbî, Ebû Ümeyye et-Tarsûsî, Ali b. Meysera el-Hemedânî, ve İbrahim b. el-Hâris el-Abbâdî hadis almıştır. Hadis rivayet ehliyeti açısından “sika”, “hâfız” ve “zâbit” olarak değerlendirilmiştir.⁴⁸⁰

Taberânî, şu hadisi onun Tarsus'ta rivayet ettiğini belirtmektedir: “Hz. Aişe, Hz. Peygamberin: ‘Sarhoşluk veren her şey haramdır’ buyurduğunu nakletmiştir.”⁴⁸¹

عن عائشة قالت قال رسول الله (ص) : كل مسكر حرام .

26. İSMAİL B. MES'ADEH eT-TENNÛHÎ

Ebû Tevbe er-Rebî' b. Nâfî'nin damadı olup, aslen Halep'lidir ve Tarsus'ta ikamet etmiştir. Ebû Tevbe'den hadis nakletmiş, kendisinden de Ebû Davud "el-Merâsîl" adlı eserinde hadis almıştır. Zehebî'ye göre hadis rivayet ehliyeti ve kimliği bakımından hakkında herhangi bir bilgi yoktur (meçhûl).⁴⁸²

Ebu Davud, Merâsîl'inde naklettiği aşağıdaki hadisi ondan rivayet etmiştir: “Mekhûl, Hz. Peygamberin buğday ticareti yapan ancak kaliteli ile kalitesiz buğdayları birbirine karıştırıp, kaliteliymiş gibi satan bir adama rastladığını ve adamı derhal bu davranıştan men ederek, her birini kendi

⁴⁷⁹ Bizim ulaşma imkanı bulamadığımız bu eserin, hicri 1353 yılında Mısır'da, M. Reşid Rıza'nın önsözüyle neşredildiği belirtilmektedir. Bkz. Sandıkçı, İlk Üç Asırda Hadis, s. 180.

⁴⁸⁰ Râzî, el-Cerh ve't-Ta'd'il, 3/211; İbn Hibbân, Kitâbu's-Sikât, 8/209; Mizzî, Tehzîbü'l-Kemâl, 7/327-328; Zehebî, Târîhu'l-İslâm, 17/146; İbn Hacer, Tehzîb, 2/21.

⁴⁸¹ Taberânî, Mucemü'l-Evsat, 2/176.

⁴⁸² İbn Hacer, Tehzîb, 1/205.

kalitesine göre ayırmasını emrettiğini, rivayet etmiştir”.⁴⁸³

عن مكحول أن رسول الله (ص) مر على رجل يبيع حنطة يخلط
الجيد بالرديء فنهاه وقال: ميز كل واحد على حدة.

**27. MUHAMMED b. AHMED b. MÛSÂ EBÛ
BEKR el-USFURÎ**

Aslen Bağdat'lı olup Tarsus'ta ikamet etmiştir. Hasen b. Arafе, Sa'dân b. Nasr, Hafs b. Ömer, Ahmed b. Mansûr er-Ramâdî'den işiterek hadis almıştır. Kendisinden de Ebû Ahmed Muhammed b. Muhammed b. Ahmed b. İshak el-Hâfız en-Nîsâbûrî hadis almıştır. Rivayet ettiği hadislere örnek olarak: İbn Ömer'in, Râfi' b. Hadîc'den Hz. Peygamber'in 'ortaklık ekin ekmeği yasakladığına' dair sözünü duyuncaya kadar, ortak ziraat yapma hususunda bir sakınca görmezdik" şeklindeki nakli verilmektedir.⁴⁸⁴

عن ابن عمر قال كنا لا نرى بالمزارعة بأسا حتى سمعت رافع بن
خديج يقول: نهى رسول الله (ص) عنه.

**28. MUHAMMED B. SAÎD B. eş-ŞAFÂK EBÛ
BEKR**

Tarsus'ta Musa b. İshak el-Ensârî Abdullah b. Câbir et-Tarsûsî, Kadı Ebû Bekr Musa b. İshak'tan hadis nakletmiştir. Kendisinden de Ali b. el-Hasen b. el-Müsennâ el-İsterâbâdî hadis nakletmiştir.⁴⁸⁵

⁴⁸³ Ebû Davud, Kitâbu'l-Merâsîl, s. 263-264.

⁴⁸⁴ Bağdâdî, Târihu Bağdât, 1/357-358.

⁴⁸⁵ Bağdâdî, Târihu Bağdât, 5/ 311.

Rivayet ettiği hadislerden biri şudur: “İbn Ömer, Hz. Peygamber’in şöyle dediğini naklediyor: Allah, sarhoş eden şeye, meyvesini sıkana ve sıkırana, toplattırana ve toplayana, satana ve alana, içirene ve içene lanet etmiştir. Müslümanlara da sarhoş edici şeyi satarak para kazanmayı haram kılmıştır”⁴⁸⁶.

عن ابن عمر قال قال رسول الله (ص) : إن الله لعن الخمر وعاصرها والمعتصرة له والجالب والمجلوب إليه والبائع والمشتري والساقى والشارب وحرم ثمنها على المسلمين لفظهما سواء .

29. MUSA b. EYYÛB en-NASÎBÎ EBÛ İMRÂN

Tarsus'ta ikamet etmiştir. Süfyân b. Uyeyne, Abdullah b. Mübârek ve Mu'temir b. Süleyman'dan hadis nakletmiştir. Kendisinden de oğlu İmrân b. Musa, Ebû Hatim er-Râzî, Muhammed b. İbrahim el-Bûsencî, Muhammed b. Yezîd Abdussamed ile Şâm ve Suğur'lular rivayette bulunmuştur. Antakya'ya da gelmiştir. Hadis rivayet ehliyeti açısından "sadûk" olarak değerlendirilmiştir.⁴⁸⁷

Rivayetlerine örnek olarak Hz. Aişe'nin şu sözünü verebiliriz: “Allah Rasûlü sabah namazını öyle hafif (hızlı) kılardı ki, Fâtîha'yı bitirmediğini zannedirdim”⁴⁸⁸.

عن عائشة قالت كان رسول الله (ص) يخفف ركعتي الفجر حتى إنني أقول ما يتم فاتحة الكتاب.

⁴⁸⁶ Bağdâdî, Târihu Bağdât, 5/ 311.

⁴⁸⁷ İbn Hibbân, Kitâbu's-Sikât, 9/161; Zehebî, Târîhu'l-İslâm, 17/367-368.

⁴⁸⁸ Taberânî, Mu'cemü'l-Evsat, 7/109.

Şu hadis de onun rivayetleri arasında yer almaktadır: "Ebu'd-Derdâ'nin naklettiğine göre Hz. Peygamber şöyle buyurmuştur: Mü'min, haram kana bulaşmadıkça (haksız yere kan dökmedikçe), kulluk görevlerini ifâda ona bir genişlik ve rahatlık vardır. Ancak, haram olan kanı dökerse, bitkin ve aciz düşer, genişlik yok olur".⁴⁸⁹

عن أبي الدرداء قال قال رسول الله (ص) : لا يزال المؤمن مُعْتَقاً صالحاً ما لم يُصِيبْ دماً حراماً فإذا أصاب دماً حراماً بَلَغَ .

30. ŞUAYB b. RUZEYK eş-ŞÂMÎ (EBÛ ŞEYBE et-TARSÛSÎ)

Önce Tarsus daha sonra da Filistin'de ikamet etmiştir. Hasen el-Basrî, Osman b. Ebî Sevde, Ata b. Ebî Müslim el-Horasânî, Ebu'l-Müleyh b. Üsâme el-Hüzelî'den rivayette bulunmuştur. Kendisinden de Adem b. Ebî İyâs el-Askalânî, Bişr b. Ömer ez-Zehrânî, Ebu'n-Nadr el-Hâris b. Nu'mân, Müslim b. Sâlim el-Belhî, Osman b. Said b. Kesîr b. Dînâr el-Hımsî, Urve b. Mervân er-Rakî, Muhammed b. Muaviye en-Nisâbûrî, Muâfi b. İmrân el-Mavsılî, Muallâ b. Mansur er-Râzî, Velîd b. Müslim, Yahya b. Yahya en-Nisâbûrî hadis almıştır. Hadis rivayet ehliyeti açısından "sika" ve "lâ be'se bih" olarak değerlendirilmiştir. Ebû Davud ve Tirmizî Sünen'lerine, isnadında onun da yer aldığı hadislerden almışlardır.⁴⁹⁰

Mesela Ebû Davud'un Sünen'inde naklettiği: "Üç göz vardır ki, sahibine cehennem ateşi haramdır: Bunlar Allah'a hakkıyla kulluk edemediği endişesiyle ağlayan göz, Allah'ın haram kıldığı şeylere bakmaktan sakınan göz ve Allah

⁴⁸⁹ Taberânî, Mu'cemü's-Sağîr, 2/390.

⁴⁹⁰ Mizzî, Tehzîbü'l-Kemâl, 12/524-525.

yolunda sabahlayan göz'dür" şeklindeki hadisin isnadında Şuayb b. Ruzejk'in de ismi yer almaktadır.⁴⁹¹

عن ابن عباس قال سمعت رسول الله (ص): يقول حرمت النار على ثلاثة أعين عين بكت من خشية الله وعين غضت عن محارم الله وعين سهرت في سبيل الله .

Benzer bir hadisi, Tirmizî de Şuayb b. Ruzejk vasıtasıyla şu şekilde tahriç etmektedir: İbn Abbâs Hz. Peygamber'in şöyle buyurduğunu nakletmiştir: "İki göz vardır ki, sahiplerine cehennem haram kılınmıştır. Bunlar, Allah'a hakkıyla kulluk yapamadığı endişesiyle ağlayan ve sınırdaki vatani korumak için nöbet bekleyen göz'dür".⁴⁹²

عن ابن عباس قال : سمعت رسول الله (ص) يقول: عينان لا تسمهما النار عين بكت من خشية الله وعين باتت تحرس في سبيل الله.

31. MUHAMMED b. İBRAHİM b. ZİYÂD b. ABDULLAH EBÛ ABDULLAH et-TAYALİSÎ er-RÂZÎ

Bağdat, Mısır ve Tarsus'ta hadis nakletmiştir. Uzunca bir ömür yaşamıştır. İbrahim b. Musa el-Ferrâ, Yahya b. Maîn,

⁴⁹¹ Ebû Davud, salât 221-222, 1/658-659.

⁴⁹² Tirmizî, fedâilü'l-cihâd 12, 4/175.

Ubeydullah b. Ömer el-Kavârîrî, Ebû Mus'ab ez-Zührî, Ali b. Hakîm el-Evdî, Muhammed b. Humejd er-Râzî, Hârun b. Abdullah el-Bağdâdî, Ebû Seleme el-Mahzûmî, Abdurrahman b. Yunus er-Rakîy ve diğçerlerinden hadis nakletmiştir. Kendisinden de Yahya b. Muhammed b. Sâ'id, Hasen b. Muhammed b. Şu'be ve diğçerleri hadis nakletmiştir. Hicrî 313 yılında hayatta olduğu, rivayet ettiği hadislerde kısaltmalar yaptığı, görüşmediği kişilerden hadis naklettiği (tedlis), hadis rivayeti açısından da metrûk ve zayıf olarak değerlendirildiği belirtilmektedir.⁴⁹³

Hatîb el-Bağdâdî, aşağıdaki iki hadisi rivayet edenler arasında onun da bulunduğunu belirtir:⁴⁹⁴

“Hz. Peygamber: Ey Allah'ım! Ümmetimin sabah erkenden yapacağı işleri, onlar için bereketli kıl” buyurmuştur. Zira kendisi, bir orduyu bir yere göndereceği zaman sabah erkenden gönderirdi. Öte yandan hadiste adı geçen Sahr b. Vedâah, ticari işlerini sabahın erken saatlerinde başlatan bir tacir idi ve malı oldukça fazlaydı”.

قَالَ اللَّهُمَّ بَارِكْ لِأُمَّتِي فِي بُكُورِهَا. وَكَانَ إِذَا بَعَثَ سَرِيَّةً أَوْ جَيْشًا
بَعَثَهُمْ فِي أَوَّلِ النَّهَارِ. وَكَانَ صَخْرٌ رَجُلًا تَاجِرًا وَكَانَ يَبْعَثُ تِجَارَتَهُ مِنْ أَوَّلِ
النَّهَارِ فَاتَّرَى وَكَثُرَ مَالُهُ.

Yine Bağdâdî'nin Târîhu Bağdât'da yer verdiği bir rivayeti de şudur: “Ümmetim, akşam namazını yıldızların iyice belirginleştiği ve birbirine girdiği vakte (iştibâku'n-nücûm) kadar ertelemediği müddetçe, fitrat üzeredir”.⁴⁹⁵

⁴⁹³ Bağdâdî, Târîhu Bağdât, 1/404-406.

⁴⁹⁴ Bağdâdî, Târîhu Bağdât, 1/405. Hadisin farklı rivayeti için bkz: Ebû Davud, cihâd 78, 3/79-80.

⁴⁹⁵ Bağdâdî, Târîhu Bağdât, 1/405; Benzer bir rivayet için bkz: İbn Mâce, salât 7, 1/225.

قال رسول الله (ص): لا تزال أمتي على الفطرة ما لم ينتظروا
بصلاة المغرب اشتباك النجوم.

32. MAHLED b. HÂLID eŞ-ŞE'ÎRÎ el-ASKALÂNÎ

Tarsus'a gelmiştir. Süfyân b. Uyeyne, Ebû Muâviye, İbrahim b. Hâlid es-San'ânî, Ebû Üsâme Hammâd b. Üsâme, Ravh b. Ubâde, Ebû Âsım ed-Dahhâk b. Mahled, Abdullah b. Nümeyr, Abdürrazzâk b. Hemmâm, Osman b. Amr b. Fâris, Amr b. Yunus el-Yemânî, Yezîd b. Harun ve Ebû Muâviye ed-Darîr'den hadis almıştır. Kendisinden ise Müslim, Ebû Davud, Abdullah b. Ahmed b. Hanbel, Ahmed b. Hâlid el-Hallâl, Ebû Avf Abdurrahman b. Merzûk, Münzir b. Şâzân er-Râzî hadis rivayet etmiştir. Abdullah b. Ahmed b. Hanbel ve Ebû Davud tarafından "sika" bir muhaddis olarak değerlendirilmiştir.⁴⁹⁶

Rivayet ettiği hadise Ebû Davud'un Sünen'inde naklettiği şu örneği verebiliriz: “Enes b. Mâlik anlatıyor: “Hz. Peygamber, ahlak bakımından insanların en güzeli idi. Bir gün bir iş için beni bir yere göndermek istedi ben de: Vallahi gitmem, dedim. Fakat içimden de buyurduğu işi yapmak için oraya gitmek geçiyordu. Dışarı çıktım ve sokakta oynayan çocukları gördüm, ben de onlara katıldım. Bir de baktım ki, Rasûlullah arkamdan gelerek boynumu tutmuş ve gülerek bana şöyle diyordu: Ey Enescik! dediğim yere gittin mi? Ben de: Evet, gidiyorum, dedim ve gittim. Allah'a yemin olsun ki, Peygambere yedi veya dokuz yıl hizmet ettim. Yaptığım şeylerden dolayı bana hiçbir zaman: “Bunu niye şöyle yaptın”; yapmadığım şeyden dolayı da: “Niye şöyle yapmadın,

⁴⁹⁶ İbn Nâsiruddîn, Tavzîhu'l-Müştebeh, 5/59; Mizzî, Tehzîbü'l-Kemâl, 27/334; Zehebî, el-Kâşif, 2/248.

قَالَ أَنَسٌ كَانَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) مِنْ أَحْسَنِ النَّاسِ خُلُقًا فَأَرْسَلَنِي
يَوْمًا لِحَاجَةٍ فَقُلْتُ وَاللَّهِ لَا أَذْهَبُ. وَفِي نَفْسِي أَنْ أَذْهَبَ لِمَا أَمَرَنِي بِهِ نَبِيُّ
اللَّهِ. قَالَ فَخَرَجْتُ حَتَّى أَمَرَ عَلَى صَبِيَّانِ وَهُمْ يَلْعَبُونَ فِي السُّوقِ فَأِذَا
رَسُولُ اللَّهِ قَابِضٌ بِقَفَايَ مِنْ وَرَائِي فَنَظَرْتُ إِلَيْهِ وَهُوَ يَضْحَكُ فَقَالَ يَا
أَنْبِيَّسُ أَذْهَبُ حَيْثُ أَمَرْتُكَ. قُلْتُ نَعَمْ أَنَا أَذْهَبُ يَا رَسُولَ اللَّهِ. قَالَ أَنَسٌ وَاللَّهِ
لَقَدْ خَدَمْتُهُ سَبْعَ سِنِينَ أَوْ تِسْعَ سِنِينَ مَا عَلِمْتُ قَالَ لَشَيْءٍ صَنَعْتُ لِمَ فَعَلْتُ
كَذَا وَكَذَا. وَلَا لَشَيْءٍ تَرَكْتُ هَلَا فَعَلْتُ كَذَا وَكَذَا.

33. İSMAİL b. MA'MER el-BASRÎ

Aslen Basra'lı olup Tarsus'ta hadis rivayet edenlerden biridir. Aşağıdaki hadisi, yine bir Tarsuslu hadis âlimi olan Muhammed b. Abdullah es-Sülemî, Tarsus'ta ondan naklettiğini belirtmiştir.⁴⁹⁸

Ebû Hureyre'nin naklettiğine göre Hz. Peygamber şöyle buyurmuştur: Kim, aşure gününde, içine misk karıştırarak gözüne sürme çekerse, gelecek seneye kadar gözü ağrımaz⁴⁹⁹.

عن أبي هريرة قال: قال رسول الله (ص) : من اكتحل بكحل فيه مسك عاشوراء لم ترمد عينه سائر سنته.

34. ABDURRAHMAN b. ABDULLAH b. el-HAKEM: EBÛ MÜSLİM

Tarsus'taki Mescid'in imamı olduğu ve aşağıdaki hadisin senedinde yer aldığı⁴⁹⁹ dışında, hakkında herhangi bir

⁴⁹⁷ Ebû Davud, edeb 1, 5/132-133.

⁴⁹⁸ İbnu'l-Adîm, Buğyetü't-Taleb, 2/178.

⁴⁹⁹ Esbahânî, Târihu Esbahân, s. 138.

bilgi bulunamamıştır.

“Ebû Hureyre'nin rivayet ettiğine göre Hz. Peygamber: İmamdan önce kafasını (secdeden veya rükûdan) kaldıran kişi, kıyamet gününde Allah'ın, kafasını merkep kafasına çevireceğinden korkmaz mı? buyurmuştur”.

عن أبي هريرة قال قال النبي (ص): أما يخشى الذي يرفع رأسه قبل الإمام ان يحول الله رأس حمار.

35. İSMAİL b. el-MUFADDAL

Tarsus'ta ikamet etmiş ve Ebû Ümeyye et-Tarsûsî'den hadis almıştır. Kendisinden de Ahmed b. Muhammed b. Hârûn el-Hallâl işiterek hadis almıştır.⁵⁰⁰ Nâsıruddin Elbânî tarafından mevzû olarak değerlendirilen, şu kudsî hadisin ravilerinden olup, hadisi aldığı kişi Abdullah b. Mübârek'tir.⁵⁰¹

“Allah, kıyamet gününde kürsî üzerine oturup kulları hakkında karar vereceği vakit âlimlere şöyle hitabeder: Ben size ilmimi ve hikmetimi sadece sizi bağışlamak için verdim. Şimdi istediğinizi yapabilirsiniz. Benim için hepsi bir”.

يقول الله عز وجل للعلماء يوم القيامة إذا قعد على كرسيه لقضاء عباده : إني لم أجعل علمي وحكمي فيكم إلا وأنا أريد أن أغفر لكم ، على ما كان فيكم ، ولا أبالي .

36. HÜSEYN b. ZİYÂD EBÛ ALÎ el-MERVEZÎ

⁵⁰⁰ İbnu'l-Adîm, Buğyetü't-Taleb, 2/143.

⁵⁰¹ Elbânî, Silsiletü'l-Ehâdîsi'd-Daîfeh, 2/257-258: Ancak aynı hadisi Taberî de nakletmektedir ve orada Abdullah b. Mübârek'ten duyan kişi, İbrahim et-Tâlikânî'dir. Bkz. Taberânî, Mu'cemü'l-Kebîr, 2/84.

Tarsus'ta ikamet etmiştir. Fudayl b. İyâz, Süfyân b. Uyeyne ve Bakıyye'den hadis nakletmiştir. Kendisinden de Abde b. Süleyman el-Mervezî, Abdurrahman b. Muhammed b. Sellâm et-Tarsûsî hadis almıştır. Hadis rivayet ehliyeti açısından "salih" olarak değerlendirilmiştir.⁵⁰²

37. MUHAMMED b. AHMED b. ALİ: EBÛ BEKR ez-ZENCÂNÎ (er-RAYHÂNÎ)

İbn er-Reyhânî olarak da tanınmaktadır ve Tarsus'ta ikamet etmiştir. Abdullah b. Muhammed b. er-Ravhî'den işiterek hadis almıştır. Hadis rivayet ehliyeti açısından "zâhibu'l-hadîs" olarak değerlendirilmiştir.⁵⁰³

38. MUHAMMED b. YEZÎD ez-DERAKÎ: EBÛ ABDULLAH

Tarsus'ta ikamet etmiştir. Bîşr b. Muâz el-Ka'd'î, Nasr b. Ali el-Cehdamî ve Seleme b. Şebîb'den de rivayette bulunmuştur. Kendisinden de İsmail b. Muhammed el-Halebî hadis almıştır.⁵⁰⁴

39. MUHAMMED b. HARUN et-TURZÎ: EBÛ SEHL

Aslen Horasan'ın Turz adlı bölgesinden olup Tarsus'ta ikamet etmiştir ve Bîşr b. Musa'dan hadis rivayetinde

⁵⁰² Râzî, el-Cerh ve't- Ta'dîl, 3/53.

⁵⁰³ Bağdâdî, Târîhu Bağdât, 1/320; Zehebî, el-Muğnî fi'd-Duafâ, 2/259; İbn Hacer, Lisânü'l-Mîzân, 5/44.

⁵⁰⁴ İbnu'l-Adîm, Buğyetü't-Taleb, 2/175; İbn Mâkûlâ, el-İkmâl, 3/362.

bulunmuştur.⁵⁰⁵ *Muhammed b. Bekrân b. Ahmed b. Abdullah: Ebû Bekr et-Tarsûsî'nin de öğrencisidir.*⁵⁰⁶

40. HÜSEYN b. ALİ el-ESBAHÂNÎ: EBÛ ABDULLAH

Tarsus'ta ikamet etmiş ve orada hadis rivayet etmiştir. Abdullah b. Muhammed b. İsmail b. Yusuf: Ebû Muhammed et-Tarsûsî'nin hocasıdır.⁵⁰⁷

41. AHMED b. MUHAMMED ez-ZENCÂNÎ

Tarsus'ta ikamet etmiştir.⁵⁰⁸ Ondan hadis alanlar arasında Davud b. Ömer b. Hafs'ın ismi geçmektedir.⁵⁰⁹

⁵⁰⁵ Zehebî, *Târîhu'l-İslâm*, 26/97; İbn Nâsiruddîn, *Tavzîhu'l-Müştebeh*, 6/17.

⁵⁰⁶ İbn Asâkir, *Tarihu Dımaşk*, 52/159.

⁵⁰⁷ İbnu'l-Adîm, *Buğyetü't-Taleb*, 3/82.

⁵⁰⁸ İbn Asâkir, *Târîhu Dımaşk*, 17/168.

⁵⁰⁹ İbnu'l-Adîm, *Buğyetü't-Taleb*, 1/375.

SONUÇ

Yaptığımız bu araştırmada Tarsus'la ilgisi olan ilk dönem hadis âlimlerimizi öncelikle "Tarsûsî nisbeli olanlar ve olmayanlar", bunları da kendi içinde "vefat tarihi bilinenler ve bilinmeyenler" şeklinde iki gruba ayırdık. Esasen âlimlerin vefat tarihleri veya biyografilerinin tespiti, bilimsel araştırmalar için vazgeçilmez unsurların başında gelmektedir. Zira bu tespitler sayesinde o âlimin içinde yaşadığı sosyal, kültürel ve ekonomik şartlar ve onun bu şartlarla alakası tespit edilmiş olabilir.

Bu hususu dile getirdikten sonra, Tarsuslu hadis âlimlerini ve ravilerini genel olarak: 1-Hadis ilminde şöhret sahibi olup, birçok hadis nakledenler; 2- Sadece herhangi bir hadisin senedinde yer alıp, haklarında fazla bilgi bulunmayanlar; 3-Sadece hadis ravisi oldukları söylenip hem rivayet ettikleri hadis örneği hem de hayatları hakkında herhangi bir bilgi tespit edilemeyenler, olmak üzere üç gruba ayırabiliriz. Dolayısıyla kimileri, sadece bir hadisin senedinde yer almış ancak hayatı ve hadisciliği hakkında herhangi bir bilgi tespit edilememiş ravilerdir. Kimileri de rivayetleri olduğu belirtildiği halde, bu rivayetlere tarafımızdan herhangi bir örnek bulunamamış ravilerdir. Hadis ilminde şöhret sahibi olanlar ise başta meşhur hadis kitapları olmak üzere, rivayet ettikleri hadisler birçok hadis kitabına yansımış ravilerdir. Mesela Buhârî ve Müslim'in Sahîh'leri (Sahihayn/Sahîhân) ile Ebû Davud, Tirmizî, Nesâî ve İbn Mâce'nin Sünen'leri, Ahmed b. Hanbel'in Müsned'i, Taberânî'nin Mu'cem'leri, Beyhakî'nin Sünen'i ve Ebû Avâne'nin Müsned'ini bu meşhur kitaplara örnek olarak verebiliriz.

Öte yandan bazı Tarsuslu hadis alimleri Kütüb-i Sitte genel adıyla tanınan meşhur hadis kitaplarının müelliflerine de hocalık yapmışlardır. Mesela bunlardan Ârim Ebû'n-Nu'mân Muhammed b. Fadl es-Sedûsî (v: 224) ve Abbâd b. Mûsâ

Buhârî, Müslim, Ebû Davud ve Nesâî'nin ortak hocalarıdır. Diğer taraftan Tarsus'a gelen meşhur muhaddisler Ebû Davud ve Nesâî'nin tanınmış Tarsuslu bazı hadis âlimlerine öğrencilik yaptıkları da görülmektedir. Mesela Ebû Davud'un, Tarsuslu hadis hocaları arasında Ârim Ebû'n-Nu'mân Muhammed b. Fadl es-Sedûsî, Abbâd b. Mûsâ, Abdurrahman b. Muhammed b. Sellâm el-Cümahî, Abde b. Süleyman, Hâmid b. Yahya b. Hânî (en az 10 hadis), Nusayr b. Ferec el-Eslemî, Muhammed b. Mes'ûd b. Yusuf Ebû Ca'fer el-Acemî, Abdullah b. Muhammed b. Yahya, Ebu Muhammed et-Tarsûsî, Adıyy b. Yunus et-Tarsûsî, İbn Ebî Hammâd el-Kattân et-Tarsûsî, İsa b. Yunus et-Tarsûsî, Ebû İshak el-Abbâdî ve Ebû Tevbe Rebî' b. Nâfi gibi isimleri saymak mümkündür. Nesâî'nin Tarsuslu hocaları arasında ise Ârim Ebû'n-Nu'mân Muhammed b. Fadl es-Sedûsî, Abbâd b. Mûsâ, Abdurrahman b. Muhammed b. Sellâm el-Cümahî, Nusayr b. Ferec el-Eslemî, Hasan b. Ali b. Habib el-Kirmânî, Ahmed b. Muhammed b. Ca'fer et-Tarsûsî, Abdullah b. Muhammed b. Yahya Ebu Muhammed et-Tarsûsî, Ahmed b. el-Heysem b. Hafs es-Sağrî et-Tarsûsî, Ahmed b. Muhammed b. Ubeydullah Ebu Ca'fer et-Tarsûsî, Ed-Dendânî Musa b. Said, Hüseyin b. Bişr b. Abdülhumeyd, Ebû Hammâd el-Kattân et-Tarsûsî ve İbrahim b. Yusuf b. Yunus el-Eftas'ı saymak mümkündür.

Aynı şekilde Müsned sahibi Ebû Avâne'nin de Tarsuslu muhaddislerle olan ilişkisi dikkat çekmektedir. Onun hadis aldığı Tarsus'lu muhaddisler arasında ise ed-Denadânî Musa b. Saîd et-Tarsûsî (en az 7 hadis), Muhammed b. İbrahim Ebû Ümeyye et-Tarsûsî (en az 24 hadis), Ebû İsa Et-Tarsûsî el-Muhtesibî, Davud b. Muhammed et-Tarsûsî, Ebû Bekr Muhammed b. İsa et-Tarsûsî, İbn Bisâm et-Tarsûsî gibi muhaddisleri saymak mümkündür.

Bunlara ilaveten Suğur bölgesi muhaddislerinden olup Şam yakınlarındaki Saydâ şehrinde İbn Cemî' es-Saydâvî de Tarsuslu bazı muhaddislerin öğrencisi olmuştur. Onun hocası

olan Tarsuslu hadis âlimleri arasında Ebû Bekr Muhammed b. Mansûr et-Tarsûsî, Muhammed b. Musa b. Habşûn, Muhammed b. İsa b. Abdülkerim et-Temîmî, Muhammed b. Muhammed el-'Iclî, Ebu Ümeyye et-Tarsûsî gibi muhaddisler bulunmaktadır. Dolayısıyla Saydâvî'nin "Mu'cemü's-Şüyûh" adlı eseri, Çukurova Bölgesinde yaşayan muhaddislerin tespiti açısından önemli bir eser olarak değerlendirilebilir ve müstakil olarak incelenebilir.

Tarsuslu hadis âlimleri ve ravilerinin hocalarını ve öğrencilerini, yani hadis aldıkları ve öğrettikleri/naklettikleri kişileri dikkate aldığımızda, Tarsus'un yoğun bir hadis rivayet ağına sahip olduğunu söyleyebiliriz. Nitekim kitabımızda biyografilerine yer verdiğimiz kişilerin hadis rivayet aşamasında irtibatlı oldukları hoca ve öğrencilerinin sayısının 1000'in üzerinde olduğunu söylemek mümkündür. İsimlerini, ilgilenen araştırmacıların dikkatine sunmak için kitabımızın sonuna eklediğimiz bu kişiler arasında, gerek hadis rivayetinde gerekse hadis tenkidinde meşhur olanların sayıları da azımsanamayacak miktardadır. Mesela Evzâî, Süfyân b. Uyeyne, Süfyân es-Sevrî, Fudayl b. İyâz, Velîd b. Müslim, Ebû Hâtim er-Râzî, Ebû Zûr'a er-Râzî gibi ikinci ve üçüncü asır muhaddislerini bunlara örnek verebiliriz.

Vefat tarihleri bilinenleri dikkate aldığımızda, hadis âlimlerinin hicrî ikinci asrın ikinci yarısından itibaren Tarsus'a gelmeye başladıklarını söylemek mümkündür. Nitekim Halife Harun Reşîd dönemine tekabül eden hicrî 172 yılında Tarsus'un Müslümanlar tarafından yeniden fethedilerek imar edilmesinin ardından Tarsus'a gelen ilk hadis âliminin, aynı zamanda ilk Türk muhaddislerden olduğu da belirtilen, Abdullah b. Mübarek(v: 181) olduğu anlaşılmaktadır. Daha sonraki dönemlerde ise Musa b. Davud ed-Dabbî (v: 217), Hüseyin b. Ziyâd (v: 220), Ebû Muhammed et-Tarsûsî (v: 224), Süneyd b. Dâvud et-Tarsûsî (v: 226), Abbâd b. Mûsâ el-Enbârî el-Huttelî et-Tarsûsî (v: 229), Ebu'l-Kâsım et-Tarsûsî (v: 231), Abde b. Süleymân et-Tarsûsî (v: 239), Ebû Tevbe el-

Halebî et-Tarsûsî (v: 214), Ebû Hamza et-Tarsûsî (v: 245), Ebû Ca'fer et-Tarsûsî (v: 247), Ali b. Zeyd el-Ferâizî et-Tarsûsî (v: 262), Ebû Ümeyye et-Tarsûsî (v: 273), Ebû Bekr Muhammed b. İsâ b. Yezîd et-Tarsûsî (v: 276), Ebû Ali et-Tarsûsî (v: 291), Ahmed b. Muhammed b. Ca'fer et-Tarsûsî (v: 300) gibi erken dönem Tarsuslu muhaddisler, Hz. Peygamberin sünnetini buralara yaymak için gayret göstermişlerdir.

Bu arada aslen Tarsuslu olmayan ancak Tarsus'a gelerek bir müddet orada ikamet eden meşhur muhaddisler de vardır. Bunlar arasında Ebû Davud, Nesâî, Ahmed b. Hanbel ve oğlu Abdullah, Ali el-Bekkâr, Ebû Üsâme Hammâd b. Üsâme, Ebû Seleme el-Huzâî, İshak b. İbrahim el-Huneynî, Ebû Ubeyd Kâsım b. Sellâm ve Ebû Hâtım er-Râzî gibi isimlerin dikkat çekici olduklarını söylemek mümkündür.

Tarsuslu hadis âlimleri hadis rivayet ehliyeti açısından genellikle güvenilir kabul edilmektedir. Ancak Abdurrahman b. Merzûk Ebû Avf et-Tarsûsî, İbrahim b. Abdullah et-Tarsûsî, Muhammed b. Abdullah et-Tarsûsî, Muhammed b. el-Cerrâh et-Tarsûsî gibi az da olsa, bilerek veya bilmeyerek, isimleri mevzû hadis rivayetine karışmış olanlar da bulunmaktadır.

Sonuç olarak, Tarsuslu hadis âlimleri ve hadis ravileriyle irtibatlı olan muhaddisler arasında Harrânî, Mıssîsî, Antâkî, Ezenî (Adana) nisbelilerin dikkat çekici bir yekün teşkil etmesi, o günkü ismiyle Suğur, bugünkü ismiyle de Doğu Akdeniz Bölgesi'nin, hadis âlimi ve ravisi dolayısıyla da hadis ilmi açısından oldukça zengin bir altyapıya sahip olduğunu göstermektedir, diyebiliriz.

KAYNAKLAR

- ABBÂD, Abdulmuhsin, *Şerhu Süneni Ebî Davud*, y.y., trs. (mektebetü'ş-şâmile, Versiyon: 3.1).
- ÂCURRÎ, *Süülâtü Ebî Ubeyd el-Âcurrî Ebû Davud Süleyman b. Eş'as es-Sicistânî*, thk: Abdülalîm Abdülazîm el-Bestevî, Dâru'l-İstikâme, Beyrut 1997.
- AHMED B. HANBEL, Ebû Abdillâh Muhammed b. Ahmed, *Mevsûatü Akvâli'l-İmâm Ahmed b. Hanbel fi'l-Cerhi ve't-Ta'dîl*, Âlemü'l-Kütüb, y.y., 1992 (mektebetü'ş-şâmile, Versiyon: 3.1).
- _____, *el-İlel ve Ma'rifeti'r-Ricâl Rivâyetü'l-Mervezî ve Ğayruhû*, thk: Vasıyyullah b. Muhammed Abbâs, Hindistan/Bombay 1988.
- _____, *el-Müsned*, Çağrı Yay., İstanbul 1992.
- AKGÜNDÜZ, Ahmet - Baş, Yaşar – Tekin, Rahmi – Kaşıkçı, Osman, *Arşiv Belgeleri Işığında Tarsus Tarihi ve Eshâb-ı Kehf*, İstanbul 1993.
- ALİ EL-KÂRÎ, Nureddin Ali b. Muhammed b. Sultân, *el-Esrâru'l-Merfûah fi'l-Ahbâri'l-Mevzûah*, Mektebetü'l-İslâmî, Dımaşk 1986.
- ALİ EL-MÜTTAKÎ, Alâüddin Ali b. Hüsameddin, *Kenzü'l-Ummâl fi Süneni'l-Akvâl ve'l-Efâl*, Beyrut 1981.
- ATEŞ, Ali Osman, "İlk Dört Asırda Adana ve Çevresinde Yaşayan Hadis Alimleri", Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, Cilt 2, Sayı 1, Ocak-Haziran 2002, s. 1-48.
- AVFÎ, Muavvız b. Bilâl, *Ebû Davud ve Eseruhû fi İlmi'l-Hadîs*, Master Tezi, Kahire Üniversitesi, Kahire 1980.
- AYDINLI, Abdullah, *Hadis İstilahları Sözlüğü*, Hadisevi Yay., İstanbul 2006.

- AYNÎ, Bedruddin, *Meğâni'l-Ahyâr fî Şerhi Esâmî Ricâli'l-Âsâr*, thk: Muhammed Hasen İsmail, y.y., trs. (mektebetü's-şâmile, Versiyon: 3.1).
_____, *Şerhu Süneni Ebî Davud*, Riyad 1999.
- BÂCÎ, Ebu'l-Velîd Süleyman b. Halef, *et-Ta'd'il ve't-Tecrîh*, Merakeş, trs.
- BAĞDÂDÎ, Ebû Bekr Hatîb, *el-Fasl li'l-Vasli'l-Müddrec fi'n-Nakl*, Riyad 1418.
_____, *el-Müttefik ve'l-Müfterik*, thk: Muhammed Sâdik Âydan, Beyrut 1988.
_____, *el-Câmi li-Ahlâkı'r-Râvî ve Âdâbı's-Sâmî*, thk: Muhammed Accâc el-Hatîb, Beyrut 1996.
_____, *Târîhu Bağdat*, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut, trs.
_____, *el-Fakîh ve'l-Mütefakkîh*, thk: Ebû Abdirrahman Âdil b. Yusuf el-Azzâz, Dâru İbni'l-Cevzî, Riyad 1996.
_____, *Tekmiletü'l-İkmâl*, Mekke 1410 (mektebetü's-şâmile, Versiyon: 3.1).
- BAĞDÂDÎ, Muhammed b. Abdü'l-Ğanî, *et-Takyîd li Ma'rifeti Ruvâti's-Sünen ve'l-Mesânid*, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut 1408 (mektebetü's-şâmile, Versiyon: 3.1).
- BEYHAKÎ, Ahmed b. Hüseyin b. Ali, *el-Kadâ ve'l-Kader*, y.y., 2000 (mektebetü's-şâmile, Versiyon: 3.1).
_____, *Sünenü'l-Beyhaki'l-Kübrâ*, thk: Muhammed Abdulkadir Ata, Mektebetü Dâri'l-Bâz, Mekke 1994.
_____, *Şuabü'l-Îmân*, Beyrut 1410 (mektebetü's-şâmile, Versiyon: 3.1).
- BUHÂRÎ, Muhammed b. İsmail, *el-Edebü'l-Müfred*, Dâru'l-Ma'rife, Beyrut 1986.
_____, *es-Sahîh*, Çağrı Yay., İstanbul 1992.
_____, *et-Târîhu'l-Kebîr*, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut 1986.
- ÇAKAN, İsmail Lütfi, *Hadis Edebiyatı Çeşitleri-Özellikleri-*

- Faydalanma Usulleri*, MÜİF. Yay., İstanbul 1989.
- DÂRİMÎ, Ebû Abdillâh b. Muhammed, *es-Sünen*, Çağrı Yay., İstanbul 1992.
- DARKOT, Besim, "Tarsus" md. *İA*, MEB. Yay., Eskişehir 1997.
- DİMAŞKÎ, Şemsuddîn Yusuf b. Halil b. Abdullâh, *Cüz-ü 'Avâlî Ebî Hanife*, Dımaşk 2001 (mektebetü's-şâmile, Versiyon: 3.1).
- DÎNEVERÎ, İbn Kuteybe, *Kitâbü'l-Meârif*, Kahire 1969 (mektebetü's-şâmile, Versiyon: 3.1).
- EBÛ AVÂNE, Yakub b. İshâk el-İsferâyînî, *Müsnedü Ebî Avâne*, Dâru'l-Ma'rife, thk: Eymen b. Afif ed-Dımaşkî, Beyrut 1998.
- EBÛ DAVUD, Süleyman b. Eş'as es-Sicistânî, *es-Sünen*, Çağrı Yay., İstanbul 1992.
- _____, *Kitâbu'l-Merâsîl*, y.y., trs.
- EBU'L-FADL EZ-ZÜHRÎ, Ubeydullâh b. Abdurrahman b. Muhammed b. Ubeydullâh b. Sa'd b. İbrahim, *Hadîsu Ebî'l-Fadl ez-Zührî*, Riyad 1418 (mektebetü's-şâmile, Versiyon: 3.1).
- EBU'L-FİDÂ, İmâdüddîn İsmail b. Muhammed b. Ömer, *Takvîmü'l-Büldân*, Dâru Sâdır, Beyrut 1840.
- EBU'S-SAKR, Ahmed b. Muhammed b. İsmail b. Abdülcebbâr, *Meşyehatü İbn Ebî's-Sakr*, Riyad 1997 (mektebetü's-şâmile, Versiyon: 3.1).
- EBU'Ş-ŞEYH, Ebû Muhammed Abdullâh b. Muhammed b. Ca'fer b. Hayyân, *Tabakâtü'l-Muhaddisîn bi Esbahân*, y.y., trs. (mektebetü's-şâmile, Versiyon: 3.1).
- ELBÂNÎ, Muhammed Nâsiruddîn b. el-Haccâc, *Silsiletü'l-Ehâdisi'd-Daîfeh ve'l-Mevdûah ve Eseruhâ es-Seyyiu fi'l-Ümmeh*, Riyad 1992.
- _____, *Silsiletü's-Sahîhah*, y.y., trs. (mektebetü's-şâmile, Versiyon: 3.1).

- _____, *Ehâdisu's-Sahîhah*, Mektebetü'l-Meârif, Riyad 1995.
- ENER, Kasım, *Tarih Boyunca Adana Ovasına Bir Bakış*, Berksoy Matbaası İstanbul 1964.
- ESBAHÂNÎ, Ebû Bekr Ahmed b. Ali b. Mencûye, *Ricâlü Müslim*, Beyrut 1987.
- ESBAHÂNÎ, Ebû Nuaym, *Ahbâru Esbahân*, Delhi 1405 (mektebetü's-şâmile, Versiyon: 3.1).
- _____, *Hilyetü'l-Evliyâ ve Tabakâtü'l-Asfiyâ*, Beyrut 1988.
- _____, *Tesmiyetü mâ Ravâhu Saîd b. Mansûr*, Riyad 1409.
- HAMEVÎ, Şihâbuddin Ebî Abdillâh Yakut, *Mu'cemü'l-Büldân*, Dâru Sâdır, Beyrut 1977.
- HONİGMANN, E., "Suğûr", *İA*, Eskişehir 1997, 11/2.
- 'ICLÎ, Ahmed b. Abdullâh b. Sâlih, *es-Sikât*, Mekke 1984.
- İRÂKÎ, Zeynuddin Abdurrahman b. Hüseyin, *et-Takyîd ve'l-Îzâh Şerhu Mukaddimeti İbn Salâh*, Medine 1969.
- İBN ADİYY, Abdullâh b. Muhammed Ebû Ahmed el-Cürcânî, *el-Kâmil fî Duafâi'r-Ricâl*, Dâru'l-Fikr, Beyrut 1984.
- İBN ARRÂK, Ebu'l-Hasen Ali b. Muhammed, *Tenzihü's-Şeriahtü'l-Merfûah ani'l-Ehâdisi's-Şeniati'l-Mevzûah*, Dâru'l-Kütübü'l-İlmiyye, Beyrut trs.
- İBN ASÂKİR, Ali b. Hasen b. Hibetullah, *Târihu Dımaşk*, Dâru'l-Fikr, Beyrut 1998 (mektebetü's-şâmile, Versiyon: 3.1).
- _____, *Mu'cemu's-Şuyûh*, Dâru'l-Beşâir, Dımaşk, 2000.
- İBN BEŞKUVÂL, *es-Sıla*, y.y., trs. (mektebetü's-şâmile, Versiyon: 3.1).
- İBN CEMÂ'AH, Muhammed b. İbrahim, *el-Menhelü'r-Râvî*, Dımaşk 1406.
- İBN EBÎ YA'LÂ, Ebu'l-Hüseyin, *Tabakâtü'l-Hanâbile*, Mısır 1952 (mektebetü's-şâmile, Versiyon: 3.1).
- İBN EN-NECCÂR, el-Bağdâdî, *Zeylu Târihi Bağdât*, Beyrut

1997.

- İBN FERHÛN el-MÂLİKÎ, Kadı İbrahim b. Nureddîn, *ed-Dîbâcü'l-Müzehheb fî Ma'rifeti A'yâni Ulemâi'l-Mezheb*, thk: Me'mûn b. Muhyiddîn el-Cennân, Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, Beyrut 1996.
- İBN HACER, Ahmed b. Ali el-Askalânî, *Tehzîbu't-Tehzîb*, Dâru İhyâi't-Türâsi'l-Arabî, Beyrut 1993, 5/562.
- _____, *Nüzhetü'l-Elbâb fi'l-Elgâb*, Riyad 1989 (mektebetü'ş-şâmile, Versiyon: 3.1).
- _____, *Takrîbü't-Tehzîb*, Beyrut 1995.
- _____, *Lisânü'l-Mîzân*, Beyrut 1986.
- İBN HALLİKÂN, Ahmed b. Muhammed b. Ebî Bekr, *Vefeyâtü'l-'A'yân*, thk: İhsan Abbâs, Dâru Sâdır, Beyrut 1994.
- İBN HİBBÂN, Ahmed Ebû Hâtim et-Temîmî el-Büstî, *Sahîhu İbn Hibbân*, Beyrut 1993.
- _____, *Meşâhîru Ulemâi'l-Emsâr*, Beyrut 1995.
- _____, *Kitâbu's-Sikât*, thk: Seyyid Şerefuddin Ahmed, Dâru'l-Fikr, Beyrut 1975.
- _____, *Kitâbu'l-Mecrûhîn Mine'l-Muhaddisîn*, thk: Muhammed Abdülmecîd es-Selîfî, Riyâd 2000.
- İBN HİBETULLAH, Kasım b. Ali b. Hasan, *Ta'zîyetü'l-Müslim an Ahîhi'l-Müslim*, Cidde 1411 (mektebetü'ş-şâmile, Versiyon: 3.1).
- İBN KUDÂME, Abdullah b. Ahmed. Muhammed el-Makdisî, *et-Tevvâbîn*, Beyrut 1983.
- _____, *el-Mütehabbîne Fillâhi*, Dımaşk 1991 (mektebetü'ş-şâmile, Versiyon: 3.1).
- İBN MÂCE, Ebû Abdillâh Muhammed b. Yezîd el-Kazvîni, *es-Sünen*, Çağrı Yay., İstanbul 1992.
- İBN MÂKÛLÂ, Ali b. Hibetullah Ebû Nasr, *İkmâlü'l-Kemâl*, Kahire trs. (mektebetü'ş-şâmile, Versiyon: 3.1).

- İBN MANZÛR, *Muhtasarı Târîhi Dımaşk*, Dâru'l-Fıkr, Beyrut 1998 (mektebetü's-şâmile, Versiyon: 3.1).
- İBN NÂSIRUDDÎN, Şemseddin Muhammed, *Tavzîhu'l-Müştebeh fî Zapti Esmâ'r-Ruvâti ve Ensâbihim ve Elkâbihim ve Künâhüm*, Beyrut 1993.
- İBN SALAH, Ebû Amr Osman b. Abdurrahman eş-Şehrezûrî, *Ulûmü'l-Hadîs*, thk: Nureddin İtr, Dâru'l-Fıkr, Dımaşk 1986.
- İBN SA'D, Muhammed b. Sa'd ez-Zührî, *Kitâbu't-Tabakâti'l-Kebîr*, thk: Ali Muhammed Ömer, Kahire 2001.
- İBN ŞÂHİN, Ebû Hafs Ömer b. Ahmed b. Osman, *Şerhu Mezahibi Ehli Sünneh*, y.y., 1995 (mektebetü's-şâmile, Versiyon: 3.1).
- İBNU'L-CEVZÎ, Ebu'l-Ferec Abdurrahman b. Ali, *ed-Duafâ ve'l-Metrûkîn*, Beyrut 1406.
- _____, *Kitâbu'l-Mevzûât*, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut 1995.
- _____, *Sıfatü's-Safve*, thk: Mahmûd Fâhûrî, Dâru'l-Ma'rife, Beyrut 1979
- İBNU'L-ADÎM, Kemâleddin İbn Ebî Cerâde, *Buğyetü't-Taleb fî Târih-i Haleb*, Dımaşk 1978 (mektebetü's-şâmile, Versiyon: 3.1).
- İBNU'L-CEZERÎ, Muhammed b. İbrahim ed-Dımaşkî, *Gâyetü'n-Nihâye fî Tabakâti'l-Kurrâ*, y.y., trs.(mektebetü's-şâmile, Versiyon: 3.1).
- İBNÜ'L-İMÂD, Ebi'l-Fellâh, *Şezerâtü'z-Zeheb fî Ahbâri men Zeheb*, Beyrut 1988 (mektebetü's-şâmile, Versiyon: 3.1).
- KANDEMİR, M. Yaşar, “cüz”maddesi, *DİA*. İstanbul 1993, 8/147.
- KANDEMİR, Yaşar-Karaman, Hayrettin, “Ahmed b. Hanbel”, *DİA*, İstanbul 1989, 2/75-80.
- KEHHÂLE, Ömer Rıza, *Mu'cemü'l-Müellifîn*, Müessesetü'r-

- Risâle, Dâru İhyâi't-Türâsi'l-Arabî, Beyrut 1993.
- KELEBÂZÎ, Ahmed b. Muhammed b. Huseyn Ebû Nasr, *Ricâlu Sahîhi'l-Buhârî*, thk: Abdullah el-Leysî, Dâru'l-Ma'rife, Beyrut 1987.
- KETTÂNÎ, Muhammed b. Ca'fer, *er-Risâletü'l-Müstetrafef li Beyâni Meşhûri Kütübi's-Süneni'l-Müşerrafef*, Karahan Yay., İstanbul 1986.
- KOÇYİĞİT, Talat, *Hadis Istılahları*, A.Ü.İ.F.Y., Ankara 1985.
- , *Hadisçilerle Kelamcılar Arasındaki Münakaşalar*, T.D.V., Ankara 1988.
- KUDÂÎ, Muhammed b. Selâme b. Ca'fer Ebû Abdullah, *Müsnedü's-Şihâb*, Beyrut 1986.
- KUR'ÂN-I KERÎM.*
- LÂLEKÂÎ, Hibetullah b. Hasen b. Mansur, *Şerhu Usûli İ'tikâdi Ehli's-Sünneti ve'l-Cemâati mine'l-Kitâbi ve's-Sünneti ve İcmâi's-Sahâbeti*, Riyad 1409 (mektebetü's-şâmile, Versiyon: 3.1).
- MAKDÎSÎ, Dıyâ Ebû Abdullah Muhammed b. Abdülvahid b. Ahmed, *el-Ehâdîsü'l-Muhtâra*, Mekke 1410 (mektebetü's-şâmile, Versiyon: 3.1).
- MAKDÎSÎ, Muhammed b. Tâhir, *Zehîratü'l-Huffâz*, Riyad 1996 (mektebetü's-şâmile, Versiyon: 3.1).
- MEDÎNÎ, Ahmed b. Muhammed b. İbrâhim b. Hakîm, *Hadîsü Naddarallahü İmra'en*, Beyrut 1415.
- MEHÂMİLÎ, Hüseyin b. İsmail ed-Dabbî, *Emâlî el-Mehâmilî*, Ürdün 1412, s. 363 (mektebetü's-şâmile, Versiyon: 3.1).
- MİZZÎ, Cemâlüddin Ebu'l-Haccâc, *Tehzîbü'l-Kemâl fî Esmâi'r-Ricâl*, thk: Beşşar Avvâd Ma'rûf, Beyrut 1994.
- MUKRÎÎ, Ebû Bekr Muhammed b. İbrahim, *Mu'cemu İbni'l-Mukriî*, Riyad 1419.
- , *er-Ruhsatü fî Takbili'l-Yed*, y.y, trs. (mektebetü's-şâmile, Versiyon: 3.1).

- MÜNÂVÎ, Abdurraûf, *Feyzu'l-Kadîr*, Beyrut 1994.
- MÜSLİM, Ebu'l-Huseyn Müslim b. Haccâc el-Kuşeyrî, *es-Sahîh*, Çağrı Yay., İstanbul 1992.
- NESÂÎ, Ahmed b. Ali b. Şuayb, *Sünenü'l-Kübrâ*, Beyrut 1991(mektebetü's-şâmile, Versiyon: 3.1).
- _____, *es-Sünen*, Çağrı Yay., İstanbul 1992.
- _____, *Tesmiyetü Meşâyihî Ebî Abdîrrahman Ahmed b. Şuayb Alî en-Nesâî*, Mekke 1423.
- NEVEVÎ, Ebû Zekeriyâ Muhyiddîn b. Şeref, *Tehzîbü'l-Esmâ ve'l-Lügât*, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut, trs.
- NÎSÂBÛRÎ, Ebû Abdillâh Muhammed b. Abdillâh Hâkim, *el-Müstedrek Ale's-Sahîhayn*, thk: Mustafa Abdulkadir Ata, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut 1990.
- _____, *Ma'rifetu Ülämi'l-Hadîs*, Kahire trs.
- ÖĞÜT, Salim, "hac", *DİA.*, İstanbul 1996, 14/389-397.
- ÖZ, Hikmet, *Tarsus Tarihi*, Tarsus 2007.
- _____, *Bilinmeyen Tarsus*, Ankara 1998.
- PAK, Zekeriya, "30. Cüz'ün Çevirisi ve Çeviri Üzerine Bazı Notlar", Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, Yıl: 4, Sayı: 7, s. 29-68.
- PAKALIN, Mehmet Zeki, *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*, MEB. Yay., İstanbul 1971, 3/262.
- RÂFÎÎ, Abdülkerim b. Muhammed, *et-Tedvîn fî Ahbâri Kazvîn*, Beyrut 1987.
- RAMSAY, W.M, *Tarsus (Aziz Pavlus'un Kenti)*, Çev: Levent Zoroğlu, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 2000.
- RÂZÎ, İbn Ebî Hâtim, *Kitâbu'l-Cerh ve't-Ta'dîl*, thk: Muhammed İbrahim el-Mavsîlî, Dâru'l-Beşâiri'l-İslâmiyye, Beyrut 1952.
- RÂZÎ, Temmâm b. Muhammed Ebu'l-Kâsım, *el-Fevâid*, Riyad 1402.
- SANDIKÇI, S. Kemal, *İlk Üç Asırda İslam Coğrafyasında*

- Hadis*, DİB. Yay., Ankara, 1991.
- SAYDÂVÎ, İbn Cemî', *Mu'cemü's-Şüyûh*, y.y., trs. (mektebetü's-şâmile, Versiyon: 3.1).
- SEHÂVÎ, Şemsüddin Muhammed b. Abdurrahman, *Fethu'l-Muğîs Şerhu Elfiyeti'l-Hadîs*, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut 1993.
- SEHMÎ, Hamza b. Yusuf Ebu'l-Kâsım, *Târîhu Cürcân*, Haydarabad 1950.
- SEM'ÂNÎ, Abdülkerim b. Muhammed b. Mansûr et-Temîmî Ebû Sa'd, *et-Tecbîr fî Mu'cemi'l-Kebîr*, Bağdat 1975 (mektebetü's-şâmile, Versiyon: 3.1).
- _____, *Edebü'l-İmlâ ve'l-İstimlâ*, Beyrut 1989.
- SİLEFÎ, Ebû Tahir Ahmed b. Muhammed Esbahânî, *Mu'cemü's-Sefer*, Mekke, trs. (mektebetü's-şâmile, Versiyon: 3.1).
- SUYÛTÎ, Celaledin Abdurrahman b. Ebî Bekr, *Tedribu'r-Râvî*, thk: Abdulvehhab Abduttayf, Mektebetü'r-Riyâdi'l-Hadîsiyye, Riyâd trs.
- _____, *Câmiu'l-Ehâdîs*, Dâru'l-Fikr, Beyrut 1994.
- _____, *Cüz'ün fi Zemmi'l-Meks*, y.y., trs. (mektebetü's-şâmile, Versiyon: 3.1).
- _____, *el-Câmiu's-Sağîr min Hadîsi'l-Beşîri'n-Nezîr*, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut 2002.
- _____, *el-Le'âli'l-Masnûah fî'l-Ehâdîsi'l-Mevzûah*, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut trs.
- _____, *Esmâu'l-Müdelîsîn*, Beyrut 1992.
- _____, *Tabakâtu'l-Huffâz*, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut 1983.
- SÛBKÎ, Taceddin Ebû Nasr Abdulvahhâb b. Ali b. Abdülbâkî, *Tabakâtu's-Şâfiyyeti'l-Kübrâ*, Mısır 1964.
- SÜMER, Faruk, *Çokur-Ova Tarihine Dair Araştırmalar (Fetihten XVI. Yüzyılın İkinci Yarısına Kadar)*, DTCF.,

- Tarih Araştırmaları Dergisi, I, 1963, s: 1-112.
- ŞEŞEN, Ramazan, "cezîre", *DİA.*, İstanbul 1993, 7/509.
- TABERÂNÎ, Süleyman b. Ahmed b. Eyyub Ebu'l-Kâsım, *el-Mu'cemü'l-Evsat*, Kahire 1415.
- _____, *Mekârimü'l-Ahlâk*, thk: Muhammed Abdulkadir Atâ, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut 1989.
- _____, *Mu'cemü's-Sağîr*, Beyrut 1986.
- _____, *Müsnedü'ş-Şâmiyyîn*, Beyrut 1984.
- _____, *el-Mu'cemü'l-Kebîr*, thk: Hamdî b. Abdülmecid es-Silefî, Kahire 1983.
- TABERÎ, Ebû Ca'fer Muhammed b. Cerîr, *Tehzîbu'l-Âsâr (el-Cüz'ü'l-Mefkûd)*, Dımaşk 1995 (mektebetü'ş-şâmile, Versiyon: 3.1).
- _____, *Târîhu'r-Rusûl ve'l-Mülûk*, Dâru'l-Meârif, 1960 (mektebetü'ş-şâmile, Versiyon: 3.1).
- TANRIVERDÎ, Hülya Güley, *Tasus'ta Türk-İslam Mimarisi*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Kayseri 2006.
- TARSÛSÎ, Ebû Ümeyye, Muhammed b. İbrâhim, *Müsnedü Abdillâh İbn Ömer*, thk: Ahmed Râtib Armûş, Dâru'n-Nefâis, Beyrut 1981.
- TARSÛSÎ, Kadı Ebû Amr Osman b. Abdullah, *Bekâyâ Kitâbu Siyeri's-Suğur min Hilâli Mahtûtati Buğyetü't-Taleb li İbni'l-Adîm*, (Haz: şâkir Mustafa), Dımaşk 1998.
- TİRMİZÎ, Ebû İsa Muhammed b. İsâ, *es-Sünen*, Çağrı Yay., İstanbul 1992.
- TOKSARI, Ali, *Delil Olma Yönünden Sünnet*, Rey Yay., Kayseri 1994.
- TOUATI, Houarı, *Ortaçağda İslam ve Seyahat*, (Çev: Ali Berktaş) YKY., İstanbul 2004.
- TÛSÎ, Hasen b. Ali b. Nasr, *el-Müstahrec*, Medine 1415.
- UĞUR, Müctebâ, *Ansiklopedik Hadis Terimleri Sözlüğü*, T.D.V., Ankara 1992.

- _____, *Hadis İlimleri Edebiyatı*, T.D.V., Ankara 1996.
- UKAYLÎ, Ebû Ca'fer Muhammed b. Amr b. Musa, *Duaîfâu Ukaylî*, Riyad 2000.
- YILDIRIM, Mehmet, *Emevîler ve Birinci Abbâsîler Döneminde Tarsus* (Basılmamış Diploma Çalışması), Erzurum 1997.
- YILDIRIM, Münir, "*Tarsus'un Dinî Tarihine Tarihsel Bir Yaklaşım*", Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, Cilt 6, Sayı 2, Temmuz-Aralık 2006, s:101-121.
- YILDIZ, Hakkı Dursun, "avâsım", *DİA.*, İstanbul 1991, 4/111-112.
- YILMAZ, Muhammet, "Tarsusta Yaşayan İlk Türk Hadis Alimi Abdullah b. Mübârek", *Türk-İslam Kültür ve Medeniyetinde Tarsus Sempozyumu- Bildiriler Kitabı*, Tarsus 2011, s: 227-246.
- YÜCESOY, Hayrettin, "mihne", *DİA.*, İstanbul 2005, 30/26-27.
- ZÂHİRÎ, Cemaleddin b. Ahmed b. Muhammed b. Abdullah el-Hanefî, *Meşyehatü İbni'l-Buhârî*, Mekke 1419 (mektebetü's-şâmile, Versiyon: 3.1) .
- ZEHEBÎ, Ebû Abdillâh Muhammed b. Ahmed b. Osman, *el-İber fî Haberi men Ğaber*, Beyrut, trs.
- _____, *el-Kâşif fî Ma'rifeti men lehû Rivâyetün fi'l-Kütübi's-Sitte*, thk: İzzet Ali, Musa el-Mûşî, Kahire 1972.
- _____, *Tezkiratü'l-Huffâz*, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut 1998.
- _____, *el-Muğnî fi'd-Duaîfâ*, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut 1997.
- _____, *Ma'rifetü'l-Kurrâi'l-Kibâr*, Müessesetü'r-Risâle, Beyrut 1404.
- _____, *Mîzânu'l-İ'tidâl fî Nakdi'r-Ricâl*, Beyrut 1963.
- _____, *Siyeru 'A'lâmi'n-Nübelâ*, Müessesetü'r-Risâle, Beyrut

1993.

——, *el-Mugtenâ fî Serdi'l-Künâ*, Medîne 1408
(mektebetü'ş-şâmile, Versiyon: 3.1).

——, *Târihu'l-İslâm ve Vefeyâtü'l-Meşâhîr ve'l-'A'lâm*,
Dâru'l-Kütübi'l-Arabî, Beyrut 1987.

ZEYLAÎ, Cemaleddin Ebû Muhammed Abdullah b. Yusuf b.
Muhammed, *Nasbu'r-Râye li Ehâdisi'l-Hidâye*, Cidde
1997.

ZOROĞLU, Levent, *Tarsus Tarihi ve Tarihsel Anıtları*,
Kemal Matbaası, Adana 1995.

**EK: İLK DÖNEM TARSUSLU HADİS ÂLİMİ VE
RAVİLERİNİN BAĞLANTILI OLDUĞU
MUHADDİS ve RAVİLER (Kendileri Dâhil)**

Abbâd b. Mûsâ el-**Huttelî**
 Abbâs b. Ahmed b. Muhammed es-Sabbâğ
 Abbâs b. Ahmed el-**Havâtîm**
 Abbâs b. Ahmed İbnu'l-Ezher el-Müstemlî
 Abbâs b. Akdeh
 Abbâs b. Hamdân
 Abbâs b. Muhammed ed-Devrî (2)
 Abbâs b. Tâlib el-Basrî
 Abbâs b. Velid b. Yezîd
 Abbâs b. Velîd el-Hallâl
 Abd b. Humeyd
 Abde b. Süleyman el-Mervezî (5)
 Abdulaziz b. Muhammed ed-Derâverdî
 Abdulğaffâr b. Davud el-**Harrânî**
 Abdullah b. Abdurrahmân ed-Dârimî
 Abdullah **b. Adiyî** el-Cürcânî
 Abdullah b. Ahmed b. Hanbel (2)
 Abdullah b. Ahmed b. Musa Abdân el-Cevâlîkî
 Abdullah b. Ahmed b. **Şebbûye** el-Mervezî (2)
 Abdullah b. Bekr es-Sehmî (2)
 Abdullah b. Bükeyr el-Ğunevî
 Abdullah b. Ca'fer el-Bermekî
 Abdullah b. Câbir et-Tarsûsî (3)
 Abdullah b. Ebû Müslim et-**Tarsûsî**
 Abdullah b. Es-Seriyy el-Himsî
 Abdullah b. Habîb
 Abdullah b. Hubeyk el-**Antâkî**
 Abdullah b. Husayn el-**Antâkî**
 Abdullah b. İshak el-Medâinî
 Abdullah b. Mesleme **el-Ka'nebî (4)**
 Abdullah b. Muhammed b. Abdulazîz el-Beğavî (2)
 Abdullah b. Muhammed b. er-Ravhî
 Abdullah b. Muhammed b. İshâk el-Mervezî
 Abdullah b. Muhammed b. İsmail b. Yusuf et-**Tarsûsî**
 Abdullah b. Muhammed b. Müslim İsferrâinî
 Abdullah b. Muhammed b. Vehb ed-Dîneverî

Abdullah b. Muhammed b. Vüheyb
Abdullah b. Muhammed b. Yakub el-Esbahânî (2)
Abdullah b. Muhammed b. Zekeriya
Abdullah b. Muhammed el-**Beğavî** (3)
Abdullah b. Muhammed el-Mavsilî
Abdullah b. Muhammed el-Müsnedî
Abdullah b. Muhammed en-Nüfeylî
Abdullah b. Mübârek (9)
Abdullah b. Nümeyr (2)
Abdullah b. Osman b. Abdân
Abdullah b. Ömer
Abdullah b. Ömer b. Ebân el-Cu'fî
Abdullah b. Ömer el-Kavârîrî
Abdullah b. Recâ
Abdullah b. Saîd el-**Eşecc**
Abdullah b. Yahyâ b. Abdülcebbâr es-Sükkerî
Abdullah b. Yahya et-Temîmî
Abdullah b. Yezîd el-**Mukriî** (2)
Abdullah b. Yusuf et-Tinnîsî
Abdullah b. Yusuf et-Tinnîsî

Abdullah b. Zübeyr el-Humeydî
Abdullah el-Umerî
Abdulvahhâb b. Atâ el-Haffâf (2)
Abdulvahhâb el-Kilâbî
Abdulvahhâb es-Sekafî
Abdulvahid b. Ğıyâs
Abdurrahim b. Ahmed el-Buhârî
Abdurrahim b. Mutarrif
Abdurrahman b. Abdulhumeyd b. İshak b. Fedâle
Abdurrahman b. Affân es-Sâfî
Abdurrahman b. Ahmed el-Mihri
Abdurrahman b. Amr b. **Cebele**
Abdurrahman b. Amr b. Nasr ed-Dımaşkı
Abdurrahman b. Ebi'l-Mevâlî
Abdurrahman b. Ebû Hatim er-Râzî

Abdurrahman b. Hallâl er-Râmehurmuzî
Abdurrahman b. İbrahim b. Dühaym
Abdurrahman b. İbrahim Dühaym
Abdurrahman b. İsmail el-Kûfî
Abdurrahman b. Mehdî (3)
Abdurrahman b. Muhammed b. Ahmed el-Esbahânî
Abdurrahman b. Muhammed b. Selâm et-**Tarsûsî** (4)
Abdurrahman b. Muhammed ed-Dımaşkî
Abdurrahman b. Mübârek el-Ayşî (2)
Abdurrahman b. Osman b. Ebû Nasr (2)
Abdurrahman b. Ömer b. Nasr
Abdurrahman b. Sâlih el-Ezdî
Abdurrahman b. Sellâm el-Cümahî
Abdurrahman b. Yunus er-Rakîy
Abdurrahman Ubeydullah el-Halebî
Abdurrazzâk b. Hemmâm (5)
Abdussamed b. Abdullah b. Abdussamed ed-Dımaşkî
Abdussamed b. Abdülvâris (3)
Abdussamed b. Numân
Abdussamed b. Yezîd
Abdussamed el-Anberî
Abdusselam b. Atîk
Abdü'l-'A'lâ b. Hammâd
Abdülazîz b. Abdülmelik el-Kuraşî
Abdülazîz b. Ahmed b. Ömer el-Kalânîsî
Abdülazîz b. Ebû Seleme el-Mâcişûn
Abdülazîz b. Yahya el-**Harrânî**
Abdülazîz el-Kettânî
Abdülcebbar b. Abdussamed es-Sülemî
Abdülkerîm b. el-Heysen
Abdülkerîm Hasen b. Muhammed b. Abdullah b. Zekeriya
Abdülkuddûs b. Muhammed el-Attâr
Abdülmelik b. Bişrân
Abdülmelik b. Habîb el-**Mıssîsî** (2)
Abdülmelik b. Kurayb el-Esma'î
Abdülmelik b. Sabâh

Abdülvahhâb el-Meydânî
Abdülvahid b. Muhammed b. el-Huseyn
Abdülvâhid b. Ziyâd
Abdülvaris b. Saïd
Abdülvehhâb b. 'Atâ
Abdülvehhab b. Ca'fer el-Meydânî
Abdülvehhâb b. Necdet el-Hûtî
Abdülvehhâb el-Meydânî (5)
Abdüsselam b. Atîk ed-Dımaşkî
Adem b. Ebû İyâs el-Askalânî (3)
Adiyy b. Ahmed b. Abdülbâkî **el-Ezenî**
Affân b. Müslim (4)
Ahmed b. Abdullah b. Nu'mân el-Esbahânî
Ahmed b. Abdullah b. Yunus el-Yerbûî (3)
Ahmed b. Abdullah b. Zekeriyâ el-Eyâdî
Ahmed b. Abdullah eş-Şa'rânî
Ahmed b. Ali b. Cârud
Ahmed b. Ali b. el-Hasen
Ahmed b. Ali b. Lâl el-Hemedâni
Ahmed b. Ali b. Türkân
Ahmed b. Anbese el-Varrâk el-Askerî
Ahmed b. Behzâd es-Sayrâfî
Ahmed b. Büdeyl el-Kûfî
Ahmed b. Ca'fer el-Eş'arî el-Esbahânî
Ahmed b. Dâvud b. Ebû Sâlih el-**Harrânî**
Ahmed b. Ebi'l-Hu(ı)vârî
Ahmed b. Ebi'l-Huvârî
Ahmed b. Ebi's-Sakr
Ahmed b. Ebû Hayseme
Ahmed b. Ebû Şuayb **el-Harrânî**
Ahmed b. el-Heysen b. Hafs el-Kâdî et-**Tarsûsî**
Ahmed b. el-Heysen el-Basrî
Ahmed b. Halîd el-Halebî
Ahmed b. Hâlîd **el-Hallâl**
Ahmed b. Hamza b. Muhammed el-Heddâd el-Herevî
Ahmed b. Hanbel (7)

Ahmed b. Hasen et-Tirmizî
 Ahmed b. Hâtim b. Mâhân es-Sâmîrî
 Ahmed b. İbrâhim b. Abâdil
 Ahmed b. İbrahim b. Fîl el-Bâlisî
 Ahmed b. İbrahim ed-Devrakî (2)
 Ahmed b. İbrahim el-Mavsîlî
 Ahmed b. İshâk b. Behlûl et-Tenevvuhî
 Ahmed b. İshak el-Ehvâzî
 Ahmed b. Kamil el-Kâdî
 Ahmed b. Mahmûd b. Subeyh
 Ahmed b. Mansûr er-Ramâdî (2)
 Ahmed b. Mes'ûd ez-Zübeyrî (2)
 Ahmed b. Muallâ b. Yezîd ed-Dımaşkî
 Ahmed b. Muhammed b. Abdurrahman Ebû **Ma'mer et-Tarsûsî**
 Ahmed b. Muhammed b. Abdurrahman el-Cillî et-**Tarsûsî**
 Ahmed b. Muhammed b. Abdurrahman el-Cillî et-**Tarsûsî**
 Ahmed b. Muhammed b. Bişr el-Kuraşî
 Ahmed b. Muhammed b. Davud b. Süleym
 Ahmed b. Muhammed b. Ebû Musa el-**Antâkî (2)**
 Ahmed b. Muhammed b. el-Hâris
 Ahmed b. Muhammed b. el-Muallâ
 Ahmed b. Muhammed b. Ğâlib
 Ahmed b. Muhammed b. Hanbel (2)
 Ahmed b. Muhammed b. Hânî el-Esrem
 Ahmed b. Muhammed b. Hârûn el-Hallâl
 Ahmed b. Muhammed b. İbrâhim b. Hakîm el-Medînî
 Ahmed b. Muhammed b. İsmail
 Ahmed b. Muhammed b. Nasr el-**Antâkî**
 Ahmed b. Muhammed b. Sâbit el-İsfahânî
 Ahmed b. Muhammed b. Selâm et-**Tarsûsî**
 Ahmed b. Muhammed b. Sellâm et-**Tarsûsî**
 Ahmed b. Muhammed b. Yasin el-Herevî
 Ahmed b. Muhammed b. Yezîd ez-Za'ferânî (2)
 Ahmed b. Muhammed b. Zekeriyâ en-Nisevî
 Ahmed b. Muhammed b. **Zencûye**

Ahmed b. Musa et-**Tarsûsî**
Ahmed b. Münî' el-Beğavî (2)
Ahmed b. Nasr en-Nisâbûrî
Ahmed b. Ravh
Ahmed b. Saïd ed-**Dârimî** (2)
Ahmed b. Saïd el-Buhârî
Ahmed b. Saïd el-Hemedânî
Ahmed b. Salih el-Misrî (2)
Ahmed b. Sevra
Ahmed b. Süleyman er-Ruhâvî
Ahmed b. **Şebîb**
Ahmed b. Şebîb b. Saïd
Ahmed b. Ubeydullah ed-Dârimî
Ahmed b. Umeyr b. Yusuf
Ahmed b. Yahya b. Câbir el-Belâzurî
Ahmed b. Yahya b. Züheyr et-Tüsterî
Ahmed b. Yakub b. Bişr et-Tinnîsî
Ahmed b. Yezîd b. el-Hâlîd el-Halebî
Ahmed b. Yunus
Ahmed b. Hasen b. Abdülmelik
Ahmet b. el-Hadır el-Huzâî
Ahmet b. İshak el-Hadramî
Alâ b. Abdülcebbâr
Ali b. Abdullah b. es-Sindî
Ali b. Abdullah b. Mûsa el-**Harrânî**
Ali b. Abdussamed et-Tayâlisî
Ali b. Abdülazîz el-Beğavî
Ali b. Abdülvâris es-San'ânî
Ali b. Ahmed b. Zekeriyâ Ebu'l-Kâsım es-Saygal
Ali b. Âsım
Ali b. Ayyâş el-Hımsî
Ali b. Büşrâ b. Abdullah el-Attâr
Ali b. Ca'd el-Cevherî
Ali b. Ebi'l-Ezher
Ali b. Ebû Ca'fer et-Tahâvî
Ali b. el-Âsım el-Vâsıtî

Ali b. el-Hadır
Ali b. El-Hasen b. el-Müsennâ el-İsterâbâdî
Ali b. el-Medîni (6)
Ali b. Hakîm el-Evdî
Ali b. Hasen b. Selem el-Esbahânî
Ali b. Hasen b. Şakîk (3)
Ali b. Hasen b. Tâvus
Ali b. Hasen er-Rebî'
Ali b. Havşeb
Ali b. Hucr
Ali b. Humeyd
Ali b. Huseyn el-Huzâi
Ali b. Hüseyin b. Cüneyd er-Râzî
Ali b. Hüseyin ed-Dirhemî
Ali b. Mansûr el-Attâr
Ali b. Mende
Alî b. Meymûn. Ali b. Zeyd el-Ferâizî
Ali b. Meysera el-Hemedânî
Ali b. Muhammed b. Âmir en-Nihâvendî
Ali b. Muhammed b. Cehm el-Kâtib
Ali b. Muhammed b. Davud b. Ebi'l-Fehm et-Tennûhî
Ali b. Muhammed b. Şücâ'
Ali b. Muhammed el-Hannâi
Ali b. Nasr el-Basrî
Ali b. Nûh. Temmâm b. Muhammed
Ali b. Ömer es-Sükkerî
Ali b. Süleyman el-Keysânî
Ali b. Zeyd el-Ferâizî
Ali b. Zeyd el-Ferâizî
Ameş (2)
Ammâr b. Abdullah es-Sûfî
Amr b. Ali el-Cevherî
Amr b. Avn
Amr b. Avn el-Vâsitî
Amr b. Habib el-Kâdî
Amr b. Habîb el-Kâdî

Amr b. Merzûk
Amr b. Meymûn b. Mihrân
Amr b. Muaz ed-Dârânî
Amr b. Muhammed
Amr b. Osman el-Kilâbî
Amr b. Saîd b. Sinân el-**Menbicî (2)**
Amr b. Yunus el-Yemânî (2)
Amr İbn Mansûr en-Nesâî
Âsım b. en-Nadr el-**Ahvel (2)**
Âsım b. Yûsuf el-Yerbûî
Âsım el-Ahvel
Ata b. Ebû Müslim el-Horasânî
Atâ b. Müslim el-Halebî
Atîk b. Yakub ve İsmail b. Ebû Üvey
Ayyâş b. el-Ezrak
Bahr b. Süveyd el-Basrî
Bakıyye
Beğavî
Bekâ b. İshak el-Havlânî
Bekr b. Ahmed el-Basrî
Belh kadısı Ebû Ali İshak b. İbrahim
Bistâm b. Velîd b. Fadl
Bişr b. Âdem el-Basrî
Bişr b. Âdem el-Ekber
Bişr b. Ammâr el-Kuhistânî
Bişr b. Hilâl es-Savvâf
Bişr b. Muâz el-Ka'dî
Bişr b. Muhammed es-Sükkerî
Bişr b. Muhammede es-Sahtiyânî
Bişr b. Musa (2)
Bişr b. Ömer ez-Zehrânî
Bişr b. Talha el-Huşenî
Buhârî (2)
Ca'fer b. Muhammed b. Bekr el-Bâlisî
Ca'fer b. Muhammed b. Nûh
Ca'fer b. Muhammed b. Nusayr el-Havvâs

Ca'fer b. Muhammed el-Firyâbî
 Ca'fer b. Mûsâfir et-Tinnîsî
 Ca'fer b. Avn
 Ca'fer b. Hasen b. Ferkad
 Ca'fer b. Muhammed el-Firyâbî (2)
 Ca'fer b. Süneyd b. Dâvud el-**Missîsî**
 Ca'fer b. Ziyâd el-Ahmerî
 Cerîr b. Abdülhamîd
 Cerîr b. Hâzım (2)
Dârakutnî
 Dârimî
 Davud b. Ebi'l-Furât
 Davud b. el- Cerrâh
 Davud b. Mihrâk el-Firyâbî
 Davud b. Muâz el-**Missîsî**
 Davud b. Ömer b. Hafs
 Dâvud b. Reşîd (3)
 Dâvud b. Süleyman
 Davud b. Şebîb
Ebi'l-Êzânî Ebû Bekr Ömer b. İbrahim el-Hâfız
 Ebi'l-Hasen b. Muhammed el-Beyrûtî
 Ebi'l-Yemân Hakem b. Nâfî'
 Ebi'n-Nadr
 Ebi'n-Nu'mân Muhammed b. Fadl
 Ebû Abdillâh Huseyn b. Muhammed b. Fencûye
 Ebû Abdirrahman el-**Mukriî**
 Ebû Abdullâh Ahmed b. Muhammed b. Hanbel
 Ebû Abdullâh b. Mervân
 Ebû Abdullâh el-Hüseyn b. Ca'fer b. Muhammed el-Cürcânî
 Ebû Abdullâh el-Kâsım b. el-Fadl es-Sekafî
 Ebû Abdullâh el-Kirmânî et-**Tarsûsî**
 Ebû Abdullâh Hâkim **Nîsâbûrî**
 Ebû Abdullâh Hüseyn b. Ca'fer b. Muhammed el-Cürcânî
 Ebû Abdullâh Muhammed b. Abdurrahman b. **Talha es-**
Saydâvî
 Ebû Abdullâh Muhammed b. Ahmed b. Yakub el-Basrî

Ebû Abdullah Muhammed b. Ahmed es-Suvânîfî
Ebû Abdullah Muhammed b. Yezîd ez-Zürekî
Ebû Ahmed el-Hâfiz
Ebû Ahmed ez-Zübeyrî
Ebû Ahmed Ubeyd b. Abdulkadir b. Ubeyd el-**Missîsî**
Ebû Ali Abdussamed b. Abdülaziz el-Mukriî
Ebû Ali b. Hârûn (2)
Ebû Ali el-Ehvâzî el-Mukriî (4)
Ebû Ali en-Nîsâbûrî
Ebû Ali Hasen b. Habîb b. Abdûlmelik el-Hasâirî
Ebû Ali Hasen b. Muhammed b. Ahmed b. Fadl el-**Kirmânî**
Ebû Ali Hüseyin b. Muhammed en-Nîsâbûrî
Ebû Ali Muhammed b. Adem el-Fezzârî
Ebû Ali Muhammed b. Ahmed b. **Amr el-Lü'lûî**
Ebû 'Âmir el-Akdî
Ebû Ammâr el-Mervezî
Ebû Amr Ahmed b. Ali b. Hasen el-Basrî (2)
Ebû Amr Ahmed b. Muhammed el-Cillî et-**Tarsûsî** (2)
Ebû Amr el-Havdî
Ebû Amr Hafs b. Ömer ed-Darîr
Ebû Amr Hafs b. Ömer el-Havdî
Ebû Arûbe el-**Harrânî**
Ebû Âsım ed-Dahhâk b. Mahled (4)
Ebû 'Âsım en-Nebîl
Ebû Avâne Yakub b. İshak el-İsferâyînî (12)
Ebû Avf Abdurrahman b. Merzûk
Ebû Bekr Abdullah b. Ebû Davud (2)
Ebû Bekr Abdullah b. Muhammed b. Ebû Şeybe
Ebû Bekr Abdullah b. Muhammed b. Muhammed b. Ebû
Şeybe
Ebû Bekr Abdullah b. Muhammed b. Ziyâd en-Nîsâbûrî
Ebû Bekr Abdurrahman b. el-Kâsım
Ebû Bekr Abdurrahman b. Kasım b. Ferec ed-Dımaşkî
Ebû Bekr Ahmed b. Ca'fer b. Hamdân
Ebû Bekr Ahmed b. Mahmud el-Mervezî
Ebû Bekr Ahmed b. Muhammed b. el-Mühendis

Ebû Bekr Ahmed b. Muhammed b. Hânî el-Esrem
Ebû Bekr Ahmed b. Muhammed b. Harun el-Hallâl el-Hanbelî
Ebû Bekr Ahmed b. Selmân en-Necâd (2)
Ebû Bekr Ali b. Muhammed b. Davud el-Kettânî el-**Ezenî**
Ebû Bekr Andullah b. Muhammed b. Ebû Şeybe
Ebû Bekr b. Ayyâş (2)
Ebû Bekr b. Ebû 'Itâb el-'A'yün
Ebû Bekr b. Ebû Âsım
Ebû Bekr b. Ebû Davud (4)
Ebû Bekr b. Ebû Şeybe (2)
Ebû Bekr b. el-Haddâd
Ebû Bekr b. el-Mukriî (2)
Ebû Bekr b. Huzeyme (İbn Huzeyme)
Ebû Bekr b. Osman b. Sehl b. Hanîf
Ebû Bekr b. Ziyâd en-Nîsâbûrî (2)
Ebû Bekr el-Burkânî
Ebû Bekr el-**Esrem (2)**
Ebû Bekr el-Hallâl
Ebû Bekr el-Kabbâb
Ebû Bekr el-Medenî
Ebû Bekr el-Mukaddemî
Ebû Bekr el-Mukriî
Ebû Bekr er-Râfi'î
Ebû Bekr es-Sinnî
Ebû Bekr Ğânim b. Yahya b. Abdülbaki
Ebû Bekr Muhammed b. Abdullah b. Ebû Şeybe
Ebû Bekr Muhammed b. Abdullah b. Zencûye
Ebû Bekr Muhammed b. Ahmed b. el-Müstensîr
Ebû Bekr Muhammed b. Bekr b. Abdurrazzâk
Ebû Bekr Muhammed b. el-Leys el-Mukriî
Ebû Bekr Muhammed b. Halef b. Merzûbân
Ebû Bekr Muhammed b. İbrahim **el-Mukriî**
Ebû Bekr Muhammed b. İsa b. **Abdülkerim et-Tarsûsî**
Ebû Bekr Muhammed b. **İsa et-Tarsûsî**
Ebû Bekr Muhammed b. Mansûr et-**Tarsûsî**
Ebû Bekr Muhammed b. Musa b. **Habşûn et-Tarsûsî**

Ebû Bekr Muhammed b. Saîd b. eş-Şafak (2)
 Ebû Bekr Muhammed b. Süleyman el-Bündâr
 Ebû Bekr Muhammed b. Yahya es-Sûlî
 Ebû Bekr Şücâ b. el-Velîd
 Ebû Bişr Bekr b. Halef
 Ebû Bişr Beşşâr b. Abdullah Mevlâ benî Hâşim
 Ebû Bişr ed-**Dûlâbî** (4)
 Ebû Bürde Büreyd b. Abdullah b. Bürde
 Ebû Ca'fer Abdullah b. Muhammed en-Nüfeylî
 Ebû Ca'fer el-Ukaylî
 Ebû Ca'fer **et-Tahâvî** (2)
 Ebû Ca'fer el-Medînî
 Ebû Ca'fer el-Yaktînî
 Ebû Ca'fer Muhammed b. Cerîr **et-Taberî**
 Ebû Davud (15)
 Ebû Davud el-**Harrânî**
 Ebû Davud el-Huferî
 Ebû Davud et-Tayâlîsî (2)
 Ebû Ferve Yazîd b. Muhammed er-Rehâvî
 Ebû Ğassân Malik b. İsmail en-Nehdî
 Ebû Ğassân Mâlik b. İsmail en-Nehdî
 Ebû Hafs b. Şahin (2)
 Ebû Hafs Ömer b. Ahmed es-Sâiğ
 Ebû Halde Hâlid b. Dînâr
 Ebû Halife el-Cümahî
 Ebû Hâtim Muhammed b. İdrîs er-Râzî (15)
Ebû Hayseme Mus'ab b. Saîd (4)
 Ebû Hayseme Züheyr b. Harb
 Ebû Hilâl er-Râsibî
 Ebû Husayn Abdullah b. Mihsen b. Abdullah b. Amr el-
 Ma'arrî
 Ebû Husayn er-Râzî
 Ebû Huzeyfe
 Ebû İmrân Musa b. Kasım b. el-Eşyeb
 Ebû İsa İshak b. Musa b. Saîd er-Remlî
 Ebû İshak el-Fezzârî

Ebû İshak el-Fezzârî
Ebû İshak İbrahim b. Ca'fer b. **Süneyd b. Davud**
Ebû İshak Muhammed b. İbrahim el-Fezzârî
Ebû Kâmil el-Cuhderî
Ebû Kâmil Fudayl b. Hüseyin el-Cuhderî
Ebû Küreyb (4)
Ebû Ma'mer Abdullah b. Amr el-Münkarî
Ebû Mansûr Hazrûn b. el-Hüseyin er-Remlî
Ebû Mesûd Ahmed b. el-Furât (2)
Ebû Mes'ûd Salih b. Ahmed b. el-Kâsım
Ebû Muâviye ed-Darîr (3)
Ebû Muâviye el-Esved
Ebû Muâz
Ebû Muhammed b. Ebû Nasr (2)
Ebû Muhammed Fadl b. Abbâs
Ebû Muhammed İsa b. Süleyman b. İbrahim
Ebû Musa Abdullah b. Abdulğaniyy
Ebû Musa et-Tûsî
Ebû Musâ Muhammed b. Müsennâ (3)
Ebû Mus'ab ez-Zührî (2)
Ebû Müshir (3)
Ebû Müslim el-Keccî
Ebû Nasr b. Cebân
Ebû Nasr b. el-Cündî
Ebû Nasr b. Hibbân (2)
Ebû Nasr Feth b. Eflah
Ebû Nasr Muhammed b. Davud **et-Tarsûsî**
Ebû Nuaym
Ebû Nuaym
Ebû Nuaym Abdurrahman b. Hânî en-Nehâî
Ebû Nuaym Fadl b. Dükeyn (3)
Ebû Osman Saïd b. Muhammed b. Ahmed el-Buhayrî
Ebû Osman Saïd b. Muhammed el-Havlânî
Ebû Osman Saïd b. Osmân b. Sevâb
Ebû Ömer Ahmed b. Muhammed **et-Tarsûsî**
Ebû Ömer Hafs b. Ömer

Ebû Ömer Muhammed b. Âmir er-Remlî
 Ebû Recâ Muhammed b. Hamdûye
 Ebû Sa'd Muhammed b. Abdurrahman
 Ebû Saîd Abdullah b. Saîd el-Eşecc
 Ebû Saîd Ahmed b. Muhammed b. el-'Arâbî
 Ebû Saîd Ahnmed b. Muhammed b. Ziyâd b. el-'E'râbî
 Ebû Saîd el-Eşecc
 Ebû Salih el-Ferrâ
 Ebû Salih Muhammed b. Hasen b. Mehleb
 Ebû Salim Muhammed b. Saîd el-Âdemî
 Ebû Sehl Muhammed b. Hârun et-Turzî
 Ebû Seleme
 Ebû Seleme el-Eş'arî
 Ebû Seleme el-Mahzûmî
 Ebû Seleme et-Tebûzekî
 Ebû Seleme Mansûr b Seleme el-Huzâi
 Ebû Seleme Yahya b. Halef el-Bâhilî
 Ebû Şuayb es-Sûsî
 Ebû Temîle Yahya b. Vâzih
 Ebû Tevbe Rabî b. Nâfî et-Tarsûsî (10)
 Ebû Ubeyd Muhammed b. Ali b. Osman **el-Âcurrî**
 Ebû Ubeyde el-Eşcaî
 Ebû Ubeydullah Muhammed b. Abde el-Kâdî
 Ebû Umeyr Adiyî b. Ahmed b. Abdûlbâkî el-**Ezenî**
 Ebû Ümeyye et-Tarsûsî (7)
Ebû Üsâme Hammâd b.Üsâme el-Kuraşî (7)
 Ebû Üsâme Muhammed b. Abdûlmelik b. Yezîd
 Ebû Yahya Sâikah
 Ebû Yakub İshak b. Âsım el-**Missîsî**
 Ebû Yakub İshak b. İbrahim es-Savvâf
Ebû Ya'lâ el-Mavsîlî (2)
 Ebû Ya'lâ Muhammed b. Züheyr el-Eylî
 Ebû Yezîd el-Ba'lebekkî
 Ebû Yezîd Yahya b. Eyyub el-Vâsîfî
 Ebû Zafer Abdüsselâm b. Mutahher
 Ebû Zeyd el-Ahvel

Ebû Zeyd en-Nahvî
 Ebû Zeyd Saîd b. er-Rebî' el-Herevî
 Ebû Züheyr Abdurrahman b. Mağrâ
Ebû Zür'a er-Râzî (8)
 Ebu'd-Derdâ Abdülaziz b. Münîb el-Mervezî
 Ebu'l-Abbâs Ahmed b. Ebû Bekr et-Taberî
 Ebu'l-Abbâs Muhammed b. Recâ el-Basrî
 Ebu'l-Ahves (5)
 Ebu'l-Ferec Ahmed b. Kasım el-Bağdâdî
 Ebu'l-Ferec Sehl b. Bişr b. Ahmed
 Ebu'l-Feth el-Müeyyid b. Ahmed b. Ali el-Hatîb
 Ebu'l-Hâris Ahmed b. Muhammed b. Umâra
 Ebu'l-Hasen Ahmed b. Ca'fer b. el-Hamdân
 Ebu'l-Hasen Ali b. Hasen b. el-Abd el-Ensârî
 Ebu'l-Hasen Muhammed b. Ahmed b. el-**Ezrak**
 Ebu'l-Hsen b. Cevsâ
 Ebu'l-Hüseyn el-Firyâbî
 Ebu'l-Kâsım et-**Taberânî**
 Ebu'l-Kâsım **Temâm** b. Muhammed b. Abdullah er-Râzî
 Ebu'l-Leyse Yezîd b. Cevher et-**Tarsûsî**
 Ebu'l-Ma'mer Müsedded b. Ali b. Abdillâh el-Hımsî
 Ebu'l-Müleyh el-Hasen b. Ömer er-Rakıyy
 Ebu'l-Velîd Hişâm b. Abdülmelik et-Tayâlisî
 Ebu'n-Nadr Hâşim b. el-Kâsım
 Ebu't-Tâhir Ahmed b. Amr b. es-Serh el-Mısırî
Ebu't-Tayyib Ahmed b. İbrahim b. Abdurrahman
 Ebu'd-Dahdâh Muhammed b. İsmail
 Ebu'l-Abbâs Abdullâh b. Ahmed b. İbrahim el-Mâristânî
 Ebu'l-Abbâs Ahmed b. Abdullâh b. Sâbûr ed-Dımaşkî
 Ebu'l-Abbâs Ahmed b. Muhammed b. Ali b. Hârun
 Ebu'l-Abbâs b. Süreyc el-Fakîh
 Ebu'l-Abbâs es-Serrâc
 Ebu'l-Abbâs İbrahim b. Muhammed el-Ferâizî
 Ebu'l-Abbâs Muhammed b. Ahmed el-Mahbûbî
 Ebu'l-Abbâs Muhammed b. Tahir
 Ebu'l-Abbâs Muhammed b. Yakub el-Esamm

Ebu'l-Eadl el-Abbâs b. Ahmed el-Havâtîmî et-**Tarsûsî (2)**
 Ebu'l-Fadl Muhammed b. Ahmed b. Muhammed el-Cârûdî
 Ebu'l-Ferec es-Sülemî et-Tarsûsî
 Ebu'l-Feth Muhammed b. Hüseyin el-Ezdî
 Ebu'l-Feth Nasr b. Mesrûr ez-Zührî
 Ebu'l-Hâris Ahmed b. Saîd ed-Dımaşkı
 Ebu'l-Hasen Ahmed b. Ali el-Cezerî
 Ebu'l-Hasen Ahmed b. Muhammed b. Abdurrahman et-
Tarsûsî
 Ebu'l-Hasen Ahmed b. Muhammed el-Atîkî (2)
 Ebu'l-Hasen Ahmed b. Muhammed er-Reşîd
 Ebu'l-Hasen Ahmed b. Umeyr b. el-Cevsâ
 Ebu'l-Hasen Ali b. Muhammed b. İbrahim el-Hannâî
 Ebu'l-Hasen Ali b. Muhammed b. Şücâ'
 Ebu'l-Hasen Ali b. Musa es-Simsâr
 Ebu'l-Hasen Ali b. Ubeydullah el-Kisâî
 Ebu'l-Hasen b. Avf
 Ebu'l-Hasen b. es-Simsâr
 Ebu'l-Hasen b. Lü'lüî
 Ebu'l-Hasen ed-**Dârakutnî**
 Ebu'l-Hasen er-Rebîî
 Ebu'l-Hasen Muhammed b. Ahmed b. Umâra
 Ebu'l-Hasen Şâkir b. Muhammed el-**Missîsî**
 Ebu'l-Huseyn Ahmed b. Muhammed el-Mâlikî
 Ebu'l-Huseyn Muhammed b. Mekkî
 Ebu'l-Hüseyin b. Cemî' es-**Saydâvî (2)**
 Ebu'l-Kâim b. Ebu'l-Akab
 Ebu'l-Kâsım el-Alevî
 Ebu'l-Kâsım el-Ezherî
 Ebu'l-Kâsım el-Hannâî (2)
 Ebu'l-Kâsım en-Nesîb
 Ebu'l-Kâsım et-Tennûhî
 Ebu'l-Kâsım Hasen b. Muhammed b. Habîb
 Ebu'l-leys Sâlim b. Muâz ed-Dımaşkı
 Ebu'l-Müleyh b. Üsâme el-Hüzelî
 Ebu'l-Müleyh er-Rakîy

Ebu'l-Usayd
Ebu'l-Velîd Ahmed b. Abdurrahman el-Kuraşî
Ebu'l-Velîd Hişâm b. Abdülmelik (2)
Ebu'l-Yemân el-Hımsî
Ebu'l-Yemân Hakem b. Nâfi (3)
Ebu'n-Nadr el-Hâris b. Nu'mân
Ebu'n-Nadr Hâşim b. el-Kâsım
Ebu'n-Nadr Muhammed b. Yusuf
Ebu'r-Rebî' ez-Zehrânî
Ebu't-Tayyib Muhammed b. Ahmed b. Hamdân (2)
Esved b. 'Âmir Şâzân (2)
Evezâî (2)
Eyyûb b. Muhammed el-Vezzân
Eyyûb b. Neccâr
Eyyûb b. Süleyman b. Bilâl
Fadl b. Husayb/Hasîb el-Esbahânî
Fadl b. Muhammed el-Attâr el-**Antâkî** (2)
Fadl b. Mûsâ es-Sînânî
Fadl b. Yakub el-Cezerî
Fadl b. Yakûb er-Ruhâmî
Fakîr b. Musa b. Fakîr
Fehd b. Avf
Ferec b. Fudâle
Feyz b. İshak er-Rakîy
Fıtr b. Halîfe (2)
Fudayl b. Abdülvehhâb es-Sükkerî
Fudayl b. İyâz (3)
Füdeyk b. Süleyman el-Kayserânî
Ğassân b. Fadl es-Sicistânî
Haccâc b. eş-Şâir (4)
Haccâc b. Minhâl
Haccâc b. Muhammed el-A'ver (4)
Haccâc b. Muhammed el-**Missîsî** (5)
Hadîc b. Muâviye
Hafs b. Ğıyâs (2)
Hafs b. Ömer

Hakem b. Mûsâ (2)
Hakem b. Zahîr
Hakîm b. Yusuf er-Rakî
Hakim Ebû Abdullah **Nisâbûrî**
Halef b. Amr el-**Ukberî**
Halef b. Hişâm el-Bezzâr
Halef b. Temîm
Halid b. Abdurrahman el-Mahzûmî
Hâlid b. el-Velîd el-Cevherî
Hâlid b. Saîd el-Emevî
Hâmid b. Ahmed el-Mervezî
Hamid b. Yahya el-Belhî (2)
Hammâd b. el-Velîd
Hammâd b. Hâlid el-Hıyât
Hammâd b. Mes'adeh
Hammâd b. Seleme (3)
Hammâd b. Zeyd (4)
Hamza b. Nusayr el-Mısrî
Hamza el-Kinânî
Hânî b. Mütevekkil el-İskenderânî
Harb b. İsmail el-Kirmânî (4)
Hâris b. Muhammed b. Ebû Üsâme (2)
Harmele b. Yahyâ
Hârun b. Abdullah el-Bağdâdî
Hârun b. Abdullah el-Hammâl (2)
Harun b. İshak el-Hemedânî
Harun b. Ma'rûf el-Bağdâdî
Hârun b. Mûsâ
Hârun b. Saîd el-**Eylî**
Harun b. Ziyâd el-**Missîsî**
Hasen b. (Reşîk) Ruşeyk (2)
Hasen b. Abdullah ez-Zârî'
Hasen b. Abdurrahman b. Züreyk el-Hımsî
Hasen b. Ahmed b. Ebû Şuayb el-**Harrânî**
Hasen b. Ahmed b. Habîb el-**Kirmânî (2)**
Hasen b. Ali b. Şebîb el-Umerî

Hasen b. Ali el-Hallâl
Hasen b. Ali el-Hulvânî
Hasen b. Amr el-Abdî
Hasen b. Arafe (3)
Hasen b. Bişr b. Selem el-Belhî
Hasen b. el-Hadır es-Suyûtî
Hasen b. es-Sabâh el-Bezzâr
Hasen b. Ferec eş-Şîrâzî
Hasen b. Mihrân el-Esbahânî
Hasen b. Muhammed b. Şu'be
Hasen b. Muhammed ez-Za'ferânî
Hasen b. Musa el-Eşyeb
Hasen b. Musa el-Eşyeb
Hasen b. Rebî'
Hasen b. Sâhib eş-Şâşî
Hasen b. Sehl b. Hurays el- Mısrî
Hasen b. Zekvân
Hasen el-Basrî
Haşim b. Hâlid ed-Dımaşkî
Haşîş b. Esram en-Nesâî
Hatîb el-Bağdâdî
Hayseme b. Süleyman
Hayseme b. Süleyman el-Etrâblusî
Hayve b. Şüreyh el-Hımsî (2)
Hennâd b. Serıyy
Hennâd b. Serıyy et-Temîmî
Heysem b. Halef ed-Devrî
Heysem b. Humeyd
Hıbetullah b. Huseyn b. Ahmed er-Rahabî
Hıbetullah b. İbrahim b. Ömer es-Savvâf
Hıbetullah b. İbrahim el-Havlânî
Hılâl b. Bişr el-Basrî
Hişâm b. Ali es-Sayrafî
Hişâm b. Ammâr (6)
Hişâm b. Hâlid (2)
Hişâm b. Hassân (3)

Hişâm b. Sa'd
Hişâm b. Urve (2)
Hişâm b. Yahya b. Yahya el-Ğassânî
Huceyn b. el-Müsennâ
Humejd b. **Mes'adeh**
Humejd et-Tavîl
Huseyn b. Ali b. Ahmed el-Mehlebî
Huseyn el-Muallim
Huzeyfe b. el-Hasen
Hüdbe b. Halid el-Kaysî (2)
Hüseyn b. Muhammed el-Mervezî
Hüseyn b. Ahmed b. Bistâm
Hüseyn b. Alî el-Cu'fî
Hüseyn b. Ali el-Esbahânî
Hüseyn b. Habîb
Hüseyn b. İdrîs el-Ensârî el-Herevî
Hüseyn b. İsâ el-Bistâmî
Hüseyn b. İsmail el-Mehâmîlî (2)
Hüseyn b. Muhammed el-Bezzâr
Hüseyn b. Muhammed el-Mervezî (2)
Hüseyn b. Talha
Hüseyn b. Yahya b. Ayyâş el-Kattân
Hüseyn el-Muallim
Hüsün b. Davud el-Belhî
Hüşeym b. Beşîr (5)
İtâb b. Ziyâd
İbn Adıyy
İbn Adıyy
İbn Adıyy (2)
İbn Allâf
İbn Asâkir
İbn Avn (2)
İbn Cerîr et-**Taberî**
İbn Cüreyc (2)
İbn Ebî Arûbe (2)
İbn Ebî Ertât

İbn Ebî Şeybe
İbn Ebî Zi'b
İbn Ebi'd-Dünyâ (2)
İbn Ebi'd-Dünyâ (2)
İbn Hibbân
İbn Huzeyme
İbn Mâce (2)
İbn Numeyr
İbn Uleyye
İbn Vaddâh el-Endelûsî
İbn Vehb
İbnu'l-Berekât et-Tarsûsi
İbnü's-Sellâc
İbrahim b. 'Alâ ez-Zebîdî
İbrahim b. Abdurrahman b. Mervân
İbrahim b. Abdurrazzâk b. Hasen el-Mukriî
İbrahim b. Abdurrazzâk el-**Antâkî**
İbrahim b. Abdussamed
İbrahim b. Ahmed b. Muhammed el-Ensârî
İbrahim b. Beşşâr er-Ramâdî
İbrahim b. Ebi'l-Leys
İbrahim b. Ebû Muaviye
İbrahim b. el-Hadır b. Zekeriyâ es-Sâyiğ
İbrahim b. el-Hâris el-Abbâdî
İbrahim b. el-Hasen el-**Missîsî**
İbrahim b. el-Heysem el-Beledî
İbrahim b. Ethem
İbrahim b. Haccâc es-Sâmî
İbrahim b. Hâlid el-Kelbî
İbrahim b. Hâlid es-San'ânî
İbrahim b. Hamdân b. İbrahim
İbrahim b. Hamza er-Remlî (2)
İbrahim b. Hamza ez-Zübeyrî
İbrahim b. İshak el-Harbî
İbrahim b. Mahled et-Tâlikânî
İbrahim b. Mehdî el-**Missîsî (4)**

İbrahim b. Mervân b. Muhammed et-Tâtarânî
İbrahim b. Meymûn b. Abdussamed es-Savâf,
İbrahim b. Muhammed el-Müeddeb
İbrahim b. Muhammed et-Teymî el-Kâdî
İbrahim b. Musa el-Cûzecânî
İbrahim b. Musa el-Ferrâ (2)
İbrahim b. Mûsâ er-Râzî
İbrahim b. Müstemir el-Arûkî
İbrahim b. Sa'd el-Cevherî (5)
İbrahim b. Tahmân
İbrahim b. Yakub el- Cûzecânî (2)
İbrahim b. Yunus el-Makdisî
İmrân b. Meysera
İmrân b. Musa
İmrân b. Musa b. Eyyûb en-Nasîbî
Îsâ b. İbrahim el-Berkî
Îsa b. Meynâ'
Îsâ b. Yunus et-**Tarsûsî (5)**
İshak b. 'Îsa b. et-**Tabbâ**
İshak b. Abbâd
İshak b. el-Cerrâh el-Âdemî
İshak b. Hasen el-Harbî
İshak b. İbrahim el-Huneynî
İshak b. İbrahim el-Huneynî
İshâk b. İbrahim el-Huşenî
İshak b. Mansur es-Selûlî
İshak b. Muhammed b. Hakîm
İshak b. Râhûye (5)
İshak b. Seyyâr en-Nasîbî,
İshak b. Süleyman er-Râzî (2)
İshak b. Syyâr en-Nasîbî
İshak b. Yusuf el-Ezrak (2)
İshâk el-Cenbî
İshak el-Harbî
İsmail b. Ayyâş (2)
İsmail b. Bişr b. Mansur es-Süleymî

İsmail b. Ebân el-Varrâk (2)
İsmail b. Ebû Halid (2)
İsmail b. Halef b. Saîd b. İmrân el-Mâlikî Ebu't-Tâhir
İsmail b. Kasım b. İsmail Ebû İsmail el-Halebî
İsmail b. Kîrât
İsmail b. Ma'mer el-Basrî
İsmail b. Mes'ade et-Tennûhî
İsmail b. Muhammed b. İsmail et-Tirmizî
İsmail b. Muhammed el-Halebî
İsmail b. Muhammed es-Saffâr el-Bağdâdî
İsmail b. Ubeyd b. Ebû Kerîme el-**Harrânî**
İsmail b. Uleyye (2)
İsmail. b. Ca'fer
Kabîza b. Ukbe (3)
Kadı Abdullah b. Muhammed el-Kazvînî
Kadı Ebû Abdullah el-Mehâmîlî
Kadı Ebû Bekr Musa b. İshak
Kadı Ebu'l-Fadl es-Sa'dî
Kadı Ebu'l-'Alâ Muhammed b. Ali el-Vâsîfî
Kâdî el-Mehâmîlî
Kâsım b. Esbağ b. Muhammed b. Yusuf el-Kurtubî
Kâsım b. İsmail el-Mehâmîlî
Kasım b. Zekeriyâ el-Mutarriz
Kays b. er-Rebî'
Kesîr b. Abdullah b. Amr b. Avf
Kesîr b. Abdullah el-Mûzenî
Kesîr b. Ubeyd el-Hımsî(2)
Kesîr b. Ubeyd
Kuteybe b. Saîd (3)
Kutn b. Nesîr
Leys b. Sa'd (3)
Ma'n b. İsa el-Kazzâz
Mahled b. Halid eş-Şe'îrî
Mahled b. Huseyn
Mahmud b. Ğaylân el-Mervezî (2)
Mahmud b. Halid es-Sülemî

Mahmud b. İsmail el-Aşkar
Mâlik b. Enes (6)
Mâlik b. İsmail en-Nehdî
Ma'mer b. Râşid
Mansur b. Ebû Müzâhim (2)
Mansur b. Râmuş en-Nîsâbûri
Medine'de Abdullah b. Nâfi es-Sâiğ
Mehdî b. Hafs el-Bağdâdî
Mehdî b. Meymûn
Mekke'de Ebâ Abdirrahman el-Mukriî
Mekkî b. Abdân
Mekkî b. İbrahim el-Belhî
Mekkî b. Muhammed
Mervan b. Muaviye el-Fezzârî (3)
Mesleme b. Ali el-Huşenî
Mesrûk b. Abdurrahman
Meymûn b. Ahmed b. Ammâr b. Nusayr es-Sülemî
Mihrân b. Ebû Ömer er-Râzî
Mu'temir b. Süleyman (2)
Muâfi b. İmrân el-Mavsîlî
Muhammed b. Yahyâ b. Abdülkerim el-Ezdî
Muahmmmed b. Ali b. Süveyd el-Müeddeb
Muallâ b. Mansur er-Râzî (2)
Muallâ b. Abdurrahman el-Vâsîfî
Muâviye b. Selâm
Muaz b. Esed el-Mervezî
Muâz b. Hişâm ed-Destuvâî (2)
Muhallid b. Ca'fer ed-Dakkâk
Muhammed b. Abbâs b. Mansûr
Muhammed b. Abbâs ed-Dımaşkî
Muhammed b. Abde b. Zeyd el-Missîsî
Muhammed b. Abdilvâhid. Ebû Ali el-Haddâd
Muhammed b. Abdirrahim
Muhammed b. Abdülkerîm er-Râzî
Muhammed b. Abdullah b. Ammâr
Muhammed b. Abdullah b. Mübârek (2)

Muhammed b. Abdullah b. Nümeyr
Muhammed b. Abdullah b. Yezîd b. **el-Mukriû**
Muhammed b. Abdullah el-Ensârî
Muhammed b. Abdullah el-**Missîsî**
Muhammed b. Abdullah es-Sülemî
Muhammed b. Abdurrahîm el-Bezzâr
Muhammed b. Abdurrahman b. el-Eş'as ed-Dımaşkî
Muhammed b. Abdurrahman b. Hasen el-Cu'fî
Muhammed b. Abdurrahman b. Sehm el-**Antâkî**
Muhammed b. Abdülazîz el-Mekkî
Muhammed b. Abdülcebbâr el-Hemedânî
Muhammed b. Abdülmelik ed-Dakîkî (2)
Muhammed b. Abdülmelik el-Ezdî
Muhammed b. Abdülvâhid ed-Dakkâk
Muhammed b. Aclân
Muhammed b. Ahmed b. Davud el-Edebî
Muhammed b. Ahmed b. Ebû Halef (**2**)
Muhammed b. Ahmed b. el-Hasen el-**Missîsî**
Muhammed b. Ahmed b. el-Velîd es-Sekafî
Muhammed b. Ahmed b. Hamdân b. İsa (2)
Muhammed b. Ahmed b. Razkallah
Muhammed b. Ahmed b. Safve el-**Missîsî**
Muhammed b. Ahmed b. Yezîd b. Mansûra
Muhammed b. Ahmed b. Zerkûye
Muhammed b. Ali b. Davud et-Temîmî **el-Ezenî**
Muhammed b. Ali el-Berkî
Muhammed b. Amr b. Alkame (2)
Muhammed b. Amr b. Bekr
Muhammed b. Amr b. Ferrûh
Muhammed b. Amr b. Mes'adeh el-Beyrûtî
Muhammed b. Amr es-Saydalânî
Muhammed b. Avf el-Hımsî (3)
Muhammed b. Avf et-Tâ'i (2)
Muhammed b. Bâğandî
Muhammed b. Bekkâr b. er-Rayyân (3)
Muhammed b. Bekkâr b. Yezîd es-Seksekî

Muhammed b. Bekkâr b. Zübeyr el-Ayşî
Muhammed b. Berake el-Halebî
Muhammed b. Berkân: Ebû Bekr **et-Tarsûsî**
Muhammed b. Beşşâr Bündâr
Muhammed b. Bişr el-Abdî
Muhammed b. Ca'fer el-Harâitî
Muhammed b. Ca'fer el-Verkânî
Muhammed b. Câfer b. Muhammed b. Hişâm en-Nümeyrî
Muhammed b. Cemî' el-Esvânî
Muhammed b. Davud b. Subeyh
Muhammed b. Davud b. Subeyh Ebû Ca'fer el-**Missîsî**
Muhammed b. Ebû Gâlib
Muhammed b. Ebû Hafsa
Muhammed b. el-Ferruh b. Ali el-Bezzâr
Muhammed b. el-Feyz el-Ğassânî
Muhammed b. el-Furât el-Cermî
Muhammed b. el-Hadır b. Ömer,
Muhammed b. el-Hasen b. Halid el-Âlûsî
Muhammed b. el-Mübârek
Muhammed b. el-Velîd b. Avf el-Yahsubî
Muhammed b. Er-Rebî'
Muhammed b. Es-Salt el-Esedî
Muhammed b. Eyyûb b. Habîb
Muhammed b. Fadl **Ârim et-Tarsûsî**
Muhammed b. Fadl b. Câbir es-Sekâtî
Muhammed b. Hafs b. Hâlid el-Âlûsî
Muhammed b. Hafs b. Ömer ed-Devrî
Muhammed b. Hâlid es-Sülemî
Muhammed b. Hâris en-Nemlî
Muhammed b. Hârûn b. Hassan
Muhammed b. Hârûn b. Humey el-Bey'
Muhammed b. Hasen b. et-Tercümân
Muhammed b. Hasen el-Basrî
Muhammed b. Hâtim b. Nuaym el-Mervezî
Muhammed b. Himyer
Muhammed b. Himyer es-Suleyhî

Muhammed b. Hısn b. Hâlid el-Âlûsî
Muhammed b. Hısn b. Hâlid et-**Tarsûsî**
Muhammed b. Hişâm b. Ebû Hayrât es-Sedûsî
Muhammed b. Humejd er-Râzî (2)
Muhammed b. Hüseyin b. Keysân el-**Missîsî**
Muhammed b. Hüseyin b. Kuteybe el-Askalânî
Muhammed b. İbrahim b. Abdurrahman
Muhammed b. İbrahim b. Ebû Ümeyye et-**Tarsûsî**
Muhammed b. İbrahim b. Hafs b. Şahin
Muhammed b. İbrahim el-Bûsencî
Muhammed b. İbrahim et-**Tarsûsî**
Muhammed b. İdrîs eş-Şâfiî (3)
Muhammed b. İsa b. Abdülkerim et-Tarsûsî
Muhammed b. İsa b. Yezîd es-Sa'dî et-Temîmî et-**Tarsûsî**
Muhammed b. İsa et-**Tarsûsî** (2)
Muhammed b. İshâk es-Sâğânî
Muhammed b. İshak es-Sekafî es-Serrâc (2)
Muhammed b. İsmail b. Muhammed el-Bisâl
Muhammed b. İsmail el-Varrâk (2)
Muhammed b. Kasım el-Endelûsî
Muhammed b. Kâsım el-Esedî
Muhammed b. Kesîr el-Abdî
Muhammed b. Kesîr el-**Missîsî** (4)
Muhammed b. Mahled b. Hafs ed-Devrî
Muhammed b. Mahled ed-Devrî (3)
Muhammed b. Mansur et-Tûsî
Muhammed b. Mihrân el-Cemmâl
Muhammed b. Minhâl ed-Darîr
Muhammed b. Muammer el-Bahrânî
Muhammed b. Muaviye b. el-Ahmer
Muhammed b. Muaviye en-Nîsâbûrî
Muhammed b. Muhâcir ed-Dımaşkî
Muhammed b. Muhammed b. **Davud el-Kercî** (3)
Muhammed b. Muhammed b. Ukbe eş-Şeybânî
Muhammed b. Muhammed el-Bâğandî (2)
Muhammed b. Mukâtil el-Mervezî

Muhammed b. Mus'ab
Muhammed b. Musaffâ
Muhammed b. Mübârek b. Ali el-**Antâkî**
Muhammed b. Münzir el-Herevî
Muhammed b. Müslim et-Tâîfî
Muhammed b. Nadr el-Mervezî
Muhammed b. Nasr b. Şeybe
Muhammed b. Nasr el-Esbahânî
Muhammed b. Nasr el-Ferrâ
Muhammed b. Numan b. Abdisselâm
Muhammed b. Osman b. Ebû Safvân
Muhammed b. Osman b. Hammâd el-Ensârî
Muhammed b. Osman et-**Tennûhî (2)**
Muhammed b. Ömer b. Ali el-Bağdâdî
Muhammed b. Ömer et-Tâî
Muhammed b. Râfî
Muhammed b. Rebî' b. Süleyman
Muhammed b. Rebîa el-Kilâbî
Muhammed b. Sabâh b. Süfyân el-Cürcânî
Muhammed b. Sabâh ed-Dûlâbî
Muhammed b. Sâbık
Muhammed b. Sehl b. Fudayl el-Kâtib
Muhammed b. Seleme el-**Harrânî**
Muhammed b. Sinân el-Avkî
Muhammed b. Süfyân b. Musa es-Saffâr
Muhammed b. Tâhir
Muhammed b. Talha en-Niâlî
Muhammed b. Ubeyd et-Tanâfisî (2)
Muhammed b. Ubeydullah b. eş-Şihhiyyir
Muhammed b. Ubeydullah b. Fudayl el-Hımsî (2)
Muhammed b. Vezîr ed-Dımaşkî
Muhammed b. Vezîr el-Mısrî
Muhammed b. Yahya b. Halid b. Fâris ez-Zühî
Muhammed b. Yahya b. Muhammed b. Kesîr el-**Harrânî**
Muhammed b. Yahya **ez-Zühî (3)**
Muhammed b. Yezîd b. Abdussamed

Muhammed b. Yezîd el-Kindî
Muhammed b. Yezîd es-Sülemî en-Nîsâbûrî
Muhammed b. Yezîd et-Tarsûsî ed-Devrakî (3)
Muhammed b. Yezîd. Abdussamed
Muhammed b. Yunus b. Habşûn el-Merâgî et-Tarsûsî
Muhammed b. Yunus en-Nesâî
Muhammed b. Yusf el-Firyâbî
Muhammed b. Yusuf ez-Ziyâdî
Muhammed b. Zebân b. Habîb
Muhammed b. Zenbûr el-Mekkî
Muhammed b. Ziyâd ez-Ziyâdî
Muhammed b. Züheyr b. Muhammed b. Kumeyr (2)
Muhlis b. Muvahhid
Mus'ab b. Mâhân
Musa b. Abdulkirim el-Bağdâdî
Musa b. Abdurrahman el-**Antâkî**
Musa b. Davud ed-Dabbî (6)
Musa b. Harun el-Hammâl (4)
Musa b. İsmail et-Tebûzekî (2)
Musa b. Mes'ûd en-Nehdî
Musa b. Saîd ed-Dendânî et-Tarsûsî (3)
Mûsâ b. Sehl er-Remlî
Mûsâ b. Ukbe
Musarrif b. Amr
Mutayyen
Mu'temir b. Süleyman (3)
Mübârek b. Fedâle
Mübârek b. Saîd b. Mübarek
Mübârek b. Saîd es-Sevrî
Mücâlid
Müemmel b. Fadl el-**Harrânî**
Münzir b. Şâzân er-Râzî
Münzir b. Velîd el-Cârûdî
Müsedded b. Müserhed (3)
Müsennâ b. Harb b. ed-Dahhâk el-Esedî
Müseyyeb b. Şüreyk

Müslim (3)
Müslim b. Hâlid ez-Zencî
Müslim b. İbrahim el-Ezdî (4)
Müslim b. Saîd b. Müslim
Müslim b. Sâlim el-Belhî
Nadr b. Şümeyl
Nafî b. Ömer el-Cümeihî
Nasr b. Ali el-Cehdamî (2)
Nasr b. Alî, el-Münzir b. Velîd el-Cârûdî
Nasr b. Âsım el-**Antâkî**
Nasr b. Kâsım Ebi'l-Leys el-Ferâizî
Nasr b. Kâsım el-Ferâizî
Nasr b. Malik b. Nasr b. Mâlik el-Huzâî
Nesâî (15)
Nuaym b. Hammâd (3)
Nûh b. Habîb
Nusayr b. Ferec es-**Sağrî**
Osman b. Abdullah b. İbrahim et-Tarsûsî
Osman b. Ahmed b. Muhammed b. Harun es-Semerkindî
Osman b. Amr b. el-Fâris (2)
Osman b. Ebî Şeybe (2)
Osman b. en-Nadr el-Medenî
Osman b. Heysem el-Müezzin
Osman b. Muhammed b. Ebû Şeybe
Osman b. Ömer b. Fâris (2)
Osman b. Saîd b. Kesîr b. Dînâr el-Hımsî
Osman ed-**Dârimî**
Ömer b. Hafs b. Ğıyâs (2)
Ömer b. Muhammed b. Abdullah
Ömer b. Sinan
Ömer b. Yunus el-Yemâmî
Raşe' b. Nazîf
Ravh b. Ubâde (5)
Rayhân b. Saîd
Rebî' b. Süleyman **el-Murâdî** (4)
Rebî' b. Yahyâ

Rebî' b. Bedr es-Sa'dî
Rebî' b. Süleyman el-Ceyzî
Sabit b. Ahmed b. Şebbûye
Sâbit b. Muhammed eş-Şeybânî
Sa'd b. Abdülhumeyd b. Ca'fer
Sa'dân b. Nasr
Safvân b. Îsâ
Safvân b. Salih ed-Dımaşkî (3)
Saîd b. Abdurrahman el-Cümeihî (2)
Saîd b. Abdülaziz el-Halebî
Saîd b. Amr el-Hadramî el-Hımsî
Saîd b. Ebî Meryem (3)
Saîd b. İyâs el-Cerîrî
Saîd b. Mansûr
Saîd b. Mesleme el-Emevî
Saîd b. Süleyman el-Vâsîtî (2)
Saîd b. Yakub et-Tâlikânî
Saîd b. Zeyd
Saîd el-Kattân
Sâlih b. Ahmed b. Hanbel
Salih b. Muhammed er-Râzî
Sâlih b. Sâlih b. el-Hayy
Salih b. Süheyl en-Nehâî el-Kûfî
Sehl b. Bekkâr ed-Dârimî
Sehl b. Temmâm b. Bezya'
Seken b. Cemî'
Selâm b. Süleym
Selem b. Meymûn el-Havvâs
Seleme b. Şebîb (2)
Semura b. Hucr el-Enbârî
Seriyy b. Âsım Ebû Sehl el-Hemedânî
Süfyân b. Abdülmelik el-Mervezî
Süfyân b. Uyeyne (16)
Süfyân es-Sevrî (4)
Süleyman b. Abdurrahman ed-Dımaşkî (2)
Süleyman b. Abdurrahman et-Timâr

Süleyman b. Abdurrahman ve Safvân b. Sâlih
Süleyman b. Ahmed b. Eyyûb et-**Taberânî**
Süleyman b. Ahmed et-**Taberânî**
Süleyman b. Bilâl (2)
Süleyman b. Cerîr b. Nâsîh
Süleyman b. Davud ez-Zehrânî
Süleyman b. Eyyûb el-Huzâî
Süleyman b. Harb (2)
Süleyman b. Hayyân Ebû Hâlid el-Ahmer
Süleyman et-Teymî
Süneyd b Davud (3)
Süreyc b. Numân
Süveyd b. Nasr eş-Şâh
Süveyd b. Saîd
Şâzân b. Feyyâz (2)
Şebâbe b. Sevvâr
Şeybân b. Ferrûh el-İblî (2)
Şihâb b. Hirâş
Şuayb b. Abdurrahman b. Ömer b. Nasr
Şuayb b. Eyyûb
Şuayb b. Harb el-Medâinî
Şu'be b. el-Haccâc (2)
Şücâ b. Mahled
Şüreyk b. Abdullah en-Nehâî (4)
Şüreyk el-Kâdî (2)
Taberânî (2)
Talha b. Ebû Saîd
Talha b. Ubeydullah el-Umerî
Tâlib b. Kurra el-**Ezenî**
Talk b. Ğanâm en-Nehâî
Tâlût b. Abbâd
Temîm b. Muntasır
Temmâm b. Muhammed b. Abdullah er-Râzî
Temmâm b. Muhammed er-Râzî (5)
Temmâm b. Muhammed, Ebû Alî el-Ehvâzî
Tirmizî

Tübbe' b. Hâlid
Ubeyd b. Hişâm el-Halebî
Ubeyd b. İshâk el-Attâr
Ubeydullah b. Amr er-Rakıyy
Ubeydullah b. Mûsa el-Absî (5)
Ubeydullah b. Ömer el-Kavârîrî (3)
Ubeydullah el-Eşcaî
Umâra b. Bişr
Urve b. Mervân er-Rakî
Utbe b. Saîd
Üsâme b. Ali, Muhammed b. Süleyman el-Mâlikî
Üsâme b. Zeyd b. Elsem
Üseyd b. Âsım
Vâsıl b. Abdü'l-'A'lâ el-Esedî
Vasîf b. Abdullah el-Antâkî
Vehb b. Bakıyye el-Vâsîfî
Vehb b. Beyân el-Vâsîfî
Vekî b. Cerrâh (5)
Velîd b. Müslim (3)
Velîd b. Ukbe et-Tahhân
Ya'lâ b. Ubeyd et-Tanâfisî
Yahya b. Abdülbaki el-Ezenî (2)
Yahya b. Eyyûb el-Mekâbirî (2)
Yahya b. Fadl es-Sicistânî
Yahya b. Habîb b. Arabî
Yahya b. Hakîm el-Mukavvem
Yahya b. Halef el-Mukriî (2)
Yahya b. Hamza el-Hadramî
Yahya b. İsmail el-Vâsîfî
Yahyâ b. Maîn (9)
Yahya b. Mende
Yahya b. Muhammed b. es-Seken el-Bezzâr
Yahyâ b. Muhammed b. Sâ'id (7)
Yahya b. Saîd el-Ensârî
Yahya b. Saîd el-Kattân (3)
Yahya b. Süleym

Yahya b. Tâlib el-Ekâf
Yahyâ b. Vâzih el-Mervezî
Yahya b. Yahya en-Nîsâbûrî
Yakub b. Ahmed b. Yakub b. Sevâbe el-Hadramî
Yakub b. İbrahim ed-Devrakî
Yakub b. İshak el-Hadramî (2)
Yakub b. İshâk el-İsferâyînî
Yakub b. Ka'b
Yakub b. Muhammed ez-Zührî
Yakub b. Süfyân el-Fârisî (2)
Yakub b. Şeybe (2)
Ya'lâ b. Ubeyd et-Tanâfisî (2)
Yazid b. Hârûn (11)
Yezid b. Abdi Rabih
Yezîd b. Halid
Yezîd b. İbrâhim et-Tüsterî
Yezîd b. Mikdâm b. Şüreyh b. Hânî
Yezîd b. Rebîa er-Ruhabî
Yunus b. Abdü'l-'A'lâ (3)
Yunus b. Muhammed el-Müeddeb (2)
Yunus b. Yezîd el-Eylî
Yusuf b. Halil
Yusuf b. Muhammed b. MünkeDir
Yusuf b. Muhammed el-Müezzin
Yusuf b. Musa el-Kattân
Yusuf b. Saïd b. Müslim
Yusuf b. Saïd el-**Missîsî**
Yusuf b. Yakub en-Nîsâbûrî
Zâide b. Kudâme
Zekeriyâ b. Ahmed el-Belhî
Zekeriyâ b. Ebû Zâide
Zekeriyâ b. İshak
Zekeriyâ b. Yahya es-Sâcî
Zeyd b. Abdülazîz el-Mavsîlî
Zeyd b. Ahram et-Tâî (2)
Zeyd b. el-Habbâb (4)

Ziyâd b. Eyyûb et-Tûsî (2)
Ziyâd b. Yahyâ el-Hasânî
Züheyr b. Harb
Züheyr b. Muâviye
Züheyr b. Muhammed b. **Kumeyr** el-Mervezî (3)
Zühlî
Züneyc Ebû Ğassân

Tplam 1226 kişi.